

नमो भगवते महावीराय

श्री उत्तराध्ययन सूत्र

अथवा

भगवान् महावीरनी अंतिम दशना

[मूण गाथा अने अर्थ साथे]

卐

छपावी प्रसिद्ध करनार

चन्द्रकान्त शान्तिराल कोठारी

पालनपुरवाणा, ढाल मद्रास

किंमत : वांचन, मनन, निदिध्यासन

नमो भगवते महावीराय

श्री उत्तराध्ययन सूत्र

अथवा

भगवान् महावीरनी अंतिम द्देशना

[भूण गाथा अने अर्थ साथे]

卐

छपावी प्रसिद्ध करनार

चन्द्रकान्त शान्तिबाल कोठारी

पालनपुरवाणा, हाल मद्रास

किंमत : वांचन, मनन, निदिध्यासन

આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં મળેલી મદદ

- રૂા. ૬૦૦ સ્વર્ગસ્થ શાન્તિલાલ ચમનલાલ કોઠારીના સ્મરણાર્થે તેમના સુપુત્ર શ્રી ચન્દ્રકાન્તભાઈ પાલનપુરવાળા તરફથી ભેટ
- રૂા. ૬૦૦ શ્રીમતી શાન્તાબેન મુળચંદભાઈ દેસાઈ બગ-સરાવાળા (તે દામનગરવાળા શ્રી જગજીવનભાઈ બગડીયાના બહેન) હાલ વડાલા-મુંબાઈ-તરફથી ભેટ
- રૂા. ૨૫૦ સ્વર્ગસ્થ શાહ પોપટલાલ લલ્લુભાઈ સુરેન્દ્ર-નગરવાળાના સ્મરણાર્થે માતીબેન પોપટલાલ તરફથી ભેટ
- રૂા. ૧૦૦ એક બહેન

આ પુસ્તક વિના મૂલ્યે મળવાનું સ્થળ
માતીબેન પોપટલાલ શાહ

ડે. એસ. ખી. શાહ, ૩૯૫ મીન્ટરટ્રીટ-મદ્રાસ ૧

આ પુસ્તક ચંદન પ્રીન્ટરી, રતનપોળ, હાથીખાના; અમદાવાદમાં પ્રવીણચંદ્ર જીવનલાલ સંઘવીએ છાપ્યું.

....અનુક્રમણિકા....

અધ્યયન	પાનું	અધ્યયન	પાનું
૧ વિનય	૧	૧૯ મૃગાપુત્ર	૧૪૧
૨ પરિસહજ્ય	૧૨	૨૦ મહાનિઝંથ	૧૬૦
૩ ચાતુરંગિય	૨૨	૨૧ સમુદ્રપાલ	૧૭૩
૪ અસંખ્ય	૨૬	૨૨ રહનેમી	૧૭૯
૫ અકામ મરણ્ય	૨૯	૨૩ કેશી-ગૌતમ	૧૮૮
૬ ખુડાગનિઝંથ	૩૫	૨૪ સમિતિ	૨૦૪
૭ એલક	૩૯	૨૫ યજ્ઞાદિ	૨૦૯
૮ કપિલમુનિ	૪૫	૨૬ સમાચારી	૨૧૮
૯ નમિ પ્રવળ્યા	૫૦	૨૭ ખલુકિન્જ	૨૨૮
૧૦ દુમપત્ય	૬૧	(ગળિયો બળદ)	
૧૧ બહુશ્રુતમુનિ	૬૯	૨૮ મોક્ષમાર્ગગતિ	૨૩૨
૧૨ હરિકેશીમુનિ	૭૬	૨૯ સમ્યક્ પરાક્રમ	૨૩૯
૧૩ ચિત્તસંભૂતિ	૮૯	૩૦ તવ મગ્ગ	૨૬૭
૧૪ ઇષુકાર	૯૮	(તપ માર્ગ)	
૧૫ સલિહુ	૧૧૨	૩૧ ચરણુવિધિ	૨૭૪
૧૬ ધ્વજાયર્ સમાધિ,	૧૧૭	૩૨ પ્રમાદ સ્થાન	૨૭૮
૧૭ પાપ શ્રમણુ	૧૨૬	૩૩ કર્મ પ્રકૃતિ	૩૦૧
૧૮ સંયતિ રાજ	૧૩૧	૩૪ લેક્ષ્યા	૩૦૫
		૩૫ અણુગાર	૩૧૬
		૩૬ જીવ-અજીવ ભેદ,	૩૨૦



પ્રસ્તાવના

આગથી ૨૪૯૦ વર્ષ પૂર્વે, સર્વજ્ઞ શ્રી મહાવીર દેવે, પોતાના આયુષ્યના સોળ પ્રહર બાકી રહ્યા ત્યારે, ભવ્ય જીવોના કલ્યાણાર્થે, અપાપા નગરીમાં હસ્તીપાળ રાખની લેખન શાળામાં, નવ મહલી અને નવ લિછવી ગણના રાખ્યો એકત્ર થયા હતા અને જેઓ ભગવાન મહાવીરના સાન્નિધ્યમાં છઠ્ઠ પૌષધનું વ્રત લઈ ધર્મરાધન કરી રહ્યા હતા, તે વખતે ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ આ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની અંતિમ અમર દેશના આપી હતી. આથી જ આ સૂત્રને શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર અથવા ભ. મહાવીરની અંતિમ દેશના કહેવામાં આવે છે. આ સૂત્ર ભવ્ય જીવોને આત્મકલ્યાણાર્થે ખૂબ જ ઉપયોગી છે.

આ પુસ્તકની પહેલી આવૃત્તિ અમદાવાદ નિવાસી શ્રી બુધાભાઈ મહાસુખરામ શાહે (હાલમાં શ્રી દ્યામુનિજી) ઇ. સ. ૧૯૫૨ માં પ્રકાશિત કરેલી. તેને આજે બાર વર્ષ વીતી ગયા છે અને અભ્યાસી વર્ગની આ પુસ્તક માટે ખૂબ જ માગણી હતી, તે લક્ષમાં લઈ, અમોએ તે પ્રસિદ્ધ કરી છે અને વિના મૂલ્યે આપવાનું નકી કયું છે. તે જિજ્ઞાસુ ભાઈબહેનો આનો લાભ લઈ અધ્યયન અને નિદિધ્યાસન કરી આત્મ પ્રગતિ સાધવા પ્રેરાશે તો અમારે હેતુ સિદ્ધ થશે.

આ પુસ્તક અમદાવાદમાં સ્થા. જૈન પત્રના તંત્રી શ્રી જીવણલાલ સંઘવી દ્વારા છપાવવામાં આવ્યું છે. તેઓએ પ્રથમ આવૃત્તિ પ્રમાણે જ ગાથાઓ અને ભાવાર્થ રાખ્યો છે, છતાં પ્રાકૃત ગાથાઓ માટે સંતબાળ કૃત 'જૈન સિદ્ધાન્ત પાઠમાળા'નો આશ્રય લઈ શુદ્ધિ માટે ખૂબ જ કાળજી રાખી છે તેમજ ભાષાંતર પણ વ્યવસ્થિત કર્યું છે તે માટે અમે તેમનો આભાર માનીએ છીએ, તેમ છતાં કોઈ અશુદ્ધિ રહી જવા પામી હોય તો વિદ્વજનો સુધારી લેશે એ વિનંતી.

—પ્રકાશક

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર

[મૂળ અને ભાષાંતર]

વિણ્યમુયં પઠમં અજ્ઞયણં.

સંજ્ઞેગા વિપ્પમુક્કસ્સ, અણુગારસ્સ ભિક્કુપુણ્ણા;
વિણ્યં પાઉ કરિસ્સામિ, આણ્ણપુવ્વિં મુણ્ણેહ મે. (૧.)

હે શિષ્ય ! એ સાધુઓના વિનય ધર્મને પ્રગટ કરું છું. જે બાહ્ય અને અભ્યન્તર સંયોગથી રહિત, ધર્યાર તથા આરંભ-પરિત્રહનો ત્યાગ કરીને ભિક્ષાથી જ નિર્વાહ કરવાવાળા છે. વિનયને અનુક્રમે સાંભળો. ૧

આણ્ણાનિદ્દેસકરે, ગુરુણ્ણમુવવાયકારમ્મે;
ઇંગિયાગારસંપન્ને, સે વિણ્ણીએ ત્તિ વુચ્ચઈ. (૨.)

વિનીત શિષ્ય ગુરુની આજ્ઞાનું પાલન કરનાર, ગુરુની પાસે રહેનાર અને ગુરુના ઈંગિત-ઇશારા તથા આકારથી મનોભાવ જાણીને કાર્ય કરનાર હોય છે. આવો શિષ્ય વિનીત કહેવાય છે. ૨

આણ્ણાનિદ્દેસકરે, ગુરુણ્ણમણ્ણવવાયકારમ્મે;
પહિણ્ણીએ અસંબુધ્ધે, અવિણ્ણીએ ત્તિ વુચ્ચઈ. (૩.)

ગુરુની આજ્ઞા નહીં માનનાર, ગુરુની સમીપ નહીં રહેનાર, ગુરુને પ્રતિકૂલ કાર્ય કરનાર તથા તત્વજ્ઞાનથી રહિત અવિનીત શિષ્ય કહેવાય છે. ૩

જહા સુણી પૂઠકન્ની, નિક્કસિજ્જઠ સવ્વસોઃ
એવં દુસ્સીલપડિણીએ, મુહરી નિક્કસિજ્જઠ. (૪.)

જેવી રીતે સહેલા કાનવાળી કુતરીને બધી જગ્યાએથી કાઠી મુકવામાં આવે છે, એવી રીતે દુષ્ટ સ્વભાવવાળો, ગુરુજનોથી વિપરીત આચરણ કરનારો, વાચાલ સાધુને પણ બધી જગ્યાએથી બહાર કાઠી મુકવામાં આવે છે. ૪.

કણ્ણુકુણ્ણુગં ચઠ્ઠતાણ્ણુ, વિદઠં ભુંજ્જઠ સૂયરેઃ
એવં સીલં ચઠ્ઠતાણ્ણુ, દુસ્સીલે રમઠ્ઠ મિએ. (૫.)

જેવી રીતે સૂઅર-ભૂંડ કણ્ણુસલાનું વાસણ છોડીને વિષ્ટા ખાવી પસંદ કરે છે, એવી રીતે અજ્ઞાની સાધુ પણ સદાચારને છોડીને દુરાચારમાં લાગી જાય છે. ૫

મુણ્ણિયા ભાવં સાણ્ણુસ્સ, સૂયરસ્સ નરસ્સ યઃ
વિણ્ણુએ ઠવેજ્જ અપ્પાણ્ણુ, મિચ્છન્તો હિયમપ્પણ્ણુ. (૬.)

કુતરી અને સૂઅર-ભૂંડની સાથે અવિનયી મનુષ્યની સમાનતાનું ઉદાહરણ સાંભળીને પોતાના આત્માનું હિત ધ્રુવનાર, આત્માને વિનયમાં સ્થાપિત કરે. ૬

તમ્હા વિણ્ણુયમેસિજ્જઠ, સીલં પડિલ્લેજ્જઠએ;
બુદ્ધપુત્ત નિયાગદ્દી, ન નિક્કસિજ્જઠ કણ્ણુહુઠ. (૭.)

આથી વિનયનું સેવન કરવું જોઈએ, જેથી શીલ-સદાચારની

પ્રાપ્તિ થાય. આવા મોક્ષાર્થી આર્ય પુત્રને કોષપણુ સ્થાનથી બહાર કાઢવામાં આવતો નથી. ૭

નિસન્તે સિયા મુહુરી, બુદ્ધાણું અન્તિએ સયા;
અરઠ્ઠુતાણિ સિક્કિખજ્જ, નિરટ્ઠાણુ ઉ વજ્જએ. (૮.)

હંમેશાં શાંતિ રાખનાર, વાચાલપણાનો ત્યાગ કરનાર અને જ્ઞાનીઓની પાસે રહીને મોક્ષાર્થવાળાં આગમોને શીખે અને નિરર્થક એવી લૌકિક વિદ્યાનો ત્યાગ કરે. ૮

અણુસાસિએ ન કુપ્પિજ્જ, ખન્તિં સેવિજ્જ પણ્ણિએ,
ખુદ્દેહિં સહ સંસગ્ગિં, હાસં કીડં ચ વજ્જએ. (૯.)

કોષ વખત ગુરુ કઠોર વચન કહે તો પણ ડાહ્યો શિષ્ય ક્રોધ ન કરે અને ક્ષમા ધારણ કરે, ક્ષુદ્ર અને અજ્ઞાની માણુસોની સંગતિ ન કરે તથા હાસ્ય અને ક્રિડાનો સર્વથા ત્યાગ કરે. ૯

મા ય ચંડાલિયં કાસી, બહુયં મા ય આલવે;
કાલેણુ ય અહિન્નિજ્જતા, તએ ઝાઈજ્જ એગએ. (૧૦.)

(વિનીત શિષ્ય) ક્રોધાદિ ચંડાલને વશ થઈ અસત્ય ન બોલે, વધારે પડતું ન બોલે, સમયસર શાસ્ત્રનું અધ્યયન કરીને એકાંતમાં ચિંતન-મનન કરે. ૧૦

આહુઅચ ચંડાલિયં કટ્ટુ, ન નિણ્ણવિજ્જ કયાઈ વિ,
કડં કડે ત્તિ ભાસિજ્જ, અકડં નો કડે ત્તિ ય. (૧૧.)

કદાપિ (જો કોષ દિવસ) અસત્ય વચન બોલાઈ જાય તો એને ધૂપાવે નહીં પરંતુ અસત્ય કૃયું હોય તો કૃયું અને અસત્ય ન કૃયું હોય તો નથી કૃયું એમ સત્ય વચન કહી દે.

મા ગલિયસ્સે વ કસં, વયણ્મિચ્છે પુણ્ણા પુણ્ણા;
કસં વ દ્દુભાઈણ્ણે, પાવગં પરિવજ્જએ. (૧૨).

જેવી રીતે અડિયલ ઘોડો વારંવાર ચાલુકનેા માર ખાય છે, એવી રીતે વિનીત શિષ્યે વારંવાર ગુરુને કહેવાનો અવસર લાવવો નહિ. વિનીત-ચાલાક ઘોડો ચાલુકને જેવાથી જ ઉન્માર્ગને છોડે છે, તેવી રીતે વિનીત શિષ્યે સંકેત માત્રથી ગુરુના મનને અનુસરતી પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ અને પાપનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.

અણાસવા થૂલવયા કુસીલા,
મિઉં પિ ચન્ડં પકરિન્તિ સીસા;
ચિત્તાણ્ણયા લહુ દ્દખ્ખોવવેયા,
પસાયએ તે હુ દુરાસયં પિ. (૧૩).

ગુરુની આજ્ઞાને નહીં માનનાર, કઠોર વચન બોલનાર, દુષ્ટ તથા અવિનીત શિષ્ય શાન્તિ સ્વભાવવાળા ગુરુને પણ કોધી બનાવે છે અને ગુરુની મનોવૃત્તિ અનુસાર, ચાલનાર, ગુરુની આજ્ઞાને શીઘ્ર પાળનાર વિનીત શિષ્ય નિશ્ચયથી ઉગ્ર સ્વભાવી ગુરુને પણ શાન્ત કરી દે છે. ૧૩

ના પુરુઠો વાગરે કિંચિ, પુરુઠો વા નાલિયં વએ;
કોહ્હં અસચ્ચં કુવ્વેજ્જા, ધારેજ્જા પિયમરિપિયં. (૧૪).

વિનીત શિષ્ય પૂછ્યા વિના કંઈ પણ ન બોલે, પૂછ્યા પછી અસત્ય ન બોલે. જો ક્યારેક કોષ ઉત્પન્ન થઈ જાય તો એને (શમાવી) નિષ્ક્રમ કરે અને ગુરુના વચનો અપ્રિય લાગે તો પણ તેને હિતકારી અને પ્રિય સમજીને ધારણ કરે. ૧૪

અપ્પા ચેવ દમયન્વો, અપ્પા હુ ખલુ દુદમો;
અપ્પા દંતો સુહી હોઈ, અસ્સિં લેએ પરથય. (૧૫)

વિપરીત જતાં મનને નિશ્ચયપૂર્વક દમન કરે, કારણ કે આત્મ-
દમન ખૂબ કઠણ છે. આત્મ દમન કરનાર આ લોક અને પરલોકમાં
સુખી થાય છે.

વરં મે અપ્પા દંતો, સંજમેણુ તવેણુ ય;
માહં પરેહિ દમ્મન્તો, બન્ધણેહિ વહેહિ ય. (૧૬)

પરવશ થઈને બીજાઓ વડે વધ અને બંધનો દ્વારા દમન
થવાની અપેક્ષાએ પોતાની ઈચ્છાથી જ સંયમ અને તપથી આત્મ-
દમન કરવું શ્રેષ્ઠ છે. ૧૬

પહિણીયં ચ બુદ્ધાણં, વાયા અદુવ કમ્મણા;
આવી વા જઈ વા રહિસ્સિ, નેવ કુજ્જ કયાઈ વિ. (૧૭)

બીજાની આગળ અથવા એકાંતમાં પોતાની વાણી અથવા
કર્મથી ગુરૂ, વડિલો, અને જ્ઞાનીઓથી વિપરીત આચરણ ન કરે. ૧૭

ન પકખમ્મો ન પુરમ્મો, નેવ કિચ્ચાણુ પિદ્ધમ્મો,
ન જુજે ઊરુણા ઉરૂં, સયણે નો પહિસ્સુણે. (૧૮)

આચાર્યની અડોઅડ ન બેસે. આચાર્યની આગળ પણ ન
બેસે. આચાર્યની સામે પીઠવાળીને ન બેસે તથા આચાર્યના પગ-
ધુંટણુનો સ્પર્શ થઈ જાય તેવી રીતે ન બેસે તથા ગુરૂની આજ્ઞાને
સૂતા કે બેઠા ન સાંભળે. ૧૮

નેવ પદહુત્થિયં કુજ્જ, પકખપિણ્ડં ચ સંજમ્મે;
પાએ પસારિએ વાવિ, ન ચિદ્દે ગુરૂણાન્તિએ. (૧૯)

ગુરૂની સામે પગ ઉપર પગ ચઢાવીને ન બેસે. તેમ ધુંટણુ
જાતીને લગાવીને ન બેસે તેમજ પગ પસારીને અર્થાત્ લાંબા પગ કરીને
ન બેસે. ૧૯

આયરિએહિં વાહિતો, તુસિણીઓ ન કયાઈ વિ;
પસાયપેહી નિયોગદ્દી, ઉવચિદે ગુરૂ સયા. (૨૦)

જો આચાર્ય-ગુરુદેવ બોલાવે તો કદી ચૂપચાપ બેસી રહેવું નહિ, પરંતુ કૃપા ઇચ્છુક મોક્ષાર્થી સાધુ હંમેશાં એમની પાસે વિનયથી આવી ઉપસ્થિત થાય. ૨૦

આલવન્તે લવન્તે વા, ન નિસીએજજ કયાઈ વિ;
ચઈઊણમાસણું ધીરો, જઓ જત્તં પડિસ્સુણે. (૨૧)

ગુરુદેવ એક વાર અથવા વધારે વાર બોલાવે તો ક્યારે પણ બેસી ન રહે, પરંતુ ધીરજવાન સાધુ આસન છોડીને યત્નાપૂર્વક સાવધાની રાખીને ગુરુના વચન સાંભળે. ૨૧.

આસણગઓ ન પુચ્છેજજ, નેવ સેજજગઓ કયા;
આગમ્મુક્કડુઓ સન્તો, પુચ્છિજજ પંજલીહિટો. (૨૨)

જો ગુરુજીને કંઈ પૂછવું હોય તો આસન ઉપર અથવા પથારી ઉપર રહ્યા થકા ન પૂછે, પરંતુ ગુરુજીની પાસે આવીને ઉકકુ આસનથી બેસીને હાથ જોડીને વિનયપૂર્વક પૂછે. ૨૨

એવં વિણ્યજ્જુત્તસ્સ, સુત્તં અત્થં ચ તદુભયં,
પુચ્છમાણસ્સ સીસસ્સ, વાગરિજજ જહાસુયં. (૨૩)

વિનીત શિષ્યને જો ગુરુજી પૂછે તો સૂત્ર, અર્થ અથવા સૂત્ર અને અર્થ બંને-જેવું ગુરુજી પાસેથી સાંભળ્યું તેવું કહે. ૨૩

મુસં પરિહરે ભિક્ખુ, ન ય ઓહારિણિં વઓ;
ભાસાદ્દાસં પરિહરે, માયં ચ વજજઓ સયા. (૨૪)

સાધુએ અસત્ય વચનનો સદા અને સર્વ પ્રકારે ત્યાગ કરવો, નિશ્ચયકારિણી ભાષા બોલવી નહિ, ભાષાના દોષને ત્યાગવા અને માયા તથા ક્રોધાદિનો ત્યાગ કરવો. ૨૪

ન લવેજ્જ પુદ્દો સાવજ્જ, ન નિરઠ્ઠં ન સમ્મયં;
અપ્પણ્ણદ્દો પરદ્દો વા, ઉભયસ્સ અન્તરેણ વા. (૨૫)

જે કાષ્ટ પૂછે તો પોતાના કે ખીજના કે બન્નેના માટે સપ્રયોજન કે નિષ્પ્રયોજન સાવધ વચન ન બોલે, નિરર્થક વચન ન બોલે અને મર્મભેદી વચન પણ ન બોલે. ૨૫

સમરેસુ અગારેસુ, સન્ધીસુ ય મહાપહ્લે;
એગા એગત્થિએ સદ્ધિં, નેવ ચિટ્ઠે ન સંલવે. (૨૬)

લુહારના ઘર, શૂન્ય ઘર, એ ઘર વચ્ચેની છીંટીમાં અથવા રાજમાર્ગમાં એકલા સાધુ, એકલો સ્ત્રી સાથે ન બિભો રહે કે ન બિભા રહી વાત કરે. ૨૬

જં મે બુદ્ધાણ્ણસાસન્તિ, સીએણ્ણ ફરુસેણ વા,
મમ લાભો ત્તિ પેહાએ, પયએ તં પડિસ્સુણ્ણે. (૨૭)

વિનીત શિષ્ય વિચારે કે ગુરૂજન જે મને કામલ અથવા કઠોર વચનમાં શિખામણ આપે તે મારા લાભ માટે છે એમ વિચારીને (ઉત્સાહપૂર્વક) સાવધાનીથી શિખામણ ગ્રહણ કરે.

અણ્ણસાસણ્ણમેવાયં, દુક્કડસ્સ ય ચોયણ્ણં;
હિયં તં મણ્ણુઈ પણ્ણો, વેસં હોઈ અસાહુણ્ણો. (૨૮)

ગુરૂજનોની શીખામણ પાપોનો નાશ કરવાવાળી હોય છે અને બુદ્ધિમાન શિષ્ય એને હિતકારી માને છે, પરંતુ અસાધુઓને ગુરૂત્વ વચન-શિખામણ દ્વેષનું કારણ થઈ જાય છે. ૨૮

હિયં વિગયભયા બુદ્ધા, ફરુસં પિ અણ્ણસાસણ્ણં,
વેસં તં હોઈ મૂઠાણ્ણં, અન્તિસોહિકરં પયં. (૨૯)

નિર્ભય અને તત્વવેત્તા વિનીત શિષ્યો ગુરૂજનોની કઠોર આજ્ઞા (શાસન)ને પણ હિતકારી માને છે અને મૂઠ શિષ્યો ક્ષમા અને આત્મશુદ્ધિકર વચનોને દ્વેષનું કારણ બનાવી લે છે. ૨૯

આસણે ઉવચિકુંજળ, અણુચ્ચે અકુચ્ચે થિરે;
અપુકુંઠ, નિરુકુંઠ, નિસીચ્ચેજળ અપકુકુંઠ્યે. (૩૦)

વિનીત શિષ્ય એવા આસન ઉપર એસે જે ગુરુથી જાંચું ન હોય પણ સ્થિર હોય—પ્રયોજન વિના ઉઠે નહિ અને પ્રયોજન હોય તો પણ વારંવાર ઉઠે નહિં. ૩૦

કાલેણ નિક્ખમે ભિક્ખૂ, કાલેણ ચ પડિક્કમે;
અકાલં ચ વિવજ્જેતા, કાલે કાલં સમાયરે. (૩૧)

સાધુ સમય પર ભિક્ષાદિ માટે બહાર નિકળે અને યથાકાળે પાછો ફરે, અકાળને છોડીને સર્વ ક્રિયા કાળાનુસાર કરે. ૩૧

પરિવાડીચ્ચે ન ચિકુંજળ, ભિક્ખુ દત્તેસણું ચરે;
પડિરૂવેણ એસિતા, મિયં કાલેણ ભક્ખચ્ચે. (૩૨)

ભિક્ષુ સાધુ જ્યાં જન્મણુવાર હોય ત્યાં જીભો ન રહે પરંતુ જુદા જુદા ઘેરથી વહોરાવેલ શુદ્ધ આહાર ગ્રહણ કરીને ઉચિત વખતે પરિમિત ભોજન કરે. ૩૨

નાઈદૂરમણાસન્ને, ન અન્નેસિં ચખ્ખુકાસચ્ચો;
એગો ચિદ્ઠેજળ ભત્તકા, લંઘિયા તં નઈક્કમે. (૩૩)

ભિક્ષુ ભિક્ષાર્થે જાય ત્યારે ગૃહસ્થના ઘેર ખીજે યાચક જીભો હોય તો તેને એળંગીને ન જાય અને એવી જગ્યાએ સમભાવથી જીભો રહે કે જે બહુ દૂર ન હોય તેમજ બહુ પાસે ન હોય, એવી રીતે ભિક્ષુ દાતાને ત્યાં જીભો રહે. ૩૩

નાઈઉચ્ચે વ નીચે વા, નાસન્ને નાઈદૂરચ્ચો;
કાસુયં પરકકં પિણ્ડં, પડિગાહેજળ સંજચ્ચે. (૩૪)

સંયતિ સાધુ ભિક્ષાર્થે જાય ત્યારે દાતાથી અતિ જાંચે, નીચે, અતિ દૂર અથવા અતિ નિકટ જીભો રહીને ભિક્ષા ન લે, પરંતુ સ્થાન ઉપર

ઉભા રહીને ગૃહસ્થને માટે બનાવેલો શુદ્ધ આહાર ગ્રહણ કરે. ૩૪

અર્પણાણુ અર્પણીયમ્મિ, પડિચ્છણુમ્મિ સંવુડે;
સમયં સંજએ ભુજે, જયં અપરિસાડિયં. (૩૫)

સંયતિ લિક્ષુ પ્રાણુ અને ખી વિનાતું ઢાંકેલા અને ચારે ખાણુથી ઘેરાયેલા [દિવાલવાળા] સ્થાનમાં ખીજ સાધુઓની સાથે નીચે પડ્યા વિનાનો યત્નાપૂર્વક આહાર કરે છે. ૩૫

સુકરિત્તિ સુપકિત્તિ, સુચ્છિને સુહુડે મહે;
સુણ્ણિડિએ સુલદ્ધિ ત્તિ, સાવજજં વજજએ મુણી. (૩૬)

મુનિ, સાઈ કરેલું, સાઈ પકવેલું, સારી રીતે છીણેલું, શુદ્ધ કરેલું, ઘી વગેરે ખૂબ મેળવેલું, આ ભોજન ખૂબ સ્વાદિષ્ટ છે, આ જાતનું સાવચ વચન ન બોલે. ૩૬

રમએ પહિડએ સાસં, હુયં ભદં વ વાહુએ;
ખાલં સમ્મઈ સાસંતો, ગલિયસ્સં વ વાહુએ. (૩૭)

જેમ ઉત્તમ ઘોડાનો શિક્ષક પ્રસન્ન હોય છે, તેમ વિનીત શિષ્યોને જ્ઞાન આપવામાં ગુરુ પ્રસન્ન હોય છે, પરંતુ ગળિયા ઘોડાનો પાલક અને અવિનીત શિષ્યનો ગુરુ ખેદિત થાય છે. ૩૭

ખડુયા મે ચવેડા મે, અક્કોસા ય વહા ય મે;
કલ્લાણુમણુસાસંતો, પાવદિઠિત્તિ મન્નઇ. (૩૮)

પાપ દષ્ટિવાળા અવિનીત, ગુરુજનોની હિતકારી શિષ્યામણુ ધુરી, થર્પડરૂપ, ગાલીરૂપ અને વધરૂપ માને છે. ૩૮

પુત્તો મે ભાય નાઈ ત્તિ, સાહુ કલ્લાણુ મન્નઇ,
પાવદિઠિ ઉ અર્પણુ, સાસં ઠાસિ ત્તિ મન્નઇ. (૩૯)

વિનીત શિષ્ય ગુરુજનોની શિષ્યામણુ હિતકારી માને છે અને તે વિચારે છે કે ગુરુજનો મને પુત્ર, ભાઈ અને સ્વજન જ સમજે છે.

આથી ઉલ્લુકું અવિનીત એમ માને છે કે ગુરુજી મને નોકર જેવો માને છે. ૩૯

ન કોવચ્ચે આચરિયં, અપ્પાણું પિ ન કોવચ્ચે;
બુદ્ધોવધાર્થ ન સિયા, ન સિયા તોત્ત ગવેસચ્ચે. (૪૦)

વિનીત સુશિષ્ય સ્વયં કોધ ન કરે અને ગુરુજનને પણ કોપિત ન કરે. આચાર્યનો ઉપધાત ન કરે અને એમના દોષ પણ ન શોધે. ૪૦

આચરિયં કુવિયં નચ્ચા, પત્તિએણું પસાયચ્ચે;
વિન્નજ્જવેન્નજ પંન્નજ્જલિઉડા, વચ્ચેન્નજ ન પુણ્ણુ ત્તિ ય (૪૧)

ગુરુજી-આચાર્યને કુપિત જાણીને વિનયથી પ્રતીતિયુક્ત વચનથી પ્રસન્ન કરે. શાન્ત કરે. હાથ જોડીને કહે કે હવે ફરીથી હું એવો અપરાધ નહિ કરું. ૪૧

ધમ્મન્નિજયં ચ વવહારં, બુદ્ધોહિ આચરિયં સયા;
તમાચરન્તો વવહારં, ગરહં નાભિગચ્છઠ. (૪૨)

ડાહ્યા માણસોએ હંમેશાં ધાર્મિક વહેવાર સેવવો જોઈએ અને ધર્મવ્યવહાર આચરનાર કદાપિ નિન્દિત થતા નથી. ૪૨

મણ્ણોગયં વક્કગયં, જણ્ણિત્તાચરિયસ્સ ઉ;
તં પરિગિન્નજ વાયાચ્ચે, કમ્મુણ્ણા ઉવવાયચ્ચે. (૪૩)

આચાર્ય ગુરુદેવના મનોગત ભાવને જાણીને અને એમનાં વચન સાંભળીને પોતાના વચનોથી સ્વીકારે અને તથાપ્રકાર-કાર્યદ્વારા આચરણુ કરે. ૪૩

વિત્તે અચોઠ્ઠએ નિચ્ચં, ખિચ્ચં હવઠ્ઠ સુચોઠ્ઠએ;
જહોવઠ્ઠં સુકય, કિચ્ચાઠ્ઠ કુવ્વઠ્ઠ સયા. (૪૪)

વિનીત શિષ્ય પ્રેરણા કર્યા વિના જ કામ કરે છે અને પ્રેરણા કર્યા પછી તે આજ્ઞાનુસાર તરતજ સુંદર રીતે કાર્ય કરે છે. ૪૪

નમ્યા નમઠ મેહાવી, લોએ કિત્તી સે જયએ;
હવઠ કિચ્છણં સરણં, ભૂયાણં જગઠ જહા (૪૫)

આવી રીતે વિનયનાં સ્વરૂપને જાણીને વિનિત બુદ્ધિમાનની લોકમાં પ્રશંસા થાય છે. જેવી રીતે પ્રાણીઓને માટે પૃથ્વી આધારરૂપ છે, તેવી રીતે મેહાવી એ સદ્ગુણોનો આધારરૂપ થાય છે. ૪૫

પુજ્જા જસેસ પસીયન્તિ, સંબુદ્ધા પુવ્વસંથુયા,
પસન્ના લાલઠસેસન્તિ, વિઉલં અક્રિયં સુયં (૪૬)

સુશિષ્યના વિનયાદિ બુણ્થી પ્રસન્ન તત્ત્વજ્ઞ પૂજ્ય ગુરૂદેવ શિષ્યને વિસ્તૃત શ્રુતજ્ઞાનનો લાભ આપે છે. ૪૬

સ પુજ્જસથે સુવિણ્ણીયસંસએ;

મણ્ણોરુઠ ચિદુઠ કમ્મસંપયા;

તવોસમાયારિસમાહિસંબુડે,

મહુજ્જુઠ પંચ વયાઠં પાલિયા. (૪૭)

આવો શાસ્ત્રજ્ઞ પ્રશંસનીય શિષ્ય શંસય રહિત થાય છે. એ ગુરુની ઇચ્છાનુસાર પ્રવૃત્તિ કરતો કર્મ સમાચારી, તપ સમાચારી, સમાધિયુક્ત, સંવરવાન થઈને પાંચ મહાવ્રતોનું પાલન કરીને મહાન આત્મતેજવાળો થાય છે. ૪૭

સ દેવગન્ધવ્વમણ્ણુસપૂઠએ,

થઈત્તુ દેહં મલપંકપુવ્વયં;

સિધ્ધે વા હવઠ સાસએ,

દેવે વા અપરએ મહિદ્ધિએ. (૪૮) ત્તિ યેમિ.

દેવ, ગંધર્વ અને મનુષ્યોથી પૂજિત આ શિષ્ય મલમૂત્રથી ભરેલા આ શરીરને છોડીને આ જન્મમાં સિદ્ધ અથવા શાશ્વત થઈ જાય છે. અને જે કંઈ કર્મ બાકી રહી જાય છે તે મહાન ઋદ્ધિવંત દેવ થાય છે. ૪૮. એમ હું કહું છું.

॥ परिसङ्गमयणुं ॥

द्वितीय अध्ययनम्

सुयं मे आउसं तेषुं लगवया ज्येवमङ्गभायं ।
धड षडु आवीसं परीसडा समणेषुं लगवया मडा-
वीरेषुं कासवेषुं पवेधया, जे लिङ्गू सोर्या नर्या
जिर्या अलिभूय लिङ्गभायरियाजे परिंवयन्तो पुठो
नो विनिङ्गनेज । क्यरे षडु ते आवीसं परीसडा
समणेषुं लगवया मडावीरेषुं कासवेषुं पवेधया, जे
लिङ्गू सोर्या नर्या जिर्या अलिभूय लिङ्गभायरि-
याजे परिंवयन्तो पुठो नो विनिङ्गनेज ? धमे षडु ते
आवीसं परीसडा समणेषुं लगवया मडावीरेषुं कास-
वेषुं पवेधया, जे लिङ्गू सोर्या नर्या जिर्या अलि-
भूय लिङ्गभायरियाजे परिंवयन्तो पुठो नो विनि-
ङ्गनेज । तं जडा । द्विगिंछापरीसडे १ पिवासापरी-
सडे २ सीयपरीसडे ३ उसिणुपरीसडे ४ दंसमसय-
परीसडे ५ अयेलपरीसडे ६ अरधपरीसडे ७ धत्थी-
परीसडे ८ यरियापरीसडे ९ निसीहियापरीसडे १०
सिज्जपरीसडे ११ अङ्कोसपरीसडे १२ वडुपरीसडे १३
जयणुपरीसडे १४ अलालपरीसडे १५ रोगपरीसडे
१६ तणुकासपरीसडे १७ जलपरीसडे १८ सङ्कारपुर-
ङ्कारपरीसडे १९ पन्नापरीसडे २० अन्नाणुपरीसडे
२१ दंसणुपरीसडे २२

अर्थः—हे आयुधमान जम्भू ! मे' सांलज्युं छे के, जे लगवान
मडावीरे आ प्रमाणे कल्युं छे. जिन प्रवयनमां काश्यप गोत्रीय अमणु

ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ આવીસ પરિસહ કહ્યા છે. જે સાંભળીને, એના સ્વરૂપને જાણીને એને જીતે. પરિસહ આવે તો ભિક્ષુ વિચલિત ન થાય. જમ્બૂસ્વામી પૂછે છે કે, એ આવીસ પરિસહ કયા કયા છે ? ઉત્તર—૧ ક્ષુધા પરિસહ, ૨ તરસનો, ૩ શીત, ૪ ઉષ્ણ, ૫ ડાંસ-મચ્છર આદિનો, ૬ ન્યૂન વસ્ત્ર કે વસ્ત્રના અભાવનો, ૭ અરતિ ૮ સ્ત્રી, ૯ વિહાર, ૧૦ એકાન્તમાં એસવાનો ૧૧ શ્વ્યા, ૧૨ કઠોર, ૧૩ વધ, ૧૪ યાચના, ૧૫ અલાભ, ૧૬ રોગ, ૧૭ તૃણસ્પર્શ, ૧૮ મેલ, ૨૯ સત્કાર-પુરસ્કાર, ૨૦ પ્રજ્ઞા, ૨૧ અજ્ઞાન પરિસહ, ૨૨ દર્શન પરિસહ.

પરીસહાણું પવિલત્તી, કાસવેણુ પવેઘ્યા;

તં ભે ઉદ્દાહરિસ્સામિ, આણ્ણપુવ્વિંવ સુણ્ણહ મે. (૧)

હે જમ્બૂ! કાશ્યપ ગોત્રીય ભગવાને પરિસહોના જે વિભાગ ખતાવ્યા છે એને હું ક્રમવાર કહું છું. તે તું સાંભળ. ૧

દ્વિગિંઠા પરિગએ દ્વહે, તવસ્સી ભિક્ષૂ થામવં;

ન છિન્દે ન છિન્દાવએ, ન પએ ન પયાવએ. (૨)

ભૂખથી પીડિત થએલ તપસ્વી સંયમી સાધુએ પોતે ફલાદિને ન તોડે. ખીજની પાસે ન તોડાવે, પોતે ન રાંધે, ખીજની પાસે ન રાંધાવે. ૨

કાલીપવ્વંગસંકાસે, કિસે ધમણિસંતએ;

માયન્ને અસણ્ણપાણ્ણસ્સ, અદ્દિણ્ણમણ્ણસો ચરે. (૩)

ભૂખથી સૂકાઈને કાગડાના પગ જેવું દુર્બલ શરીર થઈ જાય, નસો દેખાવા લાગે, શરીર અત્યંત કૃશ થઈ જાય તોં પણ આહાર-પાણીની મર્યાદાને જાણનાર સાધુ, દીનપણું ન લાવે અને દ્રઢતાથી સંયમ માર્ગમાં વિચરે. ૩

તઓ પુહો પિવાસાએ, દોગુંછી લજ્જ સંજએ,

સીઓદગં ન સેવિજ્જ, વિચરસ્સેસણું ચરે. (૪)

અનાચારથી ધૂણા કરનાર લજ્જવાન સાધુ તૃપાથી પીડાય તો પણ સચિત્ત પાણીનું સેવન ન કરે, પરંતુ પ્રાસુક અનેલા પાણીની ગવેષણા કરે. ૪

હિન્ના વાએસુ પંથેસુ, આઉરે સુપિવાસિએ;
પરિસુક્રમુહા દીણુ, તં તિતિકૂખે પરીસહં. (૫)

નિર્જન માર્ગમાં જતાં તૃપાથી વ્યાકુલ થાય તથા મ્હોં સૂકાઈ જાય, તો પણ અદીન રહીને કષ્ટ સહન કરે. ૫

ચરંતં વિચયં લુહં, સીયં કુસર્ધ એગયા;
નાઈવેલં મુણી ગચ્છે, સોચ્યાણું જિણુસાસણું. (૬)

જિન શિક્ષાને શ્રવણ કરનાર, આરંભથી વિરક્ત, રૂક્ષ શરીરી સાધુને સંયમ પાળતા ક્યારેક ઠંડી લાગે તો મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરી ખીજ જગ્યાએ ન જાય. ૬

ન મે નિવારણું આત્ય, છવિત્તાણું ન વિજ્જર્ધ,
અહં તું અગ્નિં સેવામિ, ઈઈ લિક્ષૂ ન ચિંતએ. (૭)

ઠંડી નિવારણ માટે મકાન, કાંબલ મારી પાસે નથી, એથી હું અગ્નિનું સેવન કરું એવો વિચાર પણ લિક્ષુ ન કરે. ૭

ઉસિણું પરિયાવેણું પરિદાહેણુ તન્નિજએ;
ઘિંસુ વા પરિયાવેણું, સાયં નો પરિદેવએ. (૮)

ત્રીખમઝતુમાં ઉજ્જુ સ્પર્શવાળા પૃથ્વી આદિના તાપથી બળે તો પણ શાતા-સુખને માટે વિકાપ ન કરે. ૮

ઉણહાભિતત્તો મેહાવી, સિણાણું નો વિ પત્યએ;
ગાયં નો પરિસિંચેજ્જ, ન વીએજ્જ ય અપ્પયં. (૯)

મેહાવી-મેઘાવી સુદ્ધિમાન સાધુ ગરમીથી પીડાયમાન હોય તો પણ સ્નાન કરવાની ઈચ્છા ન કરે, શરીરને ભિંજવે નહિ, તેમજ પંખાથી પવન લે નહિ. ૯

પુઠો ય દંસમસએહિં, સમરે વ મહામુણી,
નાગો સંગામ સીસે વા, સૂરો અભિહણે પરં. (૧૦)

જેવી રીતે સંગ્રામમાં આગળ રહેનાર હાથી અને ચોદ્ધો દુસ્મનને મારે છે એવી રીતે ડાંસ-મચ્છરાદિનો પરિસહ ઉત્પન્ન થાય તો મહામુનિ શાન્ત ભાવથી તેને જીતે. ૧૦

ન સંતસે ન વારેજ્જા, મણું પિ ન પચ્ચોસચ્ચે;
ઉવેહે ન હણે પાણે, જુજંતે મંસ સોણિયં. (૧૧)

માંસ અને લોહીને ચૂસે છતાં પણ પ્રાણિઓને મારે નહિ. સતાવે નહિ, નિવારે-રોકે નહિ, મનથી પણ એમના ઉપર દ્વેષ કરે નહિ, પરંતુ સમભાવ રાખે. ૧૧

પરિણુણ્ણેહિં વત્થેહિં, હોક્ખામિ ત્તિ અચેલએ,
અદુવા સચેલએ હોક્ખામિ, ઈઈભિકખૂ ન ચિંતએ (૧૨)

ભિક્ષુ સાધુ વસ્ત્રોના જિર્ણુ થયા પછી હું કપડાં વગરનો થઈ જાઉંશ અથવા કપડાં સહિત થઈશ એવો વિચાર ન સેવે. ૧૨

એગયા અચેલએ હોઈ, સચેલે આવિ એગયા;
એયં ધમ્મહિયંનચ્ચા, નાણી નો પરિદ્દવએ. (૧૩)

સાધુ કોઈક વખત જિન કલ્પમાં વસ્ત્ર રહિત થાય છે અને કોઈ વખત વસ્ત્ર સહિત થાય છે. બંને અવસ્થાઓને ધર્મમાં હિતકારી જાણીને ખેદ ન કરે. ૧૩

ગામાણુગામં રીયંતં, અણુગારં અકિંચણું;
અરઈ અણુપવેસેજ્જા, તં તિતિક્ખે પરીસહં (૧૪)

ગ્રામાનુગ્રામ વિહારમાં અપરિગ્રહી અણુગારને કોઈ વખત અરતિ (અર્ચિ) ઉત્પન્ન થાય તો એ પરિસહને સહન કરે. ૧૪

અરંધં પિક્કુઓ કિચ્ચા, વિરએ આયરકિખએ;
ધમ્મારામે નિરારંભે, ઉવસંતે મુણ્ણી ચરે. (૧૫)

નિરારંભી, ઉપશાંત, વિરત અને આત્મરક્ષક મુનિ અરતિને દૂર કરીને ધર્મધ્યાનમાં વિચરે. ૧૫

સંગો એસ મહુરસાણું, જાઓ લોગમ્મિ ઇત્થિઓ;
જરસ એયા પરિન્નાયા, સુકકં તરસ સામણ્ણું. (૧૬)

લોકમાં સ્ત્રીઓ, પુરુષોને આસક્તિનું કારણ છે, એવું જાણીને જોણે સ્ત્રીઓને ત્યાગી છે એનું શ્રમણપણું સુકૃત છે. ૧૬

એવમાદાય મેહાવી, પંકભૂયા ઉ ઇત્થિઓ;
ના તાહિં વિણ્ણિહુન્નિજ્જા, ચરેજ્જત્તગવેસએ. (૧૭)

બુદ્ધિમાન સાધુ સ્ત્રીના સંગને કીચડ માનીને એનામાં ફસાય નહિ. અને આત્મ-ગવેષક થઈને સંયમમાં વિચરે. ૧૭

એગ એવ ચરે લાઠે, અલિભૂય પરીસહં;
ગામે વા નગરે વાવિ, નિગમે વા રાયહાણિએ. (૧૮)

પ્રાસુક ભોળ સંયમી સાધુ પરિસહોને જીતીને ગામ, નગર અથવા નિગમ (ચંડી) અથવા રાજધાનીમાં એકાકી ભાવમાં વિચરે. ૧૮

અસમાણો ચરે લિકખૂ, નેવ કુજ્જા પરિગ્ગહં;
અસંસત્તો ગિહ્ણત્થેહિં, અણિએઓ પરિવ્વએ. (૧૯)

સાધુ નિરાશ્રય થઈને વિચરે, પરિગ્રહને સેવે નહિ, ગૃહસ્થો સાથે સંબંધ ન રાખે અને અનિકેત-ધર રહિત થઈને વિચરે. ૧૯

સુસાણે સુણ્ણુગારે વા, રુક્ખમૂલે વા એગએઓ;
અકુકકુઓ નિસીએજ્જા, ન ચ વિત્તાસએ પરં. (૨૦)

સાધુ રમશાનમાં, સુના ઘરમાં, વૃક્ષના નીચે શાંતિથી એકલો એસે અને ખીજા કોઈ પ્રાણીને દુઃખ ન દે. ૨૦

તત્થ સે ચિદ્ધુમાણસ્સ, ઉવસગ્ગાલિધારએ;
 સંકાલીએ ન ગએજ્જ, ઉદ્દિઠ્ઠતા અન્નમાસણું ૨૧

સ્મશાનાદિમાં બેડેલો હોય અને જો ઉપસર્ગ આવે તો દ્રઢતાથી તે સહન કરે, પરંતુ ભયભીત થઈ ને ત્યાંથી બીજી જગ્યાએ જાય નહિ. ૨૧

ઉચ્ચાવયાહિં સેજ્જહિં, તવસ્સી ભિક્કુપુ થામવં
 નાધવેલં વિહુન્નેજ્જ, પાવદ્દિદ્દિઠં વિહુન્નઈ ૨૨

સમર્થ તપસ્વીને જાંચી-નીચી પથારી મળે તો સંયમની મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન ન કરે, કારણ કે પાપદષ્ટિવાળાને સંયમ ભંગ થાય છે. ૨૨

પઈરિક્કુવસ્સયં લલ્લું, કલ્લાણું અદુવા પાવયં;
 કિમ્મગરાઈં કરિસ્સઈ, એવં તત્થ હિયાસએ. ૨૩

સ્ત્રી આદિથી રહિત સાઈ અથવા ખોટું સ્થાન મળે, એક રાતમાં શું કરી લઈશ? એવું વિચારીને સમભાવથી સુખદુઃખ સહન કરે. ૨૩

અક્કોસેજ્જ પરે ભિક્કુપુ, ન તેસિં પઠિસંજ્જલે;
 સરિસો હોઈ ખાલાણું, તમ્હા ભિક્કુપુ ન સંજ્જલે ૨૪

બીજાઓ સાધુઓને ગાળ આપે, અપમાન કરે તો સાધુ ગુસ્સો ન કરે, ક્રોધ કરવાથી એ પોતે અજ્ઞાનીના જેવો થઈ જાય છે. ૨૪

સોચ્ચાણું ફરુસા ભાસા, દારુણા ગામકણ્ડગા ।
 તુસિણ્ણીએ ઉવેહેજ્જ, ન તાએ મણ્ણસીકરે ૨૫

કાનમાં કાંટાની માફક ખુંચતી ભાષા સાંભળીને ભિક્ષુ મૌનથી ઉપેક્ષા કરે અને મનમાં સ્થાન ન આપે. ૨૫

હુએ ન સંજ્જલે ભિક્કુપુ, મણ્ણં પિ ન પએસએ ।
 તિતિક્ખં પરમં નચ્ચા, ભિક્કુપુ ધમ્મં વિચિન્તએ ૨૬

ભિક્ષુને કોઈ મારે તો ભિક્ષુ તેના ઉપર ક્રોધ ન કરે, મનમાં પણ દ્વેષ ન કરે. ક્ષમા પરમ ધર્મ છે એવું જાણીને ધર્મનું જ ચિંતન કરે. ૨૬

સમણું સંજયં દન્તં, હુણ્ણ કોઈ કત્થઈ ।

નત્થિ જીવસ્સ નાસુ ત્તિ, એવં પેહ્ણ સંજયે ૨૭

ધન્દ્રિયોતું દમન કરનાર સંયમી સાધુને કોઈ મારે તો જીવતો ક્યારે પણ નાશ થતો નથી એવો શ્રમણ વિચાર કરે. ૨૭

દુક્કરં ખલુ ભો નિચ્ચં, અણુગારસ્સ ભિક્કુખુણ્ણો ।

સવ્વં સે જાઘયં હોષ, નત્થિ કિંચિ અજાઘયં ૨૮

હે શિષ્ય ! ખરેખર અણુગાર ભિક્ષુતું જીવન દુષ્કર છે. એને આહાર-રાશિ માંગ્યા પછી જ મળે છે, માંગ્યા વિના કાંઈપણ મળતું નથી. ૨૮

ગાયરગ્ગપવિદ્ધસ, પાણીના સુપ્પસારયે ।

સેચ્છો અગારવાસુત્તિ, ઈહ ભિક્કુખુ ન ચિન્તયે ૨૯

ગાયરી ગયેલ સાધુનો હાથ માંગવાને માટે સહેજ ઉપડતો નથી. આનાથી આગાર-ગૃહસ્થાવાસ શ્રેષ્ઠ છે, એવું સાધુ મનમાં પણ ન ચિંતવે. ૨૯

પરેસુ ઘાસમેસેજ્જ, ભોયણુ પરિણિદ્ધિયે ।

લાઘ્ધે પિંડે અલાઘ્ધે વા, નાણ્ણતપ્પેજ્જ પંડિયે ૩૦

ભોજન તૈયાર થઈ ગયા પછી સાધુ ગૃહસ્થોના ઘેર ભોજન માટે નીકળે, આહાર પ્રાપ્ત થાય કે અપ્રાપ્ત થાય પરંતુ પંડિત મુનિ ખેદ ન કરે. ૩૦

અજ્જેવાહું ન લખ્ખામિ, અવિ લાભો સુચ્ચે સિયા ।

જ્જે એવં પડિસંચિક્ખે, અલાભો તં ન તજ્જયે ૩૧

આજે મને આહાર ન મળ્યો તો સંભવ છે કે, કદાચ મને કાલે ભિક્ષા મળે એવું વિચારીને જે ભિક્ષુ દીનતા ન લાવે તેને અલાભ પરિપહ સતાવતો નથી. ૩૧

નચ્ચા ઉપ્પઘયં દુક્ખં, વેયણ્ણાયે દહ્હક્કિયે ।

અંદીણ્ણો થાવચ્ચે પન્નં, પુદ્ધો તત્થ હિયાસચ્ચે ૩૨

સાધુને રોગ થાય તો રોગના દુઃખમાં દીનતા રહિત થઈને પોતાની બુદ્ધિને સ્થિર કરે અને ઉત્પન્ન થયેલ રોગને સમભાવથી સહન કરે. ૩૨

તેગિચ્છં નાલિનદેભજ્જ, સંચિક્ષપ્તગવેસએ ।
એવં પુ તસ્સ સામણ્ણુ, જં ન કુભજ્જ ન કારવે ૩૩

આત્મશોધક શ્રમણ કસોટીને અનુમોદે નહિ, પરંતુ ચિકિત્સાને સમભાવથી સહન કરે. ચિકિત્સા ન કરવી અને ન કરાવવી અને એમાં જ સાધુની સાધુતા છે. ૩૩

અચ્ચેલગસ્સ લૂહસ્સ, સંજયસ્સ તવસ્સણ્ણા ।
તણ્ણેસુ સયમાણ્ણસ્સ, હુભજ્જ ગાયવિરાહણ્ણા ૩૪

વસ્ત્ર રહિત લુખા શરીરવાળો સંયમી સાધુ-તપસ્વી સાધુ તણુની પથારી ઉપર સુવાથી શરીરને પીડા થાય છે. તોપણ ૩૪

આયવસ્સ નિવાએણ્ણુ, અહિલા હવર્ધ વેયણ્ણા ।
એવં નચ્ચા ન સેવન્તિ, તંતુજ્જં તણ્ણતન્નિજ્જયા ૩૫

ગરમી અને તૃણ સ્પર્શથી અધિક વેદના થાય છે તે વખતે નરકાદિ દુઃખોનો વિચાર કરીને વસ્ત્રાદિનું સેવન કરે નહિ. ૩૫

કિલિન્નગાએ મેહાવિ, પંકેણ્ણુ વ રએણ્ણુ વા ।
ઘિંસુ વા પરિતાવેણ્ણુ, સાયં નો પરિદેવએ ૩૬

ત્રીઠ્ઠમઠ્ઠતુમાં મેઘાવી સાધુ પરસેવાથી અથવા મેલથી અથવા રજથી રેખએમ થાય તો સુખ-શાતાને માટે વ્યાકુલ-વ્યાકુલ ન થાય ૩૬

વેએભજ્જ નિભજ્જરાપેહી, આરિયં ધમ્મઅણ્ણત્તરં ।
જાવ સરીરભેએા ત્તિ, જલ્લં કાએણ્ણુ ધારએ ૩૭

અનુત્તર આર્યધર્મને પ્રાપ્ત કરેલ નિર્જરાનો અર્થી સાધુ સરીર છૂટે ત્યાં સુધી મેલ પરિસહને સહન કરે. ૩૭

અલિવાયણ મળ્લુઠાણું, સામી કુળજા નિમંતણું ।
જે તાઈં પડિસેવન્તિ, ન તેસિં ધીહએ મુણી ૩૮

સાધુને રાજા કે શ્રીમંત સત્કાર કરે, નમસ્કાર કરે, નિમન્ત્રણ આપે તો સાધુ તેને સેવે પરંતુ મુનિ તેની ચાહના કરે નહિ. ૩૮

આણુકસાઈ અપિપચ્છે, અન્નાએસિ અલોલુએ ।

રસેમ્મુ તાણુગિભિઝજ્જા, નાણુતપેજ્જ પન્નવં ૩૯

સાધુ અહ્ય કપાયવાળો, અહ્ય ધર્યાવાળો, અજ્ઞાત કુલોથી ભિક્ષા લેનાર, લોલુપતા રહિત, રસવાળાં ભોજનમાં આસક્તિ નહિ રાખનાર અને રસવાળું ભોજન ન મળે તો ખેદ ન કરે. ૩૯

સે નૂણું મએ પુવ્વં, કમ્માણુણુકેલા કંઠા ન

જેણાહં નાભિજાણુમિ, પુટ્ઠો કેણુઈ કણુહુઈ ૪૦

મેં ખરેખર પૂર્વ ભવમાં અજ્ઞાન કળવાળું કર્મ કર્યું છે જેથી હું જાણુતો નથી. પૂછેલા પ્રશ્નનો ખરોખર ઉત્તર આપી શકતો નથી. ૪૦

અહુપચ્છા ઉઈજ્જન્તિ, કમ્માણુણુકેલા કંઠા

એવમસ્સાસિ અપ્પાણું, નચ્ચા કમ્મવિવાગયં ૪૧

આ અજ્ઞાન પરિસહ પૂરો થયા પછી ફલ આપવાવાળા કર્મેનો હૃદય થશે. આવી રીતે કર્મના વિપાકને જાણીને આત્માને આશ્વાસન આપે. ૪૧.

નિરટ્ઠગમ્મિ વિરઓ, મેહુણુઓ મુસંવુટો ।

જે સકૂખં નાભિજાણુમિ, ધમ્મં કલ્લાણુપાવગં ૪૨

હું હજુ સુધી સાક્ષાત કલ્યાણકારી ધર્મ અને પાપને પણ જાણુતો નથી, તો પછી માઈં મૈથુનાદિ કર્મથી નિવર્તવું અને સંમત થવું પણ નિરર્થક છે. ૪૨

તવોવહાણુમાદાય, પડિમં પડિવજ્જઓ ।

એવં પિ વિહરઓ મે, ઝઉમં ન નિવહ્ઈ ૪૩

મુનિ તપ અને ઉપવાન ગ્રહણ કરે અને પ્રતિમા ધારણ કરીને વિચારે તો પણ છદ્મસ્થપાણું દૂર થતું નથી. ૪૩

નત્થિ નૂણં પરેલોએ, ઇદ્દી વાવિ તવસ્સિણા ।
અદ્દવા વંચિઆ મિ ત્તિ, ઇઇ ભિક્ખૂ ન ચિંતએ ૪૪

ભિક્ષુ એવો વિચાર ન કરે કે ખરેખર પરલોક નથી અને તપસ્વી સાધુને રિદ્ધિ પણ નથી અને હું સાધુપાણું લઇને ઠગાયો. ૪૪

અભૂ જિણા અત્થિ જિણા, અદ્દવાવિ ભવિસ્સઇ ।
મુસં તે એવમાહંસુ, ઇઇ ભિક્ખૂ ન ચિંતએ ૪૫

વળી સાધુ એવું પણ ન વિચારે કે શાસ્ત્રમાં જે કહ્યું છે કે, ભૂતકાળમાં જિન હતાં, વર્તમાનમાં જિન છે અને ભવિષ્યકાળમાં જિન થશે એવું કહેલું જુદું છે. ૪૪

એએ પરીસહા સવ્વે, કાસવેણ પવેઇયા ।
જે ભિક્ખૂ ન વિહન્નેજ્જા. પુર્રઠો કેણઇ કણ્ણુઇ ૪૬ ત્તિ યેમિ

આ યધા પરિપહો, કાસ્યપગોત્રી ભગવાન મહાવીરે દ્રુમાવ્યા છે, એને જાણીને પરિપહના ઉદ્દયે સાધુ સંયમમાંથી ડગે નહિ. ૪૬ એવું હું કહું છું.

। ઇતિ ઓણ્ઠ અધ્યયન ।

॥ ચાઉરંગીયજ્ઞયાણું ॥

તૃતીય ચાતુરંગિક અધ્યયનમ્

ચત્તારિ પરમંગાણિ, દુલ્લહાણીહ જન્તુણા ।

માણુસત્તં સુઠં સદ્ધા, સંજમમ્મિય વીરિયં ૧

આ સંસારમાં પ્રાણીઓને મનુષ્ય-જન્મ, ધર્મ-શ્રવણ, શ્રદ્ધા અને સંયમમાં વીર્યશક્તિ, આ ચાર ઉત્કૃષ્ટ અંગો દુર્લભ છે. ૧

સમાવણ્યાણુ સંસારે, નાણાગોત્તાસુ જાઠંસુ ।

કમ્મા નાણાવિહા કટ્ટહ, પુઠો વિસ્સંભયા પયા ૨

આ જીવ સંસારમાં જુદાં જુદાં કર્મ કરીને અનેક ગોત્રવાળી જાતિઓમાં ઉત્પન્ન થઈને આખા વિશ્વમાં વ્યાપ્ત થયો છે. ૨

એગયા દેવલોએસુ, નરએસુ વિ એગયા ।

એગયા આસુરં કાયં, આહાકમ્મેહિં ગચ્છઈ ૩

આ જીવ પોતાના કર્માનુસાર કોઈ વખત દેવલોકમાં તો કોઈ વખત આસુર કાયમાં ઉત્પન્ન થાય છે. ૩

એગયા ખત્તિએ હોઈ, તએ ચણ્ડાલણુકસો ।

તએ કીડ પયંગો ય, તએ કુંથુપિવીલિયા ૪

આ જીવ ક્યારેક ક્ષત્રિય થાય છે તો ક્યારેક ચંડાલ અને વર્ણુ-શંકર થાય છે તો ક્યારેક કીડો, પતંગ, કુંથુ અને કીડી થાય છે. ૪

એવમાવદ્દજ્જેણીસુ, પાણિણો કમ્મકિવ્વિસા ।

ન નિવિજ્જંતિ સંસારે, સવટ્ઠેસુ વ ખત્તિયા ૫

ક્ષત્રિઓને સર્વ પ્રકારની ઋદ્ધિ હોય તો પણ તેની રાજ્યની તૃષ્ણા શાન્ત નથી થતી, એવી રીતે અશુભ કર્મવાળા પ્રાણીઓ

અનેક યોનિયોમાં પરિભ્રમણ કરતા છતાં વિરક્ત નથી. ૫

કમ્ભ સંગેહિ સમ્મૂઠા, દુકિખયા ખહુવેયણા ।

અમાણુસાસુ જોણીસુ, વિનિહમ્મન્તિ પાણિણા ૬

કર્મેના સંબંધોથી સંમૂઠ થયેલ પ્રાણીઓ દુઃખી અને અત્યંત વેદનવાળા મનુષ્ય સિવાય નરકાદિ યોનિયોમાં અનેક પ્રકારના કષ્ટ ભોગવે છે. ૬

કમ્માણું તુ પહાણાએ, આણુપુન્વી કયાઈ ઉ ।

જીવા સોહિંમણુપતા, આયયન્તિ મણુસસયં ૭

મનુષ્યતાને બાધક કર્મેનો અતુકમયી નાશ થવાથી, શુદ્ધિ થયા પછી મનુષ્ય જન્મ પ્રાપ્ત કરે છે. ૭

માણુસસં વિગ્ગહું લંધું, સુઈ ધમ્મસસ દુલ્લહા ।

જં સોચ્ચા પડિવજ્જન્તિ, તવં ખન્તિમહિંસયં ૮

મનુષ્ય જન્મ પ્રાપ્ત કરીને ધર્મની શ્રુતિ દુર્બલ છે. ધર્મને સાંભળીને જીવ ક્ષમા અને અહિંસા ધર્મ અંગીકાર કરે છે. ૮

આહુચ્ચ સવણું લંધું, સદ્ધા પરમ દુલ્લહા ।

સોચ્ચા નેઆઉયં મગ્ગં, ખહુવે પરિભસસઈ ૯

કદચિત્ત ધર્મતું શ્રવણ થાય તો તેના ઉપર શ્રદ્ધા થવી અત્યંત દુર્બલ છે. ન્યાય માર્ગને સાંભળીને પણ ઘણા મનુષ્યો ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે. ૯

સુઈ ચ લંધું સદ્ધં ચ, વીરિયં પુણુ દુલ્લહં ।

ખહુવે રોયમાણા વિ, નો ચ ણું પડિવજ્જએ. ૧૦

ધર્મતું શ્રવણ અને ધર્મની શ્રદ્ધા પ્રાપ્ત થાય તો પણ સંયમમાં ઉઘમી થવું દુર્બલ છે. કેટલાક માણુસો શ્રદ્ધાળુ હોય છે, છતાં પણ તથાપ્રકારે આચરણ કરતા નથી. ૧૦

માણસતાં મિ આયાઓ, જો ધર્મમં મુચ્ચ સદહો ।
તવસ્વી વીરિયં લઘું, સંવુડે નિધુણે રયં ૧૧

જે આત્મા મનુષ્યજન્મ પ્રાપ્ત કરીને ધર્મને સાંભળે છે, ધર્મમાં શ્રદ્ધા કરે છે અને સંયમમાં વીર્ય ફેરવે છે એ સંવૃત્ત તપસ્વી કર્મોના નિરોધ કરે છે. ૧૧

સોહી ઉજ્જુયભૂયસ્સ, ધર્મો સુદ્ધસ્સ ચિટ્ઠં ।
નિવ્વાણં પરમં જઠ, ઘયસિત્તિ વ્વ પાવચ્ચે ૧૨

એવા સરલભાવી આત્માની શુદ્ધિ થાય છે, શુદ્ધ આત્મામાં ધર્મ ટકે છે. ઘીથી સિંચેલ, અગ્નિની માફક દેદિપ્યમાન થતો એ પરમપદ-નિર્વાણને મેળવે છે. ૧૨

વિગિંચ કમ્મુણો હેઉં, જસં સંચિણ્ણ ખન્તિએ ।
સરીરં પાઠવં હિચ્ચા, ઉટ્ટં પક્કમ્મં દિસં ૧૩

કર્મો ઉત્પન્ન થાય તેના કારણને દૂર કરો. જ્ઞાનાદિ ક્ષમા ધર્મ કરીને સંયમરૂપી યશ એકઠો કરો. ઉપર પ્રમાણે કર્મના હેતુને ત્યાગનાર તથા સંયમી પુરુષ આ પાર્થિવ શરીરને છોડીને ઉર્ધ્વ ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૩

વિસાલિસેહિં સીલેહિં, જક્ખા ઉત્તર-ઉત્તરા ।
મહાસુક્કા વ દિપ્પન્તા, મન્નન્તા અપુણ્ણચ્ચવં ૧૪

ઉત્કૃષ્ટ આચારને પાળવાવાળો જીવ ઉત્તરોત્તર વિમાનવાસી દેવ થાય છે. સૂર્ય-ચન્દ્રની માફક પ્રકાશમાન થતો એ માને છે કે, હું અહિંથી ચ્ચવીશ નહિં, મરીને ફરી જન્મ લઈશ નહિ. ૧૪

અપ્પિયા દેવકામાણં, કામરુવવિઉવ્વિણ્ણો ।
ઉટ્ટં કપ્પેસુ ચિટ્ઠન્તિ, પુવ્વા વાસસયા બહૂ ૧૫

દેવ સંબંધી કામોને પ્રાપ્ત થયેલ અને ઇચ્છાનુસાર રૂપ બનાવવાની શક્તિવાળો દેવ સેંકડો પૂર્વ વર્ષો સુધી વિમાનોમાં રહે છે. ૧૫

તત્થ ઠિચ્ચા જહાઠાણું, જક્ખાઆઉક્ખએ ચુયા ।
 ઉવેન્તિ માણુસં જોણિં, સે દસંગે ડભિજ્જયએ ૧૬

આ દેવ પોતાનું આયુષ્ય ક્ષય થયા પછી ત્યાંથી ચ્યવીને મનુષ્ય-
 ચોનિને પ્રાપ્ત કરે છે, ત્યાં તેને દશ અંગોની પ્રાપ્તિ થાય છે. ૧૬

ખેત્તં વત્થું હિરણ્ણું ચ, પસવો દાસપોરુસં ।
 ચત્તારિ કામખંધાણિ, તત્થ સે ઉવવજ્જથ ૧૭

જ્યાં તેને ચાર સ્કંધો, ક્ષેત્ર, (ખેતર) અગીચા, મહેલ, સોનું-
 ચાંદી કે દાસી-દાસી તથા પશુ હોય ત્યાં તેની ઉત્પત્તિ થાય છે. ૧૭

મિત્તવં નાયવં હોઠ્ઠ, ઉચ્ચાગાએ ય વણ્ણુવં ।
 અપ્પાયકે મહાપન્ને, અભિજ્જએ જસો ખલે ૧૮

મનુષ્ય જન્મમાં તે મિત્ર, જ્ઞાતિ, ઉચ્ચ ગોત્ર, સુંદર, નિરોગી,
 મહાભુક્ષિશાળી, યશસ્વી અને અલવાન થાય છે. ૧૮

ભોચ્ચા માણુસએ ભોએ, અપ્પડિરુવે અહાઉયં ।
 પુવ્વિં વિસુદ્ધસદ્ધમ્મે, કેવલં ખોહિ ભુજ્જિઝયા ૧૯

આયુષ્ય અનુસાર મનુષ્યના ઉત્તમ ભોગોને ભોગવીને પૂર્વ
 ભવમાં શુદ્ધ ધર્મનું આચરણ કરવાથી શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે છે. ૧૯

ચઉરંગં દુલ્લહું નચ્ચા, સંજમં પડિવજ્જિઝયા ।
 તવસા ધુયકમ્મંસે, સિંધે હુવઠ્ઠ સાસએ । ૨૦ । ત્તિ ખેમિ.

ધર્મના આ ચાર અંગ દુર્લભ જાણીને સંયમ-ચારિત્ર ગ્રહણ
 કરીને તપ વડે કર્મોને આળીને જીવ શાશ્વત સિદ્ધ થાય છે. ૨૦

। ઇતિ ત્રીણું અધ્યયન ।

॥ ચઉત્થં અસંખ્યં અજઝયાણું ॥

ચોથું અસંખ્ય અધ્યયન

અસંખ્યં જીવિય મા પમાયએ, જરોવણીયસ્સ હુ નત્થિ તાણું ॥
એવં વિજ્ઞણાહિ જણે પમત્તો, કિણ્ણુ વિહિંસા અજઝયા ગહિંતિ ૧

તૂલું જીવન ફરી સંધાતું નથી. એટલા માટે પ્રમાદ ન કરો
અને વિચારો કે વૃદ્ધાવસ્થામાં કોઈ રક્ષક નથી એમ જાણી હિંસક અને
અચત્નાવાળા જીવો કોના શરણમાં જશે ? ૧

જે પાવકમ્મેહિ ધણું મણ્ણુસા, સમાયયન્તી અમઈં ગહાય ।
પહાય તે પાસપયટ્ઠિએ નરે, વેરાણુંખદ્દા નરયં ઉવેન્તિ ૨

જે મનુષ્ય પાપકર્મોથી ધન સંચય કરે છે, તે મોહમાં ફસેલા વેરથી
બંધાયેલા ધનને અહિં છોડીને નરકમાં જાય છે. ૨
તેણે જહા સન્ધિમુહે ગહીએ, સકમ્મુણા કિચ્ચઈં પાવકારી ।
એવં પયા પેચ્ચ ઈહંચલોએ, કડાણુ કમ્માણુ ન મુક્કખ અત્થિ ૩

જેવી રીતે સિંધવ લગાડેતો પકડાયેતો ચોર પોતાના જ કર્મથી
દુઃખ પામે છે તેવી રીતે જીવ પોતાના પાપનું ફલ આ લોક અને
પરલોકમાં મેળવે છે, કરેલાં કર્મને ભોગવ્યા વિના છૂટકારો નથી. ૩

સંસારમાવનન પરસ્સ અટ્ઠા, સાહારણું જં ચ કરેઈં કમ્મં ।
કમ્મસ્સ તે તસ્સ ઉ વેયકલે, ન ખન્ધવા ખન્ધવયં ઉવેન્તિ ૪

સંસારાપનન જીવ ખીજને અર્થે જે સાધારણુ કર્મ કરે છે તે
કર્મનું ફળ ભોગવવાને વખતે ભાષ્યો તેનો હિસ્સો લેતા નથી. ૪
વિત્તોણુ તાણું ન લભે પમત્તો, ઇમ્મિભલોએ અદ્ધવા પરત્થા ।
દીવ ખણ્ણુદ્દેવ અણ્ણુન્તમોહે, નેયાઉયં દ્દહુ મદ્દહુમેવ પ

પ્રમાદી પુરુષ આલોકમાં અથવા પરલોકમાં ધનથી રક્ષણ મેળવી શકતો નથી. જેનો જીવનદીપ ધૂંઝાઈ જાય છે તેને અનન્ત મોહવાળા પ્રાણી ન્યાય માર્ગને દેખીને પણ નહિ દેખવાવાળો જ રહે છે.

સુત્તેસુ યાવી પડિભુદ્ધજીવી, ન વીસસે પંડિએ આસુપન્ને ।
ઘોરા મુહુતા અખલં સરીરં, ભારંડપક્ષી વ ચરેડપમત્તે ૬

મોહમાં સૂતેલ લોકોના વચમાં પ્રજાવાન સંયમી પુરુષ પ્રમાદથી વિશ્વાસ ન કરે, કાળ ભયાનક છે અને શરીર નિર્બળ છે માટે ભારંડ પક્ષીની માફક અપ્રમત્ત થઈને વિહાર કરે. ૬

ચરેપયાઈં પરિસંકમાણો, જ કિંચિ પાસં ધહ મન્નમાણો ।
લાભંતરે જીવિય ધૂહઈતા, પચ્છા પરિન્નાય મલાવધંસી ૭

ચારિત્રમાં હંમેશાં દોષોની તરફ શંકિત રહે, લોકનો થોડો પરિચય પણ અંધન માની વિહાર કરે, જ્ઞાનાદિનો લાભ હોય ત્યાં સુધી જીવનની અપેક્ષા કરે. પછી સજ્ઞાનપૂર્વક શરીરનો ત્યાગ કરે. ૭

છંદંનિરોહેણ ઉવેઈ મોક્ષં, આસે જહા સિક્ષિખયવમ્મધારી ।
પુવ્વાઈં વાસાઈં ચરેપમત્તે, તમ્હા મુણી ખિપમુવેઈ મોક્ષં ૮

જેવી રીતે સવારની શિક્ષામાં રહેનાર કવચધારી થોડો વિજય થાય છે તેમ સ્વચંદને છોડીને ગુરૂ આજ્ઞામાં રહેનાર બ્રહ્મચારી સાધુ પૂર્વ વર્ષો સુધી અપ્રમત્ત વિચરે. આથી તેનો શિદ્ધ મોક્ષ થાય છે. ૮

સ પુવ્વમેવં ન લભેજ્જ પચ્છા, એસોવમા સાસયવાઈયાણું ।
વિસીયઈ સિદ્ધિલે આઉયમ્મિ, કલોવણીએ સરીરસ લેએ ૯

જેણે પહેલી અવસ્થામાં ધર્મ કર્યો નથી એ પશ્ચાત્ અવસ્થામાં ધર્મ કરી શકશે નહિ. જેણે આયુષ્યનો નિશ્ચય છે કે હું પાછલી અવસ્થામાં ધર્મ કરીશ એવા નિશ્ચયવાદીનું કથન કદાપિ ઠીક હોય, પરંતુ જેના જીવનનો ભરોંસો નથી એ પ્રમાદી આયુષ્યની શિથિલતા વખતે પોતાના પ્રમાદનો શરીરના નાશ વખતે મૃત્યુ સમીપ આવે ત્યારે ખેદ કરે છે. ૯

ખિય્પં ન સકુકેઈ વિવેગમેઈ, તમહા સમુદ્દાય પહાય કામે ।
સમિચ્ચલોગં સમયા મહેસી, આયાણરૂખીચરડપ્પમત્તો ૧૦

વિવેકની પ્રાપ્તિ શીઘ્ર થતી નથી એમ જાણીને આત્મલક્ષી સાધુ
કામલોગોનો સર્વથા ત્યાગ કરે. સમલાવપૂર્વક લોકના સ્વરૂપને જાણીને
સાવધાનીથી અપ્રમત્ત થઈને વિચરે. ૧૦

મુહું મુહું મોહગુણે જયન્તં, અણુગરુવા સમણં ચરન્તં ।
ફાસાકુસંતિ અસમંજસંચ, નતેસિ ભિક્ષૂ મણસા પઉસ્સે ૧૧

નિરંતર મોહ ક્રમેની જીતતો હોવા છતાં મુનિ સંયમમાં વિચરે
અને અને રૂપના પ્રતિકૂળ વિષય સ્પર્શ કરતો હોવા છતાં તેના ઉપર
મનમાં પણ દ્વેષ ન કરે. ૧૧

મંદા ય ફાસા બહુલોહણિજ્જ, તહુપ્પગારેસુ મણં ન કુજ્જ ।
રૂપ્પજ્જ કોહં વિણુએજ્જ માણં,
માયં ન સેવેજ્જ પહેજ્જ લોહં ૧૨

લુપ્થ માણસ વિવેકને મંદ કરીને વિષયોમાં મનને ન લગાવે, ક્રોધને
શાન્ત કરે, મનને હઠાવે, માયા સેવે નહિ અને લોભનો ત્યાગ કરે. ૧૨
જે સંખ્યા તુચ્છ પરમ્પવાઈ, તે પિજ્જદોસાણુગયા પરજ્જા ।
એએ અહરમે ત્તિ કુગુંછમાણા,

કંખે ગુણે જીવ સરીરભેઈ ॥ ૧૩ ॥ ત્તિ યેમિ

જે તુચ્છ, નિસાર સંસ્કૃત કે પ્રવાદી અને અન્યથા વાદી છે એ
રાગદ્વેષ યુક્ત હોવાથી પરાધીન છે અને અધર્મનો હેતુ છે, આથી
ધૃણા કરતા છતાં જ્યાં સુધી શરીરનો નાશ ન થાય ત્યાં સુધી
ગુણોની ઈચ્છા કરે. ૧૩

। ઈતિ ચોથું અધ્યયન ।

॥ अकामभरणम् ॥

પાંચમું અધ્યયન

અણુવંસિ મહોઘંસિ, એગે તિણ્ણુ દુરુતરે ।
તત્થ એગે મહાપન્ને, ઈમં પણ્ણુમુદ્દાહરે ૧

મહાપ્રવાહવાલા સંસાર સમુદ્રને કોઈ કોઈ મહાપુરૂષ તરી ગયા છે. આ વિષયમાં પૂછવાથી એક મહાજ્ઞાનીએ ફરમાવ્યું છે કે, ૧

સન્તિમે ય દુવે ઠાણા, અક્ખાયા મરણ્ણુન્તિયા ।
અકામમરણ્ણું ચેવ, સકામમરણ્ણું તહા ૨

મૃત્યુના આ બે સ્થાન કહેવાય છે. અકામ મરણ્ણુ અને સકામ મરણ્ણુ. ૨

બાલાણ્ણું અકામં તુ, મરણ્ણું અસઠ્ઠં ભવે ।
પણ્ણિયાણ્ણું સકામં તુ, ઉક્કોસેણ્ણુ સઠ્ઠં ભવે ૩

અજ્ઞાની બાલજીવોને વારંવાર અકામ મરણ્ણુ થાય અને જ્ઞાની પંડિતોને ઉત્કૃષ્ટ કેવલિની અપેક્ષાએ ઉત્કૃષ્ટ એકજ વાર સકામ મરણ્ણુ થાય. ૩

તત્થિમં પઠમં ઠાણ્ણું, મહાવીરેણ્ણુ દેસિયં ।
કામગિધ્ધે જહ્હા બાલે, ભિસં કુરાઠ્ઠં કુવ્વઠ્ઠં ૪

તેમાં પહેલા સ્થાનતું વર્ણન કરતાં ભગવાન મહાવીર ઉપદેશે છે કે અજ્ઞાની જીવ વિષયાસક્ત થઈને અત્યંત ધુરાઈ કર્મ કરે છે. ૪

જે ગિધ્ધે કામભોગેસુ, એગે કુડાય ગચ્છઠ્ઠા ।
ન મે દિટ્ઠે પરે ભોએ, અક્ખૂદ્દહા ઇમા રથ ૫

કર્મભોગોરૂપી વિષયોમાં મૂઠ્ઠ-ચકચૂર જીવ એકલો નર્કમાં જાય

હે અને વિચારે છે કે પરલોક મેં જોયો નથી, અહિં સંસારનું સુખ પ્રત્યક્ષ દેખાય છે. ૫

હૃત્યાગયા ધમે કામા, કાલિયા જે અણ્યાગયા ।

કેા જાણુઈ પરે લોગ્યે, અત્થિ વા નાત્થિ વા પુણ્ણે । ૬

આ સંસારના વિષયભોગ તો હસ્તગત છે, ભવિષ્યમાં મળવા વાળા સુખ પરોક્ષ છે, કાણુ જાણુ છે કે પરલોક છે કે નથી ? ૬

જણુણુ સદ્ધિં હોઠ્ઠામિ, ઈધ ળાલે પગલ્લમ ।

કામભોગાણુરાગ્યેણુ, કેસં સંપઠ્ઠિવજ્જઠ ૭

“ જે ખીજના હાલ થશે તે મારા થશે ” આવી રીતે અજ્ઞાની જીવ કહે છે. અજ્ઞાની જીવ કામભોગના અનુરાગથી કલેશને જામે છે. ૭

તગ્ગે સે દંડં, સમારલ્લઈ, તસેસુ થાવરેસુ ય ।

અરઠ્ઠાગ્યે ય અણુરઠ્ઠાગ્યે, ભૂયગામં વિહિંસઈ ૮

આ પ્રમાણે તે અજ્ઞાની જીવ ત્રસ (હાલતાં-ચાલતાં) અને સ્થાવર (સ્થિર) જીવોને પોતાના અને ખીજને માટે તથા અકારણ જ હિંસા કરે છે. ૮

હિંસે ળાલે મુસાવાઈ, માઠલ્લે પિમુણ્ણે સઠે ।

ભુજ્જમાણ્ણે સુરં મંસં, સેયમેયં તિ મન્નઈ ૯

અજ્ઞાની જીવ હિંસા, જીઠ, કપટ, યુગલી, ધૂતારાપણું; અને માંસ—મદિરાનું સેવન કરે છે, અને એનેજ શ્રેય માને છે. ૯

કાયસા વયસા મત્તે, વિત્તે ગિફ્ફે ય ધ્ધત્થિસુ ।

દુહગ્ગેા મલ્લં સંચિણ્ણઈ, સિમુણ્ણાગુણ્ણ મદ્ધિયં ૧૦

જેવી રીતે દેહકે આટી આય છે અને સરીર ઉપર પ્રેણુ સગાવે તેવીજ રીતે કાચી પુરૂષ મનુષ્યવ્યવસ્થા અને કાયાથી મહાંધ થઈને

ધન અને સ્ત્રીઓમાં આસક્ત, રાગ-દ્વેષથી કર્મ-ફળનો સંચય કરે છે. ૧૦

તચ્ચો પુરહો આયકેણુ, ગિલાણો પરિતપ્પઈ ।

પલીચ્ચો પરલોગસ્સ, કમ્માણુપેહિ અપ્પણો ૧૧

પછી આ અજ્ઞાની જીવ પરિણામે ઉચ્ચ રોગોથી પીડીત અને પરલોકથી ડરતો પોતાના કુલ્કર્મેને યાદ કરીને પશ્ચાતાપ કરે છે. ૧૧

સુયા મે નરચ્ચે ઠાણા, અસીલાણું ચ જા ગઈ ।

આલાણું કૂરકમ્માણું, પગાઠા જત્થ વેયણા ૧૨

હે જન્મુ ! મેં નરકસ્થાનોના વિષયમાં સાંભળ્યું છે અને દુઃશીલોની ગતિ શી થાય છે તે પણ સાંભળ્યું છે. ત્યાં કૂર કર્મી અજ્ઞાનીઓને તીવ્ર વેદના થાય છે. ૧૨

તત્થોવવાઈયિં ઠાણું, જહ્હા મે ય મહ્હસ્સુયં ।

અહ્હાકમ્મેહિં ગમ્મન્તો, સો પચ્છા પરિતપ્પઈ ૧૩

મેં સાંભળ્યું છે કે નરકમાં ઉત્પન્ન થતાં દુઃખમય સ્થાન ઉપર જતો જીવ પશ્ચાતાપ કરે છે. ૧૩

જહ્હા સાગડિચ્ચો જાણું, સમં હિચ્ચા મહ્હાપહં ।

વિસમં મગ્ગમોહણ્ણો, અકખે ભગ્ગમ્મિ સોયઈ ૧૪

જેવી રીતે જાણી બુઝીને ગાડાવાળો રાજમાર્ગને છોડીને વિષમ માર્ગ ઉપર જાય છે અને ગાડાનું ધૂંસરું તૂટે છે ત્યારે ખેદ કરે છે. ૧૪

એવં ધમ્મં વિઉકમ્મ, અહ્હમ્મં પડિવન્નિજ્જયા ।

આલે મચ્ચુસુહં પત્તે, અકખે ભગ્ગે વ સોયઈ ૧૫

જેવી રીતે અજ્ઞાની આલ જીવો ધર્મ માર્ગને છોડીને અધર્મ-માર્ગને ગ્રહણ કરે છે, પરંતુ જ્યારે મૃત્યુના મુખમાં આવે છે ત્યારે પેલા ધૂંસરું ભાંગેલા ગાડાવાળાની માફક ખેદ કરે છે. ૧૫

તઓ સે મરણુન્તમ્મિ, ખાલે સન્ત સઠલયા ।

અકામમરણું મરઠં, ધુત્તે વ કલિણા જિએ ૧૬

મૃત્યુ સમયે એ અજ્ઞાની જીવ નરકના ભયથી ત્રાસ પામે છે, અને હાર્યા જુગારીની માર્કિક અકામ મરણુ મરે છે. ૧૬

એયં અકામમરણું, ખાલાણું તુ પવેઠયં ।

એતો સકામમરણું, પંડિયાણું સુણેહ મે ૧૭

આમ અજ્ઞાની ખાલ જીવેતું અકામ મરણુ કહ્યું. હવે પંડિતોનું જ્ઞાનીઓનું સકામ મરણુ કહ્યું છું તે સાંભળો. ૧૭

મરણું પિ સપુણ્ણાણું, જહા મેય મણુસ્સુયં ।

વિષ્પસન્નમણ્ણાઘાયં, સંજયાણુ પુસીમએ ૧૮

મેં સાંભળ્યું છે કે પુણ્યવાન જિતેન્દ્રિય અને સંયમીપુરુષોનું મરણુ વ્યાઘાત રહિત અને પ્રસન્નતાથી થાય છે. ૧૮

ન ઇમં સવ્વેસુ ભિક્ખૂપ્પસુ, ન ઇમં સવ્વેસુડગારિસ્સુ ।

નાણ્ણાસીલાઅગારથા, વિસમસીલા ય ભિક્ખુણ્ણે ૧૯

આ સકામ પંડિત મરણુ ન બધા ભિક્ષુઓને કે ન બધા ગૃહસ્થોને થાય છે. ગૃહસ્થ પણ અનેક જાતના શીલ પાળે છે તેમજ ભિક્ષુઓ પણ જુદા જુદા આચારવાળા હોય છે. ૧૯

સન્તિ એગેહિંભિક્ખૂપ્પહિં, ગારથા સંજમુત્તરા ।

ગારથેહિ ય સવ્વેહિં, સાહવો સંજમુત્તરા ૨૦

કેટલાક ભિક્ષુઓ કરતાં ગૃહસ્થ ઉત્તમ સંયમી હોય છે અને બધા ગૃહસ્થોની અપેક્ષાએ સાધુ ઉત્તમ સંયમવાળા હોય છે. ૨૦

ચીરાજિણું નગિણિણું, જહી સંઘાદિ મુણ્ણિણું ।

એયાણિ વિ ન તાયન્તિ, દુસ્સીલં પરિયાગયં ૨૧

દુઃશીલ-દુરાચારીને ચીવર, મૃગચર્મ, નગ્નત્વ, જટા, કંથા અને મુંડન દુર્ગતિથી બચાવ કરી શકતા નથી. ૨૧

પિંડોલએ વ દુસ્સીલે, નરગાએ ન મુચ્ચર્ધ ।

લિક્ષ્પાએ વા ગિહ્લથે વા, મુવ્વએ કમ્મર્ધ દિવં ૨૨

લિક્ષુ પણ દુરાચારી હોય તો તે નરકથી બચી શકતો નથી, તેમ ગૃહસ્થ હોય અથવા સાધુ હોય પરન્તુ જે પૂર્ણ વ્રત પાળતો હોય તો તે દેવલોકમાં જાય છે. ૨૨

અગારિસામાધયંગાણિ, સડ્ઠી કાએણુ ફાસએ ।

પાસહું દુહ્લએ પક્ષ્પં, એગરાયં ન હાવએ ૨૩

ગૃહસ્થ પણ સામાયિકના શ્રુત ચારિત્રરૂપ અંગોનું શ્રદ્ધાપૂર્વક મન, વચન, કાયાથી પાલન કરે, પક્ષમાં એ પૌષ્ઠ કરે, એક રાત્રિની પણ હાનિ ન કરે. ૨૩

એવં સિક્ષ્પાસમાબન્ને, ગિહ્લિવાસે વિ મુવ્વએ ।

મુચ્ચર્ધ છવિપવ્વાએ, ગચ્છે જક્ષ્પસલોગયં ૨૪

આવી રીતે ગૃહસ્થાવાસમાં રહેનાર સુવ્રતોનું પાલન કરવાથી ઔદારિક શરીર છોડીને દેવલોકમાં જાય છે. ૨૪

અહુ જે સંવુડે લિક્ષ્પુ, દાણહું અન્નયરે સિયા ।

સવ્વદુક્ષ્પપહીણે વા, દેવે વાવિ મહિહિહ્લએ ૨૫

જે સંવરવાન સાધુ છે તે મનુષ્ય આયુષ્ય પૂર્ણ થયા પછી કાં તો સિદ્ધ થાય છે અથવા મહાઋદ્ધિવાળા દેવ થાય છે. ૨૫

ઉત્તરાઇં વિમોહાઇં, જુધમન્તાણુપુવ્વસો ।

સમાર્ષણાઇં જક્ષ્ખેહિં, આવાસાઇં જસંસિણો. ૨૬

આં દેવોના આવાસ ઉત્તરોત્તર ઉપર રહેલા છે. એ આવાસ સ્વરૂપ મોહવાળા ઘૃતિમાન યશસ્વી દેવોથી યુક્ત છે. ૨૬

દીહાઉયા ઇદ્ધિમન્તા, સમિદ્ધા કામરુવિણો ।

અહુણોવવન્નસંકાસા, ભુજ્જો અચ્ચિમાલિપ્પલા ૨૭

આ દેવ દીર્ઘ આયુષ્યવાળા, શક્તિવાળા, તેજસ્વી, ધર્મજાનુસાર
રૂપ ખનાવનાર, નવિન વર્ણની સમાન અને અનેક સૂર્યોના પ્રકાશ-
વાળા છે. ૨૭

તાણિ કાણાણિ ગચ્છન્તિ, સિક્ષિપ્તતા સંજમં તવં ।

ભિક્ષ્યાએ વા ગિહિત્યે વા, જે સન્તિપડિનિવ્વુડા ૨૮

ગૃહસ્થ કે સાધુ જેણે કષાયોને શાન્ત કરી નાંખ્યા છે, એ
સંયમ અને તપનું પાલન કરીને દેવલોકમાં જાય છે. ૨૮

તેસિં સોમ્યા સપુન્નણ્ણં, સંજયાણુ વુસીમએ ।

ન સંતસન્તિ મરણ્ણન્તે, સીલવન્તો બહુસ્સુયા ૨૯

પૂનનીય, સંયમી અને જિતેન્દ્રિય સાધુઓનું ચારિત્ર સાંભળીને
ચારિત્રવાન અને બહુશ્રુત મહાત્મા મૃત્યુ વખતે સંતમ થતા નથી. ૨૯

તુલિયા વિસેસમાદાય, દયાધમ્મસ્સ ખન્તિએ ।

વિપ્પસીએજ્જ મેહાવી, તહાભૂએણુ અપ્પણા ૩૦

બુદ્ધિમાન સાધુ ખન્ને ચરણોને સરખાવીને વિશેષતાવાલાને
અહણુ કરે, ક્ષમાથી, દયા ધર્મને વધારીને, તથાશ્રુત આત્મા થઈને
આત્માને પ્રસન્ન કરે છે. ૩૦

તવ્યો કાલે અભિપ્પેએ, સઠી તાલિસમંતિએ ।

વિણ્ણએજ્જ લોમહરિસં, ભેયં દેહુસ્સ કંખએ ૩૧

શ્રદ્ધાવાન સાધુ જ્યારે મૃત્યુકાળ આવે ત્યારે ગુરુજીની પાસે મરણુ-
ભયને દૂર કરે અને આકાંક્ષા રહિત થઈ પંડિત મરણુને ઈચ્છે. ૩૧

અહુ કાલમ્મિ સંપત્તે, આઘાયાય સમુસ્સયં ।

સકામમરણ્ણં મરઘં, તિણ્ણમન્નયરં મુણ્ણિ ॥ ૩૨ ॥ ત્તિ યેમિ.

મૃત્યુ વખતે શરીરનું મમત્વ છોડીને ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન, ઈગિત
અને પાદોપગમન આ ત્રણ મરણુમાં કોઈ એક મરણુદ્વારા સકામ મરણુ
મરે. ૩૨ એમ હું કહું છું.

। ઇતિ પાંચમું અધ્યયન ।

॥ ખુદાગનિયંઠિજ્જ ॥

શુલક નિર્મિત્તુ ઇદું અધ્યયન

જનન્તઽવિજ્જ પુરિસા, સવ્વે તે દુક્ખસંભવા ।

લુપ્પન્તિ બહુસો મૂઠા, સંસારંભિ અણ્ણન્તએ ૧

જેટલા અજ્ઞાની પુરુષો છે તેઓ બધા દુઃખ ભોગવે છે. એ મૂઠ પુરુષો અનંત સંસારમાં પુષ્કળ રખડે છે. ૧

સમિક્ખ પંડિએ તમ્હા, પાસજઠ પહે બહુ ।

અપણ્ણા સમ્યમેસેજ્જ, મેત્તિં ભૂએસુ કપ્પએ ૨

એટલા માટે પંડિત લોક મોહજ્જળને દુર્ગતિતું કારણ જણીને સ્વયં સત્યની શોધ કરે અને બધા પ્રાણીઓથી મૈત્રી રાખે. ૨

માયા પિયા ન્હુસા ભાયા, ભજ્જ પુત્તા ય આરસા ।

નાલં તે મમ તાણાય, લુપ્પંતસસ સકમ્મણ્ણા ૩

એ વિચારે કે મારા કરેલાં કર્મતું ફળ ભોગવતી વખતે મારી રક્ષા કરવાને માતા, પિતા, ભાઈ, સ્ત્રી, પુત્ર અને પુત્રની વહુ કોઈ પણ સમર્થ નથી. ૩

એયમદું સપેહાએ, પાસે સમિયદંસણે ।

છિન્દે ગેહિં સિણેહં ચ, ન કંખે પુવ્વ સંથુયં. ૪

સમ્યગ્દષ્ટિ પુરુષ, કહેલી વાતને સ્વયં વિચારે અને સ્નેહને તોડી દે. પૂર્વ પરિચયની ઈચ્છા ન કરે. ૪

ગવાસં મણિકુણ્ણલં, પસવો દાસ પોરુસં ।

સવ્વમેયં ચર્ધત્તાણું, કામરુવી ભવિસ્સસિ ૫

મણિ, કુંડલાદિ આભૂષણ, દાસી, ગાય, ઘોડાદિ પશુ આ બધાને છોડીને (સંયમ પાળવાથી) દેવ થવામ છે. ૫

થાવરં જંગમં ચેવ ધણું ધનં ઉવકૂખરં ।

પચ્ચમાણુસ્સ કમ્મેહિ, નાલં દુકામ્મો મોચણુ ૬

ચલ, અથલ, સંપત્તિ, ધન, ધાન્ય, ઉપકરણ આદિ, દુઃખ ભોગવતાં પ્રાણીને દુઃખમાંથી છોડાવવાને સમર્થ નથી. ૬

અજઝથં સવ્વમ્મો સવ્વં; દિસ્સ પાણુ પિયાયમ્મે ।

ન હણુ પાણુણો પાણુ, ભયવેરામ્મો ઉવરમ્મે ૭

અંધા આત્માઓને સુખ પ્રિય છે. દુઃખ અપ્રિય છે. પોતાનો આત્મા અંધાને વહાલો છે. એવું જાણીને ભય અને વેરથી નિવૃત્ત થવા કોઈની હિંસા કરે નહિ. ૭

આયાણું નરયં દિસ્સ, નાયએજજ તણાંમવિ ।

દાગુન્ઠી અપ્પણુ પામ્મે, દિનનં ભૂંજેજજ ભોયણું ૮

પરિગ્રહને નરકનું કારણ જાણીને તૃણ માત્ર પણ રાખે નહિ, ક્ષુધા લાગ્યા પછી આત્માની જુગુપ્સા કરતા, પોતાના પાત્રમાં ગૃહસ્થનો આપેલો આહાર-ભિક્ષા ગ્રહણ કરે. ૮

ઇહિમેગે ઉ મન્નન્તિ, અપ્પચ્ચકખાય પાવગં ।

આયરિયં વિદિત્તાણું, સવદુકખાણુ વિમુચ્ચઈ ૯

આ જગતમાં કેટલાક લોક માને છે કે પાપનો ત્યાગ કર્યા વિના આર્ય તત્વને જાણીને આત્મા અંધા દુઃખમાંથી છૂટી જાય છે. ૯

ભણુન્તા અકરેન્તા ય, અન્ધમોકખ પઠણુણુણો ।

વાયાવિરિયમેત્તોણુ, સમાસાસેન્તિ અપ્પયં ૧૦

અન્ધ અને મોક્ષને માનવાવાળા આ વાદિ સંયમનું આચરણ કરતા નથી, કેવળ ધયમોથી જ આત્માને આશ્વાસન આપે છે. ૧૦

ન ચિત્તા તાયમ્મે ભાસા, કુમ્મો વિજ્ઞણુસાસણં ।

વિસન્ના પાવકમ્મેહિ, આલા પહિડ્ડયમાણુણુ ૧૧

અનેક જાપાઓ અથવા જ્ઞાન, આત્માને શરણુમૂલ નથી થતા. મન્નાદિ વિદ્યા પણ ક્ષેપને બચાવી શકતી નથી. પાપ કર્મોમાં રસેલાં અને પોતાને પંડિત માનનારા એ લોક અજ્ઞાની છે. ૧૧

જે કેઈ સરિરે સત્તા, બણે રૂવે જ સંબંધો ।

મણુસા કાયબંધુણું, સંબંધે લે દુઃખસંભવા ૧૨

કેટલાક અજ્ઞાની શરીર, વર્ણ અને રૂપમાં મન, વચન અને કાયાથી આસક્ત છે એ બધા લોકો દુઃખ ભોગવે છે. ૧૨

આવજ્ઞા દીહસંદ્રાણું, સંસારમ્મિ અણુન્તર્યે ।

તમ્હા સંવદ્ધિસં પરસં, અપ્પમત્તો પરિવ્વર્યે ૧૩

અજ્ઞાની જીવ આ અનંત સંસારમાં અનંત જન્મ મરણ કરે છે, એટલા માટે જ્ઞાની બધી દિશાઓને જોતો (ઉપયોગ કરતો) અપ્રમત્ત થઈ ને વિચરે છે. ૧૩

બહિયા ઉઠ્ઠમાદાય, નાવકંખે કયાઈ વિ ।

પુવ્વકમ્મકુપ્પયટ્ઠાએ, ધમં દેહં સમુદ્ધરે ૧૪

સંસારથી પહાર અને બધાથી ઉપર એવા મોક્ષને જ ધ્યેય બનાવીને વિષયાદિની ઈચ્છા કરે નહિ અને કેવળ પૂર્વ કર્મોનો ક્ષય કરવાને માટે જ આ શરીરને ધારણ કરે. ૧૪

વિવિચ્ચ કમ્મુણો હેઉં, કાલકંખી પરિવ્વર્યે ।

માયં પિણ્ડરેસ પાણુરેસ, કડં લધ્ધુણુ ભક્ખખ્યે ૧૫

મિથ્યાત્વ, અપ્રત, કષાય, પ્રમાદ, યોગ એ કર્મના હેતુઓને દૂર કરીને સંયમ અને તપના સુઅવસરની ઈચ્છા રાખતો વિચરે. ગૃહસ્થોએ પોતાના માટે બનાવેલ ભોજનમાંથી આહાર-પાણી લઈને ખાય. ૧૫

સન્નિહિ થ ન કુવ્વિજ્જ, લેવમાયાએ સંજએ ।

પક્ખીપત્તં સમાદાય, નિરવેક્ખો પરિવ્વર્યે ૧૬

સાધુ-સંયતિ લેશ્મનાત્ર પશુ અન્નનો સંચય કરે નહિ. જેવી રીતે પક્ષી પોતાની પાંખોની સાથે ચાલે છે એવી રીતે પોતાના ઉપકરણ લઈને અનાસક્ત થઈ ને વિચરે. ૧૬

એસણાસમિઠએ સબ્બુ, ગામે અણિયએ થરે ।

અપમત્તો પમત્તેહિ, પિણ્ણવાયં ગવેસએ ૧૭

સંયમી સાધુ એસણા સમિતિનું પાલન કરતો કરતો ગ્રામમાં અનિયત વૃત્તિથી અપ્રમાદી થઈ ને ગૃહસ્થોને ત્યાંથી ભિક્ષાની શોધ કરે. ૧૭

એવં સે ઉદ્દાહુ અણ્ણત્તરનાણી, અણ્ણત્તરદંસી અણ્ણત્તરનાણ્ણ-
દંસણ્ણધરે, અરહા નાયપુત્તો, ભગવં વેસાલિએ વિયાહિએ.

ત્તિ એમિ ॥ ૧૮

આવી રીતે સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી, પરમેત્કૃષ્ટ જ્ઞાન, દર્શન ધારક અરિહંત, જ્ઞાતપુત્ર, વૈશાલિક ભગવાન મહાવીરે કહ્યું છે. ૧૮

એવું હું કહું છું.

। ઈતિ છત્તું અધ્યયન ।

॥ એલયં સત્તમં અન્નમયણું ॥

સાતમું અધ્યયન

જહા એસં સમુદિરસ, કોઈ પોસેજ્જ એલયં ।

એયણું જવસં દેજ્જ, પોસેજ્જ વિ સયંગણે ૧

જેવી રીતે મહેમાન માટે કેટલાક લોકો બકરાને પાળે છે અને ભાત-જવ આદિ ખવડાવીને પોતાના ઘરમાં [ઘરના આંગણે] પોષે છે [પાળે છે]. ૧

તએા સે પુદ્દે પરિવૂદે, જયમેએ મહોદરે ।

પીણિએ વિઉલે દહે, આએસં પરિકંખએ ૨

આ બકરો ખાઈ-પીને પુષ્ટ ચરખીયુક્ત મોટા દેહ અને જડા દેહવાળો થઈ જાય છે. પછી પાળક મહેમાનની રાહ જુએ છે. ૨

જવ ન એમ આએસે, તાવ જવમ સે દુહી ।

અહ પત્તંભિ આએસે, સીસં છે-તૂણ જુજ્જઈ. ૩

જ્યાં સુધી એ મહેમાન આવતો નથી, ત્યાં સુધી તે બોકડો જીવે છે. પરોણાના આબ્યા પછી બોકડાનું માથું કાપીને ખાઈ જાય છે ત્યારે એ બોકડો દુઃખી થાય છે. ૩

જહા સે ખલુ ઉરખલે, આએસાએ સમીહિએ ।

એવં ખાલે અહમિમટ્ટે, ઈહઈ નરયાઉયં ૪

જેવી રીતે એ બોકડો પરોણાને માટે નિશ્ચિત છે એવી રીતે અધર્મી અજ્ઞાનીને નરકાયુ નિશ્ચિત છે. ૪

હિંસે ભાલે મુસાવાઇ, અદ્ધાણમિ વિલોવએ ।

અન્નદત્તાહરે તેણે, માર્ઠ કં તુ હરે સહે ૫

અજ્ઞાની બાલકહિંસા, કરવાવાળા, અસત્યવાદી, લુટારા, આપ્યા
વિનાની વસ્તુ લેવાવાળા ચોર, માયાના કરનાર, ૫

ઈત્થીવિસયગિધે ય, મહારંભપરિગ્રહે ।

ભુંજમાણે સુરં મંસં, પરિવૂઠે પરંદમે ૬

કપટી, દુષ્ટ અભ્યવસાયવાળા, લુચ્ચા-શઠ, ઝીઝોના વિષયમાં
ગૃહ-આસક્ત, મહારંભી, પરિગ્રહમાં ચકચૂર, ૬

અયકકરભોઈ ય, તુન્દિલે ચિયલોહિએ ।

આક્રિયં નરએ કંખે, જહા એસં વ એલએ ૭

દાર અને માંસ લક્ષી, હૃષ્ટ પુષ્ટ શરીરવાળો, બીજને દમવાવાળો,
મોટી ફાંદવાળો અને પ્રચુર લોહીવાળો નરકાયુને ધ્રુએ છે જેની રીતે
બકરાનો પાલક પરોણા-મેમાનને ધ્રુએ છે. ૭

આસણું સયણું જાણું, વિત્તં કામે ય ભુંજિયા ।

દુસ્સાહુડં ધણું હિચ્ચા, બહુ સંચિણીયા રયં ૮

અજ્ઞાની બાલક જીવ વર્તમાનકાળનો જ વિચાર કરવાવાળો, ભારે-
કર્મી પ્રાણી, આસન, શયા, ભુવન, વાહન, ધન અને ૮

તઓ કમ્મગુરુ જન્તૂ, પરચુપન્નપરાયણે ।

અય વ્વ આગયાએસે, મરણન્તમ્મિ સોયઈ ૯

કામભોગો તથા દુઃખથી એકઠો કરેલ પશુ આદિનો પરિગ્રહ
છોડીને મરણ વખતે કર્મ રજથી ખૂબ દયાએલો પેલા બકરાની માફક
એક કરે છે. ૯

તઓ આઉપરિક્ખીણે, ચુયા દેહાવિહિંસગા ।

આસુરીયં દિસં બાલા, ગચ્ચન્તિ અવસા તમં ૧૦

પછી આયુષ્ય પૂરં થવાથી હિંસક અજ્ઞાની જીવ શરીરને છોડીને
કર્મ વિવશ થઇને આસુરી નરકગતિમાં જાય છે. ૧૦

બહા-કાગણિએ હેઉં, સહસ્ત્રં હારએ નરે ।

અપથ અભયં સોન્યા, રાયા રબળં તુ હારએ ૧૧

જેવી રીતે કાઈ માણસ એક કાચના ટુકડા માટે હજાર સુવર્ણ-
મુદ્રા હારી ખેસે છે એવવા જેવી રીતે કાઈ રાજ્ય અપથ્ય અભયકેરી
આધને રાજ્ય ગુમખી-નાંખે છે ૧૧

એવં માણસગા કામા, દેવકામાણ અન્તિએ ।

સહસ્ત્રગુણિયા હુજ્જો, આઉં કામા વ દિવિયા ૧૨

આવી રીતે દેવોના કામભોગ આગળ મનુષ્યોના કામભોગ તુચ્છ
છે અને દેવોના કામભોગ અને આયુષ્ય મનુષ્યના કામભોગ અને
આયુષ્ય કરતાં હજારો ગુણાધિક છે. ૧૨

અણુગવાસાનઉયા, જા સા પન્નવએ કિઈ ।

અણિ અયન્તિ દુમ્બેહા, ઊણવાસસયાઉએ ૧૩

પ્રજાવાનની સ્થિતિ દેવગતિમાં અનેક વ્રતન વર્ષની હોય છે. આ
સ્થિતિને દુર્લ્ભદિ મનુષ્ય સો વર્ષના ટુકક આયુષ્યમાં હારી જાય છે. ૧૩

જહા ય તિન્નિ વાણિયા, મૂલં ધેતૂણ નિગ્ગયા ।

એગો અથ લહએ લાભં, એગો મૂલેણ આગએ ૧૪

જેવી રીતે ત્રણ વાણીયા વેપારી મૂલપૂંજ લઇને નીકળ્યા. એકે
નફા-લાભ મેળવ્યો અને બીજો મૂળ દ્રવ્ય લઇને આવ્યો. ૧૪

એગો મૂલં પિહારિતા, આગએ તથ વાણિએ ।

વવહારે ઉવમા એસા, એવં ધમ્મે વિયાણહ ૧૫

આમાંથી ત્રીજો મૂળ મૂડી પણ હારી ગયો. આ વ્યવહારનું
ઉદાહરણ છે. આવી રીતે ધર્મમાં પણ સમજો. ૧૫

માણસાં ભવે મૂલં, લાભો દેવગઈ ભવે ।

મૂલએણે અવાણં, નરગતિરિક્ષણસુ ધુવા ૧૬

મનુષ્યભવ મૂલ. પૂંજ સમાન છે, દેવગતિ સમાન સમાન છે. મૂલપૂંજ અથવા મનુષ્યભવને ખોઈ ત્રાંખવાથી જીવને નિશ્વપથી નરક અને તિર્યંચગતિ મળે છે. ૧૬

દુહ્યો ગઈ બાલસ્સ, આવઈ વહૂમૂલિયા ।
દેવતાં માણસતાં ચ, જં જિએ લોલયાસદે ૧૭

અજ્ઞાનીને એ પ્રકારની દુર્ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. જે વધ અને અંધનતું મૂલ છે, કારણ કે મૂર્ખ અને લોલુપી જીવ દેવત્વ અને મનુષ્યત્વ હારી એસે છે.

તઓ જિએ સઇં હોઈ, દુવિહું દાગઈ ગએ ।
દુલહા તસ્સ ઉમ્મુગ્ગા, અદ્ધાએ સુઈરાદવિ ૧૮

મનુષ્યત્વ, દેવત્વ હારેલો જીવ નરક અને તિર્યંચ ગતિમાં ધણો લાંબો વખત દુઃખ પામે છે. ન્યાંથી બહાર નીકળવું દુર્લભ છે. ૧૮

એવં જિયં સપેહાએ, તુલિયા બાલં ચ પંડિયં ।
મૂલિયં તે પવેસંતિ, માણસિં જોણિમેન્તિ જે ૧૯

આવી રીતે હારેલા અજ્ઞાની જીવને જીતી લીધેલ પંડિત પુરૂષથી સરખામણી કરીએ તો જે જીવ મનુષ્ય યોગિ પ્રાપ્ત કરે છે એ મૂલ પૂંજ પ્રાપ્ત કરે છે. ૧૯

વેમાયાહિં સિહૂઆહિં, જે નરા ગિહિસુવ્વયા ।
ઉવેન્તિ માણસં જોણિ, કમ્મસન્થ્યા હુ પાણિણો ૨૦

જે મનુષ્ય ગૃહસ્થપણામાં વિવિધ જાતની શિક્ષાઓ દ્વારા સુવ્રતો પાળે છે એ મનુષ્યયોગિ પ્રાપ્ત કરે છે, કારણ કે પ્રાણીઓને માટે સત્ય કર્મ ચારિત્ર છે. ૨૦

જેસિં તુ વિઉલા સિહૂઆ, મૂલિયં તે અઈચ્છિયા ।
સીલવન્તા સવિસેસા, અદીણા જન્તિ દેવયં ૨૧

જેઓ વિપુલ શિક્ષા, વિરતી અને ઉત્તરોત્તર ગુણેવાળા છે એ પુરુષો-મૂલને વધારીને દીનતા રહિત થઈને દેવગતિ વિષે જાય છે. ૨૧

એવમદીણ્યવં ભિક્ષૂ, આગારિં ચ વિચારિયા ।
કહ્ણુજ્જુ જિચ્ચમેલિકખં, જિચ્ચમાણુ ન સંવિદે ૨૨

આવી રીતે દેવગતિરૂપ ક્ષાલને પ્રાપ્ત કરનાર અદીન સાધુ અને ગૃહસ્થને જાણતો છતાં પણ વિષયી પુરુષ કેવી રીતે હારી જાય છે- વિષયી હારે છે છતાં જાણતો નથી. ૨૨

જહા કુસગ્ગે ઉદ્ધગં, સમુદ્દેણુ સમં મિણુ; ૨૩
એવં માણુસ્સગા કામા, દેવકામાણુ અન્તિએ

જેવી રીતે ડાલ ઉપર રહેલું જળખિંદુ સમુદ્રની સરખામણીમાં કિંચિત માત્ર નથી એવી રીતે મનુષ્ય જીવનના કામ, દેવોના કામ આગળ તુચ્છ છે. ૨૩

કુસગ્ગમેત્તા ઈમે કામા, સન્નિરુદ્ધમ્મિ આઉએ ।
કસ્સ હેઉં પુરાકાઉં, જોગક્ખેમં ન સંવિદે ૨૪

માનવીનું આયુષ્ય સંક્ષિપ્ત અને વિધેયોથી પૂર્ણ છે. કામલોગ તો દાલ ઉપર રહેલા જળખિંદુ સમાન છે. તો પછી આ જીવ કયા હેતુ માટે યોગ્યક્ષેત્રને જાણતો નથી? ૨૪

ઇહ કામાણિયદ્દસ્સ, અત્તટ્ઠે અવરજ્જઈ ।
સોચ્ચા નેયાઉયં મગ્ગં, જં ભુજ્જો પરિભસ્સઈ ૨૫

આ લોકમાં શમ્પદાદિવિષયોથી નહિ નિવૃત્ત થનારનું આત્માર્થીપણું નષ્ટ થઈ જાય છે, એ માણસ ન્યાયયુક્ત મોક્ષમાર્ગને સાંભળે છે, છતાં તે બ્રષ્ટ થઈ જાય છે. ૨૫

ઇહ કામનિયદ્દસ્સ, અત્તટ્ઠે નાવરજ્જઈ ।
પૂઠ્ઠહ્હનિરોહેણુ, ભવે દેવે ત્તિ મે સુયં ૨૬

આ ભોક્ષમાં કામભોગથી નિવૃત્ત થનાર આત્માર્થી બ્રહ્મ થતા નથી અને તે અધુરિમય આ દેહને છોડીને દેવ થામ છે એમ તે સાંભળ્યું છે. ૨૬

ધૃષ્ટી જુહી જસો વણ્ણે, આઉં મુહુચ્છંતરં ।
ભુલ્લો જતથ મણ્ણસેસુ, તતથ સે ઉવવજ્જઠં ૨૭

દેવત્વમાંથી ચ્યવીને એ આત્મા મનુષ્ય લવમાં જ્યાં સર્વેતમ ઋદ્ધિ, દ્યુતિ, યશ, વર્ણ, આયુ, સુખ હોય ત્યાં જન્મ લે છે. ૨૭

બાલસેસ પરસ બાલત્તં, અહમ્મં પઠિવજ્જિયા ।
ચિન્થ્યા ધમ્મં અહમ્મિમ્મદ્દે, નરએ ઉવવજ્જઠં ૨૮

અજ્ઞાનીતું અજ્ઞાનપણું તો જુઓ, એ અધર્મને સ્વીકારે છે અને ધર્મનો ત્યાગ કરે છે અને અત્યંત અધર્મી થઈને નરકમાં ઉપજે છે. ૨૮

ધીરસેસ પરસ ધીરત્તં, સન્થ ધમ્માણ્ણવત્તિણ્ણા ।
ચિન્થ્યા અધમ્મં ધમ્મિમ્મદ્દે, દેવેસુ ઉવવજ્જઠં ૨૯

ધીર પુરુષતું ધૈર્યપણું તો જુઓ. જે સર્વ ધર્મ ક્ષમાદિ સત્ય ધર્મોતું પાલન કરે છે અને અધર્મનો ત્યાગ કરી ધર્મતા થઈને દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે. ૨૯

તુલિયાણ બાલભાવં, અબાલં ચેવ પંડિત્તે ।
ચઠ્ઠિણ બાલભાવં, અબાલં સેવએ મુણ્ણી ૩૦

પંડિત મુનિએ મિથ્યાત્વ અને સમ્યક્ત્વની તુલના કરીને મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરવો અને સમ્યક્ ચારિત્રતું સેવન કરવું. ૩૦

। ઇતિ સાતમું અધ્યયન ।

॥ अविद्वियं अदुभं अण्डयसुं ॥

आठसुं अध्ययन

अधुवे असासयग्नि, संसारग्नि दुःखपठराये ।

किं नाम होण्ण तं कम्भयं, जेण्णहं दोण्णं न गच्छेण्ण १

हे लगवान! आ असार, अस्थिर क्षणिक अने दुःखी
भरेला संसारमां जेवुं क्युं कर्म छे के जेनाथी हुं दुर्गतिमां जर्घ
न शकं. १

विजडित्तु पुव्वसंज्जेयं, न सिण्णहं कडिंश्चि कुव्वेण्ण ।

असिण्णहं सिण्णहकरेहिं, दोस पयोसेहिं मुच्चये लिङ्गू २

बिक्षु साधु पूर्व संयोगोतो त्याग करीते कोधने विषे पणु स्नेह
न करे अने पोताना उपर स्नेह करनार विषे पणु स्नेह न राप्ते तो
ते दोषोथी मुक्त थछ जय छे. २

तो नाण्हंसणुसमग्गो, हियनिस्सेसाय सव्व ज्जाणुं ।

तेसिं विभोङ्खणुट्ठाये, भासधं मुल्लिवरो विगयभाहो ३

वणी पूर्ण ज्ञान अने दर्शनयुक्त वितराग महामुनि अधा
ज्वेना मोक्षने माटे तेज्जाने कर्मोथी छोडाववा माटे कहे. ३

सव्वं गन्थं कलहं थ, विरपण्हे तद्धाविडं लिङ्गू ।

सव्वेसु कामज्जेसु, पासभाणो न लिप्पधं ताध ४

बिक्षु साधु कर्म अंध कराववावाणा अधी जतना परिग्रह अने
कवेशने छोडी दे. ज्वेनो रक्षक मुनि अधा विषयोमां अंधन जेता
छतां जेमां लेपातो नथी. ४

ભોગામિસદોસવિસન્ને, હિયનિસ્સેયસબુદ્ધિવોચ્ચત્થે ।
બાલો ય મન્દિએ મૂઠે, બજઝઠ મચ્છિયા વ ખેલમ્મિ ૫

ભોગરૂપી માંસના દોષોથી લેપાએલો અને હિતકારી એવા
મોક્ષથી વિપરીત બુદ્ધિવાળો, આળસુ, મૂર્ખ અને અજ્ઞાની જીવ બળ-
ખામાં લપેટાઈ માખીની માફક સંસારમાં ફસાય છે. ૫

દુપરિચ્ચયા ઈમે કામા, નો સુજહા અધીરપુરિસેહિં ।
અહ સન્તિ સુવ્વયા સાહુ, જે તરન્તિ અતરં વણિયા વા ૬

આ કામભોગોનો ત્યાગ કરવો મહા કઠણ છે. અધિર-કાયર
પુરુષો એને સહેલાઈથી ત્યાગી શક્તા નથી અને જેઓ સુવ્રતી
સાધુ છે તેઓ કામભોગને છોડી વેપારીના જહાજની માફક તરી
જાય છે. ૬

સમણામુ એગે વયમાણા, પાણવહં મીયા અયાણ્ણતા ।
મન્દા નિરયં ગચ્છન્તિ, બાલા પાવયાહિં દિઠ્ઠીહિં ૭

હું શ્રમણ સાધુ છું એવું કહેતો, પ્રાણીવધને ન જાણતો મૃગ
જેવો જઠ-મંદ બુદ્ધિ જીવ પોતાની પાપ બુદ્ધિ-દ્રષ્ટિથી નરકમાં
જાય છે. ૭

ન હુ પાણવહં અણ્ણજણે, મુચ્ચેજ્જ કયાઈ સવ્વદુક્ખાણું ।
એવંઆયરિએહિ અજ્જાયાયં, ઈમેજેહિ સાહુ ધમ્મો પન્નત્તો ૮

જે પ્રાણીવધને અનુમોદન કરે છે, એ કદાપિ સર્વ જાતના દુઃખથી
મુક્ત થઈ શકતો નથી. તીર્થંકરોએ એ જ સાધુધર્મ કહ્યો છે. ૮

પાણે ય નાઈવાએજ્જ, સે સમિઈ ત્તિ પુચ્ચઈ તાઈ ।
તઓ સે પાવયં કમ્મં, નિજ્જઠઈ ઉદ્દગં વ થલાઓ ૯

જે પ્રાણીઓની હિંસા (અતિપાત) કરતો નથી, તે છકાયનો
રક્ષક અને પાંચ સમિતિનો પાલક ઠહેવાય છે. એમાંથી પાપકર્મ

એવી રીતે નીકળી જાય છે, જેવી રીતે હિંચી જગ્યા ઉપરથી નીચે પડેલું પાણી. ૯

જગનિરસએહિં ભૂએહિં, તસનામેહિં થાવરેહિં ।
નો તેસીમારભે દંડં, મણુસા વયસા કાયસા ચેવ ૧૦

મુનિ જગતમાં રહેતા ત્રસ અને સ્થાવર જીવોનો મન, વાણી અને કાયાથી હિંસારંભ કરે નહી. ૧૦

સુધ્ધેસણાઉ નર્યાણું, તત્થ ઠવેજજ સિકખૂ અપ્પાણુ ।
જયાએ ઘાસમેસેજજ, રસગિધ્ધે ન સિયા સિકખાએ ૧૧

સાધુ શુદ્ધ એષણને જાણીને એમાં પોતાના આત્માને સ્થાપે. ભિક્ષામાં રસગૃહ્ધ નહિ થકને સંયમ યાત્રાના નિર્વાહ માટે શુદ્ધ આહારની ગવેષણા—સાદ કરે. ૧૧

પન્તાણી ચેવ સેવેજજ, સીયપિંડં પુરાણકુમ્માસં ।
અદ્દ વુક્કસં પુલાગં વા, જવણકાએ નસેવએ મંથુ ૧૨

મુનિ નિરસ (પંત) ઠંડા, જુના અડદના બાકલા, કોરમા, નીરસ ચણા અને ખેર આદિતું ચુર્ણું મળે તો સંયમ યાત્રા પાળવા માટે સેવે. ૧૨

જે લક્ખણું ચા સુમિણું ચા, અંગવિજજં ચ જે પઉંજંતિ ।
ન હુ તે સમણા વુર્યાન્તિ, એવં આયરિએહિં અકખાયં ૧૩

આચાર્યોએ કહ્યું છે કે જે સાધુ (શ્રમણ) લક્ષણ વિદ્યા, સ્વપ્ન-વિદ્યા, અંગ વિદ્યાનો પ્રયોગ કરે તે સાધુ કહેવાય નહિ. ૧૩

ઈહ જીવીયં અણીયમેત્તા, પખ્ખટ્ટા સમાહિજ્જેએહિં ।
તે કામભોગરસગિખા, ઉવવજ્જન્તિ આમુરે કાએ ૧૪

જેઓ જીવનને અનિયમિત રાખે છે તેઓ સમાધી અને યોગથી બ્રષ્ટ થઈ ગયા છે, તેથી કામભોગ અને રસમાં આસક્ત થઈને અસુર કાયમાં ઉત્પન્ન થાય છે. ૧૪

તત્તો વિ ય ઉવ્વદિત્તા, સંસારં બહુ અણુપરિચરન્તિ ।
બહુકમ્ભલેવલિત્તાણું, ખોહી હોઈ સુદુલ્લહા તેસિં ૧૫

અને અસુર કાયમાંથી નીકળીને સંસારમાં બહુ વખત પરિભ્રમણ કરે છે. કર્મ લેપથી અતિશય લેપાયેલ! પ્રાણીઓને સમ્યગ્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થવી બહુ દુર્લભ છે. ૧૫

કસિણું પિ જ્ઞે ઇમં લોચં, પડિપુણું દલેજજ ઇક્કસ્સ ।
તેણાવિ સે ન સંતુસ્સે, ઇઈદુપ્પૂરચ્ચે ઇમે આયા ૧૬

ધન ધાન્યથી ભરેલો આ બધો લોક જ્ઞે એકજ માણસને આપી દો તો પણ તેને સંતોષ થતો નથી. આ આત્માને તૃપ્ત કરવો કઠણ છે. ૧૬

જહા લાહો તહા લોહો, લાહા લોહો પવડ્ઢઈ ।
દોમાસ કયં કજજં, કોહીચ્ચે વિ ન નિટ્ઠિયં ૧૭

જેમ જેમ લાભ થાય છે તેમ તેમ લોભ વધે છે. લાભથી લોભની વૃદ્ધિ થાય છે. એ માસા સોનાથી થવાતું કાર્ય કરોડ મહોરથી પણ થતું નથી. ૧૭

નો રક્ખસીસુ ગીજ્ઞેજ્ઞ, ગંડવચ્છાસુ અણ્ણેમચિત્તાસુ ।
જાઓ પુરીસં પલોભિત્તા, ખેલન્તિ જહા વ દાસેહિ ૧૮

સાધુ પીનસ્તનવાલી ચંચલ ચિત્ત રાક્ષસીરૂપ સ્ત્રીઓમાં મૂર્છા ન પામે. જે પુરુષોને લોભાવીને સેવકની માફક કામ કરાવે છે. ૧૮

નારીસુ નોલગિજ્ઞેજ્ઞ, ઇત્થી વિપ્પજહે અણ્ણામારે,
કમ્મં ચ પેસલાં નચ્ચા, તત્થ ઇવેજ્જ સિકખૂ અપ્પાણું ૧૯

અણુગાર ભિક્ષુ સ્ત્રીમાં આસકત ન થાય, સ્ત્રીસંગ ત્યાગીને
ધર્મમાં આત્માને સ્થાપે. ૧૯

ધમ્મ એસ ધમ્મે અકૂખાએ, કવિલેણું ચ વિમુદ્ધપન્નેણું ।
તરિહિન્તિ જે ઉ કાહિન્તિ, તેહિં આરાહિયા દુવે લોગ ૨૦
ત્તિ યેમિ ।

આવી રીતે વિશુદ્ધ પ્રજ્ઞાવાળા કપિલ મુનિએ આ ધર્મ કહ્યો
છે. જેઓ આ ધર્મ પાળશે એ લોકો સંસાર તરી જશે. આ
ધર્મની આરાધના કરનારાઓએ બંને લોકોની આરાધના કરી છે. ૨૦
એમ કહું છું.

। ઇતિ આઠમું અધ્યયન ।

॥ नमिपञ्चवज्र नवमं अज्जयणुं ॥

नवमुं अज्जयण

अथञ्चिणु देवलोगाओ, उवण्णो भाणुसम्भि लोगंभि ।

उवसन्तभोहणुण्णो, सरधं पौराणियं जयं १

नभिराण्णतो एव देवलोकाभांथी व्यवीते, भनुण्यलोकाभां उत्पन्न थयो अने मोहनीयता उपशान्त थवाथी जतिस्मरणु ज्ञानद्वारा पूर्वं लवने याद करे छे. १

जगं सरित्तु लयवं, सयंसंयुद्धो अणुत्तरे धम्मे ।

पुत्तं ठ्वेत्तु रण्णे, अलिणुक्खममं नमी राया २

लगवान नभिराण्णओ जतिस्मरणु प्राप्त करीते पूर्वलवना स्मरणुथी स्वयंभोध प्राप्त कर्यो अने पुत्रने राजगाही उपर स्थापी सर्वोत्कृष्ट धर्मनुं पालन करवा गृहस्थावासनो त्याग कर्यो. २

से देवलोगसरिसे, अन्तेउरवरगाओ वरे लोओ ।

सुंजित्तु नमी राया, युद्धो लोगे परिअयय ३

नभिराण्णओ अंतःपुरना देवलोका जेवा उत्तम लोको ओधने प्राप्त करीते छोडी दीधा. ३

मिहिलं सपुरणुणुवयं, अलभोरोहं अ परिणुणुं सव्वं ।

अिअ्या अलिनिक्खन्तो, अेगन्तमह्णुडिअ्या लयवं ४

नगरो अने जनपदो साथे, मिथिला नगरी, सेना, राणीओ अने दास-दासीओ आ अधानो त्याग करीते लगवान नमि राण्णओ दीक्षा धारणु करी अने अेकांत भोक्षनो आश्रय लीधो. ४

कोलाहल्लगलूयं, आसी मिहिलाअे पञ्चयन्तम्भि ।

तथ्था रायरिसिम्भि, नमिम्भि अलिणुक्खमन्तम्भि ५

ન્યારે નમિ રાજર્ષિ ગૃહત્યાગ કરીને દીક્ષિત થયા ત્યારે મિથિલા નગરીમાં સર્વત્ર કોલાહલ થવા લાગ્યો. ૫

અબ્જુઠિયં રાયરિસિં, પવ્વજ્જઠાણુમુત્તમં ।

સક્કો માહણુવેસેણુ, ઇમં વયણુમખ્ખવી ૬

સર્વોત્તમ પ્રવચ્ચાર્યા (દીક્ષા) ને માટે તૈયાર થયેલ રાજર્ષિને શકેન્દ્રે બ્રાહ્મણરૂપે આવીને આ વચન કહ્યું. ૫

કિણ્ણુ ભો અજ્જમિહિલાએ, કોલાહલગસંકુલા ।

સુવ્વન્તિ દારુણા સદ્દા, પાસાએસુ ગિહેસુ ય ૭

હે નમિરાજ! આજે મિથિલાના મહેલોમાં અને ગૃહોમાં કોલાહલથી વ્યાપ્ત અને આટલો દારુણ શબ્દ શાથી સાંભળવામાં આવે છે? ૭

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણુ ચોધએ ।

તએ નમી રાયરિસી, દેવેન્દં ઇણુમખ્ખવી ૮

ઈન્દ્રનો પ્રશ્ન સાંભળીને એના હેતુ અને કારણથી પ્રેરિત થયેલ નમિ રાજર્ષિ દેવેન્દ્રને નીચે પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા. ૮

મિહિલાએ ચેધએ વચ્છે, સીયચ્છાએ મણ્ણારમે ।

પત્તપુષ્કલોવેએ, ખહૂણું ખહુગુણે સયા ૯

મિથિલા નયરીના ચૈત્ય અગીચ્ચામાં પત્ર, પુષ્પો અને ફળોથી યુક્ત શીતલ ડાયાવાળું, ધણું પ્રાણીઓને સદા લાભ પહોંચાડવાવાળું એક મનોરમ ઝાડ હતું. ૯

વાએણુ હીરમાણુંમિ, ચેધયંમિ મણ્ણારમે ।

દુહિયા અસરણા અત્તા, એએ કન્દન્તિ ભો ખગા ૧૦

આ મનોરમ ઝાડ એક વખત વાયુથી ઉખડી ગયું. આથી પક્ષિઓ આદિ દુઃખી, અશરણુ અને પીડિત થઇને આકંદ કરે છે. ૧૦

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણુ ચોઠઝો ।
તઝો નમિ રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણુમખખવી ૧૧

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણુ:— ૧૧

એસ અગ્ની ય વાઉ ય, એયં ડજઝઈ મન્દિરં ।
ભયવં અન્તેઉરં તેણું, કીસ ણું નાવપેકૂખહ ૧૨

હે ભગવાન ! વાયુથી પ્રેરિત આ અગ્નિ આપના મહેલને યાળી રહેલ છે. આપત્રી આપના અંત:પુર તરફ કેમ જ્વેતા નથી ! ૧૨

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણુ ચોઠઝો ।
તઝો નમિ રાયરિસિં, દેવેન્દં ઇણુમખખવી ૧૩

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણુ:— ૧૩

સુહં વસામો જીવામો. જ્ઞેસિં મો નત્થિ કિંચણું ।
મિહિલાએ ડજઝમાણીએ, ન મે ડજઝઈ કિંચણું ૧૪

હું સુખથી રહું છું અને સુખથી જીવું છું. મિથિલામાં મારું કંઈપણુ નથી. મિથિલાના બળવામાં મારું કંઈપણુ બળતું નથી. ૧૪

અત્તપુત્તકલત્તસ્સ, નિવ્વાવારસ્સ ભિક્કખૂણુો ।
પિયં ન વિજ્ઞઈ કિંચિ, અપ્પિયં પિ ન વિજ્ઞઈ ૧૫

ગૃહ, પુત્ર અને સ્ત્રીઓ વગેરેથી નિવૃત્ત થતો ભિક્ષુ-સાધુને ન તો કોઈ પ્રિય છે તેમજ ન તો કોઈ અપ્રિય છે. ૧૫

બહું ખુ મુણિણુો ભદં, અણુગારસ્સ ભિક્કખૂણુો ।
સવ્વએ વિપ્પમુક્કસ્સ, એગન્તમણુપસ્સએ ૧૬

સર્વ બંધનોથી મુક્ત થઈને એકત્વ ભાવમાં રહેનાર ગૃહરહિત ભિક્ષુને નિશ્ચયથી ધણું સુખ છે. ૧૬

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણુ ચોઠઝો ।
તઝો નુમિં રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણુમખખવી ૧૭

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણે:— ૧૭

પાગારં કારઘંતાણું, ગોપુરદ્વાલગાણિ ચ ।
ઉસ્સૂલગસયગ્ધીઓ, તઓ ગચ્છસિ ખતિયા ૧૮

હે ક્ષત્રિય ! કિલ્લા, દરવાજા, મોરચો, ખાઇ, શતપ્તી, તોપ વગેરે કરાવીને પછી તું દીક્ષા લે. ૧૮

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણ ચોઘઓ ।
તઓ નમિ રાયરિસી, દેવેન્દં ઇણમખ્ખવી ૧૯

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણે —૧૯

સધ્ધં નગરં કિચ્ચા, તવસંવરમગ્ગલં ।
ખન્તિં નિઉણપાગારં, તિગુત્તં દુપ્પધંસયં ૨૦

શ્રદ્ધારૂપી નગર, ક્ષમાદિરૂપ કિલ્લા અને તપ-સંવરરૂપ અર્ગલા બનાવીને ત્રિગુપ્તિરૂપ શસ્ત્રો દ્વારા દુર્ગ્ય કર્મ શત્રુઓથી આત્મરક્ષણ કરવું જોઈએ. ૨૦

ધણું પરક્રમં કિચ્ચા, જીવં ચ ઇરિયં સયા ।
ધિઇં ચ કેયણું કિચ્ચા, સચ્ચેણ પલિમન્થએ ૨૧

પછી પરાક્રમરૂપી ધનુષ્યની ધર્યાં સમિતિરૂપ દ્વારી બનાવીને ધૈર્યરૂપી કેતનથી સત્યદ્વારા એને બાંધવી જોઈએ. ૨૧

તવનારાયજીત્તેણ, ભિ તૂણું કમ્મકંચુયં ।
મુણી વિગયસંગામો, ભવાઓ પરિમુચ્ચએ ૨૨

આ ધનુષ્ય ઉપર તપરૂપી બાણ ચઢાવીને કર્મરૂપી કવચને ભેદે, આવી રીતે સંગ્રામથી નિવૃત્ત થઇને ભવભ્રમણથી મુક્ત થઈ જાય છે. ૨૨

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણ ચોઘઓ ।
તઓ નમિ રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણમખ્ખવી . ૨૩

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણુ:—૨૩

પાસાએ કાર્દત્તાણું, વદ્રમાણુગિહાણુ ય ।
વાલગ્ગપોઈયાઓ ય, તઓ ગચ્છસિ ખત્તિયા. ૨૪

હે ક્ષત્રિય ! મહેલ અને અનેક પ્રકારના ઘર બનાવીને તથા ક્ષીડાનાં સ્થળોતું નિર્માણુ કરીને પછી સાધુ બનજો. ૨૪

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણુ ચોઈઓ ।
તઓ નમી રાયરિસી, દેવેન્દં ઇણુમખ્ખવી ૨૫

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણુ—૨૫

સંસયં ખલુ સો કુણુઈ, જો મગ્ગે કુણુઈ ઘરં ।
જત્થેવ ગન્તુમિચ્છેજ્જ, તત્થ કુવ્વિજ્જ સાસયં ૨૬

જેના હૃદયમાં સંશય છે, તે ખરે માર્ગમાં ઘર બનાવે છે. જે યુદ્ધિમાન છે તે તે ઇચ્છિત સ્થાન ઉપર પહોંચીને શાશ્વત ઘર બનાવે છે. ૨૬

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણુ ચોઈઓ ।
તઓ નમિં રાયરિસિં, દેવેન્દો ઇણુમખ્ખવી ૨૭

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણુ:—૨૭

આમોસે લોમહારે ય, ગંઠિભેએ ય તક્કરે ।
નગરસ્સ ખેમં કાઊણું, તઓ ગચ્છસિ ખત્તિયા ૨૮

કાકુઓ, હુંટારા, ગઠિયા, ચોરોને વશ કરીને નગરમાં શાન્તિ સ્થાપિત કરીને પછી ત્યાગી બનજો. ૨૮

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણુ ચોઈઓ ।
તઓ નમી રાયરિસિં, દેવેન્દં ઇણુમખ્ખવી ૨૯

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણુ:—૨૯

અસઈં તુ મણુસ્સેહિં, મિચ્છા દણ્ડો પણ્ણઈં ।
અકારિણોત્થ ળ્ણન્તિ, મુચ્ચઈં કારઓ જણો ૩૦

માણસ અનેક વખત ખોટો દંડ આપે છે, અજ્ઞાનથી નિરપરાધી દંડાય છે અને અપરાધી છુટી જાય છે. ૩૦

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણ ચોઈઓ ।
તઓ નમિ રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણ્ણમખવી ૩૧

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણે:— ૩૧

જે કેઈ પત્થિવા તુજ્જં, ના નમંતિ નરાહિવા ।
વસે તે ઠાવઈત્તાણું, તઓ ગચ્છસિ ખત્તિયા ૩૨

હે ક્ષત્રિય નમિરાજા ! જે રાજાઓ તમને નમતા નથી તેમને વશ કરી પછી તમે દીક્ષા લો. ૩૨

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણ ચોઈઓ ।
તઓ નમી રાયરિસિં, દેવિન્દં ઇણ્ણમખવી ૩૩

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણે:—૩૩

જો સહસ્સં સહસ્સાણું, સંગામે દુજ્જએ જિણે ।
એગં જિણ્ણજ્જ અપ્પાણું, એસ સે પરમે જઓ ૩૪

જે પુરુષ દુર્જય સંગ્રામમાં દશ લાખ સુલટ ઉપર વિજય મેળવે છે અને એક મહાત્મા પોતાના આત્માને જીતે છે તે બંનેમાં આત્મ વિજય કરનારો શ્રેષ્ઠ છે. ૩૪

અપ્પાણુમેવ જ્જુજ્જાહિ, કિં તે જ્જુજ્જેણુ ળ્ણન્તઓ ।
અપ્પાણુમેવમપ્પાણું, જઈત્તા સુહમેહએ ૩૫

આત્માની સાથે જ યુદ્ધ કરવું જોઈએ. બહારના યુદ્ધથી શો લાભ છે ? આત્મા વડે જ આત્માને જીતવાથી સાચું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. ૩૫

પંચિન્દ્રિયાણિ કોહં, માણું માયં તહેવ લોહં ચ ।
દુર્જયં ચેવ અપ્પાણું, સવ્વં અપ્પે જિએ જિયં ૩૬

પાંચ ઇન્દ્રિયો, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ અને દુર્જય આત્મા
આ બધા એક આત્માને જીતવાથી સ્વતઃ જીતાઇ જાય છે. ૩૬

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉ કારણુ ચોઇએ ।
તએ નમિં રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણુમખ્ખવી ૩૭

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણે:—૩૭

જઇત્તા વિઉલે જન્ને, ભોઇત્તા સમણુમાહણે ।
દત્તા ભોઆ ય જિદ્દા ય, તએ ગચ્છસિ ખત્તિયા ૩૮

હે રાજા ! મોટા મોટા મહાયજ્ઞ કરાવીને, શ્રમણુ બ્રાહ્મણુને
બોજન કરાવીને તથા દાન, ભોગ અને યજ્ઞ કરીને પછી દીક્ષા લો. ૩૮

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણુ ચોઇએ ।
તએ નમી રાયરિસી, દેવિન્દં ઇણુમખ્ખવી ૩૯

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણે:—

જે સહસ્સં સહસ્સાણું, માસે માસે ગવં દએ ।
તસ્સ વિ સંજમે સેએ, અદિન્તસ્સ વિ કિંચણુ ૪૦

જે માણુસ પ્રતિમાસ દશ લાખ ગાયોતું દાન કરે છે એની
સરખામણીમાં કંઈપણુ દાન ન આપનાર મુનિનો સંયમ અધિક છે. ૪૦

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણુ ચોઇએ ।
તએ નમિં રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણુમખ્ખવી ૪૧

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણે:— ૪૧

ધોરાસમં અઇત્તાણું, અન્નં પથેસિ આસમં ।
ઇહેવ પોસહરએ, ભવાહિ મણુયાહિવા ૪૨

હે મનુષ્ય અધિપતિ ! આપ ઘોર ગ્રહસ્થાશ્રમને છોડીને સંન્યાસને
આશ્રય લેવા ઈચ્છો છો પરંતુ આપે સંસારમાં જ રહીને પૌષ્ઠમાં રત
રહેવું જોઈએ. ૪૨

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણ ચોઈએ ।
તએો નમી રાયરિસી, દેવિન્દં ઇણમખ્ખવી ૪૩

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણે:—૪૩

માસે માસે તુ જો બાલો, કુસંગેણ તુ ભુંજએ ।
ન સો સુયક્ખાયધમ્મસ્સ, કલં અગ્ધઈ સોલસિં ૪૪

જે અજ્ઞાની માસ-માસ ખમણતું તપ કરે છે અને કુશાચ
પરિમાણ આહારથી પારણું કરે છે એ તીર્થકરે ભાખેલા ધર્મની
સોળમી કળાની પણ બરાબર નથી. ૪૪

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણ ચોઈએ ।
તએો નમિં રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણમખ્ખવી ૪૫

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણે:— ૪૫

હિરણ્ણં સુવણ્ણં મણિમુત્તં, કંસં દૂસં ચ વાહણ્ણં ।
કોસં વઠ્ઠાવઈત્તાણ્ણં, તએો ગચ્છસિ ખત્તિયા ૪૬

હે ક્ષત્રિય રાજા ! તું સોનું, ચાંદી, મણી, મોતી, કાંસુ, વસ્ત્ર,
વાહન તથા ભંડાર-કોશની વૃદ્ધિ કરીને પછી ગૃહસ્થાશ્રમ ત્યાગ. ૪૬

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણ ચોઈએ ।
તએો નમી રાયરિસી, દેવિન્દં ઇણમખ્ખવી ૪૭

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણે:— ૪૭

સુવણ્ણુરૂપસ્સ ઉ પવ્વયા ભવે,
સિયા હુ કેલાસસમા અસંખયા ।
નરસ્સ લુદ્ધસ્સ ન તેહિં કિંચિ,
ઇચ્છા હુ આગાસસમા અણુન્તિયા ૪૮

જે કૈલાસ પર્વતની સમાન સોના અને ચાંદીના અસંખ્ય પર્વતો થઈ જાય તો પણ માણસને સંતોષ થતો નથી, કારણ કે ઈચ્છા તો આકાશની માફક અનંત છે. ૪૮

પૃથ્વી સાલી જવા એવ, હિરણ્યુ પમુભિસ્સહ ।
પિપ્પિણ્યુ નાલભેગસ્સ, ઇર્ધ વિજ્જ તવં ચરે ૪૯

ચાવલ, જવ, ચાંદી, સોનું તથા પશુઓથી ભરપુર પૃથ્વી જે એક માણસને આપે, તો તેને સંતોષ નથી એમ જાણીને તપને સેવો. ૪૯

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણ ચોઈઓ ।
તઓ નમિં રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણમખ્ખવી ૫૦

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણે:— ૫૦

અચ્છેરગ મખ્ખુદ્દએ, ભોએ ચયસિ પત્થિવા ।
અસન્તે કામે પત્થેસિ, સંકપ્પેણ વિહનનસિ ૫૧

હે રાજા! આશ્ચર્ય છે કે આપ પ્રાપ્ત ભોગોને છોડી રહ્યા છો અને અપ્રાપ્ત કામભોગોની ઈચ્છા કરો છો પરંતુ આથી આપને સંકલ્પ-વિકલ્પ થઈને પશ્ચાતાપ કરવો પડશે. ૫૧

એયમદું નિસામિત્તા, હેઉકારણ ચોઈઓ ।
તઓ નમી રાયરિસી, દેવિન્દં ઇણમખ્ખવી ૫૨

અર્થ આઠમી ગાથા પ્રમાણે:— ૫૨

સદ્ધિં કામા વિસં કામા, કામા આસીવિસોવમા ।
કામે ય પત્થેમાણા, અકામા જન્તિ દોગ્ગઈ ૫૩

કામભોગ શક્ય છે, વિષ છે, આશિવિષ સર્પ છે. કામભોગની અભિલાષા કરનાર કામભોગને નહિ ભોગવે તો પણ દુર્ગતિમાં પડે છે. ૫૩

અહે વચન્તિ કોહેણું, માણેણું અહમા ગઈ ।
માયા ગઈપડિઘ્વાઓ, લોભાઓ દુહઓ ભયં ૫૪

કોષથી જીવ નરકમાં જાય છે. માનથી નીચ ગતિ થાય છે, માયાથી શુભ ગતિનો નાશ થાય છે અને લોભથી આલોકમાં અને પરલોકમાં ભય થાય છે. ૫૪

અવઉન્નિઝીણુ માહણુરુવં, વિઉવિઉણુ ઇન્દત્તં ।
વન્દઈ અભિત્થુણ્ણતો, ઈમાહિ મહુરાહિ વગ્ગુહિં ૫૫

દેવેન્દ્રે બ્રાહ્મણરૂપ છોડ્યું અને મૂળ ઇન્દ્રરૂપ પ્રકટ કર્યું અને મધુર વચનોથી શ્રી નમિરાજની વંદના અને સ્તુતિ કરવા લાગ્યો. ૫૫

અહો તે નિન્નિજઓ કોહો, અહો માણુ પરાજિઓ ।
અહો નિરક્કિયા માયા, અહો લોભો વસીકઓ ૫૬

હે નમિરાજ! અહો! આપે કોષને જીત્યો અને માનને પરાજિત કર્યો છે, માયાને બહાર હાંકી કાઢીને લોભને વશ કર્યો છે. ૫૬

અહો તે અજજવં સાહુ, અહો તે સાહુ મદવં ।
અહો તે ઉત્તમા ખન્તી, અહો તે મુત્તિ ઉત્તમા ૫૭

આપની સરલતા અદ્ભૂત છે, આપની મૃદુતા શ્રેષ્ઠ છે, આપની ક્ષમા અને નિર્લોભતા ઉત્તમ અને આશ્ચર્યકારી છે. ૫૭

ઇહં સિ ઉત્તમો ભન્તે, પચ્છા હોહિસિ ઉત્તમો ।
લોગુત્તમુત્તમં ઠાણું, સિદ્ધિં ગચ્છસિ નીરઓ ૫૮

હે ભગવાન! આપ અહિં પણ ઉત્તમ છો અને હવે પછીના ભવમાં પણ ઉત્તમ થશો અને આપ કર્મરજથી રહિત થઈને લોકોત્તમ સિદ્ધગતિને પ્રાપ્ત કરશો. ૫૮

એવં અભિત્થુણ્ણતો, રાયરિસિં ઉત્તમાએ સદ્દાએ ।
પયાહિણું કરેન્તો, પુણ્ણો પુણ્ણો વન્દઈ સક્કો ૫૯

આવી રીતે ઉત્તમ શ્રદ્ધા અને ભક્તિપૂર્વક રાજર્ષિ નમિરાજની સ્તુતિ અને પ્રદક્ષિણા કરતો શકેન્દ્ર વારંવાર વંદના નમસ્કાર કરવા લાગ્યો. ૫૯

તો વન્દિહિણુ પાએ, ચક્કુંસલકૂખણુ મુણિવરસ્સ ।
આગાસેણુપ્પઘઓ, લલિયચવલકુંડલતિરીડી ૬૦

પછીથી સુંદર અને ચપલ તેજસ્વી કુંડલ અને મુકુટયુક્ત ધન્દ્ર, મુનિવર નમિના ચક્રલક્ષણવાળા પાદમાં વંદન કરીને આકાશ માર્ગથી દેવલોકમાં ચાલ્યો ગયો. ૬૦

નમી નમેઈ અપ્પાણું, સકૂખં સકકેણુ ચોઘઓ ।
ચઈહિણુ ગેહં ચ વેદેહી, સામણુણુ પળ્લુવડિઓ ૬૧

ગૃહત્યાગ કરીને શ્રમણુ વૈદેહી નમિરાજની સાક્ષાત્ ધન્દ્રે પરીક્ષા કરી, પરંતુ એ સંયમમાંથી જરાપણુ ડગ્યા નહિ અને પોતાના આત્માને વિશેષ નમ્ર બનાવ્યો. ૬૧

એવં કરેન્તિ સંબુદ્ધા, પંડિયા પવિયકૂખણા ।
વિણિયદ્દન્તિ ભોગેસુ, જહા સે નમી રાયરિસિં ૬૨
ત્તિ યેમિ ।

તત્વજ્ઞ, સંબુધ્ધ, પંડિત અને વિચક્ષણુ પુરુષ નમિરાજર્ષિની માફક કામભોગોથી નિવૃત્ત થાય છે અને સંયમમાં નિશ્ચલ રહે છે. ૬૧.

એમ હું કહું છું.

। ઈતિ નવમું અધ્યયન ।

॥ દુમપત્તયં દશમં અન્નઝયાણું ॥

દશમું અધ્યયન

દુમપત્તયે પણ્ડુયયે જહા, નિવહ્ધં રાઘગણાણુ અન્નઝયે ।
એવં મણ્ડુયાણુ જીવિયં, સમયં ગાયમ મા પમાયયે ૧

જેવી રીતે રાત્રિએ અતિત-વીત્યા પછી વૃક્ષના પાંદડાં પીળાં થઈને નિવૃત્ત થાય છે.-પડી જાય છે, એવું મનુષ્યનું જીવન છે. એથી હે ગૌતમ! તું સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર. ૧

કુસંગે જહુ ઝોસખિન્દુએ, થોવં ચિદ્ધં લમ્બમાણુએ ।
એવં મણ્ડુયાણુ જીવિયં, સમયં ગાયમ મા પમાયયે ૨

જેવી રીતે ઘાસના અગ્રભાગ ઉપર રહેલું ઝાકળતું ખિંદુ થોડા વખત જ રહે છે એવું મનુષ્યનું જીવન છે, એ માટે હે ગૌતમ! તું સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર. ૨

ધ્ધ ધત્તરિયમ્મિ આઉએ, જીવિયએ ખહુપન્નવાયએ ।
વિહુણાહિ રયં પુરે કડં, સમયં ગાયમ મા પમાયયે ૩

આમ જરા જેટલું આયુષ્ય અને અનેક વિદ્વનવાળા આ જીવનમાં પૂર્વે કરેલા કર્મરજને દૂર કરવામાં હે ગૌતમ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ કરીશ નહિ. ૩

દુક્ષહે ખલુ માણુસે ભવે, ચિરકાલેણુ વિ સવ્વપાણિણું ।
ગાઠા ય વિવાગ કમ્મુણો, સમયં ગાયમ મા પમાયયે ૪

બધા પ્રાણીઓને માટે મનુષ્ય જન્મ ધણા લાંબા વખતે પણ મળવો દુર્લભ છે, કારણ કે, ધુરાં કર્મેણિ વિપાક-અત્યંત દઢ હોય છે. માટે ગૌતમ! તું સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર. ૪

પુઠ્ઠવિકાયમઠગચ્છો, ઉક્કોસં જીવો ઉ સંવસે ।
કાલં સંખ્યાધિયં, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્છે ૫

પૃથ્વીકાયમાં ગયેલો જીવ ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાલ સુધી રહે છે, એટલા માટે હે ગૌતમ ! તું સમયનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૫

આઉકાયમઠગચ્છો, ઉક્કોસં જીવો ઉ સંવસે ।
કાલં સંખ્યાધિયં, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્છે ૬

અપકાયમાં ગયેલો જીવ ત્યાં ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાલ સુધી રહે છે, એટલા માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર. ૬

તેઉકાયમઠગચ્છો, ઉક્કોસં જીવો ઉ સંવસે ।
કાલં સંખ્યાધિયં, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્છે ૭

તેઉકાયમાં ગયેલો જીવ ત્યાં ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાલ સુધી રહે છે. એટલા માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૭

વાઉકાયમઠગચ્છો, ઉક્કોસં જીવો ઉ સંવસે ।
કાલં સંખ્યાધિયં, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્છે ૮

વાયુકાયમાં ગયેલો જીવ ત્યાં ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત વર્ષ સુધી રહે છે એટલા માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૮

વજ્રસઠકાયમઠગચ્છો, ઉક્કોસં જીવો ઉ સંવસે ।
કાલમણુન્તદુરન્તયં, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્છે ૯

વરપતિકાયમાં ગયેલો-પ્રવેશીલો જીવ ત્યાં ઉત્કૃષ્ટ દુઃખથી અંતવાળો-અનંત કાલ સુધી રહે છે, એટલા માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૯

ખેઠંદિયકાયમઠગચ્છો. ઉક્કોસં જીવો ઉ સંવસે ।
કાલં સંખિન્નસન્નિયં, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્છે ૧૦

એષ્ટન્દ્રિયવાળી કાયામાં ગયેલો જીવ ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કાલ સુધી રહે છે એટલા માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૧૦

તેષ્ટન્દિયકાયમઠગચ્ચો, ઉક્કોસં જીવો ઉ સંવસે ।

કાલં સંખિજ્જસન્નિયં, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્ચે ૧૧

ત્રણ ઇન્દ્રિયકાયમાં પ્રવેશેલો જીવ ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કાલ સુધી રહે છે એટલા માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર ૧૧

ચઉરિન્દિયકાયમઠગચ્ચો, ઉક્કોસં જીવો ઉ સંવસે ।

કાલં સંખિજ્જસન્નિયં, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્ચે ૧૨

ચાર ઇન્દ્રિયમાં ગયેલો જીવ ત્યાં ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કાલ સુધી રહે છે એટલા માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૧૨

પંચિન્દિયકાયમઠગચ્ચો, ઉક્કોસં જીવો ઉ સંવસે ।

સત્તદ્દલવગહુણ્ણે, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્ચે ૧૩

પંચેન્દ્રિય (તિર્યક) જાતિમાં ગયેલો જીવ ઉત્કૃષ્ટ સાત-આઠ ભવ સુધી રહે છે, એટલા માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ના કર. ૧૩

દેવ નેરઠચ્ચે અઠગચ્ચો, ઉક્કોસં જીવો ઉ સંવસે ।

ઠક્કેલવગહુણ્ણે, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્ચે ૧૪

દેવ અને નારકીમાં ગયેલો જીવ ત્યાં એકજ ભવ રહે છે એટલા માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૧૪

એવં ભવસંસારે, સંસરઠ-સુહાસુહેહિં કમ્મેહિં ।

જીવો પમાયખહુલો, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્ચે ૧૫

આ પ્રમાણે પ્રમાદની વિપુલતાથી જીવ પોતાના શુભાશુભ કર્મોથી
આ ભવ-સંસારમાં ભમે છે, એટલા માટે હે ગૌતમ! તું સમય
માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૧૫

લઘ્વૂણુ વિ માણુસતાણુ, આરિચ્ચત્તં પુણુરવિ દુલ્લહં ।
અહુવે દ્ધસુયા મિલક્કુખુયા, સમયં ગોયમ મા પમાયએ ૧૬

મનુષ્ય જન્મ મળ્યા પછી આર્યાત્વ પ્રાપ્ત કરવું કઠણ છે.
કારણ કે મનુષ્યોમાં ઘણાજ ચોર અને મ્લેચ્છ છે. ૧૬

લઘ્વૂણુ વિ આરિચ્ચતાણુ, અહીણુ પંચેન્દિયયાહુ દુલ્લહા ।
વિગલિન્દિયયા હુ દીસઈ, સમયં ગોયમ મા પમાયએ ૧૭

મનુષ્યભવ અને આર્યાત્વ પ્રાપ્ત કરીને પાંચે ઇન્દ્રિયોનું પૂર્ણ
હોવું દુર્લભ છે, કારણકે ઘણા માણસોમાં ઇન્દ્રિયોની વિકલતા જોવામાં
આવે છે. એટલા માટે હે ગૌતમ! તું સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર. ૧૭
અહીણુ પંચેન્દિયતાં પિ સે લહે, ઉત્તમ ધમ્મસુઈ હુ દુલ્લહા ।
કુતિત્થિ નિસેવએ જણે, સમયં ગોયમ મા પમાયએ ૧૮

પાંચે ઇન્દ્રિય અક્ષીણુ-પૂર્ણ રૂપથી મળ્યા પછી પણ ઉત્તમ
ધર્મનું શ્રવણ નિશ્ચય દુર્લભ છે, કારણ કે ઘણા મનુષ્યો કુતીરિની
સેવા કરવાવાળા હોય છે, એટલા માટે હે ગૌતમ! તું સમય માત્રનો
પ્રમાદ ના કર. ૧૮

લઘ્વૂણુ વિ ઉત્તમં સુઈ, સદહણા પુણુરવિ દુલ્લહા ।
મિચ્છતા નિસેવએ જણે, સમયં ગોયમ મા પમાયએ ૧૯

જો ઉત્તમ ધર્મનું શ્રવણ પ્રાપ્ત થાય તો પણ તેના ઉપર
શ્રદ્ધા થવી અત્યંત કઠણ છે, એટલા માટે હે ગૌતમ! તું સમય
માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૧૯

ધમ્મં પિ હુ સદહંતયા, દુલ્લહયા કાએણુ કાસયા ।
ઇહ કામ ગુણેહિ મુચ્છિયા, સમયં ગોયમ મા પમાયએ ૨૦

ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા થયા પછી પણ એતું કાયાથી આચરણ કરવું અત્યંત દુર્લભ છે, કારણ કે, આ દુનિયાના લોકો ભોગાસક્ત અને મૂર્છિત છે, એટલા માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૨૦

परिणूरुधं ते सररीरयं, કેસા પંડુરયા હવંતિ તે ।
સે સોયખલે ય હાયઇ, સમયં ગાયમ મા પમાયએ ૨૧

હે ગૌતમ ! તારું શરીર જીર્ણ થઈ જાય છે, વાળ શ્વેત (પાંકું) થઈ જાય છે અને શ્રવણબલ હાની પામે છે, માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૨૧

परिणूरुधं ते सररीरयं, કેસા પંડુરયા હવંતિ તે ।
સે ચક્ષુખલે ય હાયઇ, સમયં ગાયમ મા પમાયએ ૨૨

હે ગૌતમ ! તારું શરીર ક્ષીણ થાય છે, તારા વાળ પાંકુ થાય છે અને તારું ચક્ષુખળ-નેત્ર જ્યોતિ ક્ષીણ થઈ રહી છે, માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર. ૨૨

परिणूरुधं ते सररीरयं, કેસા પંડુરયા હવંતિ તે ।
સે ઘ્રાણખલે ય હાયઇ, સમયં ગાયમ મા પમાયએ ૨૩

હે ગૌતમ ! તારું શરીર ક્ષીણ થાય છે, કેશ સફેદ થઈ જાય છે અને મુંઘવાની શક્તિ નષ્ટ થઈ રહી છે, માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ના કર. ૨૩

परिणूरुधं ते सररीरयं, કેસા પંડુરયા હવંતિ તે ।
સે જિહ્વખલે ય હાયઇ, સમયં ગાયમ મા પમાયએ ૨૪

તારું શરીર જીર્ણ થાય છે, વાળ શ્વેત થાય છે અને તારું ઇહ્વા બળ ક્ષીણ થાય છે, માટે હે ગૌતમ ! તું ક્ષણ માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૨૪

પરિભૂરઠ તે સરીરયં, કેસા પંડુરયા હવંતિ તે ।

સે ક્ષાસબ્બલે ય હાયઠ, સમયં ગાયમ મા પમાયએ ૨૫

હે ગૌતમ ! તારૂં શરીર જીર્ણ થયું છે, તારા વાળ શ્વેત થયા છે અને તારૂં સ્પર્શ-બળ ક્ષીણ થઈ રહ્યું છે માટે હે ગૌતમ ! તું ક્ષણ માત્રનો પણ પ્રમાદ કર. ૨૫

પરિભૂરઠ તે સરીરયં, કેસા પંડુરયા હવંતિ તે ।

સે સવ્વબ્બલે ય હાયઠ, સમયં ગાયમ મા પમાયએ ૨૬

હે ગૌતમ ! તારૂં શરીર જીર્ણ થાય છે, તારા વાળ પાંડુ થાય છે, તારૂં સર્વ બળ ક્ષીણ પામે છે, માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૨૬

અરઠ ગાંઠે વિસૂંધયા, આયંકા વિવિહા કુસંતિ તે ।

વિહુહ્હ વિદ્ધંસઠ્ઠે સરીરયં, સમયં ગાયમ મા પમાયએ ૨૭

અરતિ, ગડગુમડ, ઝાડા, મરડો, અજીર્ણ અને વિવિધ પ્રકારના શીઘ્ર ઘાત કરવાવાળા રોગો લાગુ પડે છે, જે શરીરને અસક્ત અને નષ્ટ કરી નાખે છે, માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ના કર. ૨૭

વોચ્છિન્દ સિણ્ણહમપ્પણ્ણા, કુમ્બયં સારઠયં વ પાણ્ણિયં ।

સે સવ્વસિણ્ણહ વજિજએ, સમયં ગાયમ મા પમાયએ ૨૮

શરદ્ધકાળનું કમલ, જળથી અલિપ્ત રહે છે ક્રૌંવી રીતે પોતાના સર્વ સ્નેહને ત્યાગી દે, માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૨૮

ચિન્નચાણુ ધણું ચ ભારિયં, પવ્વઠએ હિ સિ અણ્ણગારિયં

માવંતં પુણ્ણા વિ આવિએ, સમયં ગાયમ મા પમાયએ ૨૯

ધન અને જ્ઞાનો ત્યાગ કરીને તે અણુગારવૃત્તિ ગ્રહણ કરી

છે, આથી વમન કરેલા વિષયથી દૂર રહે, માટે હે ગૌતમ ! સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૨૯

અવર્તિજ્ઞાય મિત્રાખંધવં, વિઉલં ચેવ ધલ્લોહ સંચયં ।
મા તં ષિષ્યં ગવેસચ્ચે, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્ચે ૩૦

મિત્ર, આંધવ તથા વિપુલ ધનરાશિને છોડીને ફરીને એની ઇચ્છા તું ના કર, હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૩૦

ન હુ જિજ્ઞે અજ્ઞદીસર્ધ, બહુમચ્ચે દીસર્ધ મગ્ગદેસિચ્ચે ।
સંપર્ધ નેયાઉચ્ચે પહે, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્ચે ૩૧

પરેપર વર્તમાન સમયમાં શ્રી જિનેશ્વર દેવ દેખાતા નથી પરંતુ એમનો અતાવેલો મોક્ષ માર્ગ જોવામાં આવે છે. આવી રીતે અવિ-
ષ્યમાં આત્માર્થી લોક કહેશે, તો હે ગૌતમ ! તું હવે સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૩૧

અવસોહિય કંટગાપહં, એધણ્ણા સિ પહં મહાલયં ।
ગચ્છસિમગ્ગં વિસોહિયા, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્ચે ૩૨

કુતીર્યરૂપ કંટકમય માર્ગને છોડી તું મોક્ષના વિશાલ માર્ગમાં આવ્યો છે, એટલા માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૩૨

અખલે જ્ઞં ભારવાહુચ્ચે, મા મગ્ગે વિસચ્ચે વગાહિયા ।
પચ્છા પચ્છાણ્ણતાવચ્ચે, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્ચે ૩૩

જેવી રીતે નિર્ભ્રજ ભારવાહક વિષમમાર્ગમાં જઈને ધૈર્ય જોઈ નાંખે છે અને ભારને છોડીને પાછળથી પરતાય છે, માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૩૩

તિણ્ણા હુ સિ અણ્ણવં મહં, કિં પૂણ્ણ ચિદ્દસિ તીર માગચ્ચો ।
અભિતુર પારં ગમિત્તચ્ચે, સમયં ગાયમ મા પમાયચ્ચે ૩૪

તું નિશ્ચયથી સંસાર મહોદધિ તરી ગયો છે, પછી કિનારા પાસે આવીને કેમ ઉભો છે ? સંસાર પાર કરવાને માટે હે ગૌતમ ! તું સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૩૪

અકલેવરસેણિ ઉરિસયા, સિદ્ધિ ગાયમ લોયં ગચ્છસિ ।

ખેમં ચ સિવં અણ્ણતરં, સમયં ગાયમ મા પમાયએ ૩૫

હે ગૌતમ ! સિદ્ધ પદની શ્રેણી ઉપર ચઢીને શાન્તિપૂર્વક આ કૃષ્યાણુકારી સર્વોત્તમ સિદ્ધ લોકને પ્રાપ્ત કરવામાં સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૩૫

બુધ્ધે પરિનિવ્વુટે ચરે, ગામગએ નગરે વ સંજએ ।

સન્તીમગ્ગં ચ બુહુએ, સમયં ગાયમ મા પમાયએ ૩૬

હે ગૌતમ ! ગામ, નગર અથવા જંગલમાં ગયેલો તું તત્વજ્ઞ શાન્ત અને સંયત થઈને મુનિધર્મનું પાલન કર અને મોક્ષ માર્ગની વૃદ્ધિ કરવામાં સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર. ૩૬

બુદ્ધસ્સ નિસમ્મ ભાસિયં, સુકલ્હિયમઠ્ઠપએવસોહિયં ।

રાગં દોસં ચ છિન્દયા, સિદ્ધિગઠં ગએ ગાયમે ૩૭

ત્તિ ખેમિ ।

સર્વજ પ્રભુના ફરમાવેલા અર્થ અને પદોથી સુશોભિત ભાષણ સાંભળીને શ્રી ગૌતમ સ્વામી રાગ દ્વેષનો નાશ કરીને સિદ્ધ ગતિને પ્રાપ્ત થયા. ૩૭

એમ હું કહું છું.

। ઈતિ દશમું અધ્યયન ।

॥ અબહુસ્સુયં એગારસં અબ્જયયુગું ॥

અગીયારમું અધ્યયન

સંજ્ઞેગા વિષ્પમુક્કસ્સ, અણુગારસ્સ ભિક્કુખુણ્ણા ।
આચારં પાઉકરિસ્સામિ, આણ્ણપુવ્વિં સુણ્ણેહમ્ ૧

હવે હું સંયોગોથી મુક્ત અણુગાર ભિક્કુનો આચાર પ્રકટ કરું છું તે અનુક્રમથી સાંભળો:—૧

જે યાવિ હોઈ નિવ્વિજ્જે, થંધે લુધ્ધે અણ્ણિગ્ગાહે ।
અભિક્કખણ્ણં ઉદલવઠં, અવિણ્ણીએ અબહુસ્સુએ ૨

જે વિદ્યા જ્ઞાનરહિત અથવા વિદ્યા સહિત છે પરંતુ અભિમાની, વિષયોમાં ગૃહ, ધન્દ્રિયોનો અસંયમી, અવિનીત, અભિક્ષણ એટલે વારંવાર વિચાર કર્યા વિના બોલે છે તે અબહુશ્રુત છે. ૨

અહ પંચહિં ઠાણ્ણેહિં, જેહિં સિક્ખા ન લખ્ખમઠં ।
થમ્ભલા કોહા પમાએણ્ણં, રોગેણ્ણાલસ્સએણ્ણ ય ૩

પાંચ કારણોથી જીવને શિક્ષા-બોધ પ્રાપ્ત થતો નથી. માન, ક્રોધ, પ્રમાદ, રોગ અને આળસ. ૩

અહ અદ્દહિં ઠાણ્ણેહિં, સિક્ખાસીલે ત્તિ વુચ્ચઠં ।
અહુસ્સિસરે સયા દન્તે, ન ય મમ્મમુદ્દાહરે ૪

આઠ કારણોથી જીવ શિક્ષાપાત્ર કહેવાય છે. ૧ અધિક નહિ હસવાવાળો, ૨ ધન્દ્રિયોનો સદા દમન કરનાર, ૩ માર્મિક વચન ન બોલનાર,

નાસીલે ન વિસીલે, ન સયા અર્થલોહુએ ।
અકોહુણ્ણે સચ્ચરએ, સિક્ખાસીલે ત્તિ વુચ્ચઠં ૫

૪ શુદ્ધાચારી, ૫ અખંડિત આચારી, ૬ વિશેષ લોલુપતા રહિત,
૭ ક્રોધ રહિત. ૮ સત્યાનુરાગી-આ શિક્ષાશીલ છે. ૫

અહ ચોક્કસ હિં ઠાણેહિં, વદ્દમાણે ઉ સંજએ ।
અવિણીએ વુચ્ચઈ સો ઉ, નિવ્વાણું ચ ન ગચ્છઈ ૬

આ ચૌદ સ્થાનમાં વર્તતો-રહેતો સંયતિ અવિનીત કહેવાય છે
અને તેને નિર્વાણ મળતું નથી. ૬

અભિક્ખણું કોહી ભવઈ, પખન્ધં ચ પકુવ્વઈ ।
ભેત્તિજ્જમાણો વમઈ, સુયં લંધુણુ મજ્જઈ ૭

વારંવાર ક્રોધ કરનાર, ક્રોધનો પ્રબંધ કરનાર, મિત્રભાવ છોડ-
નાર અને શ્રુતજ્ઞાનનો અહંકાર કરનાર. ૭

અવિ પાવ પરિક્ખેવી, અવિ મિત્તેસુ કુમ્પઈ ।
સુપિપયસ્સાવિ મિત્તસ્સ, રહે ભાસઈ પાવયં ૮

ગુસ્તી ક્રોધ પ્રકારની સખલનાથી આચાર્યાદિનો તિરસ્કાર કરનાર,
મિત્રો ઉપર ક્રોધ કરનાર, અત્યંત પ્રિયની પણ પાછળ નિન્દા
કરનાર. ૮

પઈન્નવાઈ દુહિલે, થદ્ધે લુદ્ધે અણિગ્ગાહે ।
અસંવિભાગી અવિયત્તો, અવિણીએ ત્તિ વુચ્ચઈ ૯

અસંબદ્ધ વચન બોલનાર, દ્રોહી, માની, લોલુપી, અસંયમી,
અસંવિભાવી, અસમાન દષ્ટિવાળો અને અપ્રીતિ રાખનાર અવિનીત
કહેવાય છે. ૯

અહ પન્નરસહિં ઠાણેહિં, સુવિણીએ ત્તિ વુચ્ચઈ ।
નીયાવત્તી અચવલે, અમાઈ અકુણ્ણહલે ૧૦

આ પંદર ગુણવાળા સુવિનીત કહેવાય છે. નમ્રવૃત્તિવાળો, ચપલતા
રહિત, માયા રહિત અને કુતૂહલતા રહિત. ૧૦

અર્પ્યં ચ અહિપિવર્થં પમન્ધં ચ ન કુવ્વર્થં ।
મેત્તિજ્જમાણો ભયર્થં, સુયં લંધું ન મજ્જર્થં ૧૧

તિરસ્કાર નહિ કરનારો, ક્રોધાદિનો પ્રમન્ધ નહિ કરનાર, મિત્રતા
નિભાવનાર, શ્રુત-શાસ્ત્ર ભણીને અહંકાર નહિ કરનાર. ૧૧

ન ય પાવપરિક્ષ્ણેવી, ન ય મિત્રોસુ કુર્પર્થં ।
અપ્રિયસ્સાવિ મિત્રસ્સ, રહે કલલાણુ ભાસર્થં ૧૨

ગુરુ આદિની સખલના થાય તો તિરસ્કાર નહિ કરનાર, મિત્રો
ઉપર ક્રોધ નહિ કરનાર અને અપ્રિયમિત્રતું પણ ભલું ખોલે છે. ૧૨

કલહહુમરવજિજ્ઞએ, બુધ્ધે અભિજ્ઞએ ।
હિરિમં પડિસંલીણે, સુવિણીએ ત્તિ વુચ્ચર્થં ૧૩

કલેશ અને હિંસાને વર્જનાર, સંયમનો નિર્વાહ કરનાર, પાર્જ-
નાર અને ઇદ્રિયોને વશમાં લેનાર, તત્વજ્ઞ, લજ્જાવંત સુવિનીત
કહેવાય છે. ૧૩

વસે ગુરુકુલે નિચ્ચં, જ્ઞેગવં ઉવહ્હાણુવં ।
પિયંકરે પિયંવાર્થં, સે સિક્ખં લંધુમરિહર્થં ૧૪

જે સદા ગુરુકુલમાં રહે, સમાધિભાવમાં રહે, ઉપધાન કરે, પ્રિય
કરે અને પ્રિય ખોલે-તે શિક્ષાગ્રહણ કરવાને યોગ્ય છે. ૧૪

જહ્હા સંખમ્મિ પયં, નિહિયં હુહ્હઓ વિ વિરાયર્થં ।
એવં બહુસ્સુએ ભિક્ખૂ, ધમ્મો કિત્તી તહ્હા સુયં ૧૫

જેમ સંખમાં દૂધ એ રીતે શોભે છે એમ બહુશ્રુત ભિક્ષુમાં
ધર્મકીર્તિ અને શ્રુત શોભે છે. ૧૫

જહ્હા સે કમ્મોયાણું, આઈણ્ણુ કન્થએ સિયા ।
આસે જવેણુ પવરે, એવં હવર્થં બહુસ્સુએ ૧૬

જેવી રીતે કમ્મોજ દેશના ઘોડાઓમાં ગુણયુક્ત ઘોડા પ્રધાન

હોય છે અને ગતિ-ચાલમાં પણ પ્રધાન હોય છે એવી રીતે અહુશ્રુતમાં ધર્મકીર્તિ અને શ્રુત પ્રધાન છે. ૧૬

જહાઈણ્ણસમારુદે, સૂરે દદપરકમે ।

ઉભયો નન્દિઘોસેણં, એવં હવઈ અહુસ્સુએ ૧૭

જેવી રીતે ઉત્તમ અથ્થ ઉપર ચડેલો દદ અને પરાક્રમવાળો સુભટ અને બાબુ નન્દિઘોષથી શોભા પામે છે તેમ અહુશ્રુતમાં ધર્મકીર્તિ અને શ્રુત શોભા પામે છે. ૧૭

જહા કરેણ્ણપરિકિણ્ણે, કુંજરે સઠીહાયણે ।

ખલવન્તે અપ્પડિહયે, એવં હવઈ અહુસ્સુએ ૧૮

જેમ હાથિણીઓમાં ઘેરાયેલો સાઠ વર્ષનો બળવાન અપરાજિત હાથી શોભા પામે છે, એવી રીતે અહુશ્રુતમાં ધર્મકીર્તિ અને શ્રુત શોભા પામે છે. ૧૮

જહા સે તિક્ખસિંગે, જાયખન્ધે વિરાયઈ ।

વસહે જૂહાહિવઈ, એવં હવઈ અહુસ્સુએ ૧૯

જેવી રીતે તિક્ષુ સીંગ અને પૂઠક કંધવાળો વૃષભ પોતાના બુધનો અધિપતિ થઈને શોભા પામે છે તેવી રીતે અહુશ્રુતમાં ધર્મકીર્તિ અને શ્રુત શોભા પામે છે. ૧૯

જહા સે તિક્ખદાદે, ઉદગ્ગે દુપ્પહસએ ।

સીહિં મિયાણ પવરે, એવં હવઈ અહુસ્સુએ ૨૦

જેવી રીતે તિક્ષુ દાઢવાળો અને કોઈનાથી નહિ દયાવાવાળો પ્રચંડ સિંહ મૃગોમાં શ્રેષ્ઠ છે એવી રીતે અહુશ્રુતમાં ધર્મકીર્તિ અને શ્રુત શોભા પામે છે. ૨૦

જહા સે વાસુદેવે, સંખચક્રગયાધરે ।

અપ્પડિહયખલે જોહે, એવં હવઈ અહુસ્સુએ ૨૧

જેવી રીતે શંખ, ચક્ર, અને ગદાને ધારણ કરનાર વાસુદેવ અપ્રતિહત અલવાન યોદ્ધો છે, એવી રીતે અહુશ્રુતમાં ધર્મકીર્તિ અને શ્રુત શૈલા પામે છે. ૨૧

જહા સે ચાઉરન્ટે, ચક્રવટ્ટી મહિહિંઠ્યે ।

ચોદૃસરયણાહિવર્ધ, એવં હવર્ધ અહુસ્સુએ ૨૨

જેવી રીતે ભરતક્ષેત્રમાં ચારે દિશાઓના છેડા સુધી રાજ્ય કરનાર ચક્રવર્તિ મહારુદ્ધિશાળી અને ચૌદ રત્નોનો સ્વામી હોય છે, તેવી રીતે અહુશ્રુતમાં ધર્મકીર્તિ અને શ્રુત શૈલા પામે છે. ૨૨

જહા સે સહસ્સકૃષ્ણે, વજ્રપાણી પુરન્દરે ।

સકૃકે દેવાહિવર્ધ, એવં હવર્ધ અહુસ્સુએ ૨૩

જેમ સહસ્ત્ર નેત્રવાળો વજ્રધારી પુરન્દર-પુરનો દારણ કરનાર દેવાધિપતિ ઈંદ્ર શૈલા પામે છે, એમ અહુશ્રુતમાં ધર્મકીર્તિ અને શ્રુત શૈલા પામે છે. ૨૩

જહા સે તિમિરવિદ્ધંસે, ઉચ્ચિદ્ધન્ટે દિવાયરે ।

જહાન્ટે ઇવ તેએણુ, એવં હવર્ધ અહુસ્સુએ ૨૪

જેવી રીતે અંધકારનો નાશ કરનાર ઉગતો સૂર્ય પોતાના તેજથી શૈલા પામે છે એવી રીતે અહુશ્રુતમાં ધર્મકીર્તિ અને શ્રુત શૈલા પામે છે. ૨૪

જહા સે ઉકુવર્ધ ચન્દે, નક્ષત્રપરિવારિએ ।

પડિપુણ્ણે પુણ્ણમાસીએ, એવં હવર્ધ અહુસ્સુએ ૨૫

જેવી રીતે નક્ષત્રોનો સ્વામી ચંદ્રમા નક્ષત્રોથી ઘેરાયેલા પૂર્ણ-માસીને દિવસે પૂર્ણ રૂપથી શૈલિત થાય છે એવી રીતે અહુશ્રુતમાં ધર્મકીર્તિ અને શ્રુત શૈલા પામે છે. ૨૫

જહા સે સામાઈયાણુ, કોઠુંગારે સુરકિંખએ ।

નાણાધન્નપડિપુણ્ણે, એવં હવર્ધ અહુસ્સુએ ૨૬

જેમ સંગ્રહ કરનારાઓને ધાન્યાદિનો કાઠાર સુરક્ષિત છે તેમ
બહુશ્રુત સાધુ પણ બધા સાધુઓમાં શ્રેષ્ઠ છે. ૨૬

જહા સા દુમાણુ પવરા, જમ્બૂ નામ સુદંસણા ।
અણાઠિયસ્સ દેવસ્સ, એવં હવઈ બહુસ્સુએ ૨૭

જેમ અનાકૃત દેવથી અધિષ્ઠિત સુદર્શન નામનું જમ્બૂવૃક્ષ શ્રેષ્ઠ
છે. તેમ બહુશ્રુત સાધુ પણ બધા સાધુઓમાં શ્રેષ્ઠ છે. ૨૭

જહા સા નઠણુ પવરા, સલિલા સાગરંગમા ।
સીયા નીલવન્તપવહા, એવં હવઈ બહુસ્સુએ ૨૮

જેવી રીતે નીલવન્ત પર્વતમાંથી નીકળેલી સીતા નામની નદી
સમુદ્રમાં મળવાવાળી બધી નદીઓમાં શ્રેષ્ઠ છે, તેમ બહુશ્રુત સર્વ
સાધુઓમાં શ્રેષ્ઠ છે. ૨૮

જહા સે નગાણુ પવરે, સુમહં મન્દરે ગિરી ।
નાણાસહિ પજ્જલિએ, એવં હવઈ બહુસ્સુએ ૨૯

જેમ બધા પર્વતોમાં ઉંચો અને નાના પ્રકારની ઔષધિઓથી
શીભતો સુમેરુ પર્વત શ્રેષ્ઠ છે તેમ બહુશ્રુત સાધુ સર્વ સાધુઓમાં
શ્રેષ્ઠ છે. ૨૯

જહા સે સયંભૂરમણે, ઉદ્દહી અકૂંબઓદ્દએ ।
નાણારયણપહિપુણ્ણે, એવં હવઈ બહુસ્સુએ ૩૦

જેવી રીતે સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર અક્ષય જલ અને નાના
પ્રકારના રત્નોથી ભરેલો છે, તેવી રીતે બહુશ્રુત સાધુ સર્વ સાધુઓમાં
શ્રેષ્ઠ છે. ૩૦

સમુદ્દગમ્ભીરસમા દુરાસયા,
અથક્કિયા કેણઈ દુમ્પહસયા ।
સુયસ્સ પુણ્ણા વિઉલસ્સ તાઠણો,
અવિન્તુ કમ્મં ગઠમુત્તમં ગયા ૩૧

સમુદ્રની સમાન ગંભીર, દુર્બલ, નિર્ભય, ક્રોધથી દબાય નહિ,
વિપ્રુલ શ્રુત જ્ઞાનથી પૂર્ણ અને છકાયતો રક્ષક થઇને કર્મનો ક્ષય
કરીને ઉત્તમ ગતિ મોક્ષને પામે છે. ૩૧

તમ્હા સુયમહિદ્ગુણ, ઉત્તમદ્ગવેસયે ।

જેણુપ્પાણં પરં ચૈવ, સિદ્ધિ સંપાઉલ્લેખસિ ૩૨

॥ ત્તિ ઐમિ ॥

આ માટે મોક્ષનો ગવેષક સાધુ શ્રુત જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરે, તે
પોતાના અને ખીજના આત્માને નિશ્ચયથી મોક્ષ પહોંચાડે છે. ૩૨
એમ હું કહું છું.

। ઈતિ અગ્નીયારમ્બું અધ્યયન ।

॥ હરિએસિજ્જં આરહં અજઝયાણું ॥

આરમું અધ્યયન

સોવાગકુલસંભૂઓ, ગુણુત્તરધરો મુણી ।

હરિએસખલો નામ, આસિ ભિક્ષૂ જિઠન્દિઓ ૧

ચાંડાલ કુલમાં જન્મેલા ઉત્તમોત્તમ ગુણુધારક હરિકેશીખલ નામના જિતેન્દ્રિય ભિક્ષુક મુનિ હતા. ૧

ધરિએસણુભાસાએ, ઉચ્ચારસમિઠમુ ય ।

જઓ આયાણુનિક્ષેવે, સંજઓ સુસમાહિઓ ૨

આ મુનિ ઈર્ષ્યા, ભાષા, એષણા, આદાન ભંડ, માત્ર, નિક્ષેપ ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણુ ખેળ પરિસ્થાપન એવી એવી પાંચ સમિતિમાં યત્ના કરનાર, લગવાન અને શ્રેષ્ઠ સમાધિવાળા હતા. ૨

મણુગુત્તો વયગુત્તો, કાયગુત્તો જિઠન્દિઓ ।

ભિક્ષૂખડાં અમ્ભલઘજ્જમિમ, જન્નવાડેઉવદ્ધિઓ ૩

મન, વચન અને કાયગુપ્તિયુક્ત, જિતેન્દ્રિય મુનિ ભિક્ષુઓ ન્યાં આહ્મણુ યજ્ઞશાળામાં યજ્ઞ કરતા હતા ત્યાં આગ્યા. ૩

તં પાસિઊણું એજ્જન્તં, તવેણુ પરિસોસિયં ।

પન્તોવહિઉવગરણું, ઉવહસન્તિ અણારિયા ૪

તપથી જેમતું શરીર શુષ્ક થઈ ગયું છે, જેમના ઉપકરણુ જીણું અને મલીન થઈ ગયાં છે તે મુનિને આવતા દેખીને અનાર્ય જેવા આહ્મણુ અનાર્યવૃત્તિવાળા તેમની હાંસી કરે છે. ૪

જઠમયપહિથદ્ધા, હિંસગા અજિઠન્દિયા ।

અખમ્ભથારિણો ખાલા, ઈમં વયણુમખખવી ૫

જાતિમદ્ધી ધમંડી, માની, હિંસક, અજિતેન્દ્રિય, અપ્રહત્યારી,
અજ્ઞાની લોકો એ મુનિને આ પ્રમાણે ઓલવા લાગ્યા. ૫

કયરે આગચ્છદ્ધ દિત્તરુવે, કાલે વિકરાલે ક્ષાકનાસે ।
ઓમચેલએ પંસુપિસાયભૂએ,
સંકરદ્દસં પરિહરિય કણ્ઠે ૬

ધૂણા ઉપજે એવું રૂપ, કાળા રંગવાળો, વિકરાળ, ચપટા નાક
વાળો, પિશાચ જેવો આ કોણુ આવી રહ્યો છે? જેણે ગળામાં અત્યંત
જીર્ણુ અને ગંદા વસ્ત્ર પહેર્યા છે. ૬

કયરે તુમં ધયિ અદ્ધસણિજ્જે,
કાએ વ આસાઈહિમાગઓ સિ ।
ઓમચેલયા પંસુપિસાયભૂયા,
ગચ્છકૂખલાહિ કિમિહં ઠિઓ સિ ૭

જીર્ણુ વસ્ત્રવાળો, પિશાચ જેવો અદર્શનિય એવો તું કોણુ છે?
અહિંયા કેમ ઉભો છે? અહિંથી જતો રહે. ૭

જક્ષો તહિં તિન્દુયરુકખવાસી,
અણુકખઓ તસ્સ મહામુણિસ્સ ।
પચ્છાયઈત્તા નિયગં સરીરં,
ઈમાઈં વયાણાઈમુદ્દાહરિથા ૮

આ મુનિની ઉપર અનુકંપા રાખનાર તિંદુક વૃક્ષ ઉપર રહેનાર
યક્ષ પોતાનું શરીર છુપાવીને આ વચનો કહેવા લાગ્યો:— ૮

સમણો અહં સંજઓ ખમ્ભયારી,
વિરઓ ધણપયણુપરિગાહાઓ ।
પરપવિત્તસ્સ ઉ ભિક્ષકાલે,
અન્નસ્સ અદ્દા ઈહમાગઓ મિ ૯

હું શ્રમણ છું, હું સંયતિ છું, હું બ્રહ્મચારી છું, હું વન-
પરિગ્રહ અને રાંધવું-પચન મારા નથી, વિરક્ત છું. આ ભિક્ષા કાળે
હું ખીજાઓથી એના માટે ખનાવેલી ભિક્ષા લેવા આવ્યો છું. ૯

વિચરિજ્ઞઠ ખજ્ઞઠ ભુજ્ઞઠ,

અન્નં પભૂયં ભવયાણ્ણમેયં ।

જાણાહિ મે જાયણ્ણવિણ્ણે ત્તિ,

સેસાવસેસં લલણી તવસ્સી ૧૦

અહિં વિશેષ અન્ન વહેંચાય છે, ખવાય છે, ભોગવાય છે. તમે
જાણો છે કે હું કેવળ ભિક્ષાથી જ આજીવિકા કરવાવાળો છું. આ
માટે મને સ્વપ્સ્વીને આહાર આપીને લાભ પ્રાપ્ત કરો. ૧૦

ઉવકૂખઠં ભોયણ્ણ માહણ્ણાણ્ણં,

અત્તકિયં સિદ્ધમિહોગપકૂખં ।

ન ઉ વયં એરિસમન્નપાણ્ણં,

દાહામુ તુજ્ઞઠં કિમિહં કિંચો સિ ૧૧

બ્રાહ્મણો બ્રાહ્મણોનાજ માટે ખનાવેલું આ ઉત્તમ
ભોજન તેમનાજ માટે છે. એટલા માટે આવું અન્ન અમે તને
આપીશું નહિ. તું અહિં શા માટે ઉભો છે? ૧૧

થલેસુ ખીયાઈ વવન્તિ કાસગા,

તહેવ નિન્નેસુ ય આસસાએ ।

એયાએ સદ્ધાએ દલાહ મજ્ઞઠં,

આરાહએ પુણ્ણમિણ્ણં ખુ ખિત્તં ૧૨

જેવી રીતે ફળની આશાએ ખેડુતો ઉંચી અને નીચી ભૂમિમાં
ખી વાવે છે તેવી રીતની શ્રદ્ધાથી તું મને ભિક્ષા આપ. તને ખરેખર
પુણ્ય થશે. ૧૨

ખેતાણિ અમ્હં વિધ્યાણિ લોચ્ચે,
 જહિં પકિણ્ણા વિરુહન્તિ પુણ્ણા ।
 જે માહણા જઠવિજ્જવેવેયા,
 તાઈં તુ ખેતાઈં સુપેસલાઈં ૧૩

બ્રાહ્મણ ખોલ્યા:—લોકમાં જે પુણ્યક્ષેત્ર છે તે અમે જાણીએ છીએ. જેમાં ધણું જ પુણ્ય એવા જાતિ અને વિદ્યાથી સંપન્ન બ્રાહ્મણ છે એ ખરેખર ઉત્તમ ક્ષેત્ર છે. ૧૩

કોહો ય માણો ય વહો ય જેસિં,
 માસં અદત્તં ચ પરિગ્ગહં ચ ।
 તે માહણા જઠવિજ્જવિહુણા,
 તાઈં તુ ખેતાઈં સુપાવયાઈં ૧૪

જેમાં ક્રોધ, માન, હિંસા, વધ, જુદું, અદત્ત, અને પરિગ્રહ છે તે બ્રાહ્મણો જાતિ અને વિદ્યાવિહીન છે અને તે ક્ષેત્રો ખરેખર પાપકારી ક્ષેત્રો છે. ૧૪

તુલ્લેથ્થ લો ભારધરા ગિરાણં,
 અદું ન જાણેહ અહિજ્જ વેચ્ચે ।
 ઉચ્ચાવયાઈં મુણ્ણિણા ચરંતિ,
 તાઈં તુ ખેતાઈં સુપેસલાઈં ૧૫

અહો! તમે શબ્દોના ભાર ઉપાડનારા છો, વેદ લખ્યા છો પરંતુ વેદના ખરા અર્થ-આવને જાણતા નથી, મુનિઓ ઉંચ-નીચ કુલમાંથી જ ભિક્ષા લે છે, તે જ દાન માટે સુંદર ક્ષેત્ર છે. ૧૫

અજ્ઞાવયાણં પરિકૂલભાસી,
 પલાસસે કિં તુ સગાસિં અમ્હં ।
 અવિ એયં વિણ્ણસ્સઉ અન્નપાણં,
 ન યેણં ઘહામુ તુમં નિયણ્ણા. ૧૬

છાત્ર બોલ્યા—તું અમારી સામે અમારા અધ્યાપક વિરુદ્ધ
શું બોલબોલ કરે છે ? હે નિર્ગ્રંથ ! આ આહાર પાણી ભલે નાશ
થાય પરંતુ અમો તને આપવાના નથી.

સમર્થહિ મજ્ઞં સુસમાહિયસ્સ,
ગુત્તીહિ ગુત્તસ્સ જિઘન્દિયસ્સ ।
જઠં મે ન દાહિત્થ અહેસણિજ્ઞં,
કિમજ્ઞ જન્નાણુ લહિત્થ લાહં ૧૭

યક્ષ બોલ્યા:— હે આર્યો ! મારા જેવા સુસમાધિયુક્ત, ગુપ્તિથી
ગુપ્ત, જીતેન્દ્રિયને જે આ એષણીક આહાર નહિ આપો તો તમો
યજ્ઞતું શું ક્ષણ પામશો ? ૧૭

કે ઈત્થ ખત્તા ઉવજ્ઞેઠયા વા,
અજ્ઞાવયા વા સહ ખંડિએહિં ।

એયં ખુ દંડેણુ ક્કલેણુ હન્તા,
કંઠંમિ ઘેત્તૂણુ ખલેજ્ઞ જેણું ૧૮

અધ્યક્ષે કહ્યું :— અહિં કોઈ ક્ષત્રિય, યજ્ઞ રક્ષક, છાત્ર કે અધ્યા-
પક છે ? આ સાધુને દંડ-મુષ્ટિ મારીને ગળું પકડીને ખહાર કાઢી
મૂકો. ૧૮

અજ્ઞાવયાણું વયાણું સુણેત્તા
ઉધ્ધાઠયા તથ ખહુ કુમારા ।

દંડેહિં વિત્તેહિં કસેહિ એવ,
સમાગયા તં ઇસિ તાલયન્તિ ૧૯

અધ્યાપકની વાત સુણીને ઘણાં રાજકુમારો ઢોડી આવ્યા તે દંડ
ખેંત ચાણુકથી તેને મારવા લાગ્યા. ૧૯

રન્નો તહિં કોસલિયસ્સ ધૂયા,
ભદ ત્તિ નામેણુ અણિન્દિયંગી ।

તં પાસિયા સંજય હુમ્માણું,
કુધે કુમારે પરિનિવ્વેધી ૨૦

આ સંયતિને મારતા જોઇને કોશલ દેશના રાજની ભદ્રા નામની
સુંદરી-રાજકુમારી કેધિષ્ઠ થયેલા કુમારને શાંત કરવા લાગી. ૨૦

દેવાલિઓગણુ નિઓધઓણું,
દિન્નામુ રન્ના મણુસા ન ઝાયા ।
નરિન્દ દેવિન્દ લિવિન્દ ઓણું,
જેણામિ વન્તા ઇસિણુ સ ઓસો ૨૧

રાજકુમારી કહે છે—દેવના અલિયોગથી પ્રેરાયેલા રાજએ મને
મુનિને દાનમાં આપી હતી પરંતુ આ મુનિએ મને મનથી પણ ન ઈચ્છી.
આ મુનિ નરેન્દ્ર દેવેન્દ્રથી પૂજિત છે. જેમણે મને વમી દીધી
છે, ત્યાગી છે. ૨૧

ઓસો હુ સો ઉગ્ગતવો મહુપ્પા,
જિતિન્દિઓ સંજઓ ઐમ્ભયારી ।
જો મે તયા નેચ્છઇ દિજ્જમાણિં,
પિઉણા સયં કોસલિઓણુ રન્ના ૨૨

આ મુનિ એજ ઉગ્ર તપસ્વી મહાત્મા છે, એ જિતેન્દ્રિય, સંયતિ
પ્રહાર્યારી છે, જેને મારા પિતા-કોશલ દેશના રાજએ મને દાનમાં
આપેલી, છતાં મારી ઇચ્છા પણ ન કરી. ૨૨

મહાજસો ઓસો મહાણુભાગો,
ઘોરવ્વઓ ઘોરપરક્રમો ય ।

મા ઓયં હીલેહુ અહીલિણિજ્જં,
મા સવ્વે તેઓણુ ભે નિદ્દહેજ્જા ૨૩

આ મુનિ મહા યશસ્વી, મહા પ્રભાવશાલી, ઘોર વ્રતી, ઘોર પરા-
ક્રમી છે, તેમની નિંદા ન કરો, નિંદા પાત્ર એ નથી. પોતાના તેજથી

તે તમે બધાને ભરમ કરશે. ૨૩

એયાઈં તીસે વયણાઈં સોચ્યા,

પત્નીઈં ભદાઈં સુભાસિયાઈં ।

ઈંસિસ્સ વેચાવડિયકુયાએ,

જકુખા કુમારે વિણિવારયન્તિ ૨૪

એ બ્રહ્મપત્ની ભદ્રાના આ સુભાષિત વચનો સાંભળીને ઋષિની વૈયાકૃત્ય કરવા માટે યક્ષ, કુમારોને રોકવા લાગ્યો. ૨૪

તે ઘોરરુવા ઠિય અન્તલિકુએ,

અમુરા તહિં તં જણુ તાલયન્તિ ।

તે ભિન્નદેહે સુહિરં વમન્તે,

પાસિણુ ભદા ઈણુમાહુ ભુજ્જે ૨૫

આકાશમાં રહેલો રૌદ્રરૂપ યક્ષ કુમારોને મારવા લાગ્યો, ભાંગેલ શરીર અને લોહી આક્રાંતા કુમારોને જોઈને ભદ્રા ફરીથી બોલી. ૨૫

ગિરિં નહેહિં ખણુહ, અયં દન્તેહિં ખાયહ ।

જયતેય પાએહિ હણુહ, જે ભિક્ષુયં અવમન્નહ ૨૬

તમે! આ ભિક્ષુકનું અપમાન કરો છો તે પર્વતને નખથી ખોદવા સમાન છે, લોખંડને દાંતથી ખાધા સમાન છે અને અગ્નિને પગથી ખોદવા સમાન છે. ૨૬

આસીવિસો ઉગ્ગતવો મહેસી,

ઘોરવ્વએ ઘોરપરક્રમો ય ।

અગણિં વ પકુખન્દ પયંગસેણા,

જે ભિક્ષુયં ભત્તકાલે વહેહ ૨૭

આ મહર્ષિ આશાવિષ લખિધવાળા, ઘોર તપસ્વી, દુષ્કર વ્રત અને ઘોર પરાક્રમવાળા છે. તમે ભિક્ષા સમયે ભિક્ષુકને મારો છો તે પતંગીઆના સમૂહની માફક અગ્નિમાં પડો છો. ૨૭

સીસેષુ એયં સરણું ઉવેહ,
સમાગયા સવ્વજણેણુ તુબ્બે ।

જમ ઇચ્છહુ ભવિયં વા ધણું વા,
લોગં પિ એસો કુવિચ્છો ડહેનણ ૨૮

જે તમે જીવન અને ધનને ઇચ્છો છો તો તમે બધા જન ભેગા થઈને માથું નમાવીને એમનું સરણું ગ્રહણ કરો. કોઈપણ થયેલ એ લોકોને ભરમ કરી શકે છે. ૨૮

અવહેડિય પિદ્ધિસઉત્તમંગે,
પસારિયા ખાહુ અકમ્મચિટ્ઠે ।

નિજજેરિયચ્છે રુહિરં વમન્તે,
ઉદ્ધંમુહે નિગ્ગયજહનેરો ૨૯

આ કુમારોના મુખ પીઠની બાજુ તમી ગયા, ઉગામેલા હાથ નિષ્ક્રિય થઈ ગયા, આંખો ફાટી ગયેલી અને મ્હોં બહાર નીકળી ગયા હતા અને મ્હોં લોહી ઓકતું હતું. ૨૯

તે પાસિયા ખંડિય કડુંભુએ,
વિમણો વિસણ્ણો અહ માહસો સો ।

ઇસિં પસાએઈ સભારિયાઓ,
હીલિં ચ નિદં ચ ખમાહ ભન્તે ૩૦

શિષ્યોને કાષ્ટભૂત જોઈને આ બ્રાહ્મણો ખેદ કરતા, પોતાની સ્ત્રી સાથે આ ઋષિને પસંદ કરતા તથા પોતાની નિંદા અને હેલના કરતા થકા બોલ્યા કે હે પ્રભો ! અમને ક્ષમા કરો. ૩૦

ખાલેહિ મૂઠેહિ અયાણુએહિં,
જં હીલિયા તસ્સ ખમાહ ભન્તે ।

મહુપ્પસાયા ઇસિણો હવન્તિ,
ન હુ મુણ્ણી કોવપરા હવન્તિ ૩૧

હે પ્રભો ! અગ્ની મૂઠ, ખાળકાએ આમની જે અવહેલમાં કરી તેને ક્ષમા આપો. ઋષિઓ તો મહાકૃપાળુ હોય છે, તેઓ કોપ કરતા નથી. ૩૧

પુલ્વિં ચ ઇણિંહ ચ અણાગયં ચ,
મણુપદાસો ન મે અત્થિ કોઈ ।
જહ્મા હુ વેયાવડિયં કરેન્તિ,
તમ્હા હુ એએ નિહયા કુમારા ૩૨

મુનિએ કહ્યું કે મારા મનમાં પહેલાં કે અત્યારે કે ભવિષ્ય-કાળમાં પ્રદોષ-કોષ હતો નહિ કે થશે પણ નહિ, પરંતુ યક્ષ મારી સેવા કરે છે તેણે ખરેખર આ કુમારોને માર્યા છે. ૩૨

અથં ચ ધમ્મં ચ વિયાણુમાણા,
તુલ્લં ન વિ કુપ્પહ ભૂધપન્ના ।
તુલ્લં તુ પાએ સરણં ઉવેમો,
સમાગયા સવ્વજણેણુ અમ્હે ૩૩

બ્રાહ્મણ કહેલા લાગ્યો કે આપ ધર્મ તથા તેના ભાવને જાણનાર છો. વળી આપશ્રી ભૂતિપ્રજ્ઞ એટલે ઉત્તમ બુદ્ધિવાળા છો, તેથી તમે કોષ કરતા નથી, અમે તમારા શરણે આવ્યા છીએ. ૩૩

અચ્ચેમુ તે મહાભાગ, ન તે કિંચિ ન અચ્ચિમો ।
ભુંજહિ સાલિમં કૂરં, નાણાવંજણુસંણુયં ૩૪

હે મહાભાગ્યવાન ! અમે આપને પૂજાએ છીએ. આપનું કોષ અંગ અપૂજ્ય નથી. અનેક પ્રકારના વ્યંજનવાળા શાલિથી બનાવેલા ભાતનું આપ ભોજન કરો. ૩૪

ઈમં ચ મે અત્થિ પભૂયમ્મનં,
તં ભુંજમુ અમ્હુ અણુગ્ગહુદ્ડા ।

આહં તિ મહિચ્છં ભક્તપાણં,
માસસ્સ ઊ પારણ્યએ મહાપા ૩૫

આ પ્રભુત-પુષ્કળ ભોજન છે. અમારા ઉપર કૃપા કરીને-
રાજ થઈને આપ ભિક્ષા લો. મુનિશ્રી 'કીક'—સારંગ્યએમ કહીને માસ
ખમણના પારણ્યામાં આહાર-પાણી જોરે છે. ૩૫

તહિયં ગન્ધોદયપુષ્કવાસં,
દિવ્વા તહિં વસુહારા ય સુદાં ।
પહયાઓ દુન્દુહીઓ સુરેહિં,
આગાસે અહો દાણં ચ સુદું ૩૬

દેવાએ ત્યાં દિવ્ય સુગંધિત જલ અને સુગંધિત પુષ્પ તથા
ધનની ધારાબદ્ધ વર્ષા વરસાવી અને દુન્દુહિઓ વગાડી અને આકા-
શમાં અહો દાન! અહો દાન ! એમ ઘોષણા કરી. ૩૬

સકૂખં ખુ દીસઈ તવોવિસેસો,
ન દીસઈ જાધવિસેસ કોઈ ।
સોવાગપુત્તં હરિએસસાર્હું,
જસ્સેરિસા ઇદ્દિ મહાણુભાગા ૩૭

આ સાક્ષાત તપનો વિશેષ પ્રભાવ દેખાય છે. તેનાથી કંઈપણ
વિશેષ દેખાતું નથી. ચાંડાલ પુત્ર હરિકેશ સાધુને તો જુઓ. જેની
મહાપ્રભાવશાલી ઋદ્ધિ છે. ૩૭

કિં માહણા જોધસમારભન્તા,
ઉદ્યેણુ સોહિં અહિયા વિમગ્ગહા,
જં મગ્ગહા આહિરિયં વિસોહિં,
ન તં સુધું કુસલા વયન્તિ ૩૮

હે આહણો ! તમે જાણી જોઈને આજિનો શા મારે સ્મારંભ
કરો છો ? જલથી આહણ ગુણિ કેમ કરીએ છો ? જેઓ આહિર

શુદ્ધિ ઇચ્છે છે તેઓ સુદષ્ટિવાળા નથી એમ તત્ત્વજ્ઞો કહે છે. ૩૮

કુસં ચ જૂવં તણ્કર્કમગ્ગિ,
સાયં ચ પાયં ઉદ્દગં કુસન્તા ।

પાણાઈ જીયાઈ વિહ્લેડયન્તા,
જીજ્ઞે વિ મન્દા પકરેહ પાવં ૩૯

કુસ, યૂવ, તણ, કાષ્ટ, અગ્નિ તથા સવ્ધર-સાંજ જલનો સ્પર્શ કરતા પ્રાણીઓની હિંસા કરે છે અને તે મંદ બુદ્ધિવાળા વારંવાર પાપનો સંચય કરે છે. ૩૯

કહં ચરે ભિક્ષુ વયં જયામો,
પાવાઈ કમ્માઈ પુણ્ણાલયામો ।

અક્ખાહિ નો સંજય જક્ખપૂઈયા,
કહં સુઈકું કુસલા વયન્તિ ૪૦

હે ભિક્ષુ ! અમે શું કરીએ, કેવો યજ્ઞ કરીએ કે જેથી અમે પાપ કર્મને દૂર કરી શકીએ ! હે યજ્ઞ પૂજિત સંયતી ! તત્ત્વજ્ઞ પુરુષોએ સુંદર યજ્ઞનું પ્રતિપાદન સુંદર રીતે કર્યું છે. ૪૦

જીજ્ઞવકાએ અસમારભન્તા,
મોસં અદત્તં ચ અસેવમાણા ।

પરિગ્ગહં ઇત્થિએ મોણ્ણ માયં,
એયં પરિજ્ઞાય ચરન્તિ દન્તા ૪૧

ઈદ્રિયોને દમનારા જીજ્ઞવની હિંસા નથી કરતા, મૃષા, અદત્તનું સેવન નથી કરતા, પરિગ્રહ, સ્ત્રી, માન, મામાને જાણીને ત્યાગે છે. ૪૧

સુસંવુડા પંચાહિ સંવરેહિં,
ઇહ જીવિયં અણ્ણવકખમાણ્ણો ।

વોસઈકાયા સુઈચ્ચત્તદેહા,
મહાજયં જયઈ જન્નસિઈ ૪૨

પાંચ સંવરથી સંવૃત્ત, અસંયમી જીવનને નહીં ચાહવીવાળો, શરીરનો ત્યાગ કરનાર, નિર્મળ વ્રતવાળો, શરીરના મમત્વના ત્યાગરૂપ મહાન જપવાળો શ્રેષ્ઠ યજ્ઞનું અનુષ્ઠાન કરે છે. ૪૨

કે તે જોઈ કે વ તે જોઈઠાણે,
કા તે સુયા કિં ચ તે કારિસંગં ।
એહા ય તે કયરા સન્તિ ભિક્ષૂ,
કયરેણ હોમિણ હુણાસિ જોઈં ૪૩

હે ભિક્ષો! આપની અગ્નિ કઈ છે? અગ્નિ કુંડ કેવો છે? કડછી, છાણા, લાકડા કયા છે? શાંતિપાક કયો છે? અને આપ કયા હોમથી અગ્નિને પ્રસન્ન કરો છો? ૪૩

તવો જોઈ જોવો જોઈઠાણું,
જોગા સુયા સરીરં કારિસંગં ।
કમ્મેહા સંજમ જોગસન્તી,
હોમં હુણામિ ઇસિણું પસત્થં ૪૪

તપરૂપ અગ્નિ, જીવ અગ્નિ કુંડ, અને મન, વચન, કાયાના યોગ રૂપ શરીર છાણું છે, આઠ કર્મ લાકડી રૂપ છે, સંયમચર્યા શાંતિ પાક છે, હું ઋષિઓદ્વારા પ્રશંસિત એવો યજ્ઞ કરું છું. ૪૪

કે તે હરએ કેં ચ તે સન્તિતિથે,
કહિં સિણાએ વ રયં જહાસિ ।
આઈકખ ભુ સંજય જકખપૂઠયા,
ઈચ્છાએ નાઉં ભવએ સગાસે ૪૫

હે યજ્ઞપૂજિત! આપનું જલાશય કોણ છે? આપનું શાન્તિ-તીર્થ કોણ છે? મળતો ત્યાગ કર્યા પછી આપ સ્નાન કયાં કરો છો? આ બધું હે સંયતિ! અમે જાણુવા ઇચ્છીએ છીએ, આપ બતાવો. ૪૫

ધમ્મે હરએ ધમ્મે સન્તિતિથે,

અણાવિલે અત્તપસન્નલેસે ।

જહિં સિણાએ વિમલો વિસુદ્ધો,

સુસીઠભૂએ પજહામિ દોસં ૪૬

અકલુપિત આત્માને પ્રસન્ન કરવાવાળો શુભ લેશ્યારૂપ ધર્મ,
જલાશય અને બ્રહ્મચર્ય રૂપ શાંતિતીર્થ છે. જ્યાં સ્નાન કરીને વિશુદ્ધ
અને શીતલ થઇને પાપને હું દૂર કરું છું. ૪૬

એયં સિણાણું કુસલેહિ દિદ્દં,

મહાસિણાણું ઈસિણું પસથં ।

જહિં સિણાયા વિમલા વિસુદ્ધા,

મહારિસી ઉત્તમં ઠાણું પરો ૪૭

॥ ત્તિ એમિ ॥

તત્ત્વસોએ આ સ્નાન સાચું જોયું છે. આ જ મહા સ્નાન છે
જેની ઋષિઓએ પ્રશંસા કરી છે. આ જ સ્થાનેથી મહર્ષિ લોકવિમલ
અને વિશુદ્ધ થઇને ઉત્તમ સ્થાનને પ્રાપ્ત થયા છે. ૪૭
એમ હું કહું છું.

। ઈતિ આરમ્બું અધ્યયન ।

॥चित्त संभूषणं तेरुमं अञ्जयाणुं॥

तेरुमुं अद्ययन

अर्धपराजिओ अलु कासि, नियाणुं तु हत्थिणुपुरम्भि ।
युलणीओ अम्भदत्तो, उववन्नो पउमगुम्भाओ १

संभूतिनो एव जतिथी अपमानित थधने हस्तिनापुरमां
निदान करेवा अने पद्मगुहम विमानथी व्यवीने कांम्पित्यपुर नगरमां
युलणीराणीनी कुक्षीओ अल्लदत्तपणु उत्पन्न थयो. १

कम्पित्ते सम्भूओ यित्तो, पुणु जओ पुरिमतालम्भि ।
सेठ्ठिकुलम्भि विसाले, धम्मं सोणुणु पव्वधओ २

अने यित्तनो एव पुरिमताल नगरमां विशाल कुलमां उत्पन्न
थयो अने यित्ते धर्म सांभणीने प्रवज्जया द्दिक्षा-संयम लीधो. २

कम्पित्तम्भि य नयरे, समागया द्दो वि यित्तसम्भुया ।
सुडुडुअ इलविवागं, क्खेन्ति ते धम्मिकस्स ३

कांपिल नगरमां यित्त अने संभूति मज्जा अने ऐक पीणने
सुअ दुःअरप इल विपाकनी वातो करवा लाज्या. ३

यकवट्ठी मड्ढीओ, अम्भदत्तो महायसो ।
लायरं अहुमाणुणुं, धम्मं वयणुमण्णवी ४

महाक्कद्धि अने महायशस्वी यकवटी अल्लदेवे अहुमानथी पोताना
पूर्व जन्मना लाधने आ वयन क्खुं. ४

आसिओ लायरा द्दो वि, अन्नमन्नवसाणुगा ।
अन्नमन्नमञ्जुरत्ता, अन्नमन्नद्विअेसिणो ५

आपणु ओ लाधओ हता. ऐक पीणनी सेवामां रहेनार, ऐक
पीणने याहनार अने ऐक पीणना हितस्वी हता. ५

દાસા દસણ્ણે આસી, મિયા કાલિંજરે નગે ।

હંસા મયંગતીરાએ, સોવાગા કાસિભૂમિએ ૬

આપણે બંને દશાણું દેશમાં સેવક-દાસ હતા. કાલિંજર પર્વત ઉપર મૃગો હતા અને મૃતગંગાના કિનારે હંસો હતા અને કાશી ક્ષેત્રમાં ચાણક હતા. ૬

દેવા ય દેવલોગમ્મિ, આસિ અમ્હે મહિદ્ધિયા ।

ઇમા નો છારૂયા જઈ, અન્નમન્નેણ જ વિણા ૭

આપણે એ દેવલોકમાં મહર્દિક દેવતા હતા. આ આપણો છટ્ટો ભવ છે. જેમાં આપણે એકબીજાથી છૂટા પડ્યા છીએ. ૭

કમ્મા નિયાણુપયડા, તુમે રાય વિચિન્તિયા ।

તેસિં ફલવિવાગણુ, વિપ્પઓગમુવાગયા ૮

હે રાજા! તમે મનમાં નિદાન કર્યું હતું, એ કર્મનું ફલ ઉદય આવવાથી આપણો વિયોગ થયો છે. ૮

સન્થસોયપ્પગડા, કમ્મા મએ પુરા કડા ।

તે અન્ન પરિણ્ણમો, કિં તુ ચિત્તો વિ સે તહા ૯

હે ચિત્ત! મેં ગયા ભવમાં સત્ય અને શૌચયુક્ત કર્મ કર્યાં હતાં, એનું ફળ આજે અહિં ભોગવું છું. શું તમે પણ એવું જ ફળ ભોગવી રહ્યા છો? ૯

સવ્વં સુચિણ્ણં સફલં નરાણં,

કડાણુ કમ્માણુ ન મોક્ષ અત્થિ ।

અત્થેહિ કમ્મેહિ ય ઉત્તમેહિં,

આયા મમં પુણ્ણફલોવવેએ ૧૦

મનુષ્યોનું સદાયરણુ સફલ છે. કરેલાં કર્મો તેા ભોગવ્યાં વિના મોક્ષ નથી. મારો આત્મા પણ પુણ્ય ફળે કરીને ઉત્તમ પ્રવ્ય અને કામભોગથી યુક્ત હતો. ૧૦

જાણાહિ સંભૂય મહાણુભાગં,
મહિર્ઠિયં પુણ્ણુલોવવેયં ।
ચિત્તં પિ જાણાહિ તહેવ રાયં,
ધર્મી જુઈ તસ્સ વિ ય પ્પભૂયા ૧૧

હે સંભૂત ! જેવી રીતે તમે પોતાને મહાન ઋદ્ધિવાળા, મહા ભાગ્યવાન અને પુણ્ય ફળયુક્ત જાણો છો, તેવી રીતે ચિત્તને પણ જાણો. મારી પણ પુષ્કળ ઋદ્ધિ અને ઘૃતિ હતી. ૧૧

મહત્થરુવા વયણુપ્પભૂયા,
ગાહાણુગીયા નરસંઘમજ્જે ।
જં લિકખુણ્ણે સીલગુણોવવેયા,
ધહ જયન્તે સમણ્ણે મિ જાઓ ૧૨

જે ગાથાને સાંભળીને ભિક્ષુ લોક જ્ઞાનપૂર્વક ચારિત્રથી યુક્ત થઈને જિનજ્ઞાસનમાં પ્રવત્નશીલ થાય છે, એ અદ્વાક્ષર અને મહાન અર્થવાળી ગાથાને પરિષદમાં સાંભળીને હું અમણ્ય થયો છું. ૧૨

ઉચ્ચોયએ મહુ કકુકે ય અમ્ભે,
પવેધયા આવસહા ય રમ્મા ।
ધમિં ગિહં ચિત્ત ધણુપ્પભૂયં,
પસાહિ પંચાલગુણોવવેયં ૧૩

હે ચિત્ત ! ઉચ્ચોદય, મધુ, કકું, મધ્ય અને બ્રહ્મ તથા બીજા પણ રમણીય ભવન, પ્રચુર ધન તથા પાંચાલ દેશના રૂપાદિ ગુણ સહિત મહેલોનો તમે ઉપભોગ કરો. ૧૩

નદ્દેહિ ગીએહિ ય વાઈએહિં,
નારીજણાહિં પરિવારચન્તો ।
ભુંજહિ ભોગાઈ ઇમાઈ લિકખૂ,
ધમમ સેયઈ પવ્વકેજ્જ હુ દુકખં ૧૪

હે ભિક્ષુ ! નૃત્ય. ગીત અને વાજ્ઞિત્રોથી યુક્ત સ્ત્રીઓના પરિવાર સાથે આ ભોગોને ભોગવો. આ પ્રવર્જ્યા તો ખરેખર દુઃખકારી છે. ૧૪

તં પુવ્વનેહૅષુ કયાણ્ણરાગં,
નરાહિવં કામગુણેસુ ગિદ્ધં ।

ધમ્મસ્સિસઓ તસ્સ હિયાણ્ણપેહી,
ચિત્તો ધમં વયણ્ણમુદ્દાહરિત્થા ૧૫

પૂર્વ સ્નેહના વશ અનુરાગ કરનાર અને કામગુણોમાં આસક્ત એ ચક્રવર્તિને ધર્મમાં સ્થિત અને જેતું હિત ધ્વિષ્ટનાર ચિત્તમુનિ નીચે પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા. ૧૫

સવ્વં વિલવિયં ગીયં, સવ્વં નદ્દં વિડમ્મિયં ।
સવ્વે આભરણા ભારા, સવ્વે કામા દુહાવહા ૧૬

સર્વ ગીત વિલાષરૂપ છે, સર્વ નૃત્ય વિડમ્મના છે, સર્વ આભૂ-
ષણ ભારરૂપ છે અને સર્વ કામો દુઃખદાયક છે. ૧૬

આલાભિરામેસુ દુહાવહેસુ,
ન તં સુહં કામગુણેસુ રાયં ।
વિરત્તકામાણ્ણ તવોધણ્ણાણ્ણં,
જં સ્ખિદ્ધખુણ્ણં સીલગુણે રયાણ્ણં ૧૭

હે રાજા ! અજ્ઞાનીઓને પ્રિય પરંતુ અંતમાં દુઃખદાતા કામ-
ગુણોને વિષે એ સુખ નથી. જે સુખ કામોથી વિરકત, તપ એજ
ધન માનનારા અને શીલગુણમાં રત રહેનારા સ્ખિદ્ધઓને હોય છે. ૧૭

નરિદ્ધ જાઈ અહમા નરાણ્ણં,
સોવાગાજાઈ દુહઓ ગયાણ્ણં ।

જહિં વયં સવ્વજાણ્ણસ્સ વેસ્સા,
વસ્સી ય સોવાગાનિવેસણ્ણેસુ ૧૮

હે નરેન્દ્ર ! અમે બંને પૂર્વ ભવમાં મનુષ્યોમાં અષ્ટમ ઝેવી
ચાંડાલ જાતિમાં જન્મ્યા હતા. ત્યાં અમે બધા લોકોના દ્વેષપાત્ર
થઈને વસ્તીમાં રહેતા હતા. ૧૮

તીસે ય જાઈઈ ઉ પાવિયાએ,
વુચ્છામુ સોવાગનિવેસણેસુ ।

સવ્વસ્સ લોગસ્સ દુગંછણિબ્બે,
ઇહં તુ કમ્માઇ પુરે કડાઈં ૧૯

આ પાપરૂપ જાતિમાં આપણે બંને ચાંડાલના ધરમાં રહેતા
હતા અને બધા લોકના નિંદનીય હતા. અહીં આપણે પૂર્વકૃત શુભ
કર્મનું ફળ ભોગવી રહ્યા છીએ. ૧૯

સો દાણુ સિં રાય મહાણુભાગો,
મહિફ્ફિઓ પુણ્ણુકલોવવેઓ ।

ચઇત્તુ ભોગાઈં અસાસયાઈં,
આદાણુહેઉં અભિણિક્ખમાહિ ૨૦

હે રાજ ! ચાંડાલના ભવમાં ધર્માચરણના શુભ ફળથી અહિં
તમે મહાઋદ્ધિવાળા અને પુણ્ય-ફળ યુક્ત થયા છો. હવે આ અશ્વા-
શ્વત-નાશ્વત ભોગોને ત્યાગીને ચારિત્રને માટે નીકળી પડો. ૨૦

ઇહ જીવિએ રાય અસાસયમ્મિ,
ધણિયં તુ પુણ્ણાઈં અકુવ્વમાણો ।

સે સોયઈં મચ્ચુમુહોવણીએ,
ધમ્મં અકાણિણુ પરમ્મિ લોએ ૨૧

હે રાજ ! આ અશ્વાશ્વત જીવનમાં અતિશય પુન્ય કર્મ જે નથી
કરતો તે, ધર્મ કર્યા વિના મૃત્યુના મુખમાં પડ્યા પછી પરલોકમાં
ખેદ કરે છે. ૨૧

જહેહ સીહો વ મિયં ગહાય,
મચ્ચૂ નરં નેઈં હુ અન્તકાલે ।

ન તરસ માયા વ પિયા વ ભાયા,
કાલગ્નિ તમ્મંસહરા ભવંતિ ૨૨

જેવી રીતે સિંહ મૃગને પકડી લઈ જાય છે તેવી રીતે મૃત્યુ માણસને ઉપાડી લે છે. તે વખતે માતા, પિતા અને બંધુ તેને અંશ માત્ર પણ બચાવી શકતાં નથી. ૨૨

ન તરસ દુકખં વિભયન્તિનાઇઓ,
ન મિત્રવર્ગો ન મુયા ન બંધવા ।
એકો સયં પચ્ચણ્ણહોઇ દુકખં,
કત્તારમેવ અણ્ણજ્ઞં કમ્મં ૨૩

એના દુઃખનો તેના જ્ઞાતિજનો કે મિત્રવર્ગ કે પુત્ર કે ભાઈઓ ભાગ પડાવી શકતાં નથી. એ પોતે એકલો જ દુઃખ ભોગવે છે, કારણ કે કર્મ કર્તાને અનુસરે છે. ૨૩

એન્થા દુપયં ચ ચઉપ્પયં ચ,
એત્તં ગિહં ધણ્ણધન્નં ચ સવ્વં ।
સકમ્મખીઓ અવસો પયાઇ,
પરં ભવં સુન્દર પાવગં વા ૨૪

આ આત્મા દ્વિપદ, ચતુષ્પદ, ક્ષેત્ર, ધર, ધન, ધાન્ય અને વસ્ત્રાદિ બધું છોડીને પોતાના કર્મને વિવશ થઈને સ્વર્ગ અથવા નરકમાં જાય છે. ૨૪

તં એક્કગં તુચ્છસરીરગં સે,
ચિઇગયં દહિય ઉ પાવગણ્ણં ।
ભજ્જ ય પુત્તા વિ ય નાયઓ વા,
દાયારમન્નં અણ્ણસંકમન્તિ ૨૫

એના નિર્જીવ શરીરને ચિતામાં નાંખીને બાળી મૂકે છે. જ્ઞાતિ-જન તથા સ્ત્રી પુત્રાદિ ખીજ દાતાનું અનુસરણ કરે છે.

ઉવણિજ્ઞર્થ જીવિયમપ્પમાયં,

વણ્ણું જરા હરથ નરસસ રાયં ।

પંચાલરાયા વયણ્ણું સુણ્ણાહિ.

મા કાસિ કમ્માઇમહાલાયાઇં

૨૬

હે રાજા ! આ જીવન સતત મૃત્યુની સમીપ જર્થ રહ્યું છે. વૃદ્ધાવસ્થા મનુષ્યનો વાન-રંગ હરી લે છે. હે પાંચાલ રાજા ! મારું વયન સાંભળ. તું મહાન આરંભ કરવાવાળો ન થા. ૨૬

અહં પિ જાણ્ણામિ જહેહ સાહુ,

જં મે તુમં સાહસિ વક્કમેયં ।

ભોયા ઇમે સંગકરા હવન્તિ,

જે દુજ્જયા અજ્જો અમ્હારિસેહિં

૨૭

હે સાહુ ! આપશ્રી જે મને કહો છો તે હું સમજું છું. હે આર્ય ! આ ભોગ સંગ-અધન કર્તા થઈ રહ્યા છે. જે અમારા જેવા માટે દુર્જય છે ૨૭

હત્થિણ્ણુપુરમ્મિ ચિત્તા, દંટૂણ્ણું નરવઇં મહિાડૂયં ।

કામભોગેસુ ગિધેણ્ણું, નિયાણ્ણુમસુહં કઇં ૨૮

હે ચિત્ત મુનિ ! મેં હસ્તિનાપુરમાં મહાઋદ્ધિવાળા નરપતિને જોઇને કામભોગમાં આસક્ત થઈને અશુભ નિદાન કર્યું હતું. ૨૮ તરસ મે અપહિકન્તરસ, ઇમં એયારિસં ફલં ।

જાસમાણો વિ જં ધમ્મં, કામભોગેસુ મુચ્છિઓ ૨૯

એ નિયાણાતું મેં પ્રતિક્રમણ નહિ કરવાથી એના જેવું આ ફલ મને મળ્યું છે. હું ધર્મને જાણતો હોવા છતાં પણ કામભોગમાં મૂર્છિત-આસક્ત થયો છું. ૨૯

નાગો જહા પંકજલાવસન્નો,

દંટૂં થલં નાલિસમેઇં તીરં ।

એવં વયં કામગુણેસુ ગિદ્ધા,
 ન ભિક્ષુગુણો મમ્ગામણ્યવ્યયમો ૩૦

જેવી રીતે કીચડમાં ફસેલો હાથી સ્થલને જોતો હોવા છતાં
 પણ કિનારે ચાવી શકતો નથી, તેવી રીતે અમો કામ-વિકારમાં
 છીએ અને સંત-સાધુઓના માર્ગને જાણતા છતાં તેને અનુસરી
 શકતા નથી. ૩૦

અચ્ચેઈ કાલો તૂરન્તિ રાધઓ,
 ન યાવિ ભોગો પુરિસાણ નિચ્ચા ।
 ઉવિચ્ચ ભોગો પુરિસં ચયન્તિ,
 દુમં જહા ખીણકલં વ પક્ખી ૩૧

સમય વેગથી ચાલી જાય છે, રાત્રિઓ પણ ચાલી જાય છે.
 પુરૂષોના ભોગો નિત્ય નથી, ભોગો આવે છે અને સ્વતઃ પુરુષને છોડી
 ચાલ્યા જાય છે. જેવી રીતે પક્ષિઓ ફળવિહીન વૃક્ષને છોડીને ચાલ્યા
 જાય છે.

જઈ તં સિ ભોગે ચઈઉં અસત્તો,
 અજજાઈં કમ્માઈં કરેહિ રાયં ।
 ધમ્મે ઠિઓ સવ્વપયાણુકમ્પી,
 તો હોહિસિ દેવો ધઓ વિઉવ્વી ૩૨

હે રાજા ! જો તું ભોગોને છોડવાને અશક્ત છે તો ધર્મમાં
 સ્થિર થઈને બધા પ્રાણીઓ ઉપર અનુકંપાવાળાં આર્ય કર્મ કર—
 એનાથી તું વૈક્રિય શરીરધારી દેવ થઈશ. ૩૨

ન તુજા ભોગે ચઈઉણુ બુદ્ધી,
 ગિદ્ધોસિ આરભ્ભપરિગ્ગહેસુ ।
 માહું કઓ એત્તિઉ વિપ્પલાયે,
 અચ્છામિ રાયં આમન્તિઓ સિ ૩૩

હે રાજા ! તમારી શુદ્ધિ ભોગો છોડવાની નથી, તમે આરંભ અને પરિશ્રદ્ધમાં ગૃહ છો. મેં આટલો તમારી સાથે વિપ્રલાપ-બકવાદ વ્યર્થ કર્યો, હવે હું જાઉં છું. ૩૩

પંચાલરાયા વિ ય ખમ્ભદત્તો,
સાહુસ્સ તસ્સ વયણં અકાઉં ।

અણુત્તરે ભુજિય કામભોગે,
અણુત્તરે સો નરએ પવિટ્ઠો ૩૪

તે સાધુના વચનને પાલન નહિ કરીને પંચાલ દેશનો રાજા અનુત્તર શ્રેષ્ઠ કામભોગો ભોગવીને પ્રધાન નરકમાં ઉત્પન્ન થયો. ૩૪

ચિત્તો વિ કામેહિ વિરત્તકામો,
ઉદ્દગચારિત્તતવો મહેસી ।

અણુત્તરં સંજમ પાલધતા,
અણુત્તરં સિદ્ધિગદં ગચ્ચો ૩૫

॥ ત્તિ એમિ ॥

મહર્ષિ ચિત્તજી કામભોગોથી વિરકત થયા છે, ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર, તપ અને સર્વ શ્રેષ્ઠ એવા સંવમનું પાલન કરીને સિદ્ધગતિને પ્રાપ્ત થયા. ૩૫

એમ હું કહું છું.

। ધતિ તેરમું અધ્યયન ।

॥ उ॒सु॒या॒रि॒ज्ज॒मं॑ यो॒द्द॒मं॑ अ॒ज्ज॒या॒णुं॑ ॥

यो॒द्द॒मं॑ अ॒ध्यय॑न

दे॒वा ल॒वि॒त्ता॒णु पु॒रे ल॒व॒ग्भी, के॒र्ध यु॒या अ॒गे॒वि॒भा॒णुवा॒सी ।
पु॒रे पु॒रा॒णु उ॒सु॒या॒र॒ना॒मे, आ॒ग्ने स॒भि॒धे सु॒र॒लो॒ग॒र॒ग्भे १

पूर्व लवमां दे॒वा इ॒ता ते॒जो वि॒मान॑मांथी व्य॒वीने ध॒षु॒कार
ना॒म॒ना प्र॒प्या॒त, स॒मृ॒द्धि॒वा॒णा न॒गर॑मां ज॒न्म्या. १

स॒क॒ग्भ॒से॒से॒णु पु॒रा॒क॒ग्ने॒णुं, कु॒ले॒सु॒द॒ग्गे॒सु य ते प॒सू॒या ।
नि॒व्यि॒णु स॑ सा॒र॒ल॒या ज॒ह्वा॒य, जि॒ष्णि॒ग्भ॒ग्गं स॒र॒णुं प॒व॒न्ना २

आ॒की र॒हे॒ला पूर्॒व क॒र्मे भो॒ग॒व॒वा॒ने मा॒टे ते॒जो उ॒त्त॒म कु॒क्ष॑मां
ज॒न्म्या. प॒थी सं॑सा॒र॒ना ल॒य॒थी नि॒र्वे॒द पा॒मी॒ने जि॒ने॒न्द्र॒ना मा॒र्ग॑नुं
अ॒ह॒णु क॒रुं. २

पु॒त्र॒त॒भा॒ग॒ग्भ॒ कु॒भा॒र द्वा॒ वी, पु॒रो॒हि॒त्तो॒ त॒स्स ज॒सा॒य प॒त्नी ।
वि॒सा॒ल॒कि॒त्ती॒ य त॒हे॒सु॒या॒रो, रा॒य॒त्थ दे॒वी क॒म॒ला॒व॒र्ध य ३

अ॒ग्ने ७ अ॒व वि॒शा॒ल की॒र्ति॒वा॒णा ध॒षु॒कार रा॒ज्ज अ॒ने ते॒नी
क॒म॒ला॒व॒ती॒दे॒वी, पु॒रो॒हि॒त अ॒ने ते॒नी ज॒शा प॒त्नी॒ तथा॒ अ॒ग्ने पु॒रो॒हि॒त॒न्म
कु॒भा॒र थ॒या. ३

ज॒र्ध॒ज॒रा॒भ॒व्यु॒ल॒या॒लि॒भू॒या, अ॒हिं वि॒हारा॒लि॒नि॒वि॒दु॒यि॒त्ता ।
सं॑सा॒र॒य॒क्क॒स्स वि॒भो॒क॒अ॒णु॒ङ्गा, द॒दु॒णु ते॒ क॒म॒गु॒णु वि॒र॒त्ता ४

ज॒न्म, ज॒रा अ॒ने मृ॒त्यु॒थी ल॒य॒ली॒त, सं॑सा॒र॒थी॒ पर, भो॒क्ष॒ना
ध॒व्यु॒क्क आ॒ अ॒ग्ने कु॒भा॒रो सं॑सा॒र य॒थी वि॒मु॒क्त थ॒वा मा॒टे क॒म॒-
भो॒ग॒थी॒ वि॒र॒क्त थ॒या. ४

पि॒य॒पु॒त्त॒गा द्वा॒ग्नि॒ वि॒ भा॒ह॒णु॒स्स,
स॒क॒ग्भ॒सी॒ल॒स्स पु॒रो॒हि॒य॒स्स ।

સારતુ પૌરાણિય તત્થ જાઈ,
તહા સુચિણ્ણુ' તવ સંજમં ચ ૫

બ્રાહ્મણને યોગ્ય કર્મ કરનાર તે પુરોહિતના એ પ્રિય પુત્રાને,
યાં જાતિસ્મરણુ જ્ઞાન થયું. જેનાથી પૂર્વભવમાં પાળેલું—સારી રીતે
પાળેલા તપ અને સંયમનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો. ૫

સી કામભોગસુ અસજ્જભાણા,
માણુસ્સએસું જે યાવિ દિવ્વા ।

શોકખાલિકંખી અભિજ્જયસઠ્ઠા,
તાત' ઉવાગમ્મ ઇમં ઉદ્દાહુ ૬

આ પુત્ર દેવ અને મનુષ્ય સંબંધી કામભોગમાં આસક્ત ન થતા,
શોકની ઇચ્છા અને ધર્મની શ્રદ્ધાવાળો થઈને પિતા પાસે આવીને
મીચે પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો.:- ૬

અસાસયં દુકું ઇમં વિહારં,
બહુઅન્તરાયં ન ય દીહમાઉ' ।

તગ્ગહા ગિહંસિ ન સંઈ લલામો,
આમન્તયામો ચરિસ્સામુ મોણુ' ૭

આ વિહાર-જીવન અનિત્ય છે, આયુષ્ય દુકું અને તેમાં
અંતરાયો ઘણી છે, તેથી મને ગૃહવાસમાં આનંદ નથી. મને આરા
આપો જેથી હું મૌનપણે મુનિ થઈ વિચરું. ૭

અહુ તાયગો તત્થ મુણ્ણીણુ તેસિં,
તવસ્સ વાઘાયકરં વયાસી ।

ઇમં વયં વેયવિઓ વયન્તિ,
જહા ન હોઈ અમુયાણુ લોગો ૮

આ સાંભળીને એનો પિતા એ ભાવ મુનિઓને તપ સંયમમાં
આઘાત-વિધન કરનાર વચન કહેવા લાગ્યો. વેદવિદ્ કહે છે કે પુત્ર

રહિત મનુષ્યની ઉત્તમ ગતિ થતી નથી. ૮

અહિજ્ઞ વેદ્યે પરિવિસ્સ વિષ્ણે,
પુત્તે પરિકૃપ્ય ગિહંસિ જ્ઞયા ।

ભોગ્યાણુ ભોગ્યે સહ ઇત્થિયાહિં,

આરણ્યગા હોહ મુણી પસત્થા

૯

હે પુત્રો ! તમે વેદોને ભણો, વિપ્ર-બ્રાહ્મણોને બ્રહ્મ ભોજન જમાડો. ગૃહવાસમાં સ્ત્રીઓથી ભોગ ભોગવીને, પોતાના પુત્રોને ગૃહ-ભાર સોંપીને પછી આરણ્યક વનવાસી ઉત્તમ મુનિ થાઓ. ૯

સોયગ્ગિણા આયગુણિન્ધણેણું,

મોહાણિલા પજ્જલણાહિએણું ।

સંતત્તભાવં પરિતપ્પમાણું,

લાલપ્પમાણું બહુહા બહું ચ

૧૦

બહિરાત્મ ગુણ, શૌચ ૩૫, ધન, લાકડી મોહવાયુથી અત્યંત પ્રજ્વલિત શોકરૂપ અગ્નિથી સંતાપ તથા પરિતાપ પામેજો- ૧૦ પુરોહિયં તં કમસો અણ્ણુણ્ણતં,

નિમંતયન્તં ચ મુએ ધણેણું ।

જહકમં કામગુણે હિ એવ,

કુમારગા તે પસમિકપ્પ વક્કં

૧૧

પુરોહિત, જે અત્યંત અનુનયની સાથે આલાપ-પ્રલાપ કરતો, તે પોતાના પુત્રોને કામભોગ અને ધનનું નિમંત્રણ કરતો હતો, પરંતુ કુમારો નીચે પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા:— ૧૧

વેયા અહીયા ન ભવન્તિ તાણું,

ભુત્તા દિયા નિન્તિ તમં તમેણું ।

જ્યાં ય પુત્તા ન હવન્તિ તાણું,

કો ભામ તે અણ્ણમન્નેજ્જ એયં

૧૨

વેદો લણવાથી એ વેદો શરણુભૂત થતા નથી. બ્રાહ્મણોને ભોગો આપવાથી એ મહાન અધિકારમાં લઈ જાય છે. પુત્ર પણ શરણુરૂપ નથી તો આપનું કથન કેવી રીતે માનું ? ૧૨

ખણુમિત્તસુકખા બહુકાલદુકખા,
પગામદુકખા અણિગામસુકખા ।
સંસારમેકખરસ વિપકખભૂયા,
ખાણી અણુથાણુ ઉ કામભોગા ૧૩

કામભોગ ક્ષણુમાત્ર સુખ અને બહુ વખત દુઃખ આપે છે. થોડું સુખ અને મહાન દુઃખવાળાને સુખ કેવી રીતે કહેવાય ? આ કામભોગ સંસારવર્ધક મોક્ષવિરોધી અને અનર્થોની ખાણુ છે. ૧૩

પરિવ્યયન્તે અનિયત્તકામે, અહો ય રાઓ પરિતપ્પમાણુ ।
અન્નપ્પમત્તે ધણુમેસમાણુ, પર્યોત્તિ મચ્ચુ પુરિસે જરં ચ ૧૪

કામભોગથી અનિવૃત્ત પુરૂષ દિવસ અને રાત્રિ પરિતપ થઈને પરિભ્રમણુ કરે છે. સ્વજનોના માટે દૂષિત પ્રવૃત્તિથી ધન સંગૃહિત કરતો થકો જરા અને મૃત્યુ પ્રાપ્ત કરે છે. ૧૪

ઈમં ચ મે અત્થિ ઈમં ચ નત્થિ,
ઈમં ચ મે કિચ્ચં ઈમં અકિચ્ચં ।
તાં એવમેવં લાલપ્પમાણુ,
હરા હરંતિ ત્તિ કહં પમાઓ ૧૫

આ મારું છે, આ મારું નથી, આ મેં કર્યું, આ મેં ન કર્યું, આમ આકુલ-વ્યાકુલ બનતા પુરૂષને કાળ હરી લે છે. આવી સ્થિતિમાં પ્રમાદ કેમ થાય ? ૧૫

ધણું પભૂયં સહ ઇત્થિયાહિ,
સયણુ તહા કામગુણુપગામા ।

તવં ક્ષ્મં તપ્પર્થ જસ્સ લોગો,
તં સવ્વસાહીણામહેવ તુગ્ગલં ૧૬

હે પુત્રો ! જે ધન અને સ્ત્રીઓ માટે તપ તપો છો અને
નપ જપો છો તે અહિંયા પુષ્કળ છે, તો પછી તમે સર્વ વિરતિ કેમ
ચાઓ છો ? ૧૬

ધણેણ કિં ધમ્મધુરાહિગારે,
સયણેણ વા કામગુણેહિ ચેવ ।
સમણા ભવિસ્સામુ ગુણોહધારી,
અહિંવિહારા અભિગમ્મ લિકખં ૧૭

પિતાજી ! ધર્માચરણમાં ધન, સ્વજન અને કામગુણોતું શું
પ્રયોજન છે ? અમે ગુણશીલ શ્રમણ થઈશું અને લિક્ષુ બનીને
અપ્રતિબદ્ધ વિહારી થઈશું. ૧૭

જહા ય અગ્ગી અરણી અસન્તો,
ખીરે ઘયં તેલ્લ મહા તિલેસુ ।
એમેવ જાયા સરીરંસિ સત્તા,
સંમુચ્છઈ નાસઘ નાવચ્છિદ્દે ૧૮

પુત્રો ! જેવી રીતે અરણીમાં અગ્નિ, દુધમાં ઘી, અને તલમાં તેલ
નથી દેખાતું છતાં હોય છે એવી રીતે શરીરમાં સત્તારૂપી રહેલ
જીવ ઉત્પન્ન થાય અને શરીરના નાશ થયા પછી જીવ નાશ થાય છે,
પછી રહેતો નથી અથવા આત્મા લિન્ન નથી. ૧૮

નો ઇન્દ્રિયગ્ગેજ્જ અમુત્તભાવા,
અમુત્તભાવા વિ ય હોઇ નિચ્ચો ।
અજ્જાથહેઉં નિયયસ્સ બન્ધો,
સંસારહેઉં ચ વયન્તિ બન્ધં ૧૯

આ આત્મા અમૂર્ત હોવાથી ઈન્દ્રિય ગ્રાહ્ય નથી અને આત્મા હોવાથી એ નિત્ય છે. મહાપુરૂષોએ કહ્યું છે કે આત્માને મિથ્યાત્વ આદિ હેતુ નિશ્ચયથી બંધનું કારણ છે અને બંધન જ સંસારનેા હેતુ છે. ૧૯

જહા વયં ધમ્મમજ્જણમાણા,

પાવં પુરા કમ્મમકાસિ મોહા ।

ઓરુખ્લમાણા પરિરક્ખિયન્તા,

તં નેવ ભુજ્જે વિ સમાયરામે ૨૦

હે પિતાજી ! અમે મોહવશ અને ધર્મને ના જાણવાથી પૂર્વે પાપ કર્મ કર્યાં અને આપના રોક્યા સેકાયા. હવેથી અમે ફરીથી પાપનું સેવન કરીશું નહિ. ૨૦

અખ્ભાહયંમિ લોગમ્મિ, સવ્વએ પરિવારિએ ।

અમોહાહિં પહન્તીહિં, ગિહંસિ ન રઇં લલ્લે ૨૧

આ લોક બધી રીતે પીડિત અને ઘેરાયેલો છે, અમોઘ શસ્ત્ર-ધારાએ પડી રહી છે. એવી અવસ્થામાં ગૃહસ્થાવાસમાં રહેવાથી જરા પણ સુખ મળતું નથી. ૨૧

કેણ અખ્ભાહયેા લોગો, કેણ વા પરિવારિએ ।

કા વા અમોહા વુત્તા, જાયા ચિતાવરે હુમે ૨૨

હે પુત્રો ! આ લોક કોનાથી પીડાકારી છે ? કોનાથી ઘેરાયેલો છે ? કઈ અમોઘ શસ્ત્રધારા છે ? તે હું જાણવાની ચિંતા સેવું છું. ૨૨

મચ્ચુણા અખ્ભાહયેા લોગો, જરાએ પરિવારિએ ।

અમોહા રચણી વુત્તા, એવં તાય વિજ્જણહ ૨૩

હે પિતાજી ! આ મૃત્યુથી પીડિત છે, જરાથી ઘેરાયેલો છે. અને રાત્રિ-દિવસ શસ્ત્રધારાથી ત્રુટિત છે એવું સમજો. ૨૩

જા જા વચ્ચે રચણી, ન સા પડિનિયત્તઠ ।

અહમ્મં કુણ્ણમાણ્ણસ્સ, અફલા જન્તિ રાધ્ધિઓ ૨૪

જે રાત્રિ પસાર થાય છે તે ફરી આવતી નથી.

અધર્મ અને પાપ કરવાવાળાની રાત્રીઓ નિષ્ફળ જાય છે. ૨૪

જા જા વચ્ચે રચણી, ન સા પડિનિયત્તઠ ।

ધમ્મં ચ કુણ્ણમાણ્ણસ્સ, સફલા જન્તિ રાધ્ધિઓ ૨૫

જે જે રાત્રીઓ વ્યતિત થાય છે તે પાછી ફરતી નથી. ધર્મ

કરનારની રાત્રિ સફલ છે ૨૫

એગઓ સંવસિત્તાણું, દુહ્ધઓ સમ્મત્તસંજ્જુયા ।

પચ્છા જાયા ગમિસ્સામો, લિક્ખમાણ્ણા કુલે કુલે ૨૬

હે પુત્રો ! પહેલા પોતાના ગૃહસ્થાવાસમાં જ સમ્યક્ત્વની

સાથે શ્રાવક બની રહો. પછી અણુગાર બનીને જુદા કુલમાં

રહીને ભિક્ષાયરી કરો. ૨૬

જસ્સત્થિ મચ્ચુણ્ણા સક્ખં, જસ્સ વત્થિ પલાયણું ।

જો જાણુઠ ન મરિસ્સામિ, સો હુ કંખે સુએ સિયા ૨૭

જેણે મૃત્યુની સાથે મૈત્રી હોય, જેનામાં મૃત્યુથી ભાગી છૂટ-

વાની શક્તિ હોય, જે જાણુતો હોય કે હું નહિં મરું, તે માણસ

બલે સુખે સુવે. તે જ માણસ કાલની ઈચ્છા કરી શકે છે. ૨૭

અજ્જેવ ધમ્મં પડિવજ્જયામો,

જહિં પવન્તા ન પુણ્ણલવામો ।

અણ્ણાગયં નેવ ય અત્થિ કિંચી,

સદ્દા ખમં જે વિણ્ણત્તુ રાગં ૨૮

સંસારમાં એવી કોઈ વસ્તુ નથી કે જે આ આત્માને પૂર્વે

પ્રાપ્ત ન થઈ હોય, એટલા માટે હું આજથી જ સાધુતા પ્રાપ્ત કરીશ,

જેથી મારે ફરી જન્મ લેવો ન પડે. રાગ છોડીને શ્રદ્ધાથી સાધુધર્મ
પાળવો શ્રેષ્ઠ છે. ૨૮

પહીણુપુત્રસ્સ હુ નત્થિ વાસો,
વાસિદ્ધિ ભિક્ખુઆયરિયાઈ કાલો ।

સાહાહિ રુક્ખો લહઈ સમાહિ,
છિન્નાહિ સાહાહિ તમેવ આણુ' ૨૯

હે વાશિદ્ધિ ! જેવી રીતે શાખાઓથીજ વૃક્ષની શોભા છે,
વૃક્ષની શાખાઓ કપાઈ ગયા પછી તે વૃક્ષ હુંડું થઈ જાય છે, પુત્રથી ધર
છે, પુત્ર વિના મારે ધરમાં રહેવું વૃથા છે, હવે મારા માટે ભિક્ષાચારી-
સંયતિ થવું ઉચિત છે. ૨૯

પંખાવિહૂણો વ્વ જહેવ પકંખી,
ભિચ્ચવિહૂણો વ્વ રણે નરિન્દો ।

વિવન્નસારો વણ્ણિઓ વ્વ પોએ,
પહીણુપુત્તો મિ તહા અહં પિ ૩૦

જેવી રીતે પાંખો વિનાના પક્ષીની, સંગ્રામમાં સેના વિનાના
રાજાની, વહાણમાં દ્રવ્ય વિનાના વણીકની (દશા થાય છે) તેવી રીતે
પુત્ર વિનાની મારી દશા છે. હું દુઃખી થાઉં છું. ૩૦

સુસંભિયા કામગુણા ઈમે તે,
સંપિણ્ણિયા અગ્ગરસમ્પભૂયા ।

ભુજ્જમ્મુ તા કામગુણે પગામં,
પચ્છા ગમિસ્સામ્મુ પહાણુમગ્ગં ૩૧

યશા કહેવા લાગી :—પ્રધાન રસવાળા આ ઉત્તમ કામલોગ
પર્યાપ્ત મળ્યા છે, એને સારી રીતે ભોગવીને પછી મોક્ષમાર્ગમાં
જઈશું. ૩૧

ભુતા રસા ભોધ જહાઈ ભુ વચ્ચે,
 ન જીવિયદા પજહામિ ભાચ્ચે,
 લાલં અલાલં ચ સુહં ચ દુકખં,
 સંચિક્ષમાણો ચરિસ્સામિ મોણું ૩૨

અમે રસો ભોગવ્યા, યુવાવસ્થા અમને છોડી રહી છે. હવે હું
 ખુદ ભોગને છોડું છું. જીવવાને માટે નહિ પરંતુ હું લાલ-અલાલ
 અને સુખ દુઃખ આ બંધાને સમજીને મુનિપણું અંગીકાર
 કરું છું. ૩૨

મા હૂં તુમં સોચરિયાણુ સમ્મરે,
 જીણ્ણો વ હંસો પહિસોત્તગામી ।
 ભુંજહિ ભોગાઈમચ્ચે સમાણું,
 દુકખં ખુ લિકખાયરિયાવિહારે ૩૩

જેવી રીતે ઉલ્ટા પૂરમાં જનાર વૃદ્ધ હંસને પરતાવું પડે છે
 એવી રીતે તું સંસાર ત્યાગનો માર્ગ આદરે છે તે ઉલ્ટા પૂરનો રસ્તો
 છે; માટે તું પોતાના સંબંધીઓ અને ભોગતું રમરણ કર-મારી સાથે
 ભોગો ભોગવ તો પાછળથી પરતાવું નહિ પડે ૩૩

જહા ય ભોધ તણ્ણયં ભુયંગો,
 નિમ્મોચણ્ણિ હિચ્ચ પલેઈ મુત્તો ।
 એમેવ જયા પયહન્તિ ભોચ્ચે,
 તે હં કહં નાણ્ણગમિસ્સમેક્કો ૩૪

જેવી રીતે સાપ કાંચળી છોડીને નારી જાય છે એવી રીતે આ
 બે પુત્રો કામભોગને છોડીને જાય છે. એવી દશામાં હું એકલો શા
 માટે એમની પાછળ (સાથે) ન ચાલી નીકળું ? ૩૪

છિન્દિત્તુ જલં અખલં વ રોહિયા,
 મચ્છા જહા કામગુણે પહાય ।

ધોરેયસીલા તવસા ઉદારા,

ધીરા હુ ભિક્ષાયરિયં ચરન્તિ ૩૫

જેવી રીતે શેહિત મચ્છ જીર્ણ જલ છેદીને નીકળી જાય છે, એવી રીતે આ કુમારો બધા કામલોગોને છોડીને નીકળી જાય છે. જાતિવાન બેલની માફક ઉદાર અને ધીર પુરુષ ભિક્ષાયરી સ્વીકારે છે. ૩૫

નહૈવ કુંથ્યા સમર્થકમન્તા,

તયાણિ જલાણિ દલિતુ હંસા ।

પલેન્તિ પુત્તા ય પર્થ ય મજ્ઝં,

તે હં કહં નાણુગમિરસમેક્ષા ૩૬

જેવી રીતે કૌંચ પક્ષી આકાશમાં ઉડી જાય છે અને હંસ જલોને કાપીને ઉડી જાય છે એવી રીતે મારો પતિ અને પુત્ર મને છોડીને જાય છે, તો હું એકલી શા માટે રહું ? હું પણ તેમની સાથે કેમ ન નીકળી પડું ? ૩૬

પુરોહિયં તં સમુયં સદારં,

સોમ્યા, અભિનિક્ષમ્મ પહાય ભોએ ।

કુડુમ્મસારં વિઉલુત્તમં ચ,

રાયંઅભિક્ષમં સમુવાય દેવી ૩૭

પુરોહિત પોતાની સ્ત્રી અને પોતાના પુત્ર સાથે કામલોગોને છોડીને દીક્ષિત થઈ ગયા છે, પુરોહિતની સંપત્તિ રાજાને ત્યાં જાય છે, આ વાત સાંભળીને રાજાની રાણી રાજાને વારંવાર સમજાવે છે. ૩૭

વન્તાસી પુરિસો રાયં, ન સો હોઠ્ઠ પસંસિએ ।

માહણુણુ પરિચ્ચત્તં, ધણું આયાઉમિચ્છસિ ૩૮

હે રાજા ! વમન કરેલા પદાર્થને ખાનાર પુરુષની સ્તુતિ થતી નથી તેવી રીતે આ બ્રાહ્મણનું ત્યાગેલું ધન આપ લેવાને ઇચ્છો છો તે બરાબર નથી. ૩૮

સવ્વં જગં જઈ તુહં, સવ્વં વાવિ ધણું ભવે ।
સવ્વં પિ તે અપબજ્જતં, નેવ તાણાય તં તવ ૩૯

જો સર્વ જગત અને સર્વ ધન તમારું થઈ જાય તો પણ તે તમારા માટે અપર્યાપ્ત છે અને તે તમારું રક્ષણ કદાપિ નહિ કરે. ૩૯

મરિહિસિ રાયં જયા તયા વા,
મણ્ણારમે કામગુણે પહાય ।

એકો હુ ધમ્મો નરદેવ તાણું,
ન વિજજઈ અન્નમિહેહ કિંચિ ૪૦

હે રાજા ! જ્યારે આપ મરણો ત્યારે કામભોગો આપને અવશ્ય છોડવા પડશે. આ સંસારમાં ધર્મજ એક માત્ર શરણરૂપ છે. એના સિવાય ખીણું કોઈ રક્ષક નથી. ૪૦

નાહં રમે પકિખણિ પંજરે વા,
સંતાણુછિન્ના ચરિસ્સામિ મોણું ।

અકિચણા ઉજ્જુકકા નિરામિસા,
પરિગ્ગહારમ્ભનિયત્ત દોસા ૪૧

જેવી રીતે પિંજરામાં રહેલી પંખિણી પ્રસન્ન નથી રહેતી, એવી રીતે હું પણ આનંદ માનતી નથી. હું સ્નેહને છેદીને આરંભ પરિગ્રહથી નિવૃત્ત થઈને વાસના રહિત સરલ સંયમી બનવા ઇચ્છું છું. ૪૧

દ્વગ્ગિણા જહા રણ્ણે, ડજ્જમાણેસુ જન્તુસુ ।
અન્ને સત્તા પમોયન્તિ, રાગદોસવસં ગયા ૪૨

જેવી રીતે જંગલમાં અગ્નિ લાગવાથી બળતાં જીવોને જોઈને ખીણ જીવો રાગ-દ્વેષને વશ થઈને પ્રસન્ન થાય છે. ૪૨

એવમેવ વયં મૂઠા, કામભોગેસુ મુચ્છિયા ।
ડજ્જમાણું ન બુજ્જામો, રાગદોસગ્ગિણા જગં ૪૩

એવી રીતે આપણે મૂઠ્ઠા લોકો કામભોગમાં મૂર્છા પામ્યા છીએ અને રાગ-દ્વેષની અગ્નિમાં બળતા છતાં યુક્ત, નથી, ધર્મ પામતા નથી. ૪૩

લોગે લોચ્છા વમિત્તા ય, લહુભૂય વિહારિણા ।
આમોયમાણા ગચ્છન્તિ, દિયા કામક્રમા ઇવ । ૪૪

જે વિવેકી છે તે લોગવેલા લોગને ત્યાગીને પ્રસન્નતા સાથે પ્રવળ્યા લે છે અને પક્ષી અને વાયુની પેઠે અપ્રતિબદ્ધ વિહાર કરે છે. ૪૪

ઇમે ય બદ્ધા ક્ષન્દન્તિ, મમ હૃથજ્જભાગયા ।
વયં ચ સત્તા કામેસુ, ભવિસ્સામે જહા ઇમે ૪૫

હે આર્ય ! આપણે પ્રાપ્ત કામભોગને વિષે ગૃહ બન્યા છીએ જે અનેક ઉપાય કર્યા પછી પણ રહેવાના નથી. આ માટે અમે પણ ભુગુ આદિની જેમ સંસાર ત્યાગીને સંયમ લઇશું. ૪૫

સામિસં કુલલં દિસ્સ, બજ્જમાણું નિરામિસં ।
આમિસં સવ્વમુજ્જિત્તા, વિહરિસ્સામિનિરામિસા ૪૬

એક પક્ષીના મ્હોંમાં માંસનો ટુકડો જોઈને બીજી પક્ષી તેના ઉપર ઝડપ મારે છે પરંતુ માંસનો ટુકડો છોડ્યા પછી તે સુખી થાય છે એવી રીતે હું પણ માંસ સમાન સમસ્ત પરિગ્રહ છોડીશ અને નિરામિસ-અનાસક્ત થઈને વિચરીશ. ૪૬

ગિદ્ધોવમે ઉ નચ્ચાણું, કામે સંસારવૃણુ ।
ઉરગો સુવણ્ણપાસે વ્વ, સંકમાણો તણું ચરે ૪૭

ગિધ પક્ષીની ઉપમાને જાણીને અને કામભોગ સંસાર વૃદ્ધિના કારણ જાણીને એ પ્રમાણે એને છોડી દે. જેવી રીતે ગરૂડની સામે શંકિત સાપ ધીરે ધીરે નીકળીને ચાલ્યો જાય છે. ૪૭

નાગો વ્વ અન્વણું છિતા, અપ્પણા વસહિં વચ્ચે ।
એયં પથં મહારાયં, ઉચ્ચારિ ત્તિ મે સુયં ૪૮

હે મહારાજ ! જેવી રીતે હાથી અંધને તોડીને પોતાના
સ્થાને ચાલ્યો જાય છે એવી રીતે આ આત્મા પણ મોક્ષને મેળવે છે
એવું મેં જ્ઞાનીઓ પાસેથી સાંભળ્યું છે. ૪૮

ચઠતા વિઉલં રજ્જં, કામભોગે ય દુચ્ચએ ।
નિવ્વસયા નિરામિસા, નિન્નેહા નિપ્પરિગ્ગહા ૪૯

રાજા અને રાણી બન્ને વિપુલ રાજ્ય તથા દુઃખે કરીને ત્યાગવા
યોગ્ય કામભોગને છોડીને વિષયોથી નિવૃત્ત-અનાસક્ત થયા-સ્નેહ અને
પરિગ્રહ રહિત થયા. ૪૯

સમ્મં ધમ્મં વિચાણિત્તા, ચિચ્ચા કામગુણે વરે ।
તવં પમિજ્જહહ્કખાયં, ઘોરં ઘોરપરકમ્મા ૫૦

સમ્યક ધર્મને જાણીને, કામગુણને ત્યાગીને, તીર્થંકરે ઉપદેશેનો
ઘોર તપનો સ્વીકાર કર્યો અને ઘોર પરાક્રમ આદર્યું. ૫૦

એવં તે કમસો યુદ્ધા, સવ્વે ધમ્મપરાયણા ।
જમ્મમચ્ચુલઉવ્વિગ્ગા, દુક્ખસ્સન્તગવેસિણા ૫૧

એમ આ છએ જણા ક્રમશઃ સુખોધ પામીને ધર્મપરાયણ થયા
અને જન્મ-મરણના ભયથી ઉદ્વિગ્ન થઈને દુઃખોનો નાશ કરવા
લાગ્યા. ૫૧

સાસણે વિગયમોહાણું, પુવ્વિ ભાવણુભાવિયા ।
અચિરેણુવ કાલેણુ, દુક્ખસ્સન્તમુવાગયા ૫૨

વૈત્તરાગના શાસનમાં પૂર્વની ભાવનાથી ભાવિત થયેલ છ એ
જીવોએ થોડાજ વખતમાં દુઃખોનો અંત કર્યો. મોક્ષપદને પામ્યા. ૫૨

રાયા સહ દેવીએ, માહણા ય પુરોહિતો ।
 માહણી દારગા એવ, સવે તે પરિનિવૃણ ૫૩
 ॥ ત્તિ એમિ ॥

રાજ્ય અને સાથે તેની રાણી, પુરોહિત તથા બ્રાહ્મણી અને એ
 કુમારો આ બધા પરિનિર્વાણ પદને પામ્યા. ૫૩
 એમ હું કહું છું.

। ઈતિ ચૌદસું અધ્યયન ।



॥ સભિકખૂ પંચદહં અજઝયાણું ॥

પંદરમું અધ્યયન

ખાણું ચરિસામિ સમિચ્ચ ધમ્મં,
સહિએ ઊભજીકડે નિયાણુછિન્ને ।
સંથવં જહિજજ અકામકામે,
અન્નાયએસી પરિવ્યએ સ ભિકખૂ ૧

ભિક્ષુ તે છે કે જે મૌનવ્રત અંગીકાર કરી વિચરે છે. સમ્યક્ દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રરૂપ રતનત્રયવાળો ધર્મ છે, સરલ છે, કામ-લોગ પદાર્થોથી નિરપૃહ છે, નિદાન-વાસના વિનાનો છે, સંસારીઓના પરિચયોને છોડનાર છે અને જે અજ્ઞાત કુલોની ગોચરી કરે છે. ૧

રાએાવરયં ચરેજજ લાઢે, વિરએ વયવિયાયરકિંખએ ।
પન્ને અભિભૂય સવ્વદંસી જે,
કમ્હિ વિ ન મુચ્છિએ સ ભિકખૂ ૨

ભિક્ષુ તે છે જે રાગથી વિરક્ત છે, જે દ્રઢતાપૂર્વક સંયમમાં વિચરે છે, જે વેદ-શાસ્ત્રોનો જાણકાર છે, જે આત્મરક્ષક છે, જે યુદ્ધિમાન છે. જે પરિપહ વિજયી છે. જે સમદર્શી છે. જે કાઠપિણ વસ્તુમાં મૂર્છા વિનાનો છે તે ભિક્ષુ છે. ૨

અકોસવહં વિઘત્તુ ધીરે મુણી,
ચરે લાઢે નિચ્ચમાયગુત્તે ।
અવ્વગ્ગામણે અસંપહિક્કે જે,
કસિણું અહિયાસએ સ ભિકખૂ ૩

કઠોર વચન અને પ્રહારને જાણીને ધીરજથી સહન કરે, સદા-ચરણમાં પ્રવૃત્તિ કરે, સદા આત્મ ગુપ્ત રહે, અવ્યગ્ર મનવાળો અને

સંયમ માર્ગમાં આવતાં ક્યોને સકન કરે છે તે મુનિ છે. ૩

પંતં સયણાસણં ભઠતા,

સીઉણહં વિવિહં ચ દંસમસગં ।

અવ્વગ્ગમણે અસંપહિક્કે જે,

કસિણં અહિયાસએ સ લિકખૂ ૪

જીર્ણ પથારી અને આસન તથા શીત, ઉષ્ણ, ડાંસ, મચ્છર આદિ અનેક પ્રકારના ઉપસર્ગોને અવ્યગ્ર મને જે સહન કરે છે તે ભિક્ષુ છે. ૪

ના સક્કમ્મિચ્છઈ ન પૂયં,

ના ય વન્દણગં કુચ્ચો પસંસં ।

સે સંજએ સુવ્વએ તવસ્સી,

સહિએ આયગવેસએ સ લિકખૂ ૫

ભિક્ષુ તે છે જે સત્કાર નથી ઇચ્છતો, જે પૂજા નથી ઇચ્છતો, જે વંદન નથી ઇચ્છતો, જે પ્રશંસા નથી ઇચ્છતો, જે સંયત છે, જે વ્રતોનો પૂરો પાલક છે, જે તપસ્વી છે, જે આત્મગવેષી છે અને જે સ્તહિત-આત્મહિત કરનાર છે. ૫

જેણુ પુણ્ણા જહાઈ જીવિયં,

મોહંવા કાસિણં નિચચ્છઈ ।

નરનારિં પજહે સયા તવસ્સી,

નાય કોઊહલ્લં ઉવેઈ સ લિકખૂ ૬

જેની મોખતથી સંયમી જીવનનો નાશ થાય અને મહામોહનો અંધ થાય, એવા સ્ત્રી-પુરુષોની સંગતિ જે સદાને માટે છોડે છે, જે કુટુહલને પ્રાપ્ત થતો નથી તે ભિક્ષુ છે. ૬

છિન્નં સરં ભોમમન્તલિકખં,

સુમિણં લકખણુહણવત્થુવિન્નં ।

અંગવિચારં સરસ્સ વિજયં જે,
વિજ્ઞાહિં ન જીવઈ સલિકખૂ ૭

લિક્ષુ તે છે કે જે, છેદનવિદ્યા, સ્વરવિદ્યા, ભૂકમ્પવિદ્યા, અંતરિક્ષ
વિદ્યા, સ્વપ્ન શાસ્ત્ર, લક્ષણ, દંડ, વાસ્તુ, અંગવિચાર, પશુ-પક્ષીઓની
ખોલી જાણી. આ અધી વિદ્યાઓનો ઉપયોગ આજીવિકામાં નથી
કરતો. ૭

મન્તં મૂલં વિવિહં વેજ્જચિન્તં,
વમણવિરેયણુ ધૂમણેત્તસિણણું ।
આઉરે સરણું તિગિચ્છિયં ચ,
તં પરિન્નાય પરિવ્વએ સ લિકખૂ ૮

મંત્ર, જડી શુદ્ધી, વિવિધ વૈદ્ય પ્રયોગ-વમન, વિરેચન, ધૂમ્રયોગ
આખનું અંજન, સ્નાન, આતુરતા, માતાપિતાદિનું શરણુ: આ અધાને
જ્ઞાનથી હેય જાણીને છોડી દે છે તે જ લિક્ષુ છે. ૮

ખત્તિયગણુ ઉગ્ગરાયપુત્તામાહણુ,
ભોઘય વિવિહા ય સિામ્પણુ ।

ના તેસિં વયઈ સિલોગપૂયં,
તં પરિન્નાય પરિવ્વએ સ લિકખૂ ૯

ક્ષત્રિય, મલ્લ, ઉગ્રકુલ, રાજકુલ, બ્રાહ્મણ, ભોગિક અને જુદી
જુદી જ્ઞાનના શિક્ષીઓની પ્રશંસા અને પૂજા નથી કરતા, આની
સ દોષતા જાણીને જે ત્યાગે છે તે જ લિક્ષુ છે. ૯

ગિહિણુ જે પવ્વઈએણુ દિહ્ફા,
અમ્પવઈએણુ વ સંથુયા હવિજ્ઞા ।

તેસિં ઈહલોઘયઈલઈ,
જે સંથવં ન કરેઈ સ લિકખૂ ૧૦

જે દીક્ષા લીધા પછી અથવા પહેલા જે ગૃહસ્થોને જોવા હોય, પરિચય

કર્ષો હોય, એમની સાથે આલોકના ફલની પ્રાપ્તિ માટે વિશેષ પરિચય નથી કરતો તે જ ભિક્ષુ છે. ૧૦

સયણાસણપાણભોયણં વિવિહં,
આધમસાધમં પરેસિં ।

અદ્યએ પરિસેહિએ નિયણે જે,
તત્થ ન પઉસ્સઈ સ ભિકખૂ ૧૧

ગૃહસ્થને ત્યાં આહાર, પાણી, શય્યા, આસન તથા અનેક જાતના આદિમ સ્વાદિમ હોય છતાં પણ આપે નહિ અને ઇન્કાર કરે પણ તેના પર દ્વેષ કરે નહિ તે જ ભિક્ષુ છે. ૧૧

જં કિંચિ આહારપાણગં,
વિવિહં આધમસાધમં પરેસિં લલ્હું ।

જે તં તિવિહેણ નાણુકમ્પે,
મણ્વયકાયસુસંવુટે સ ભિકખૂ ૧૨

ગૃહસ્થોને ત્યાંથી જે કંઈ આહાર-પાણી અને અનેક પ્રકારના આદિમ-સ્વાદિમ પ્રાપ્ત કરીને જે બાલ-વૃદ્ધાદિ સાધુ ઉપર અનુકંપા કરે છે, મન, વચન, કાયાને વશ રાખે છે તે સાધુ છે. ૧૨

આયામગં ચેવ જવોદણું ચ,
સિયં સોવીર જવોદગં ચ ।

ન હીલએ પિણ્ડં નીરસં તુ,
પન્તકુલાઈં પરિવ્વએ સ ભિકખૂ ૧૩

ભિક્ષામાં ઝોસામણ, જવનું ભડકું, ઠંડો આહાર, કાંજનું પાણી, જવનું પાણી અને નિરસ આહારાદિ મળે તો પણ જે સાધુ નિંદા નથી કરતો તે સાધુ છે. ૧૩

સદા વિવિહા ભવન્તિ લોએ,
દિવ્વા માણ્વસ્સગા તિરિચ્છા ।

લીલા ભયભેરવા ઉદારા,

સોચ્યા ન વિહિજજઈ સ લિકખૂ ૧૪

લોકમાં દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યંચ સંબંધી અનેક જાતના મહાન ભયોત્પાદક શબ્દ થાય છે એ સાંભળીને જે ચલાયમાન નથી થતો તે લિક્ષુ છે. ૧૪

વાદં વિવિહં સમિચ્ચ લોચ્ચે,

સહિચ્ચે ખેયાણ્ણગચ્ચે ય કોવિચ્ચા ।

પન્ને અભિભૂય સવ્વદંસી,

ઉવસન્તે અવિહુડચ્ચે સ લિકખૂ ૧૫

લોકમાં પ્રચલિત અનેક જાતના વાદોને જાણીને જે વિદ્વાન સાધુ પોતાના આત્મહિતમાં સ્થિત રહીને સંયમમાં દબ રહે છે, પરિષહોને સહન કરે છે તથા બધા જીવોને પોતાના સમાન જીવે છે અને ઉપશાંત રહીને ક્રોધને પીકારૂપ નથી થતો તે લિક્ષુ છે. ૧૫

અસિચ્ચેજીવી અગિહ્ણે અભિરો,

જિઈન્દિચ્ચે સવ્વચ્ચો વિચ્ચમુક્કે ।

અણ્ણકસાઈ લહુઅપલકખી,

ચિચ્ચા ગિહ્ણં એગચ્ચરે સ લિકખૂ ૧૬

॥ ત્તિ ખેમિ ॥

અશિષ્ટ જીવી, ગૃહ રહિત, મિત્ર અને શત્રુથી રહિત, જિતેન્દ્રિય, સર્વથા મુક્ત, અદ્વકષાયી, અદ્વપાહારી, પરિગ્રહ ત્યાગી થઈને એકાકી રાગ-દ્વેષ રહિત વિચરે છે તે સાધુ છે. ૧૬

આમ હું કહું છું.

। ઇતિ પંદરમું અધ્યયન ।

॥ अंभयेर समाहिठाणा अज्जयाणुं ॥

सोलभुं अध्ययन

सुयं मे, आडिसं तेषुं लगवया जेवमइयायः—

हे आयुष्मान ! ते लगवान महावीर पासेधी जे मे सांलज्युं छे ते हुं कहुं छुं :-

धहुं अलु थेरेहिं लगवन्तेहिं दस अज्जयेर समा-
हिठाणा पन्नता, जे लिक्खु सोअ्या निसग्ग संज्जम-
अहुले, संवरअहुले, समाहिअहुले, गुत्ते गुत्तिंदिये
गुत्तअज्जयारी सया अज्जभत्तो विहारेण्ण ।

आ संसारमां अरेअर स्थवीर लगवतोअे अह्वय्यना दस
समाधिस्थान इरभाव्या छे. जे लिक्खु सांलणाने विचाराने संयममां,
संवरमां अने समाधिमां अहु द्रढ थाय अने मन, वयन, कायाधी
गुप्त, गुप्तेन्द्रिय, गुप्त अह्वयारी थप्पने हंभेशां अज्जभत्ता थप्पने विचरे.

इयरे अलु ते थेरेहिं लगवन्तेहिं दस अज्जयेर-
समाहिठाणा पन्नता, जे लिक्खु सोअ्या निसग्ग
संज्जमअहुले संवरअहुले समाहिअहुले गुत्तिं गुत्ते-
न्द्रिये गुत्तअज्जयारी सया अज्जभत्तो विहारेण्ण ?

स्थवीर लगवतोअे अह्वय्यना दस स्थान कया कया पताव्या
छे, जेते सांलणाने-चित्तवने संयम, संवर अने समाधिमां द्रढ गुप्त
गुप्तेन्द्रिय, गुप्त अह्वयारी सदा अज्जभत्ता विचरे.

धमे अलु ते थेरेहिं लगवन्तेहिं दस अज्जयेर-
ठाणा पन्नता, जे लिक्खु सोअ्या निसग्ग संज्जम-
अहुले संवरअहुले समाहिअहुले गुत्ते गुत्तिन्दिये
गुत्तअज्जयारी सया अज्जभत्तो विहारेण्ण ।

સ્થવીર ભગવંતોએ નિશ્ચયથી બ્રહ્મચર્યાના દશ સમાધિસ્થાન ફરમાવ્યા છે, જેને સાંભળીને-ધારણ કરીને સંયમ, સંવર અને સમાધિમાં દૃઢ ગુમ-ગુપ્તેન્દ્રિય, ગુમ બ્રહ્મચારી સદા અપ્રમત વિચરે.

તં જહા । વિવિત્તાઈં સયણાસણાઈં સેવિત્તાહવઈં
સે નિગ્ગન્થે । નો ઈત્થિપમ્મુપણ્ણગસંસત્તાઈં સયણા-
સણાઈં સોવિત્તા હવઈં સે નિગ્ગન્થે । તં કહ્મમિતિ ચે,
આયરિયાહ । નિગ્ગન્થસ્સ ખલુ ઈત્થિપમ્મુપણ્ણગસંસ-
ત્તાઈં સયણાસણાઈં સેવમાણ્ણસ્સ અમ્મલયારિસ્સ અમ્મલ-
ચેરે સંકા વા કંખા વા વિઈગિચ્છા વા સમુપન્નિજ્જળ્ણ,
ભેદં વા લભેજ્જળ, ઉમ્માયં વા પાઉણ્ણિજ્જળ, દીહ્મકાલિયં
વા રોગાયંકં હવેજ્જળ, કેવલિપન્નત્તાએ ધમ્માએ
ભંસેજ્જળ । તમ્હા નો ઈત્થિપમ્મુપણ્ણગસંસત્તાઈં સયણા-
સણાઈં સેવિત્તા હવઈં સે નિગ્ગન્થે । ૧

તે જેમ કે નિગ્ગન્થ સાધુઓ એકાંત શયન, આસનાદિ કરે છે, જેઓ સ્ત્રી, પશુ, નપુંસક આદિથી સેવાતાં સાધનો સેવતો નથી તે નિગ્ગન્થ છે. એવું કેમ કહ્યું ? તો આચાર્ય ગુરૂદેવ કહે છે કે નિગ્ગન્થ નિશ્ચયે કરી સ્ત્રી, પશુઓ, નપુંસકથી સેવાતાં શયનાસનો (બ્રહ્મચારી) સેવે તો એના બ્રહ્મચર્યામાં શંકા ભોગેચ્છા અને બ્રહ્મચર્યાના ફળમાં સંદેહ ઉત્પન્ન થાય છે અથવા સંયમનો ભંગ અને ઉન્માદ થઈ જાય છે. લાંબા વખત સુધી ટકનારને રોગ થાય છે અને કેવળી ભગવંતોએ ફરમાવેલા ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે. આ માટે નિશ્ચયપૂર્વક નિગ્ગન્થોએ સ્ત્રી, પશુ અને નપુંસકચુક્ત શય્યા-આસનાદિનું સેવન ન કરવું જોઈએ. ૧

નો ઈત્થિણું કહ્મં કહિત્તા હવઈં સે નિગ્ગન્થે ।
તં કહ્મમિતિ ચે, આયરિયાહ । નિગ્ગન્થસ્સ ખલુ
ઈત્થિણું કહ્મં કહ્મમાણ્ણસ્સ અમ્મલયારિસ્સ અમ્મલચેરે

સંકા વા કંખા વા વિઠગિચ્છા વા સમુપનિજ્જજ્જ ભેદં
વા લભેજ્જ ઉમ્માયં વા પાઉણ્ણિજ્જ દીહકાલિયં વા
રોગાયંકં હુવેજ્જ, કેવલિપન્નત્તાએ ધમ્માએ ભંસે-
જ્જ । તમ્હા નો ઇત્થીણું કહું કહેજ્જ । ૨

અર્થ:—જે સ્ત્રીઓની કયા નથી કરતો તે નિર્ગ્રંથ થાય છે.
તે કેવી રીતે? આચાર્ય ઉત્તર આપે છે:—અગાઉ પ્રમાણે [પૂર્વવત]

નો ઇત્થીણું સદ્ધિં સન્નિસેજ્જગયે વિહરિત્તા
હુવઇ સે નિગ્ગન્થે । તં કહ્મિતિ ચે, આયરિયાહ ।
નિગ્ગન્થસ્સ ખલુ ઇત્થીહિં સદ્ધિં સન્નિસેજ્જગયસ્સ
ખમ્ભયારિયસ્સ ખમ્ભચોરે સંકા વા કંખા વા વિઠ-
ગિચ્છા વા સમુપનિજ્જજ્જ ભેદં વા લભેજ્જ ઉમ્માયં
વા પાઉણ્ણિજ્જ દીહકાલિયં વા રોગાયંકં હુવેજ્જ,
કેવલિપન્નત્તાએ ધમ્માએ ભંસેજ્જ । તમ્હા ખલુ નો
નિગ્ગન્થે ઇત્થીહિં સદ્ધિં સન્નિસેજ્જગયે વિહરેજ્જ । ૩

જે સ્ત્રીઓની સાથે એક આસન ઉપર નથી બેસતો તે
નિર્ગ્રંથ કહેવાય છે. તે કેવી રીતે? આચાર્ય મહારાજ ઉત્તર આપે
છે. અગાઉ પ્રમાણે:—[પૂર્વવત] ૩

નો ઇત્થીણું ઇન્દિયાઇં મણ્ણોહરાઇં મણ્ણોરમાઇં
આલોઇત્તા નિજ્જાઇત્તા હુવઇ સે નિગ્ગન્થે । તં કહ્-
મિતિ ચે, આયરિયાહ । નિગ્ગન્થસ્સ ખલુ ઇત્થીણું
ઇન્દિયાઇં મણ્ણોહરાઇં મણ્ણોરમાઇં આલોએમાણ્ણસ્સ
નિજ્જાયમાણ્ણસ્સ ખમ્ભયારિસ્સ ખમ્ભચોરે સંકા વા
કંખા વા વિઠગિચ્છા વા સમુપનિજ્જજ્જ ભેદં વા
લભેજ્જ ઉમ્માયં વા પાઉણ્ણિજ્જ દીહકાલિયં વા
રોગાયંકં હુવેજ્જ, કેવલિપન્નત્તાએ ધમ્માએ ભંસે-
જ્જ । તમ્હા ખલુ નો નિગ્ગન્થે ઇત્થીણું ઇન્દિયાઇં મણ્ણોહરાઇં

અણુરમાઇં આલોએજ્ઞા નિજ્ઞાએજ્ઞા । ૪

અર્થ:—જે સ્ત્રીઓનાં મનોહર સુંદર, ઇંદ્રિયોને નથી જોતો, એનું ચિંતન નથી કરતો એ નિગ્રંથ કહેવાય. [આકીતું પૂર્વવત્] ૪.

નો નિગ્ગન્થે ઇત્થીણું કુહંતરંસિ વા દૂસન્તરંસિ વા ભિત્તન્તરંસિ વા કૂઠ્યસદ્ વા રુઠ્યસદ્ વા ગીયસદ્ વા હસિયસદ્ વા થણિયસદ્ વા કન્દિયસદ્ વા વિલવિયસદ્ વા સુણેતા હવઠ સે નિગ્ગન્થે । તં કહમિતિ ચો, આયરિયાહ । નિગ્ગન્થસ્સ ખલુ ઇત્થીણું કુહંતરંસિ વા દૂસન્તરંસિ વા ભિત્તન્તરંસિ વા કૂઠ્યસદ્ વા રુઠ્યસદ્ વા ગીયસદ્ વા હસિયસદ્ વા થણિયસદ્ વા કન્દિયસદ્ વા વિલિવિયસદ્ વા સુણે-માણુસ્સ ખમ્ભયારિયસ્સ ખમ્ભચેરે સંકા વા કંખા વા વિઈગિચ્છા વા સમુપનિજ્ઞાજ્ઞા ભેદં વા લભેજ્ઞા ઉમ્માયં વા પાઉણિજ્ઞા દીહકાલિયં વા રોગાયકં હવેજ્ઞા, કેવલિપન્નતાએ ધમ્માએ ભંસેજ્ઞા । તમ્હા નો ઇત્થીણું કુહંતરંસિ વા દુસન્તરંસિ વા ભિત્તન્તરંસિ વા કૂઠ્યસદ્ વા રુઠ્યસદ્ વા ગીયસદ્ વા હસિયસદ્ વા થણિયસદ્ વા કન્દિયસદ્ વા વિલવિયસદ્ વા સુણેમાણુ વિહરેજ્ઞા । ૫

જે પરદાની પાછળથી અથવા ભીંતના અંતરથી સ્ત્રીઓનાં મધુર શબ્દો, વિરહ વિલાપ, ગીત, હાસ્ય, સિસકારી, પ્રેમાલાપ વગેરેને નથી સાંભળતો એ નિગ્રંથ કહેવાય છે. ૫

નો નિગ્ગન્થે ઇત્થીણું પુવ્વરયં પુવ્વકીલિયં અણુસરિત્તા હવઠ સે નિગ્ગન્થે । તં કહમિતિ ચો, આયરિયાહ । નિગ્ગન્થસ્સ ખલુ ઇત્થીણું પુવ્વરયં

પુવ્વકીલિયં અણુસરેમાણુસ્સ ઐમ્ભયારિસ્સ ઐમ્ભચેરે
સંકા વા કંખા વા વિઘગિચ્છા વા સમુપનિજ્જન
ભેદં વા લભેજ્જ ઉમ્ભાયં વા પાઉણ્ણિજ્જ દીહકાલિયં
વા રોગાયકં હવેજ્જ, કેવલિપન્નતાએ ધમ્માએ
ભંસેજ્જ । તમ્હા નો ઇત્થીણ્ણં પુવ્વરયં પુવ્વકીલિયં
અણુસરેજ્જ । ૬

સ્ત્રીઓની સાથે ભોગવેલા ભોગ અને સ્ત્રીઓ સાથે પૂર્વાવસ્થામાં
કરેલી ક્રિડાનું સ્મરણ નથી કરતો તે નિગ્રંથ છે. ૬

નો નિગ્ગન્થે પણીયં આહારં આહરિતા હવઈ
સે નિગ્ગન્થે । તં કહમિતિ એ, આયરિયાહ । નિગ્ગ-
ન્થસ્સ ખલુ પણીયં આહારં આહારેમાણુસ્સ ઐમ્ભ-
યારિસ્સ ઐમ્ભચેરે સંકા વા કંખા વા વિઘગિચ્છા વા
સમુપનિજ્જન ભેદં વા લભેજ્જ ઉમ્ભાયં વા પાઉણ્ણિ-
જ્જ દીહકાલિયં વા રોગાયકં હવેજ્જ, કેવલિપન્ન-
તાએ ધમ્માએ ભંસેજ્જ । તમ્હા નો પણીયં
આહારેજ્જ । ૭

જે ગરિષ્ઠ ભોગન નથી કરતો એ નિગ્રંથ થાય છે. (શેષ
પૂર્વવત) ૭

નો અમ્ભયાએ પાણુભોયણ્ણં આહરેતા હવઈ
સે નિગ્ગન્થે । તં કહમિતિ એ, આયરિયાહ । નિગ્ગ-
ન્થસ્સ ખલુ અમ્ભયાએ પાણુભોયણ્ણં આહારેમાણુ-
સ્સ ઐમ્ભયારિસ્સ ઐમ્ભચેરે સંકા વા કંખા વા
વિઘગિચ્છા વા સમુપનિજ્જન ભેદં વા લભેજ્જ
ઉમ્ભાયં વા પાઉણ્ણિજ્જ દીહકાલિયં વા રોગાયકં
હવેજ્જ, કેવલિપન્નતાએ ધમ્માએ ભંસેજ્જ; તમ્હા
નો અમ્ભયાએ પાણુભોયણ્ણં આહારેજ્જ । ૮

જે પ્રમાણથી અધિક આહાર પાણી કરતો નથી તે નિઘ્રંથ છે. (શેષ પૂર્વવત) ૮

નો વિભૂસાણુવાદી હવર્થ સે નિગ્ગન્થે । તં કહુમિતિ ચો, આયરિયાહ । વિભૂસાવત્તિએ વિભૂસિય-સરીરે ઈત્થિજણુસેસ અલિલસણિજ્જે હવર્થ । તએાણું તસેસ ઈત્થિજણુણું અલિલસિજ્જમાણુસેસ અમ્ભએરે સંકા વા કંખા વા વિઠ્ઠિગિચ્છા વા સમુપજિજ્જનન ભેદં વા લલેજ્જન ઉમ્માયં વા પાઉણિજ્જન દીહકાલિયં વા રોગાયંકં હવેજ્જન, કેવલિપન્નતાએા ધમ્માએા ભસેજ્જન । તમ્હા નો વિભૂસાણુવાદી હવિજ્જન । ૯

જે શરીરની વિભૂષા નથી કરતો એ નિઘ્રંથ છે. (શેષ પૂર્વવત) ૯

નો સદરુવરસગન્ધકાસાણુવાદી હવર્થ સે નિગ્ગન્થે । તં કહુમિતિ ચો, આયરિયાહ । નિગ્ગન્થસેસ ખલુ સદરુવગન્ધકાસાણુવાદિસેસ અમ્ભયારિસેસ અમ્ભએરે સંકા વા કંખા વા વિઠ્ઠિગિચ્છા વા સમુપજિજ્જનન, ભેદં વા લલેજ્જન ઉમ્માયા વા પાઉણિજ્જન, દીહકાલિયં વા રોગાયંકં હવેજ્જન, કેવલિપત્તતાએા ધમ્માએા ભસેજ્જન । તમ્હા નો સદરુવરગન્ધકાસાણુવાદી ભવેજ્જન સે નિગ્ગન્થે । ઇસમે અમ્ભએરસમાહિઠાણુ ભવતિ ॥ ૧૦ ॥

જે મનોર શબ્દ રૂપ, રસ, સ્પર્શાદિનું સેવન કરતો નથી તે નિઘ્રંથ છે. આ દશ અન્નચર્યાના સમાધિસ્થાન છે. અર્હિયા શ્લોક પણુ છે. જેમ કે:—૧૦

ભવન્તિ ઈત્થ સિલોગા, તં જહા:-

જં વિવિત્તમણાક્રમેણું, રહિયં ઈત્થિજ્જેણુ ય ।
 ખમ્ભએરસ રકખઠ્ઠા, આસયં તુ નિસેવએ ૧

જે સ્થાન એકાંત, સ્ત્રીઆદિથી રહિત અવ્યાપ્ત હોય. પ્રહ-
 ચર્યાની રક્ષાને માટે તેવા સ્થાનને (સાધુઓ) ન સેવે, ૧

મણુપદહાયજ્જણુણી, કામરાગવિવઠ્ઠુણી ।
 ખમ્ભએરરઓ ભિકખૂ, થીકહં તુ વિવજ્જએ ૨

પ્રહચર્યામાં પ્રીતિવાળો ભિક્ષુ મનને આનંદ ઉપખવનારી, કામ-
 રાગ વધારનારી સ્ત્રી કથાને છોડી દે ૨

સમં ચ સંથવં થીહિં, સંકહં ચ ચ્ચભિકખણું ।
 ખમ્ભએરરઓ ભિકખૂ, નિચ્ચસો પરિવજ્જએ ૩

પ્રહચર્યામાં પ્રીતિવાળો ભિક્ષુ વારંવાર સ્ત્રીઓનો પરિચય અને
 સાથે ખેસવાનું-વાર્તાલાપ સદાને માટે છોડી દે. ૩

અંગપચ્ચંગસંઠાણું, ચારુદ્ધિવિયપેહિયં ।
 ખમ્ભએરરઓ થીણું, ચકખુગિજ્જં વિવજ્જએ ૪

પ્રહચર્યારત સાધુ સ્ત્રીઓના અંગ-પ્રત્યંગ-સંસ્થાન અને એના
 મધુર ભાષણના ડંગને વિકારી દષ્ટિથી જ્ઞેવાનું છોડી દે. ૪

કૂઠયં રુઠયં ગીયં, હસિયં થણિયકન્દિયં ।
 ખમ્ભએરરઓ થીણું, સોયગિજ્જં વિવજ્જએ ૫

પ્રહચર્યા પ્રેમી સાધુ સ્ત્રીઓના મીઠા રુદન, ગીત, હાસ્ય,
 સિસ્કારી, વિલાપ આદિ કાનગાભ્ય વિષયનો ત્યાગ કરે. ૫

હાસં કિઠં રઠં દપ્પં, સહસાવિત્તાસિયાણિ ય ।
 ખમ્ભએરરઓ થીણું, નાણુચિન્તે કયાઈ વિ ૬

પ્રહચર્યારત સાધુ સ્ત્રીઓના હાસ્ય, ક્રીડા, રતિ, દર્પ, ભોજન,
 ભોગાદિકતું સ્મરણુ કદાપિ ન કરે. ૬

પણીયં ભત્તપાણું તુ, ખિખ્પં મયવિવટ્ઠણું ।
અમ્ભચેરરચ્ચો ભિકખૂ, નિચ્ચસો પરિવજ્જચ્ચે ૭

શીઘ્ર મદ્ધવધારનાર, સિન્ધુ લોજન-પાણીનો અહ્મચર્યરત સાધુ
સદાને માટે ત્યાગ કરે. ૭

ધમ્મલક્કં મિયં કાલે, જત્તત્થં પણિહાણવં ।
નાઠમત્તં તુ ભુન્નિજ્જ, અમ્ભચેરરચ્ચો સયા ૮

અહ્મચર્યરત સાધુ હંમેશાં ઉચિત-યોગ્ય કાળે શુદ્ધ એપણા
દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલો આહાર સંયમ યાત્રાના નિર્વાહ અર્થે પરિચિત
માત્રામાં લે, પ્રમાણથી અધિક આહાર કરે નહિ. ૮

વિભૂસં પરિવજ્જેજ્જ, સરીરપરિમણ્ણણું ।
અમ્ભચેરરચ્ચો ભિકખૂ, સિંગારત્થં ન ધારચ્ચે ૯

અહ્મચર્ય પ્રેમી ભિક્ષુ શરીરની વિભૂષા અને શોભા વધારવાનું
છોડી દે. (દેહ પર વસ્ત્રો) શૃંગારાર્થે ધારણુ ન કરે. ૯

સદ્દે રુવે ય ગન્ધે ય, રસે ક્કાસે તહેવ ય ।
પંચવિહે કામગુણે, નિચ્ચસો પરિવજ્જચ્ચે ૧૦

પાંચ પ્રકારના કામગુણો શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શને
સદાને માટે ત્યાગે. ૧૦

આલચ્ચો થીજણાઠ્ઠણ્ણો, થી કહ્હા ય મણ્ણારમા ।
સંથવો ચેવ નારીણું, તાસિં ઠન્દિયદ્ધરિસણું ૧૧

૧ સ્ત્રીઓથી પરિચિત સ્થાન, ૨ સ્ત્રીઓની મનોરમ કથાઓ,
૩ સ્ત્રીઓનો પરિચય, ૪ સ્ત્રીઓની ઠન્દિયોતું જ્ઞેવું.— ૧૧

કૂઠયં રૂઠયં ગીયં, હાસ ભુત્તાસિયાણિ ય ।
પણીયં ભત્તપાણું ચ, અઠ્ઠમ્મયં પાણુભોયણું ૧૨

૫ સ્ત્રીઓના મીઠા શબ્દ, રૂઠન, ગીત, હાસ્યાદિ સાંભળવું, ૬
પૂર્વે ભોગવેલા ભોગોતું સ્મરણુ કરવું, ગરિષ્ઠ આહારાદિ કરવું,

૮ અધિક આહાર-પાણી કરવું, — ૧૨

ગત્તભૂસણુમિદું ચ, કામભોગા ય દુઃખજ્યા ।

નરસત્તગવેસિસ્સ, વિસં તાલઉડં જહા ૧૩

૯ શરીરની શોભા કરવી, ૧૦ મનોહ શખ્દાદિ વિષય અને દુર્જય કામ એ આત્મગવેષી પુરૂષોને માટે તાલપુટ વિષસમાન છે. ૧૩

દુઃખજ્યે કામભોગે ય, નિચ્ચસો પરિવળજ્યે ।

સંકાઠાણુણિ સવ્વાણિ, વળજેળળ પણિહાણુવં ૧૪

એકાગ્ર મન રાખનાર બ્રહ્મચારી કષ્ટ સાધ્ય કામભોગને સદાને માટે ત્યાગે, અથા પ્રકારના શંકાસ્થાનો છોડી દે. ૧૪

ધમ્મારામે ચરે લિકખૂ, ધિર્ધમં ધમ્મસારહી ।

ધમ્મારામે રતે દન્તે, ખમ્ભાચેરસમાહિએ ૧૫

ધર્મરૂપ આગમાં રમણુ કરનાર ધર્મ રથનો સારથી ધૈર્યવાન, ઇન્દ્રિયોને દમનાર અને બ્રહ્મચર્ય સમાધિનો ધારક સાધુ હંમેશાં ધર્મરૂપ બગીચામાં જ વિહાર કરે. ૧૫

દેવદાણુવગન્ધવ્વા, જકખરકખસ કિન્નરા ।

ખમ્ભાચારિ નમસન્તિ, દુક્કરં જે કરન્તિ તં ૧૬

દુષ્કર વ્રતનું પાલન કરનાર બ્રહ્મચારીને દેવો, દાનવો, ગંધર્વો યક્ષો, રાક્ષસો, કિન્નરો નમસ્કાર કરે છે. ૧૬

એસ વમ્મે ધુવે નિચ્ચે, સાસએ જિણુદેસિએ ।

સિદ્ધા સિજઝન્તિ ચાણુણુ, સિજિઝસ્સંતિ તહાવરે ૧૭

॥ ત્તિ યેમિ ॥

આ ધર્મ ધ્રુવ, નિત્ય, શાશ્વત, જિનેશ્વરોએ ઉપદેશો છે, એનું પાત્રન કરનાર અનેક જીવ સિદ્ધ થયા છે, થાય છે અને થશે. ૧૭

એમ કહું છું.

। ઇતિ સોળમું અધ્યયન ।

। पावसमण्डलं सत्तह्द अज्जयणं ।

सत्तरसुः अर्थयन

जे केई उ पव्वधये नियण्ठे,

धम्मं सुणित्ता विण्णोववन्ते ।

सुहृदसहं लखिउं ओहिनालां,

(वहरेण्ण पच्चा य जहासुहं तु १

केटलाक निर्ग्रंथो पहला धर्म सांभलीने विनयशील थरने
दुर्लभ धर्ममां प्रवर्ते छे, परंतु फाछगथी स्वछंदे विहरे छे.

सेण्ण द्दं पाउरणं मि अत्थि,

उत्पण्णं लोत्तुं तहेव पाउं ।

जण्णामि जं वद्धं आउसोत्ति,

किं नाम काहामि सुयेणु लान्ते २

आ स्वछंदी शिष्य गुइने कहे छे के हे लगवान ! मने दह
आवास भणी गयो छे, वस्त्र छे, लोहन-पाणी छे, अने जे हाल वते
छे, ते हुं जण्णं छुं, तो हे आयुष्यमान ! हुं श्रुत लण्णीने
शुं करं ? २

जे केई पव्वधये, निदासीले पगाभसो ।

लोअ्या पेअ्या सुहं सुवधं, पावसमण्णे त्ति पुअ्यधं ३

केटलाक साधुओ दीक्षित थरने पूज निर्द्राणु-आणसु थरं नय
छे अने आय छे, पीअे छे अने सुते छे, तेओ पाप श्रमणु
कहेवाय छे. ३

आयरियउवण्णामेहिं, सुयं विण्णयं य गाहिअे ।

ते अेव णिंसधं आले, पावसमण्णे त्ति पुअ्यधं ४

જે આચાર્ય ઉપાધ્યાયથી શ્રુત અને વિનય ધર્મ પ્રાપ્ત કર્યો છે તે આચાર્યોને અજ્ઞાની નિંદે છે તે પાપ શ્રમણ કહેવાય છે. ૪

આચરિયઉવજઝાયાણું, સમ્મનં ન પડિતમ્પઈ ।

અપદિપૂયએ થધ્ધે, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ ૫

જે ધમંડી-અક્કડ થઇને આચાર્યો-ઉપાધ્યાયોની સુસેવા કરતો નથી અને ગુણીજનોની પૂજા-અહુમાન કરતો નથી તે પાપ શ્રમણ કહેવાય છે. ૫

સમ્મદ્દમાણુ પાણ્ણાણિ, ખીયાણિ હરિયાણિ ય ।

અસંજતે સંજયમ્મનમાણુ, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ ૬

પાણી, ખીજ અને લીલોતરીનું મર્દન કરનારો અને ખુદ પોતે અસંયતિ થઇને સંયતિ માનનારો પાપ શ્રમણ છે. ૬

સંથારં ફલગં પીઠં, નિસેજ્જં પાયકમ્મલં ।

અધ્પમન્નિજ્જયમારૂહઈ, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ ૭

તૃણની પથારી, પાટ, આસન, સ્વાધ્યાયમૂમિ, પગ લુછણીયું એને પુંજ્યા વિના ઉપયોગ કરે તે પાપ શ્રમણ છે. ૭

દવદવસ્સ ચરઈ, પમતે ય અભિકખણું ।

ઉચ્ચંઘણે ય ચણ્ણે ય, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ ૮

જે ઝડપથી અચત્નાથી ચાલે છે, પ્રમાદી થઇને ખાલક આદિને ઉઠાંઘે છે, જે ઠેઠાથી છે તે પાપ શ્રમણ કહેવાય છે. ૮

પડિલેહ્ઠઈ પમત્તે, અવઉજ્જઈ પાયકમ્મલં ।

પડિલેહ્ઠાઅણાઉત્તે, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ ૯

જે પડિલેખનમાં પ્રમાદ કરે છે, જે પાત્રને અને કંબલને અહિ તહિ વેરવિખેર રાખે છે, પ્રતિલેખનમાં અનુપયોગ સેવે છે તે પાપ શ્રમણ છે. ૯

પડિલેહૃઈ પમતે સે, કિંચિ હુ નિસામિયા ।

ગુરુપારિભાવએ નિચ્ચં, પાવસમણે તિ પુચ્ચઈ ૧૦

જે પ્રતિલેખનમાં પ્રમાદ સેવે છે. જે વિકથા સાંભળવામાં મન લગાવે છે અને શિખામણુ આપનાર ગુરૂની સામે બોલે છે તે પાપ શ્રમણુ છે ૧૦

બહુમાઈ પમુહરે, થધ્ધે લુધ્ધે અણિગ્ગાહે ।

અસંવિભાગી અવિયત્તે, પાવસમણે તિ પુચ્ચઈ ૧૧

જે બહુ માયાવી, કપટી, જે અતિ વાચાળ, ધમંડી, લુબ્ધ, અસંયમી, સ્વાર્થી, એકલપેટા, અપ્રિય છે તે પાપ શ્રમણુ છે. ૧૧

વિવાદં ચ ઉદ્દીરેઈ, અહુમ્મે અત્તપન્નહા ।

વુગ્ગાહે કલહે રત્તે, પાવસમણે તિ પુચ્ચઈ ૧૨

જે વિવાદના પ્રસંગો ઉભા કરે છે, જે અધર્મી છે, જે આત્મા બુદ્ધિ વિનાનો છે, જે લડાઈ અને કલહમાં આસક્તિવાળો છે તે પાપ-શ્રમણુ કહેવાય છે. ૧૨

અધિરાસણે કુકુમ્મએ, જત્થ તત્થ નિસીયઈ ।

આસણુમ્મિ અણ્ણાઉત્તે, પાવસમણે તિ પુચ્ચઈ ૧૩

જે અસ્થિર આસનવાળો છે, કુચ્ચેટા કરનાર છે, જે ગમે ત્યાં બેસી જાય છે, જે આસનાદિના વિષયમાં અનુપયોગી છે તે પાપ-શ્રમણુ છે. ૧૩

સસરહ્પપાએ સુવઈ, સેજ્જં ન પડિલેહૃઈ ।

સંથારએ અણ્ણાઉત્તે, પાવસમણે તિ પુચ્ચઈ ૧૪

જે સચિત્ત રજવાળા પગને પૂંજ્યા વિના સૂઈ જાય છે, જે પથારીનું પડિલેહણુ કરતો નથી, જે સંથારાના વિષયમાં અનુપયોગી છે તે પાપશ્રમણુ છે. ૧૪

દુહ્ન દહીવિગઈઓ, આહારેઈ અલિકખણું ।

અરએ ય તવોકમ્મે, પાવસમણે ત્તિ પુચ્ચઈ ૧૫

જે દુધ, દહીં અને વિગયનું વારંવાર સેવન કરે છે, જે તપ કર્મમાં પ્રીતિ વિનાનો છે તે પાપ શ્રમણ છે. ૧૫

અત્યન્તમ્મિ ય સૂરમ્મિ, આહારેઈ અલિકખણું ।

ચોઈઓ પડિચોઈઓ, પાવસમણે ત્તિ પુચ્ચઈ ૧૬

જે સૂર્યના અસ્ત સુધી ખા-ખા કરે છે. એવું ન કરવાનો ઉપદેશ આપનારની સામે ખોલે છે તે પાપ શ્રમણ છે. ૧૬

આયરિયપરિચ્ચાઈ, પરપાસણસેવએ ।

ગાણુંગણિએ કુખ્ભૂએ, પાવસમણે ત્તિ પુચ્ચઈ ૧૭

જે આચાર્યનો ત્યાગ કરે છે, પર પાખંડને સેવે છે. જે છ છ માસમાં ગચ્છને બદલે છે તે પાપ શ્રમણ છે. ૧૭

સયં ગેહું પરિચ્ચજ્જ, પરગેહુંસિ વાવરે ।

નિમિત્તેણુ ય વવહરઈ, પાવસમણે ત્તિ પુચ્ચઈ ૧૮

જે પોતાનું ઘર છોડીને બીજાને ઘેર ફરે છે, જે નિમિત્ત બતાવીને દ્રવ્ય ઉપાર્જે છે તે પાપ શ્રમણ કહેવાય છે, ૧૮

સન્નાઇપિણ્ણં જેમેઈ, નેચ્છઈ સામુદ્દાણિયં

ગિહિનિસેજ્જ ચ વાહેઈ, પાવસમણે ત્તિ પુચ્ચઈ ૧૯

જે પોતાની જ્ઞાતિનો આહાર લે અને સામુદાયિકની લિક્ષા લેતો નથી, જે ગૃહસ્થની પથારી ઉપર ખેસે છે તે પાપ શ્રમણ કહેવાય છે. ૧૯

એયારિસે પંચકુસીલેસંવુડે,

રુવન્ધરે મુણિપવરાણુ હેહિં મે ।

અયંસિ લોએ વિસમેવ ગરહિએ,
 ન સે ઈહં નેવ પરત્થલોએ ૨૦

આ રીતે પાંચ પ્રકારના કુશીલ (પાંચસ્થ, ઉસત્ત, કુશીલ સંસકત અને સ્વચ્છંદ) થી યુક્ત સંવર રહિત વેષધારી, શ્રેષ્ઠ મુનિ-યોની અપેક્ષાએ નીચ છે, આવા માણસો વિપત્તી માફક નીચ છે, તેનો આ લોક કે પરલોક સુધરતો નથી. ૨૦

જે વજ્જએ એતે સદા ઉ દોસે,
 સે સુવ્વએ હોઈ મુણીણ મજ્જે ।

અયંસિ લોએ અમયં વ પૂઈએ,
 આરાહએ લોગમિણં તહા પરં ૨૧
 ॥ ત્તિ ઐમિ ॥

જે મુનિ આ દોષોને સદાને માટે છોડે છે એ મુનિઓમાં સુવ્રતી થાય છે. આવા મુનિ આ લોકમાં અમૃત સમાન પૂજનીય થઈને આ લોક પરલોકની આરાધના કરે છે [સુધારે છે.] ૨૧

એમ હું કહું છું,

! ઈતિ સત્તરમું અધ્યયન ।

। સંજ્ઞાનં અઠારહમં અજઝયાણું ।

સંયતિ નામનું અઠારમું અધ્યયન

કમ્પિલ્લે નયરે રાયા, ઉદ્દિણ્ણુબલવાહલે ।

નામેણું સંજ્ઞાએ નામં, મિગવ્વં ઉવણ્ણિગ્ગાએ ૧

કંપિલપુર નગરમાં સંજ્ઞા નામનો રાજા મોટી સેના અને વાહન લઈને મૃગયાને માટે ગામ બહાર નીકળ્યો. ૧

હયાણીએ ગયાણીએ, રહાણીએ તહેવ ય ।

પાયતાણીએ મહત્તા, સવ્વએા પરિવારિએ ૨

એ ઘોડા ઉપર સવાર થઈને ઘોડા, હાથી, રથો અને પાયદલ એ-ચારે જાતની મોટી સેનાથી ઘેરાયેલો કંપિલપુરના કેસર ઉદ્યાનમાં પહોંચ્યો. ૨

મિએ અહ્હુલિત્તા હયગએા, કમ્પિલ્લુજ્જાણુ કેસરે ।

લીએ સન્તે મિએ તત્થ, વહેઈ રસમુચ્છિએ ૩

ત્યાં રસ મૂર્છિત થઈને હરણોને ક્ષોભ પમાડતો ભયભીત અને થાકેલા મૃગને મારવા લાગ્યો. ૩

અહ કેસરમ્મિ ઉજ્જાણુ, અણ્ણુગારે તવોધણુ ।

સન્નઝાયન્નઝાણુસંણુ-તે, ધમ્મન્નઝાણું ઝિયાયઈ ૪

હવે આ કેસર બાગમાં તપોધની અણુગાર સન્નઝાય અને ધ્યાનથી યુક્ત ધર્મધ્યાન કરે છે. ૪

અધ્દેવમણ્ણુવમ્મિ, ઝાયતિ ક્ખવિયાસવે ।

તરસાગએ મિગે પાસં, વહેઈ સે નરાહિવે ૫

આશ્રવેાનો ક્ષય કરનાર એ મહાત્મા વૃક્ષ લતાઓના મંડપમાં ધ્યાન ધરે છે. એની પાસે આવેલા મૃગને રાજાએ માર્યો. ૫

અહ આસગચ્છો રાયા, ખિચ્પમાગમ્મ સો તહિં ।
હચ્છો મિચ્છો ઉ પાસિત્તા, અણુગારં તત્થ પાસર્ધ ૬

હવે અશ્વારુઠ રાજા ત્યાં જલ્દી આવે છે અને પોતાના મારેલા મૃગને જીવે છે અને ત્યાં અણુગારને પણ જીવે છે. ૬

અહ રાયા તત્થ સંભન્તો, અણુગારો મણ્ણા હચ્છો ।
મચ્છો ઉ મન્દપુણ્ણેણ્ણ, રસગિધ્ધેણ્ણ ધિત્તુણ્ણા ૭

મુનિને જોઈ ને રાજા ભયભીત થયો અને વિચારવા લાગ્યો કે હું રસ લોલુપ હતભાગી છું ! મેં નિરપરાધી જીવને માર્યો અને અણુગારને પણ દુઃખી કર્યા. ૭

આસં વિસજ્જઈત્તાણ્ણ, અણુગારસ્સ સો નિવો ।
વિણ્ણએણ્ણ વન્દચ્છો પાચ્છો, ભગવં એત્થ મે ખમે ૮

રાજા ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતર્યો અને મુનિરાજના ચરણોમાં સવિનય નમસ્કાર કરીને કહેવા લાગ્યો કે હું ભગવાન ! મને ક્ષમા આપો. ૮

અહ મોણ્ણેણ્ણ સો ભગવં, અણુગારે ઝાણ્ણમરિસચ્છો ।
રાયાણ્ણં ન પડિમન્તેઈ, તચ્છો રાયા ભયદુચ્છો ૯

અણુગાર (ભગવાન) ધ્યાન મગ્ન હતા એટલે મૌન રહ્યા અને રાજાને કોઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ, એટલે રાજા વિશેષ ભયભીત થયો. ૯

સંજ્જચ્છો અહમમ્મીતિ, ભગવં વાહરાહિ મે ।
કુધ્ધે તેચ્છેણ્ણ અણુગારે, હહેજ્જ નરકોડિચ્છો ૧૦

હું ભગવાન ! હું સંજ્જ્ય રાજા છું, મારી સાથે આપ જોલો, કારણ કે ક્રોધાન્વિત અણુગાર પોતાના તેજથી કરોડો મનુષ્યને આળી નાંખે છે. ૧૦

અભાગ્યો પત્થિવા તુખલાં, અભાયદાયા ભવાહિ ય ।

અણિચ્ચે જીવલોગમ્મિ, કિં હિંસાએ પસજજસી ૧૧

હે પાર્થિવ—રાજા, તને અભય છે. તું પણ અભયદાતા થા. અનિત્ય એવા આ સંસારમાં હિંસામાં તું કેમ રાચે છે? ૧૧

જયા સવ્વં પરિચ્ચજજ, ગન્તવ્વમવસરસ તે ।

અણિચ્ચે જીવલોગમ્મિ, કિં રજજમ્મિ પસજજસી ૧૨

જ્યારે અંધું છોડીને (કર્મવશ) જવાનું છે તો અનિત્ય સંસાર અને રાજ્યમાં તું શા માટે આસક્ત-લુબ્ધ થયો છું? ૧૨

જીવિયં એવ રૂવં ચ, વિજ્જસંપાયચંચલં ।

જત્થ તં મુજ્જસી રાયં, પેચ્ચત્થં નાવણ્ણસે ૧૩

હે રાજા! આ જીવન અને રૂપ વિજ્જણીના ચમકારા જેવું ચંચળ છે, જેના ઉપર તને મોહ થાય છે. તને પરભવ-મરણ પછીનો ખોધ નથી. ૧૨

દારણિ ય સુયા એવ, મિત્તા ય તહ અન્ધવા ।

જીવન્તમણ્ણજીવન્તિ, મયં નાણ્ણવ્વયન્તિ ય ૧૪

સ્ત્રી, પુત્રો, મિત્રો અને બાંધવો જીવિત છેત્યાં સુધી જ સાથી છે પરંતુ મર્યા પછી તે સાથી નથી. ૧૪

નીહરન્તિ મયં પુત્તા, પિતરં પરમદુક્કિખયા ।

પિતરો વિ તહા પુત્તે, અન્ધૂ રાયં તવં ચરે ૧૫

હે રાજા! પુત્રો મૃત પિતાને અતિ દુઃખિત થઈને બહાર કાઢે છે. એવી રીતે પિતા મૃત પુત્રને, અંધુ અંધુના મૃતકને બહાર કાઢી નાખે છે. માટે હે રાજા! તું તપને સેવ. ૫૧

તઓ તેણ્ણજિજએ દવ્વે, દારે ય પરિરખિએ ।

કીલન્તિન્ને નરા રાયં, હુંદુતુદુમલાંકિયા ૧૬

મર્યા પછી તેનાં ઉપાગ્નિત દ્રવ્યને અને સાયવેત્રી સ્ત્રીને ખીજા હુબ પુષ્ટ અને વિભુષિત લોકો તેનો ઉપભોગ કરે છે. ૧૬

તેણાવિ જં કયં કમ્મં, સુહં વા જઈ વા દુહં ।
કમ્મુણા તેણુ સંજુત્તો, ગચ્છતી ઉ પરં ભવં ૧૭

એ મૃતાત્માએ સુખફલદાતા અથવા દુઃખફલદાતા-જેવાં કર્મ કર્યાં છે એવાં કર્મોથી યુક્ત પરભવમાં જાય છે. ૧૭

સોઝીણુતસ્સ સો ધમ્મં, અણુગારસ્સ અન્તિએ ।
મહયાસવેગનિવ્વેદં, સમાવન્નો નરાહિવો ૧૮

નરાધિપતિ એ મુનિરાજ પાસેથી ધર્મ સાંભળીને મહાન સંવેગ અને નિર્વેદને પામ્યો. ૧૮

સંજઓ થઈઉં રજજં, નિક્ખન્તો જિણુસાસણુ ।
ગદ્દલાહિસ્સ ભગવઓ, અણુગારસ્સ અન્તિએ ૧૯

સંયતિ રાજ રાજ્યને છોડીને ભગવાન ગદ્દલાહી અણુગારની પાસે જિનશાસનમાં દીક્ષિત થયા. ૧૯

ચિચ્ચા રફું પવ્વઈ એ, ખત્તિએ પરિભાસઈ ।
જહા તે દાસઈ સ્વં, પસન્નં તે તહા મણુ ૨૦

રાષ્ટ્ર-દેશનો ત્યાગ કરીને પ્રવર્જિત ક્ષત્રિય રાજર્ષિએ સંજ્યને કહ્યું કે જેવું આપતું રૂપ સુંદર છે તેવું આપતું મન પણ પ્રસન્ન છે. ૨૦

કિંનામે કિંગોત્તે, કસ્સદુઓ વ માહણુ ।
કહં પડિયરસી ભુધ્ધે, કહં વિણીએ ત્તિ વુચ્ચસી ૨૧

પ્રશ્ન-આપતું નામ શું છે ? શું ગોત્ર છે ? શા માટે મહાન થયા ? ગુરુજનોની સેવા કેવી રીતે કરો છો ? અને કેવી રીતે વિનયવાન કહેવાઓ છો ? ૨૧

સંજ્ઞો નામ નામેણું, તહા ગોત્તણુ ગોત્તમો ।

ગદલાલી મમાયરિયા, વિજ્ઞયરણુપારગા ૨૨

ઉત્તર-મારું નામ સંજ્ઞય છે. મારું ગોત્ર ગૌતમ છે, મારા આચાર્ય ગદલાલી છે-જે વિદ્યા અને ચારિત્રના પારંગત છે. ૨૨

કિરિયં અકિરિયં વિણયં, અન્નાણું ચ મહામુણી ।

એએહિં ચઉહિં ઠાણેહિં, મેયન્ને કિં પલાસાઈ ૨૩

હે મહામુનિ ! ક્રિયાવાદ, અક્રિયાવાદ, વિનયવાદ અને અજ્ઞાન-વાદ એ ચાર વાદોમાં રહેનાર તું કહે છે ? એ લોકો એકાન્ત પ્રશ્ન-પણા કરે છે. ૨૩

ધર્મ પાઉકરે યુધ્ધે, નાયએ પરિણિવ્વુએ ।

વિજ્ઞયરણુસંપન્ને, સચ્ચ સચ્ચેપરક્રમે ૨૪

વિદ્યા અને ચારિત્ર સંપન્ન, સત્યવાદી અને સત્યપરાક્રમી પરિ-નિવૃત્ત સર્વજ્ઞ ભગવાન મહાવીરે આ વાદોને પ્રકટ કર્યા છે. ૨૪

પડન્તિ નરએ ઘોરે, જે નરા પાવકારિણો ।

દિવ્યં ચ ગર્ધં ગચ્છન્તિ, ચરિતા ધમ્મમારિયં ૨૫

પાપ કર્મ કરનાર ઘોર નરકમાં પડે છે અને ધર્મતું આચરણુ કરનાર દિવ્ય ગતિમાં જાય છે. ૨૫

માયાવુધયમેયં તુ, મુસાલાસા નિરત્થિયા ।

સંજ્ઞમાણો વિ અહં, વસામિ ધરિયામિ ચ ૨૬

એ વાદી માયાપૂર્વક બોલે છે. એટલા માટે એની વાણી મિથ્યા અને નિરર્થક છે, એના કથનને સાંભળીને હું સંયમમાં સ્થિત છું અને યત્નાપૂર્વક ચાલું છું. ૨૬

સવ્વેતે વિઠ્ઠિયા મજ્ઞં, મિચ્છાદિટ્ઠી અણારિયા ।

વિજ્ઞમાણે પરે લોએ, સમ્મં જ્ઞણામિ અચ્ચયં ૨૭

મેં આ યજ્ઞ વાદોને જાણ્યા છે. એ યજ્ઞ વાદો મિથ્યા દ્રષ્ટિ અને અનાર્ય છે. હું પરલોક અને આત્માનું અસ્તિત્વ સમ્યક્ પ્રકારે જાણુ છું. ૨૭

અહમ્ભાસિ મહાપાણુ, જુઠ્ઠમં વરિસસઓવમે ।

જા સા પાસિમહાપાલી, દિવ્યા વરિસસઓવમા ૨૮

હું મહાપ્રાણુ વિમાનમાં પ્રકાશવાન દેવ હતો. અહિંના સો વર્ષના પુણ્યાયુ સમાન ત્યાં દેવોનું પદ્યોપમ, સાગરોપમ જેવું મારું વર્ષ શતોપમ આયુષ્ય હતું. ૨૮

સે ચુએ બ્રહ્મલોગાઓ, માણસં ભવમાગએ ।

અરપણો ય પરેસિં ચ, આઉં જાણુ જહા તહા ૨૯

હું બ્રહ્મલોકમાંથી ચવીને મનુષ્ય ભવમાં આવ્યો છું. હું પોતાના તથા પારકા આયુષ્યને જેમ છે તેમ જાણું છું. ૨૯

નાણારુઠં ચ છન્દં ચ, પરિવજ્જેજ્જ સંજએ ।

અણુદ્દા જે ય સવ્વત્થા, ઇધ વિજ્જમણસંચરે ૩૦

ક્ષત્રિય રાજર્ષિએ કહ્યું — સંયત—સાધુ જુદી જુદી જાતના રુચિ અને અભિપ્રાય તથા સમસ્ત અનર્થોત્તો સર્વથા ત્યાગ કરે અને સમ્યક્ જ્ઞાનપૂર્વક સંયમ સાચવે. ૩૦

પડિક્કમામિ પસિણ્ણણુ, પરમન્તેહિં વા પુણુ ।

અહો ઉટ્ટિએ અહોરાયં, ઇધ વિજ્જમ તવં ચરે ૩૧

હું સાવધ પ્રશ્નો અને ગૃહકાર્યથી નિવૃત્ત થઈ ગયો છું, હું રાત દિવસ સંયમમાં સાવધાન રહું છું. આવી રીતે વિદ્વાનોએ તપાચરણ કરવું જોઈએ. ૩૧

જં ચ મે પુચ્છસી કલિં, સમ્મં સુધ્ધેણ ચેયસા ।

તાઇં પાઉકરે બુધ્ધે, તં નાણું જિણુસાસણુ ૩૨

હે મુનિ ! આપ મને શુદ્ધ ચિત્તથી સમ્યક્ પ્રશ્ન પૂછો. જિન-
શાસનમાં એવું જ્ઞાન છે જે સર્વજ્ઞોતું કહેવું છે. ૩૨

કિરિયં ચ શેયએ ધીરે, અકિરિયં પરિવજ્જએ ।

દિઠિએ દિઠિસંપણ્ણે, ધમ્મં ચર સુદુચરં ૩૩

ધીર પુરુષને ક્રિયા ગમવી જોઈએ અને અક્રિયા ત્યજવી જોઈએ
અને દ્રષ્ટિથી સમ્યગ્ દષ્ટિ સંપન્ન થઈને દુષ્કર ધર્મનું આચરણ
કરવું જોઈએ. ૩૩

એયં પુણ્ણપયં સોચ્ચા, અત્થધમ્મોવસોહિયં ।

ભારહો વિ ભારહં વાસં, ચિચ્ચા કામાઈ પવ્વએ ૩૪

આ મોક્ષરૂપ અર્થના આપનાર ધર્મથી સુશોભિત પુણ્યપદ્ધતે
સાંભળીને ભરત ચક્રવર્તીએ ભારતવર્ષ અને કામલોગ છોડીને
પ્રવળ્યા લીધી. ૩૪

સગરો વિ સાગરંતં, ભારહવાસં નરાહિવો ।

ઈસિસરિયં કેવલં હિચ્ચા, દ્યાઈ પરિણિવ્વુડે ૩૫

સગર ચક્રવર્તી, સાગર સુધી ભારતવર્ષ અને ઐશ્વર્યને છોડીને
દયાધર્મરૂપ સંયમ પાળીને મોક્ષ પરિનિર્વાણ પામ્યા ૩૫

ચઈન્તા ભારહં વાસં, ચક્કવટ્ટી મહાહિએ ।

પવ્વજ્જમખ્ખવગએ, મઘવંણામ મહાજસો ૩૬

મહા યશસ્વી અને મોટી શક્તિવાળા મઘવ નામના ચક્રવર્તીએ
ભારત વર્ષને છોડીને પ્રવળ્યા ધારણ કરી. ૩૬

સણ્ણકુમારો મહુસિસન્દો, ચક્કવટ્ટી મહાહિએ ।

પુત્તં રજ્જે ઠવેણિણં, સો વિ રાયા તવં ચરે ૩૭

મનુષ્યમાં ઇન્દ્રસમાન, મહારશ્મિવાળા ચક્રવર્તી સનકુમારે
પુત્રને રાજ્ય ઉપર સ્થાપીને તપાચરણ કર્યું. ૩૭

અર્ધતા ભારહં વાસં, ચક્રવટ્ટી મહૃત્તિઓ ।

સંતી સંતિકરે લોએ, પત્તો ગર્ધમજ્જુત્તરં ૩૮

મહા શ્વેતિવાળા લોકમાં શાંતિ કરનાર શાંતિનાથ ચક્રવર્તીએ ભારતવર્ષને ત્યાગીને મુક્તિ મેળવી. ૩૮

ધક્ષિણાગરાયવસભો, કુંથુણામ જુરીસરો ।

વિક્ષિણાયકિત્તી ભગવં, પત્તો ગર્ધમજ્જુત્તરં ૩૯

ધક્ષિણાકુવંશના રાજાઓમાં અને વિખ્યાત કીર્તિવાળા ભગવાન કુંથુ નામના નરેશ્વરે મોક્ષગતિ-અનુત્તર ગતિ પ્રાપ્ત કરી, ૩૯

સાગરંતં અર્ધતાણું, ભરહં નરવરીસરો ।

અરો ય અરયં પત્તો, પત્તો ગર્ધમજ્જુત્તરં ૪૦

સમુદ્ર પર્યાંત ભારતવર્ષને ત્યાગીને અરનામના નરેન્દ્રે કર્મરજ-ને ઉડાવીને મોક્ષગતિને પ્રાપ્ત કરી ૪૦

અર્ધતા ભારહં વાસં, અર્ધતા બલ વાહણું ।

અર્ધતા ઉત્તમે લોએ, મહાપઉમે તવં ચરે ૪૧

મહા સમૃદ્ધિવાળા મહાપદ્મ નામના ચક્રવર્તીએ ભારતવર્ષ અને ઉત્તમ ભોગોને ત્યાગીને તપ સ્વીકાર્યું. ૪૧

એગન્ધતં પસાહિતા, મહીં માણ્ણિસૂદણો

હરિસેણો મજ્જુસિસન્દો, પત્તો ગર્ધમજ્જુત્તરં ૪૨

દુશ્મનોના માનતું મર્દન કરનાર, પૃથ્વી ઉપર એક જ રાજ્ય કરનાર નરેન્દ્ર હરિસેણ ચક્રવર્તીએ દીક્ષા લઈ મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યું. ૪૨

અણ્ણિઓ રાયસહસ્સેહિં, સુપરિન્ચાર્ધ દમં ચરે ।

જય જ્ઞામો જિણ્ણકખાયં, પત્તો ગર્ધમજ્જુત્તરં ૪૩

હજારો રાજાઓની સાથે જય નામના નરેન્દ્રે ભોગોને ત્યાગી જિનેશ્વરે કહેવું તપ-સંયમ સેવીને મોક્ષ મેળવ્યું. ૪૩

દસણ્ણુ રજ્જાં મુદ્ધિયં, ચ્ઠતાણુ મુણ્ણી ચરે ।
દસણ્ણુભદોણિકખંતો, સકખં સક્કેણુ ચોઠઓ ૪૪

સાક્ષાત્ ઈદ્રથી પ્રેરિત થયેલ દશાર્ણુભદ્ર રાજા દશાર્ણુ પ્રદેશનું
મોટું રાજ્ય છોડીને મુનિ થઈને નીકળી પડ્યા. ૪૪

નમી નમેઠં અપ્પાણું, સકખં સકકેણુ ચોઠઓ ।
ચ્ઠણિણુ ગહં વઠ્ઠહી, સામણ્ણુ પળ્ણુવહિઓ ૪૫

સાક્ષાત્ ઈદ્રથી પ્રેરિત થયેલ નમિરાજાએ આત્માને નમ્ર બનાવીને
વિદેહી નગરી અને ગૃહને છોડીને શ્રમણપણાને-સંયમને અંગીકાર
કર્યો. ૪૫

કરકંઠૂ કલિંગેસુ, પંચાલેસુ ય દુમ્મુહો ।
નમી રાયા વિદેહેસુ, ગંધારેસુ ય જુગ્ગઠં ૪૬

કલિંગ દેશમાં કરકંઠુ, પંચાલ દેશમાં દુમ્મુખ, વિદેહમાં નમિ
રાજા અને ગંધાર દેશમાં નિગ્ગઠ રાજા થયા, ૪૬

એએણુરિંદવસભા, નિકખંતા જિણુસાસણુ ।
પુત્તે રજ્જે ઠવેણિણું, સામણ્ણુ પળ્ણુવહિયા ૪૭

રાજાઓમાં વૃષભ સમાન શ્રેષ્ઠ, ઉક્ત ચાર રાજાઓએ પોતાના
પુત્રોને રાજ્ય ગાદી ઉપર સ્થાપીને જિનશાસનમાં દીક્ષિત થઈને
શ્રમણપણું ધારણુ કર્યું. ૪૭

સોવીરરાયવસભો, ચ્ઠતાણુ મુણ્ણી ચરે ।
ઉદાયણુ પવ્વઠંઓ, પત્તો ગઠમિણુત્તરં ૪૮

સૌવીર દેશના રાજાઓમાં શ્રેષ્ઠ ઉદાયન રાજાએ રાજ્ય છોડીને
દીક્ષા લીધી અને સંયમ પાળીને મોક્ષ પહોંચ્યા. ૪૮

તહેવ કાસિરાયા વિ, સેઓ સન્થ પરકકમે ।
કામભોગે પરિચ્ચજ્જ, પહણુ કમ્મ મહાવણુ ૪૯

આવી રીતે કાશી દેશના રાજ્યએ કામલોગોને છોડીને સંયમમાં શ્રેષ્ઠ, સત્ય અને પરાક્રમ કરીને કર્મરૂપ મહાવનને ખાળી નાંખ્યું. ૪૯

તહેવ વિજયો રાયા, અણુદુઃકિત્તિ પવ્યએ ।

રજજ' તુ ગુણસમિદ્ધં, પયહિત્તુ મહાજસો ૫૦

આવી રીતે નિર્મલ કીર્તિવાળા મહાયશસ્વી વિજય રાજ્યએ રાજ્યને છોડીને ગુણ સમૃદ્ધ દીક્ષા લીધી. ૫૦

તહેવુગ્ગં તવં કિચ્ચા, અવ્વકિંખ-તેણુ ચેયસા ।

મહુખ્ખલો રાયરિસી, આદાય સિરસા સિરિં ૫૧

મહાખલ રાજવીએ અવિક્ષિપ્ત એકાગ્ર ચિત્તે ઉગ્ર તપ કરીને મોક્ષરૂપ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરી. ૫૧

કહું ધીરો અહેણિહિં, ઉમ્મત્તો વ મહિં ચરે ।

એતે વિસેસમાદાય, સૂરા દ્દપરક્રમા ૫૨

એ પૂર્વોક્ત મહાપુરુષો આવી વિશેષતાને ગ્રહણ કરીને શરવીર અને દૃઢ પરાક્રમી થયા. આવા ધીરપુરુષો કુહેતુઓમાં પડીને ઉન્મત્તાની માફક પૃથ્વી ઉપર કેવી રીતે વિચરે? વિચરતા નથી. ૫૨

અચ્ચન્તનિયાણુખ્ખમા, સચ્ચા મે ભાસિયા વર્ધ ।

અતરિંસુ તરન્તેગે, તરિસ્સન્તિ અણાગયા ૫૩

કર્મરૂપી મળતો નાશ કરવામાં અત્યંત સમર્થ, આ સત્યવાણી મેં કહી છે. આ વાણીથી ભૂતકાળમાં અનેક તરી ગયા, વર્તમાનમાં તરે છે અને ભવિષ્યકાળમાં તરી જશે. ૫૩

કહું ધીરો અહેણિહિં, અત્તાણું પરિયાવસે ।

સવ્વસંગવિનિમ્મુકકે, સિધ્ધે ભવર્ધનીરએ ॥ત્તિ યેમિ ॥ ૫૪

કયો ધીરપુરુષ કુહેતુઓને ગ્રહણ કરીને આત્માને દુઃખ-પરિતાપ આપે? કાઠ ન આપે. પરંતુ ધીરપુરુષ તો સર્વ સંગ છોડીને સિદ્ધ થાય છે. ૫૪ એમ હું કહું છું,

ઈતિ અઠારમું અધ્યયન

મિયાપુત્તીયં એકોનવિંશતિતમં અજ્ઞયાણું

મૃગાપુત્ર નામનું એગણીસમું અધ્યયન

સુગ્ધીવિ નયરે રમ્ભે, કાણુજ્ઞજ્ઞણુસોહિએ ।

રાયા બલભદિ ત્તિ, મિયા તસ્સગ્ગમાહિસી ૧

સુગ્રીવ નામના નગરમાં જેની અંદર અનેક પ્રકારના સુશોભિત-
રમણીય ઉદ્યાનો અને વનો હતાં, તેનો બલભદ્ર નામનો રાજા અને
મૃગા નામની તેની પટ્ટરાણી હતી. ૧

તેસિં પત્તે બલસિરી, મિયાપુત્તે ત્તિ વિસ્સુએ ।

અમ્માપિગ્ગિણુ દ્ધએ, જુવરાયા દ્ધમીસરે ૨

અને બલશ્રી નામનો પુત્ર હતો, જે મૃગાપુત્ર નામથી વિખ્યાત
હતો. માતા-પિતાને તે પ્યારો હતો. તે યુવરાજા અને (ઉદ્ધતોનો)
દ્ધમીશ્વર-દ્ધમનાર હતો. ૨

નન્દણુ સો ઉ પાસાએ, કીલએ સહ ઈત્થિહિ ।

દેવે દોગુન્દકે એવ, નિચ્ચં મુદ્ધયિ માણુસો ૩

આ યુવરાજા નંદનવન જેવા પ્રાસાદ-મહેલમાં સ્ત્રીઓની સાથે
દોગુન્દક દેવ જેવો હંમેશાં મુદ્ધિત મનવાળો હતો. ૩

મણિરયણુકોટ્ટિમતલે, પાસાયાલોયણુકિંઓ ।

આલોએઈ નગરસ્સ, ચઉક્કત્તિયચ્ચરે ૪

જે મહેલના આંગણામાં મણિ અને રતન જડયા છે એવા
મહેલમાંથી આ નગરના ત્રણ-ચાર અને ઘણા રસ્તાવાળું અગ્ગર
દેખાતું હતું. ૪

અહ તત્થ અધ્ધિચ્ચન્તાં, પાસઈ સમણુસંજયં ।

તવત્તિયમસંજમધરં, સીલઈં ગુણુઆગરં ૫

આ મૃગાપુત્રે તપ, નિયમ અને સંયમના ધારક, શીલવાન, ગુણોના ભંડાર એક શ્રમણ-સંયતિને ત્યાંથી જતા જોયા. ૫

તાં દેહધ્મિયાપુત્તે, દિઠ્ઠીએ અણ્ણિમિસાએ ઉ ।

કહ્ણિ મન્નેરિસં સ્વં, દિઠ્ઠપુવ્વં મએ પુરા ૬

એ મુનિને મૃગાપુત્ર એક દષ્ટિથી જોવા લાગ્યો. એને વિચાર થયો કે મેં આ જાતનું ૩૫ પહેલાં ક્યાંક જોયું છે. ૬

સાહુસ્સ દરિસણે તસ્સ, અજ્જવસાણમ્મિ સોહણે ।

મોહંગયસ્સ સન્તસ્સ, જાઠસરણું સમુપ્પત્તં ૭

તે સાધુના દર્શનથી મોહનીય કર્મનેા ક્ષયોપશ્ચમ થવાથી તથા આંતરિક ભાવોની શુદ્ધિથી મૃગાપુત્રને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. ૭

દેવલોગ ચુએ સંતો, માણ્ણસં ભગમાગએ ।

સણ્ણિણ્ણાણ્ણ સમુપ્પણ્ણે, જાઠ સરઠ પુરાણ્ણયં ૮

સંસી જ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાથી પૂર્વ જન્મનું સ્મરણ કર્યું. હું દેવ-લોકમાંથી ચ્યવીને મનુષ્ય ભવમાં આવ્યો છું. ૮

જાઠસરણે સમુપ્પન્ને, મિયાપુત્તે મહિદ્ધિએ ।

સરઠ પોરાણ્ણિયં જાઠં, સામણ્ણું ચ પુરા કયં ૯

જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાથી મહાઋદ્ધિવાળો મૃગાપુત્ર, પોતાના પૂર્વ જન્મને અને એમાં પાળેલા શ્રમણપણાને યાદ કરવા લાગ્યો. ૯

વિસએહિ અરજ્જન્તો, રજ્જન્તો સંજમમ્મિ ય ।

અમ્માપિયરમુવાગમ્મ, ઇમં વયણ્ણમખવી ૧૦

મૃગાપુત્રને વિષયો ન ગમવા લાગ્યા અને સંયમમાં આનંદ થયો. તેણે માતાપિતા પાસે આવીને આ વચન કહ્યું-આ પ્રમાણે યોલ્યા. ૧૦

સુયાણિ મે પંચમહુવ્વયાણિ,

નરએસુ દુકંખં ચ તિરિક્ખએણિસુ ।

નિવિણકામો મિ મહણ્ણવાઉ,

અણ્ણજણ્ણહ પવ્વહિસામિ અમ્મો ૧૧

હે માતા ! મેં પાંચ મહાવ્રતોને જાણ્યા છું [સાંભળ્યા છે] તરફ અને તિર્વચ્ચ યોનીને વિષે ભોગવેલાં દુઃખો જાણ્યા છે. હું સંસાર-સમુદ્રથી નિવૃત્ત થવાનો અભિલાષી છું. હું દીક્ષા લેવા ઇચ્છું છું, મને આજ્ઞા આપો. ૧૧

અમ્મ તાય મચ્ચે ભોગા, ભુતા વિસક્કલોવમા ।

પચ્છા કકુચવિવાગા, અણ્ણમન્ધહહાવહા ૧૨

હે માતા-પિતા ! મેં કામભોગ ભોગવ્યા. એ વિષકલ સમાન છે. એનું વિપાક કટુક છે અને દુઃખદાયક છે. ૧૨

ઈમં સરીરં અણ્ણિચ્ચં, અસુઠં અસુઠંસંભવં ।

અસાસયાવાસમિણં, દુકખં કેસાણ ભાયણં ૧૩

આ શરીર અનિત્ય છે, અપવિત્ર છે, અશુચિથી ઉત્પન્ન થયું છે, આ શરીરમાં જીવનું રહેવાનું અશાશ્વત છે અને આ દુઃખો તથા કલેશોનું ભાજન (પાત્ર) છે. ૧૩

અસાસચ્ચે સરીરમ્મિ, રઠં નોવલભામહં ।

પચ્છા પુરા વ અઠયવ્વે, ફેણ્ણપ્પુપ્પુચસન્નિભે ૧૪

પાણીના બુદ્ધબુદ્ધ સમાન આ અશાશ્વત શરીરમાં પ્રેમ નથી, કારણ કે વહેલું-મોડું એને છોડવું જ પડશે. ૧૪

માણ્ણસત્તે અસારમ્મિ, વાહીરોગાણ આલચ્ચે ।

જરામરણ્ણઘટ્થમ્મિ, ખણં પિ ન રમામહં ૧૫

વ્યાધિ અને રોગનું નિવાસ્થાન, જરા અને મરણથી ઘેરાયેલ આ અસાર મનુષ્યજન્મમાં હું એક ક્ષણભર પણ આનંદ માનતો નથી. ૧૫

જન્મં દુકખં જરા દુકખં, રોગાણિ મરણાણિ ચ ।

અહો દુકખો હુ સંસારો, જત્ય કીસન્તિ જન્તવો ૧૬

જન્મ દુઃખરૂપ છે, જરા દુઃખ છે, રોગ અને મરણ દુઃખરૂપ છે.
અરે! આ બધો સંસાર દુઃખરૂપ છે. આમાં જીવ કલેશ મેળવે છે. ૧૬

ખેત્તં વત્થું હિરણ્ણં ચ, પુત્તદારં ચ ખન્ધવા ।

ચર્ચતાણું ઈમં દેહં, ગન્તવ્વમવસસ્સ મે ૧૭

ક્ષેત્ર, ઘર, સોનું, ચાંદી, પુત્ર, સ્ત્રી, બંધુઓ અને આ શરીરને
છોડીને મારે અવશ્ય જવું પડશે. ૧૭

જહા કિમ્પાગહલાણુ, પરિણામો ન સુન્દરો ।

એવં ભુત્તાણુ ભોગાણું, પરિણામો ન સુન્દરો ૧૮

જેવી રીતે કિંપાક ફળનું પરિણામ સુંદર નથી તેવી રીતે
ભોગવેલા ભોગોનું પરિણામ સુંદર નથી. ૧૮

અદ્દાણું જ્ઞે મહન્તં તુ, અપ્પાહેએ પવજજઈ

ગચ્છન્તો સો દુહી હોઈ, છુહાતણહાએ પીડિએ ૧૯

જે મનુષ્ય ભાથું લીધા વિના લાંબી મુસાફરી કરે છે તે આગળ
જતાં ભૂખ-તરસથી પીડા પામીને દુઃખી થાય છે. ૧૯

એવં ધમ્મં અકાણિણું, જ્ઞે ગચ્છઈ પરં ભવં ।

ગચ્છન્તો સો દુહી હોઈ, વાહીરોગહિં પીડિએ ૨૦

આવી રીતે ધર્મ ન કરનારો પરભવમાં જતાં વ્યાધિ અને
રોગથી પીડિત થઈને દુઃખી થાય છે. ૨૦

અદ્દાણું જ્ઞે મહન્ત તુ, સપાહેએ પવજજઈ ।

ગચ્છન્તો સો સુહી હોઈ, છુહાતણહાવિવન્નિએ ૨૧

જે મનુષ્ય ભાત્રું સાથે લઈને લાંબી સફર કરે છે એ માર્ગમાં
ભૂખ પ્યાસથી રહિત થઈને સુખી થાય છે. ૨૧

એવં ધર્મં પિ કાઝિણું, જો ગચ્છઈ પરં ભવં ।
ગચ્છન્તો સો સુહી હોઠ, અપકરમે અવેયણે ૨૨

આવી રીતે ધર્મનું પાલન કરીને પરભવમાં જાય છે, એ અપકરમ અને વેદના રહિત થઈને સુખી થાય છે. ૨૨

જહા ગેહે પલિત્તમ્મિ, તસ્સ ગેહસ્સ જો પહૂ ।
સારભણ્ણાણિ નીણેઈ, અસારં અવઉજ્જઈ ૨૩

જેવી રીતે ધરમાં આગ લાગ્યા પછી ધરનો માલિક મૂલ્યવાન વસ્તુઓને બહાર કાઢે છે અને અસાર વસ્તુઓને છોડી દે છે. ૨૩

એવં લોએ પલિત્તમ્મિ, જરાએ મરણેણુ ય ।
અપ્પાણું તારઈસ્સામ્મિ, તુબ્ભેહિ અણુમન્નિઓ. ૨૪

તેમ જરા અને મૃત્યુથી બળતા આ લોકમાંથી હું આપની આજ્ઞા મેળવીને મારા આત્માને તારીશ. ૨૪

તં એન્તિ અમ્માપિયરો, સામણ્ણું પુત્ત દુચ્ચરં ।
ગુણાણું તુ સહસ્સાઈ, ધારેયવ્વાઈં ભિક્ખુણો ૨૫

માતા-પિતા કહેવા લાગ્યા—હે પુત્ર! શ્રમણપણું દુકર છે, તેમાં સાધુએ હજારો ગુણો ધારણ કરવા પડે છે. ૨૫

સમયા સવ્વભૂએસુ, સ-તુમિતોસુ વા જગે ।
પાણાઠવાયવિરઈ, જવજ્જવાએ દુકરં ૨૬

સંસારમાં સર્વ પ્રાણીમાત્રમાં સમતા-સરખું વાત્સલ્ય ભલે તે મિત્ર હોય કે દુસ્મન હોય તો પણ જીવનપર્યંત હિંસાથી વિરામ થવું દુકર છે. ૨૬

નિચ્ચકાસપ્પમત્તેણું, મુસાવાયવિવજ્જણું ।
ભાસિયવ્વં હિયં સચ્ચં, નિચ્ચાઉત્તેણુ દુકરં ૨૭

સર્વ કાળ માટે અપ્રમત્ત થઈને મૃપા-અસત્ય ત્યાગવું અને

નિત્ય ઉપયોગપૂર્વક હિતકારી સત્ય વચન બોલવું દુષ્કર છે. ૨૭

દન્તસોહણુમાઈસ્સ, અદત્તસ્સ વિવળજ્જણું ।

અણુવળજ્જેસણિળજ્જસ્સ, ગિણહણા અવિ દુક્કરં. ૨૮

દ્દાંત સાફ કરવા તણખડું પણ આપ્યા વિના લેવું નહિ અને નિર્વંધ અને એપણીય વસ્તુ જ લેવી અતિ દુષ્કર છે. ૨૮

વિરઠં અખમ્ભચેરસ્સ, કામભોગરસન્નુણા ।

ઉગ્ગાં મહુવ્વયં અમ્ભં, ધારેયવ્વં સુદુક્કરં ૨૯

કામભોગના રસના જાણનારના માટે મૈથુનથી નિવૃત્ત થવું અને ઉગ્ર બ્રહ્મચર્યને ધારણ કરવું અતિ દુષ્કર છે. ૨૯

ધણુધન્નપેસવગ્ગેસુ, પરિગ્ગાહવિવળજ્જણું ।

સવ્વારમ્ભપરિચ્ચાઓ, નિમ્મમત્તં સુદુક્કરં ૩૦

બધા પ્રકારના આરંભ-પરિગ્રહનો અને ધન-ધાન્ય અને નોકર-ચાકરનો ત્યાગ કરીને નિર્મમત્વ થવું મહા કઠણ છે. ૩૦

ચઉવ્વિહ્લે વિ આહારે, રાઈભોયણુવળજ્જણા ।

સન્નિહીસંચઓ ચેવ, વળજ્જેયવ્વો સુદુક્કરં ૩૧

રાત્રીમાં ચાર આહારનો ત્યાગ કરવો અને ધનાદિના સંચયનો ત્યાગ કરવો અતિ દુષ્કર છે. ૩૧

કુહા તણહા ય સીગિણહં, દંસમસગવેયણા ।

અક્કોસા દુક્ખસેજ્જ ય, તણુકાસા જલ્લભેવ ય ૩૨

ક્રુધા, પિપાસા, શીત, ઉષ્ણ, ડાંસ, મન્હરથી થતી વેદના, અક્રોધ વચન, દુઃખદ પથારી, તણુસ્પર્શ, મેલ પરિપહ, ૩૨

તાલણા તળજ્જણા ચેવ, વહુખન્ધપરીસહા ।

દુક્ખં ભિક્ખાચરિયા, જાયણા ય અલાલયા ૩૩

તાડન. તર્જન, વધ, બંધનનો પરિપહ, યાચના અને અલાલ

પરિપહોનું સહન કરવું દુષ્કર છે. ૩૩

કાવોયા જા ઇષા વિત્તી, કેસલોઓ ય દારુણો ।
દુકખં અભ્યવ્યયં ધારં, ધારેઉં ય મહુપણો ૩૪

કાપોતવૃત્તિ અને કેસલુંચન દુઃખદાયી છે. જે મહાન આત્મા નથી તેના માટે ધોર અજ્ઞયર્થ વન કડંબુ છે. ૩૪

સુહોદ્ધિઓ તુમં પત્તા, સુકુમાલો સુમન્નિજ્ઞઓ ।
ન હુ સી પશૂ તુમં પુત્તા, સામણુમણુપાલિચ્છ ૩૫

હે પુત્ર! તું સુખ ભોગવવા યોગ્ય છે, સુકુમાલ છે, સદા અવક્રંત રહેવા યોગ્ય છે. તું સંયમ પાળવા યોગ્ય નથી. ૩૫

જાવજીવલવિસ્સામો, ગુણાણું તુ મહુખભરો ।
ગુરુઓ લોહભારુ વ્ય, જો પુત્તા હોઇ દુવ્વહો ૩૬

જેવી રીતે લોખંડના મોટા ભારને કાયમ ઉપાડી રાખવો દુષ્કર છે, તેમ ઉક્ત ગુણોના મોટા ભારને જીવનભર વિશ્રામ લીધા વિના ધારણ કરવો ખૂબ અઘરો છે. ૩૬

અઃગાસે ગંગસોઉ વ્ય, પડિસોઓ વ્ય દુતરો ।
બાહાહિં સાગરો ચેવ, તરિયવ્વો ગુણોદહી ૩૭

જેમ આકાશ ગંગાની ધારાને તરવું અને વહેણતી સામેપૂર તરવું કડંબુ છે અને ભુખ્યો સાગરને તરવું અઘરું છે તેમ ગુણોના સસુદને પાર કરવો કડંબુ છે. ૩૭

બાલુયાકવસો ચેવ, નિરસાઓ ઉ સંજમે ।
અસિવારાગમણું ચેવ, દુકરં ચરિઈં તથો ૩૮

રેતીના કોળિયા જેવો સંયમ નિરસ છે અને તરવારની ધાર જેવું તપનું આચરણ કરવું દુષ્કર છે. ૩૮

આહી વેગન્તદિદ્દીએ, ચરિત્તે પુત્ત દુક્કરે ।

જવા લોહમયા ચેવ, ચાવેયવ્વા સુદુક્કરં ૩૮ (૨)

હે પુત્ર ! જેવી રીતે સાપ એકાગ્ર દષ્ટિ રાખે છે તેવી રીતે મનને એકાગ્ર રાખીને ચારિત્ર પાળવું અઘરું છે, અને લોખંડના ચણા ચાવવા જેવો સંયમ પાળવો અતિ કઠણ છે. ૩૮ (૨)

જહા અગ્ગિસિહા દિત્તા, પાઉં હોઈ સુદુક્કરા ।

તહ દુક્કરં કરેઉં જે, તારૂણ્ણે સમણ્ણત્ણું ૩૯

જેમ બળતી અગ્નિશિખાને પીવી અતિ દુબ્ધર છે તેમ તરુણાવસ્થામાં શ્રમણપણું અતિ દુબ્ધર છે. ૩૯

જહા દુકખં ભરેઉં જે, હોઈ વાયસ્સ કોત્થલો ।

તહા દુકખં કરેઉં જે, કીવેણું સમણ્ણત્ણું ૪૦

જેની રીતે કપડાંની થેલીમાં પવન ભરવો કઠણ છે, એવી રીતે કાયરતા રહિત સંયમ પાળવો કઠણ છે. ૪૦

જહા તુલાએ તોલેઉં, દુક્કરો મન્દરો ગિરી ।

તહા નિહુયંનીસંકં, દુક્કરં સમણ્ણત્ણું ૪૧

જેવી રીતે સુમેરુ પર્વત ત્રાજવામાં તોલવો દુબ્ધર છે એવી રીતે નિશ્ચલ અને નિશંક થઈને સાધુપણું પાળવું દુબ્ધર છે. ૪૧

જહા ભુયાહિં તરિઉં, દુક્કરં રયણાયરો ।

તહા અણ્ણવસન્તેણું, દુક્કરં દમસાગરો ૪૨

જેમ સમુદ્રને ભુખથી તરવો અઘરો છે તેમ કપાયોને ઉપશાંત કર્યા વિના સંયમરૂપ સમુદ્ર તરવો અઘરો છે. ૪૨

ભુજ માણ્ણસએ ભોગે, પંચલક્ખણ્ણએ તુમં ।

ભુત્તભોગી તઓ જયા, પચ્છા ધમ્મં ચરિસ્સસિ ૪૩

હે પુત્ર ! તું આ શમ્ભાદિ પ્રાચ્ય લક્ષણવ્યાજો ભોગોને, ભોગવ.
ભુક્ત ભોગી થયા પછી તું ધર્મને સેવ. ૪૩

સો ધિંત અમ્ભાપિયરો, એવમેવં જહા કુહં ।
ઇહલોએ નિષ્પિવાસસ્સ, નત્થિ કંચિવિ દુક્કરં ૪૪

મૃગાપુત્રો કહ્યું કે, હે માતા-પિતા ! આપનું કહેવું ઠીક છે,
પરંતુ આલોકમાં નિરપૂહ પુરુષને કોઈ વસ્તુ દુઃકર નથી. ૪૪

સારીરમાણુસા ચેવ, વેયણાઓ અણુન્તસો ।

મએ સોઠાઓ લીમાઓ, અસઇં દુકખલયાણિ ય ૪૫

મેં શરીર અને મનની લયંકર વેદના અનંતવાર સહન કરી
અને અનેકવાર દુઃખ અને લયનો અનુભવ કર્યો. ૪૫

જરામરણકાન્તારે, ચાઉરન્તે લયાગરે ।

મએ સોઠાણિ લીમાણિ, જમ્માણિ મરણાણિ ય ૪૬

ચાર ગતિવાળી જન્મ-મરણરૂપ અટનીમાં મેં જન્મ-મરણના
લીપણ સંકટ સહન કર્યાં. ૪૬

જહા ઇહં અગણી ઉણહો, ઇત્તો ણુન્તગુણો તહિં ।

નરએસુ વેયણા ઉણહા, અસ્સાયા વેધયા મએ ૪૭

અહિં અગ્નિમાં જેટલી ઉણુતા છે એનાથી અનંતગણી
ઉણુતા-વેદના નર્કમાં છે. આવી અસાતા-વેદના મેં સહન
કરી છે. ૪૭

જહા ઇહં ઇમં સીયં, ઇત્તો ણુન્તગુણો તહિં ।

નરએસુ વેયણા સીયા, અસ્સાયા વેધયા મએ ૪૮

અહિં જેવી ઠંડી છે, એનાથી અનંતગણી ઠંડી નરકોમાં છે, એ
અસાતા વેદનાને મેં સહન કરી છે. ૪૮

કન્દન્તો કુન્દકુન્દલીસુ, ઉઠ્ઠપાઓ અહોસિરો ।
હુયાસણે જલન્તમ્મિ, પકપુવો અણ્ણન્તસો ।

૪૯

કુન્દકુન્દલીમાં ઉંચાં પગ અને નીચે માથું કરીને અને રડતો
અનંતવાર પકાવવામાં આવ્યો. ૪૯

મહાદવગ્નિસંકાસે, મરુમ્મિ વધરવાલુએ ।
કલમ્મવાલુયાએ ય, ઠૂંપુવો અણ્ણન્તસો ।

૫૦

મહાદાવાગ્નિસમાન તથા મરુ દેશની વાલુકા સમાન વજ્ર-
વાલુકામાં અને કદંબ નદીની રેતીમાં અને અનંતવાર શેકવામાં
આવ્યો. ૫૦

રસન્તો કુન્દકુન્દલીસુ, ઉઠ્ઠં ઘદ્ધો અખન્ધવો ।
કરવત્તકરકયાઈ હિં, છિન્નપુવો અણ્ણન્તસો ।

૫૧

સ્વજનોથી રહિત, આકંઠ કરતા અને કુન્દકુન્દલીમાં ઉંચો આંધીને
કરવત વતી અને કરકચોથી પૂર્વ ભવોમાં અને અનંતવાર છેદન-બેદન
કર્યો. ૫૧

અઈતિક્ખકણ્ણગાઠણ્ણે, તુન્ને સિમ્મલિપાયવે ।
ખેવિયં પાસખ્ધેણ્ણં, ઠૂંકઠૂંકાહિં હુક્કરં ।

૫૨

અત્યંત તિક્ષણ કાંટાવાળા ઉંચા શાસ્ત્રમંત્રી વૃક્ષ ઉપર અને પાશ
-દોરકાંથી આંધ્યો, અને કાંટા ઉપર અહિં તહિં ખેંચ્યો, જ્યેથી મેં
અસહ્ય કષ્ટા સહન કર્યાં. ૫૨

મહાજન્તેસુ ઉચ્છૂ વા, આરસન્તો સુભેર વં ।
પીડિઓ મિ સકમ્મેહિં, પાવકમ્મે અણ્ણન્તસો ।

૫૩

મને-પાપકર્મોને મારાં અશુભ કર્મોને લીધે અત્યંત કૂરતાથી
મોટા યંત્રમાં ફેંકીને શેલડીની માફક વારંવાર પીલ્યો. ૫૩

કૂવન્તો કોલસુણ્ણએહિં, સામેહિં સગ્ગલેહિં ય ।

પાડિઓ કાલિઓ છિન્નો, વિપ્પુરન્તો અલ્લુગસો ૫૪

આકન્દ કરતા અને અહિં તહિં દોડતા મારા ઉપર કુતરાંઓ અને સૂઅરોરૂપી શ્યામ અને સગ્ગલ પરમાધામિઓએ મને નીચે પાડ્યો, કાડ્યો અને છેલ્લો. ૫૪

અસીહિં અયસિવણ્ણાહિં, ભલ્લીહિં પટ્ટિસેહિં ય ।

છિન્નો ભિન્નો વિભિન્નો ય, ઓઘણ્ણા પાવકમ્મુણ્ણા ૫૫

પાપ કર્મોથી નરકમાં ઉત્પન્ન થયેલ મને અલસીના રંગના જેવી તલવારો, લાલા અને પટ્ટીશ શસ્ત્રોથી છેદન-ભેદન કર્યો અને મારા ટુકડે ટુકડા કરવામાં આવ્યા. ૫૫

અવસો લોહરહો જ્જુત્તો, જ્જન્તે સમિલાજ્જુએ ।

ચોઘઓ તુત્તજ્જુત્તોહિં, રોજ્જો વા જહ પાડિઓ ૫૬

પરવશ થયેલ મને, જ્જલંત સમિલા (ધુંસરા) વાળા લોખંડના રથમાં જોડતા પછી ચાલુક અને જોડાથી મારીને હાંકતાં અને રોજની માફક મને જમીન ઉપર પાડી નાંખતા. ૫૬

હુયાસણે જ્જન્તમ્મિ, ચિયાસુ મહિસો વિવ ।

દ્દો પક્કો ય અવસો, પાવકમ્મેહિં પાવિઓ ૫૭

પાપ કર્મથી પરવશ મને પાપીને અગ્નિથી જ્જલતી ચિતામાં મહિષ [પાડા] ની માફક શેક્યો અને પકાવ્યો. ૫૭

અલા સંઠાસતુણ્ણોહિં, લોહતુણ્ણોહિં પકિખ્ણહિં ।

વિહુત્તો વિલવન્તો હં, ઠંકમિધ્ધેહિં ણુન્તસો ૫૮

હું રોહિં તો પણ અગ્નિપૂર્વક સાણ્ણસી જેવા લોખંડના કડોર મોં વાળા ઠંક અને ગિંધ પક્ષિઓ મારકત મારા અનંતવાર ટુકડે-ટુકડા કરવામાં આવ્યા. ૫૮

તણ્ણાકિલન્તો ધારવન્તો, પત્તો વેયરણીં નદિં ।

જલં પાહિં તિ ચિન્તન્તો, ખુરધારાહિં વિવાહ્યો ૫૯

તૃણ્યાથી પીડાતો જલ પીવાની ઇચ્છાથી હું દોડતો વૈતરણી નદી
પહોંચ્યો, ત્યાં અસ્ત્રાની ધારથી મારો નાશ થયો. ૫૯

ઉણ્ણાલિતત્તો સંપત્તો, અસિપત્તં મહાવણું ।

અસિપત્તેહિ પહન્તેહિ, છિન્નપુવ્વો અણુગસો ૬૦

ગરમીથી ખીતો હું અસિપત્ર મહાવનમાં પહોંચ્યો. ત્યાં તરવાર
જેવા પાંદડાંના પડવાથી હું અનેકવાર છિન્નલિન્ન થઇ ગયો. ૬૦

મુગ્ગરેહિં મુસંઠીહિં, સૂલેહિં મુસલેહિં ય ।

ગયા સંલગ્ગગ-તેહિં, પત્તં દુકખં અણુન્તસો ૬૧

મુહ્ગરો, મુસંઠીઓ, ત્રિશ્લ્લો, મૂસલો અને મદ્દાથી મારાં માત્રો
શાંઘી નાંખવામાં આવ્યાં. મને આવું દુઃખ અનંત વખત થયું. ૬૧

ખુરેહિં તિક્ખધારાહિં, છુરિયાહિં કપ્પણીહિં ય ।

કપ્પિઓ ફાલિઓ છિન્નો, ઉક્કિત્તો ય અણુગસો ૬૨

મને અનેક વખત કાતરોથી કાપવામાં આવ્યો, છરીથી ચીર-
વામાં, તિક્કલુ ધારવાળા અસ્ત્રાથી છેદવામાં આવ્યો, મારી ચામડી
ઉતારવામાં આવી. ૬૨

પાસેહિં કૂડ્ઝલેહિં, મિઓ વા અવસો અહં ।

વાહિઓ ખદ્ધરુદ્ધો વા, અહુસો ચેવ વિવાહ્યો ૬૩

મૃગની માફક પરવશ પડેલો હું [મને] ફાંસો અને કપટ-
બલમાં બાંધવામાં આવ્યો અને ઘણી વખત મારવામાં આવ્યો. ૬૩

ગલેહિં મગરઝલેહિં, મચ્છો વા અવસો અહં ।

ઉદ્દિલઓ ફાલિઓ ગહિઓ, મારિઓ ય અણુન્તસો ૬૪

પરવશ થયેલ મને મોટા યંત્રથી, મગર પકડવાની જાતથી;

માછરીની માફક જેવ્યો, ફાડ્યો અને મારી નાંખ્યો. ૬૪

વીદંસએહિં જલેહિં, લિપ્પાહિં સઉણા વિવ ।

ગહિઓ લગ્ગા ખદ્ધો ય, મારિઓ ય અણ્ણન્તસો ૬૫

મને બાજ પક્ષીઓથી, જલથી, લેપથી પક્ષીની માફક અનંત વાર પકડવામાં આવ્યો, જતરડાથી જેવ્યો, બાંધ્યો, માર્યો. ૬૫

કુહાહકરસુમાઈ હિં, વઠ્ઠઈ હિં દુમ્મો વિવ ।

કુટ્ટિઓ ફાલિઓ છિન્નો, તચ્છિઓ ય અણ્ણન્તસો ૬૬

સુથારરૂપી દેવોએ મને કુહાડા, ફરશી વગેરેથી વૃક્ષની માફક અનંત વાર ફાડ્યો, છોલ્યો અને ટુકડે ટુકડા કર્યા. ૬૬

ચવેડમુદ્દિમાઈ હિં, કુમારેહિં અયં પિવ ।

તાડિઓ કુટ્ટિઓ ભિત્તો, ચુણ્ણિઓ ય અણ્ણન્તસો ૬૭

જેવી રીતે લુહાર લોહાને કુટે છે એવી રીતે હું પણ અનંત વખત થપ્પડ-મુઠી વગેરેથી કુટાયો, પિટાયો, ભેદાયો અને ચુર્ણની માફક પિસાયો. ૬૭

તત્તાઈં તમ્મલોહાઈં, તકિયાઈં સીસયાણિય ।

પાઈઓ કલકન્તાઈં, આરસન્તો સુભેરવં ૬૮

ખૂબ મોટી ખૂબ પાડતાં છતાં અને ચીસો પાડતાં છતાં મને તાંબુ, લોહું, કથીર અને શિશાની માફક પીલ્યો. ૬૮

તુહં પિયાઈં મંસાઈં, ખરડાઈં સોદલગાણિ ય ।

ખાઈઓ મિ સમંસાઈં, અગ્ગિવણ્ણાઈં ભુગસો ૬૯

તને માંસ પ્રિય હતું એવું કહીને મારા શરીરનું માંસ કાપીને એને શેકીને, અગ્નિ જેવું તપાવીને મને અનેકવાર ખવરાવ્યું. ૬૯

તુહં પિયા સુરા સીહુ, મેરઓ ય મહુણિ ય ।

પાઈઓ મિ જલન્તીઓ, વસાઓ રુહિરાણિ ય ૭૦

તને તાડ વૃક્ષથી, ગોળથી અને મહુડાં વગેરેમાંથી બનાવેલી મદિરા પ્રિય હતી-એમ કહીને મને પમપગતી ચરખી અને રુધિર પીવરાવવામાં આવ્યાં. ૭૦

નિચ્ચં લીએણુ તત્થેણુ, દુહિએણુ વહિએણુ ય ।

પરમા દુહસંખદ્દા, વેયણુ વેદિતા મએ । ૭૧

સદા લયનીત, ઉદ્દિમ, દુખિત અને વ્યથિત બનેલા મેં અત્યન્ત દુઃખપૂર્ણ વેદના સહન કરી. ૭૧

તિવ્વચ્છણુપ્પગાઠાએ, ઘોરાએ અધદુરસહા ।

મહુલયાએ લીમાએ, નરએસુ વેધયા મએ ૭૨

તીવ્ર, પ્રચંડ, ગાઠ. ઘોર, અત્યન્ત દુરસહઃ લયંકર અને અતિ લયંકર વેદનાઓ મેં સહન કરી. ૭૨

જરિસા માણુસે લોએ, તાયા દીસન્તિ વેયણુ ।

એતો અણુન્તગુણિયા, નરએસુ દુકખવેયણુ ૭૩

હે માતા પિતા ! મનુષ્ય લોકમાં જેવી વેદના જેવામાં આવે છે તેનાથી અનંતગણી દુઃખરૂપ વેદના નરકમાં છે. ૭૩

સવ્વલવેસુ અસાયા, વેયણુ વેધયા મએ ।

નિમેસન્તરમિત્તં પિ, જં સાતા નત્થિ વેયણુ ૭૪

મેં બધા લોકોમાં અસાતા વેદના વેદી, ત્યાં ક્ષણ માત્ર પણ શાંતિ નથી. ૭૪

તં ઘિન્તમ્માપિયરો, છન્દેણું પુત્ત પવ્વયા ।

નવરં પુણુ સામણુણુ, દુકખં નિપ્પડિક્કમ્મયા ૭૫

માતા પિતાએ કહ્યું : હે પુત્ર ! તારી ઇચ્છા છે તો દીક્ષા લે પરંતુ ત્રમણુપણામાં દુઃખનો પ્રતિકાર ન કરવો તે કષ્ટપ્રદ. ૭૫

સો ઘેઠ્ઠ અમ્માપિયરો, એવમેવં જહા કુડં ।

પડિક્કમ્મં કો કુણુઠ્ઠ, અરણુણુ મિયપકિખણુ ૭૬

મુત્ર કહે છે કે હે માતા પિતા ! આપનું કહેવું કીક છે, પરંતુ જંગલમાં રહેતા મૃગ અને અન્ય પક્ષિઓનો ધલાજ કાણુ કરે છે ? ૭૬

એગબ્જુએ અરણ્યે વ, જહા ઉ અર્ધ મિગે ।

એવં ક્રમં અરિસામિ, સંજમેણુ તવેણુ ય ૭૭

જેમ જંગલમાં મૃગ એકનો વિહરે છે તેમ હું પણ સંયમ અને તપથી ધર્મનું પાલન કરીશ. ૭૭

જહા મિગસ્સ આયકો, મહારણુમ્મિ જયર્ધ ।

અન્યન્તં રુક્ષમૂલમ્મિ, કોણું તાહે તિગિન્ધર્ધ ૭૮

જેમ મહાવનમાં મૃગવને કાર્ધ રોગ થાય છે, તો વૃક્ષ નીચે બેકેલા તે મૃગની કાણુ ચિકિત્સા કરે છે ? કાર્ધ નહિ. ૭૮

કો વા સે ઓસહં દ્ધ, કો વા સે પુન્ધર્ધ મુહ ।

કો સે ભત્તં ચ પાણું વા, આહરિન્તુ પણામએ ૭૯

આ મૃગને કાણુ ઓસડ આપે છે ? કાણુ તેને સાતા પૂછે છે ? તેને કાણુ ભાત, પાણી, આહાર લાવી આપે છે ? ૭૯

જયા ય સે મુહી હોર્ધ, તયા ગન્ધર્ધ ગાયરં ।

ભત્તપાણુસ્સ અઠ્ઠાએ, વલ્લરાણિ સશણિ ય ૮૦

જ્યારે તે મૃગ નીરોગ થાય છે ત્યારે તે આહાર-પાણી માટે લતાઓ અને સરોવર ઉપર જાય છે. ૮૦

ખાઈતા પાણિયં પાઉં, વલ્લરેહિં સરેહિ ય ।

મિગચારિયં ચરિતાણું, ગન્ધર્ધ મિગચારિયં ૮૧

વનમાં ઘાસ આદિ ખાઈને અને સરોવરમાં પાણી પીને મૃગ-ચર્યા કરતો ખેતાના સ્થાનમાં જાય છે. ૮૧

એવં સમુદ્ધિઓ ભિકખૂ, એવમેવ અણુગએ ।

મિગચારિયં ચરિતાણું, ઉઠ્ઠું પક્કમર્ધ દ્ધિસં ૮૨

આવી રીતે સંયમમાં સાવધાન અને અનેક સ્થાનોમાં ભ્રમણ કરનાર ભિક્ષુ મૃગચર્યાતું આચરણ કરીને મોક્ષમાં જાય છે. ૮૨
જહા મિગે એગ અણ્ણગચારી,
અણ્ણગવાસે ધુવગાયરે ય ।

એવં મુણ્ણી ગાયરિયં પવિરું,
નો હીલએ નો વિ ય ખિંસએજજ ૮૩

જેમ મૃગ એકલો કોઈ એક સ્થાન પર રહેતો નથી, અનેક સ્થાનોમાં ધુમે છે અને સદા જોયરીથી નિર્વાહ કરે છે એમ ગાયરી માટે ગયેલ મુનિ આહાર ન મળે તો કોઈની અવહેલના ન કરે. ૮૩

મિગચારિયં ચરિસ્સામિ, એવં પુત્તા જહા સુહં ।
અમ્માપિઉહિં છુન્નાએ, જહાઈ ઉવહિં તહા ૮૪

હું મૃગચર્યાતું પાલન કરીશ. હે પુત્ર! જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરે. માતા-પિતાની આજ્ઞા મળ્યા પછી મૃગાપુત્ર ઉપધિનો ત્યાગ કરે છે. ૮૪

મિયચારિયં ચરિસ્સામિ, સવ્વદુકખવિમોકખણિં ।
તુખ્ખેહિં અખ્ખલછુન્નાએ, ગચ્છ પુત્ત જહાસુહં ૮૫

મૃગાપુત્રે કહ્યું. આપની આજ્ઞાથી હું સર્વ દુઃખોથી મુક્ત થવા મૃગચર્યા કરીશ. માતા-પિતાએ કહ્યું: પુત્ર! જેમ તને સુખ ઉપજે તેમ કર. ૮૫

એવં સો અમ્માપિયરો, અણ્ણમાણ્ણિતાણ્ણ ખહુવિહં ।
મમત્તં છિન્દઈ તાહે, મહાનાગો વ્વ કંચુકં ૮૬

આમ મૃગાપુત્ર અનેક રીતિએ માતા-પિતાની આજ્ઞા લખને, મમત્વને છેદે છે. જેમ મહાનાગ કાંચળી ત્યાગે છે. ૮૬

હૃદ્દી વિત્તં ચ મિત્તે ય, પુત્તદારં ચ નાયએ ।
રેણ્ણયં વ પડે સગ્ગં, નિધ્ધુણ્ણિતાણ્ણ નિગ્ગએ ૮૭

વસ્ત્ર ઉપર લાગેલી ધૂળની માફક રુદ્ધિ, પૈસો, મિત્ર, પુત્ર, સ્ત્રી અને સંબંધીઓને છોડીને મૃગાપુત્ર બહાર નીકળી ગયા. ૮૭

પંચમહુવ્યવ્યુત્તો, પંચહિં સમિઓ તિગુત્તિગુત્તો ય ।
સખિભન્તરખાહિરઓ, તવોકમ્ભંસિ ઉજ્જુઓ ૮૮

પાંચ મહાવ્રતયુક્ત, પાંચ સમિતિ સહિત, ત્રિગુપ્તિથી યુક્ત થઈ મૃગાપુત્ર બાહ્ય અને અભ્યંતર તપ કર્મમાં ઉદ્યત થયો. ૮૭

નિમ્મમો નિરહંકારો, નિસ્સંગો ચત્તગારવો ।
સમો ય સવ્વભૂએસુ, તસેસુ થાવરેસુ ય ૮૯

મૃગાપુત્ર મમત્વ રહિત, અહંકાર રહિત, સર્વ સંગ રહિત, રસગારવ, રિદ્ધિગારવ, અને સાતાગારવ ત્યાગીને બધા વ્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓ ઉપર સમભાવ રાખવા લાગ્યો. ૮૯

લાભાલાભે સુહૃદુકખે, જીવિએ મરણે તહા ।
સમો નિન્દાપસંસાસુ, તહા માણાવમાણુઓ ૯૦

મૃગાપુત્ર લાભ-અલાભ, સુખ-દુઃખ જીવન-મરણ, નિન્દા-પ્રશંસા તથા માનાપમાનમાં સમભાવ રાખવા લાગ્યો. ૯૦

ગારવેસુ કસાએસુ, દણ્ડસદ્લભએસુ ય ।
નિયત્તો હાસસોગાઓ, અનિયાણો અગ્નંધણો ૯૧

નિદાન અને અંધનથી રહિત થઈને મૃગાપુત્ર ત્રણ ગારવ, ચાર કપાય, ત્રણ દંડ, ત્રણ શબ્દ, સાત ભયથી તથા હાસ્ય અને રાગથી નિવૃત્ત થઈ ગયા. ૯૧

અણિસ્સિઓ ઈહં લોએ, પરલોએ અણિસ્સિઓ ।
વાસીચન્દણુકરપો ય, અસણે અણુસણે તહા ૯૨

મૃગાપુત્ર આલોક અને પરલોકની આકાંક્ષાઓથી વિરક્ત થયા. આહાર મળે કે ન મળે તેની પરવા નહતી. અંધનથી પૂજે કે વાંસલાથી છેદે તો પરંતે સમભાવ રાખવા લાગ્યા. ૯૨

અપ્પસત્થેહિં દારેહિં, સબ્બએા પિહિવાસવે ।

અજ્ઞપ્પજ્ઞાણુજ્ઞેગેહિં, પસત્થદમસાસલે ૯૩

મૃગાપુત્ર અપ્રશસ્ત દ્વારેા અમેા બધા આશ્રવેાનેા નિરોધ કરીને આધ્યાત્મિક ધ્યાનના યોગથી પ્રશસ્ત સંયમવાળો થયો. ૯૩

એવં નાણેણ ચરણેણ, દંસણેણ તવેણ ચ ।

ભાવણાહિ ચ સુદ્ધાહિં, સમ્મં ભાવિત્તુ અપ્પયં ૯૪

આવી રીતે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપથી તથા શુદ્ધ ભાવનાથી સમ્યક્ પ્રકારે આત્માને ભાવતા—૯૪

બહુયાણિ ઉ વાસાણિ, સામણ્ણમણ્ણપાસિયા ।

માસિએણ ઉ ભરોણ, સિદ્ધિં પત્તો આણ્ણતરં ૯૫

ઘણાં વર્ષો સુધી શ્રમણપણાનું પાલણ કર્યું અને માસ ખમણનેા સંધારો કરી સર્વશ્રેષ્ઠ સિદ્ધગતિને પામ્યા. ૯૫

એવં કરન્તિ સંબુદ્ધા, પંડિયા પવિયકખણા ।

વિણિઅદ્દન્તિ ભોગેસુ, મિયાપુત્તે જ્ઞહામિસી ૯૬

જે પુરુષો બુદ્ધિમાન, તત્ત્વજ્ઞ અને વિચક્ષણ હોય છે તેઓ મૃગાપુત્રની માફક ભોગોથી નિવૃત્ત થઈ જાય છે. ૯૬

મહાપભાવસ્સ મહાજસસ્સ મિયાઈ,

પુત્તસ્સ નિસમ્મ ભાસિયં ।

તવપ્પહાણ્ણચરિયં ચ ઉત્તમં,

ગતિપ્પહાણ્ણં ચ તિલોગવિસ્સુતં ૯૭

મહા પ્રભાવશાલી, મહા યશસ્વી, શ્રી મૃગાપુત્રનું તપ પ્રધાન, ચારિત્ર પ્રધાન અને ગતિ પ્રધાન એવું ત્રણ ભોકમાં પ્રસિદ્ધ કથનને સાંભળીને ધર્મમાં પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ. ૯૭

વિયાણિયા દુકખવિવદ્ધણં ધણં,

મમત્તખન્ધં ચ મહાભયાવહં ।

મુહાવહં ધર્મધુરં અણુતરં,
ધારેન્ન નિવ્વાણુગુણાવહં મહં ૯૮
|| ધતિ ઐમિ ||

હે ભગ્યો ! ધનને દુઃખનું વિવર્ધન કરનાર, મમતારૂપી બંધનું
કારણ તથા મહા ભયાવહ જાગૃતિ મુખાવહ, અનુતર, ધર્મધુરાને
ધારણ કરો જે મહાન નિર્વાણુ ગુણને મેળવી આપે છે. ૯૮

એમ હું કહું છું.

। ધતિ ઓગણીસમું અધ્યયન

મહાનિયંઠિજ્જં વીસઈમં અજ્ઝયાણું

મહાનિયંથી નામનું વીસમું અધ્યયન

સિદ્ધાણુ નમો કિચ્ચા, સંજયાણું ચ ભાવચ્ચો ।
અત્થવમ્મગાઈં તચ્ચં, અણ્ણસિદ્ધિં સુણ્ણહ મે ૧

સિદ્ધ અને સંયમિઓને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર કરીને મારી પાસેથી ધર્મ અને અર્થ ધર્મના યથાર્થ સ્વરૂપને સાંભળો. ૧

પભૂયરયણ્ણો રાયા, સેણિઓ મગહાહિવો ।
વિહારજ્જત્તં નિજ્જાઓ, મણ્ણિકુચ્ચિંસિ ચેઈઓ ૨

અને રતોતો સ્વામી મગધાધીપ શ્રેણિક મંડિકુક્ષિ નામના ચૈત્યમાં વિહાર યાત્રા અર્થે નીકળ્યો. ૨

નાણાદ્દમલતાઈણ્ણું, નાણાપકિખ્ખનિસેવિયં ।
નાણાકુસુમસંછન્નં, ઉજ્જાણું નન્દણોવમં ૩

આ ચૈત્ય નાના પ્રકારના વૃક્ષ લતાઓ અને પુષ્પોથી આચ્છાદિત હતું. નાના પ્રકારના પક્ષીઓથી સેવિત તથા નંદનવન જેવું હતું. ૩

તત્થ સો પાસઈ સાહું, સંજયં સુસમાહિયં ।
નિસિન્નં રુકખ્ખમૂલખ્ખિમ્મ, સુકુમાલં સુહોઈયં ૪

ત્યાં શ્રેણિક રાજ એક સાધુને વૃક્ષના નીચે બેઠેલા જુવે છે. આ સાધુ સંયમશીલ, સમાધિશીલ, સુકુમાર અને પ્રસન્નચિત્ત હતા. ૪

તસ્સ રુવં તુ પાસિત્તા, રાઈણ્ણા તખ્ખિ સંજએ ।
અચ્ચન્તપરમે આસી, અઉલો રુવવિમ્મહઓ ૫

આ મુનિતું અતિ ઉત્કૃષ્ટ રૂપ જોઈને રાજા આશ્ચર્યમાં પડ્યો. ૫

અહો વણ્ણો અહો રૂવં, અહો અજ્જસ્સ સોમયા ।

અહો ખન્તી અહો મુત્તી, અહો ભોગે અસંગતા ૬

અહભૂત રૂપ, અહભૂત આકૃતિ, અહભૂત આર્ય કાંતિ, અહભૂત ક્ષમા, અહભૂત નિરપૃહતા અને અહભૂત ભોગમાં અનાસક્તિ. ૬

તસ્સ પાએ ઉ વન્દિત્તા, કાણ્ણિય ય પયાહિણું ।

નાઈદૂરમણ્ણાસન્ને, પંજલી પડિપુચ્છઈ ૭

રાજા એની પ્રદક્ષિણા અને ચરણોમાં વંદન કરીને ન અતિ દૂર અને ન અતિ પાસે એસીને હાથ જોડીને પૂછવા લાગ્યો. ૭

તરુણો સિ અજ્જે પવ્વઈએ, ભોગકાલમ્મિ સંજયા

ઉવઠ્ઠિએ સિ સામણ્ણે, એયમઠ્ઠું સુણ્ણેમિ તા ૮

હે આર્ય ! આપ તરુણ અવસ્થામાં પ્રવર્જિત થયા છો, ભોગ ભોગવાના વખતમાં સંયત થયા છો, આતું કારણ હું જાણવા ઇચ્છું છું. ૮

અણ્ણાહો મિ મહારાય, નાહો મજ્જ ન વિજ્જઈ

અણ્ણકમ્પગં સુહિં વાવિ, કંચિ નાલિસમેમહં ૯

મહારાજ ! હું અનાથ છું, મારો કોઈ નાથ નથી. મારા ઉપર કોઈ અનુકંપા કરનાર મિત્ર નથી. આ જ કારણ આપ જાણો. ૯

તએ સો પહસિએ રાયા, સેણિએ મગહાહિવો ।

એવં તે ઇઠ્ઠિમન્તસ્સ, કહ્હં નાહો ન વિજ્જઈ ૧૦

આ સાંભળીને રાજા હસવા લાગ્યો. આવી મોટી ઋદ્ધિવાળાને પણ કોઈ નાથ નથી શું ? ૧૦

હોમિ નાહો ભયન્તાણું, ભોગે ભુજ્જહિ સંજયા ।

મિત્તનાઈપરિવુડો, માણ્ણસ્સં ણુ સુહુલ્લઈ ૧૧

હે સંયતિ ! હું તમારો નાથ થાઉં છું. આપ મિત્રશાતિયુક્ત
યષ્ટને ભોગોને ભોગવો. આ માનવ-જન્મ ખરેખર દુર્લભ છે. ૧૧

અપ્પણા વિ અણ્ણાહો સિ, સેણિયા મગહાહિવા ।

અપ્પણા અણ્ણાહો સન્તો, કર્સ નાહો ભવિસ્સસિ ૧૨

હે મગધાધિપ શ્રેણિક ! આપ પોતે જ અનાથ છો. જ્યાં તમે પોતે
જ અનાથ છો ત્યાં બીજાના નાથ કેવી રીતે થઈ શકશો ? ૧૨

એવં વુત્તો નરિન્દો સો, સુસંભન્તો સુવિમ્હિઓ ।

વયણ્ અસ્સુયપુવ્વં, સાહુણ્ણા વિમ્હયન્નિઓ ૧૩

સાધુ પાસેથી પહેલાં નહિ સાંભળેલું એવું વચન સાંભળીને રાજા
વિસ્મિત થયો, વ્યાકુળ થયો અને એને અત્યંત આશ્ચર્ય થયું. ૧૩

અસ્સા હત્થી મણ્ણસ્સા મે, પુરં અન્તેઉરં ચ મે ।

ભુંજમિ માણ્ણસે ભોજે, આણ્ણા ધસ્સરિયં ચ મે ૧૪

હે મુનિ ! મારી પાસે અશ્વો, હાથી, મનુષ્યો, નગર અને
અન્ત:પુર છે. મારી આજ્ઞા બધે ચાલે છે, હું માનવ-ભોગો
ભોગવું છું. ૧૪

એરીસે સમ્પયગ્ગમ્મિ, સવ્વકામસમ્પિપ્પે ।

કહ્હં અણ્ણાહો ભવર્ધ, મા હુ ભન્તે સુસં વચ્ચે ૧૫

આવી જાતની પ્રધાન સમૃદ્ધિ અને બધા પ્રકારના કામભોગ
હોવા છતાં હું અનાથ કેવી રીતે છું ? હે પ્રભુ ! આપ માયા-અસત્ય
તો નથી બોલતા ! ૧૫

ન તુમં જજ્જે અણ્ણાહસ્સ, અત્થં પુત્થં ચ પત્થિવા ।

જહ્હા અણ્ણાહો ભવર્ધ, સણ્ણાહો વા નરાહિવા ૧૬

હે પાર્થિવ ! નરાધિપ ! તું અનાથ શબ્દનો અર્થ અને ઉત્પત્તિ
જાણતો નથી કે અનાથ અને સનાથ કોને કહે છે ! ૧૬

મુણ્હેહ મે મહારાય, અવ્વકિખ્તેષુ ચેયસા ।

જહા અણ્ણાહો ભવર્ષ, જહા મેયં પવતિયં ૧૭

હે મહારાજ ! જે પ્રકારે જીવ અનાથ થાય છે અને જે આશયથી મેં કહ્યું છે તે એકાગ્ર ચિત્તે સાંભળો. ૧૭

કોસમ્બી નામ નયરી, પુરાણ પુરભેયણી ।

તત્થ આસી પિયા મજ્ઝ, પભૂયધણુસંચએ ૧૮

પ્રાચીન નગરીઓમાં શ્રેષ્ઠ કૌશાંબિક નામની નગરી છે. જ્યાં મારા પિતા પ્રભૂત ધન સંચય રહે છે. ૧૮

પહમે વએ મહારાયા, અતુલા મે અચ્છિવેયણા ।

અહોત્થા વિઉલો દાહો, સવ્વંગેસુય પત્થિવા ૧૯

હે પાર્થિવ રાજ ! મારી પ્રથમ અવસ્થામાં મારી આંખોમાં અતુલ પીડા થઈ અને આખા શરીરમાં બળતરા થવા લાગી. ૧૯

સત્થં જહા પરમતિક્ખં, સરીર વિવરન્તરે ।

આવીલિજ્જ અરી કુદ્ધો, એવં મે અચ્છિવેયણા ૨૦

જેવી રીતે ક્રોધી દુશ્મન શરીરના મર્મ ભાગમાં પરમ તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર ભોંકી દે એવી વેદના મારી આંખોમાં થતી હતી. ૨૦

તિયં મે અંતરિચ્છં ચ, ઉત્તમંગં ચ પીડર્ષ ।

ઈંદાસણ્ણિસમા ઘોરા, વેયણા પરમ દારુણા ૨૧

ઇન્દ્રતું વજ્ર લાગવાથી જેવી વેદના થાય તેવી ઘોર અને મહા દુઃખદાયી વેદના મારી કમર, હૃદય અને માથામાં થતી હતી. ૨૧

ઉવાકુયા મે આયરિયા, વિજ્જમંત તિગિચ્છયા ।

અખીયા સત્થ કુસલા, મંતમૂલ વિસારયા ૨૨

મારી ચિકિત્સા કરવા માટે વિદ્યા, મંત્ર, મૂલ અને શસ્ત્ર ચિકિત્સામાં કુશલ અને વિશાલ આચાર્ય ઉપસ્થિત થયા. ૨૨

તે મે તિગિચ્છં કુલ્વંતિ, ચાઉખ્યાયં જહાહિયં ।

ન ય દુકખા વિમોચન્તિ, એસા મજ્ઝ અણાહયા ૨૩

મારા હિતાર્થે આ વૈદ્યાચાર્યો ચતુર્વિધ ચિકિત્સા કરતા હતા. એ લોકો મને દુઃખથી મુક્ત ન કરી શક્યા. આવી મારી અનાથતા હતી. ૨૩

પિયા મે સવ્વસારં પિ, દિજ્જહ હિ મમ કારણા ।

ન ય દુકખા વિમોચ્છેઠ, એસા મજ્ઝ અણાહયા ૨૪

મારા પિતા મારા માટે બહુમૂલ્ય વસ્તુઓ આપતા હતા, પરંતુ હું દુઃખથી વિમુક્ત ન થયો. આવી મારી અનાથતા છે. ૨૪

માયા વિ મે મહારાય, પુત્તસોગદુહટ્ઠિયા ।

ન ય દુકખા વિમોચ્છેઠ, એસા મજ્ઝ અણાહયા ૨૫

હે મહારાજ! મારી માતા પણ પુત્ર-શોકથી દુઃખી થતી. તેણે અનેક ઉપાય કર્યા, પરંતુ મને કષ્ટથી છોડાવી ન શકી, આવી મારી અનાથતા હતી. ૨૫

ભાયરો મે મહારાય, સગા જેઠુંકણિઠુંગા ।

નય દુકખા વિમોચન્તિ, એસા મજ્ઝ અણાહયા ૨૬

હે નરેન્દ્ર! મારા મોટા અને નાના સગા ભાઈઓએ પણ અનેક પ્રયત્નો કર્યા, પરંતુ મને દુઃખથી છોડાવી ન શક્યા. આ મારી અનાથતા છે. ૨૬

ભઠણીઓ મે મહારાય, સગા જેઠુંકણિઠુંગા ।

ન ય દુકખા વિમોચન્તિ, એસા મજ્ઝ અણાહયા ૨૭

નરેન્દ્ર! મારી નાની-મોટી સગી બહેનો પણ મને આ કષ્ટથી મુક્ત કરી શકી નહીં. આ મારી અનાથતા છે. ૨૭

ભારિયા મે મહારાય, અણુરત્તા અણુવ્વયા ।

અંસુપુણ્ણેહિં, નયણ્ણેહિં, ઉરં મે પરિસિંચઠ ૨૮

હે મહારાજ! મારા ઉપર અત્યંત પ્રેમ રાખનારી મારી પતિવ્રતા પત્ની મારી પાસે એસીને અશ્રુપૂર્ણ નયનોથી મારા હૃદયને ભીંજવતી હતી. ૨૮

અન્નં પાણું ચ હૃહાણું ચ, ગન્ધમદલવિલેવણું ।
મએ નાયમનાયં વા, સા યાલા નેવ ભુજર્થ ૨૯

એ મારાથી જાણ્યે-અજાણ્યે પણ અન્ન-પાણી, સ્નાન, સુગંધ, વિલેપન, માલા આદિનું સેવન કરતી ન હતી. ૨૯

ખણું પિ મે મહારાય, પાસાએ મે ન ક્ષિદ્ધં ।
ન ચ દુકખા વિમોએધ, એસા મજ્જ અણાહયા ૩૦

હે રાજા ! એ પત્ની મારાથી એક ક્ષણ પણ વિદ્યુટી પડતી ન હતી. એ પણ મને દુઃખથી છોડાવી ન શકી. આ મારી અનાથતા. ૩૦

તતો હં એવમાહંસુ, દુકખમા હુ પુણો પુણો ।
વેયણા અહુભવિઉં જે, સંસારમ્મિ અણુન્તએ ૩૧

ત્યારે મેં 'વિચાર્યું' કે આ અનંત સંસારમાં મેં આવી દુઃસહ વેદના વારંવાર સહન કરી છે. ૩૧

સયં ચ જર્થ મુચ્ચેજ્જ, વેયણા વિઉલા ધએ ।
ખન્તો દન્તો નિરારભ્ભો, પવ્યએ અણુગારિયં ૩૨

હવે એક વાર જો હું આ વિપુલ વેદનાથી મુક્ત થાઉં તો હું ક્ષાંત દાંત નિરારંભ પ્રવજ્યા ધારણ કરું અને આગુગાર થાઉં. ૩૨

એવં ચ ચિન્તધંતાણું, પસુત્તો મિ નરાહિવા ।
પરિચત્તન્તીએ રાધએ, વેયણા મે ખયં ગયા ૩૩

હે નરાધીપ ! આમ ચિંતવીને હું સૂઈ ગયો, રાત્રિ વીતવાની સાથે મારી વેદના પણ નષ્ટ પામી ૩૩

તઓ કદલે પભાયમ્મિ, આપુચ્છિત્તાણુ અન્ધવે ।
ખન્તો દન્તો નિરારમ્ભો, પવ્યધએ હુગારિયં ૩૪

બીજા દિવસે સવારે મેં બંધુજનોને પૂછીને ક્ષાંત દાંત નિરા-
રંભી પ્રવર્ત્યા ધારણ કરી અને હું અણગાર થયો. ૩૪

તો હું નાહો જાઓ, અરપણો ય પરસ્સ ય ।
સવ્વેસિં એવ ભૂયાણું, તસાણુ થાવરાણુ ય ૩૫

હવે હું પોતાનો અને બીજાનો અને બધા ત્રસ તથા સ્થાવર
પ્રાણીઓનો નાથ થયો છું. ૩૫

અરપા નદી વેયરણી, અરપા મે કૂડસામલી ।
અરપા કામદુહા ઘેણૂ, અરપા મે નન્દણું વણું ૩૬

મારો આત્મા જ વૈતરણી નદી, મારો આત્મા જ કૂટ સાત્મલી
વૃક્ષ છે. આત્મા કામધેનુ અને આત્મા નંદન વન છે. ૩૬

અરપા કત્તા વિકત્તા ય, દુહાણુ ય સુહાણુ ય ।
અરપા મિત્તમમિત્તં ચ, દુપટ્ટિય સુપટ્ટિયા ૩૭

આત્મા જ સુખોનો કર્તા અને આત્મા જ દુઃખોનો કર્તા છે.
આત્મા જ કર્મથી વિમુક્ત થાય છે. સદાચારવાળો આત્મા મિત્ર છે
અને દુરાચારી આત્મા અમિત્ર છે—દુશ્મન છે. ૩૭

ઇમા હુ અન્ના વિ અણાહયા નિવા,
તમેગચિત્તો નિહુઓ સુણેહિ ।

નિયણ્ઠધમ્મં લહિયાણુ વી જહા,
સીયન્તિ એગે બહુકાયરા નરા ૩૮

હે રાજા ! અનાથતાના બીજા પ્રકાર છે તે એક ચિત્તથી સ્થિર
થઇને તમે સાંભળો. નિર્ઘન્ય ધર્મ પામીને પણ ધણા કાયર જીવો
શિથિલ થઇ જાય છે. ૩૮

જો પવ્વર્ધતાણુ મહવ્વયાઇં,
સમ્મં ચ નો ફાસયઇં પમાયા ।

અનિગ્ગાહ્યા ય રસેસુ ગિધે,

ન મૂલ્યો ઇન્નઈ અન્ધણું સે ૩૯

જે પ્રવર્જિત થઈને પ્રમાદવશ મહાવ્રતોતું સમ્યક પ્રકારે પાલન કરતા નથી અને ઇન્દ્રિયોને વશ થઈને રસોમાં ગૃહ રહે છે એ (કર્મ) અંધનને સમૂલ છેદી શકતા નથી. ૩૯

આઉત્તયા જરસ ય નત્થિ કાઈ,

ઈરિયાએ ભાસાએ તહેસણાએ ।

આયાણુનિકખેવદ્દુગુંછણાએ,

ન વીરજયં અણુજઈ મગ્ગં ૪૦

જેનો ધ્યા, ભાષા, એષણા, આદાન, નિક્ષેપ તથા દુગંછા વિષે ઉપયોગ નથી એ વીરસેવિત માર્ગને અનુસરતો નથી. ૪૦

ચિરં પિ સે મુણ્ઠરુઈ ભવિત્તા,

અધિરવ્વએ તવનિયમેહિં ભદ્દે ।

ચિરં પિ અપ્પાણુ કિલેસઈત્તા,

ન પારએ હોઈ હુ સંપરાએ ૪૧

જે (શ્રમણ) લાંબો સમય મુંડ થઈને પણ વ્રતોમાં અસ્થિર અને તપ-નિયમમાં ભ્રષ્ટ છે એ બહુ વખત સુધી આત્માને કલુષિત કરીને પણ સંસારથી પાર થઈ શકતો નથી. ૪૧

પોલ્લે વ મુઠ્ઠી જહુ સે અસારે,

અયન્તિએ કૂડકહાવણે વા ।

રાહામણી વેરુલિયપ્પગાસે,

અમહુઘએ હોઈ હુ જાણુએસુ ૪૨

જેવી રીતે પોલી મુઠી અને ખોટા સિક્કા અસાર છે અને કાચ, વૈકુર્યભણિની માફક પ્રકારી, તો પણ જાણુકારની પાસે તેનું અર્થ મૂલ્ય છે તેમ દ્રવ્યલિંગી પણ અનાથ છે. ૪૨

કુસીલલિંગં ઇહ ધારઈતા,
ઇસિજ્જયં જીવિય ખૂહઈતા ।

અસંજ્જએ સંજ્જલપ્પમાણે,
વિણ્ણિઘ્ઘાયમાગચ્છઈ સે ચિરં પિ ૪૩

કુસીલ લિંગ અને રજ્જેહરણુ, મુખપટ્ટી ધારણ કરીને દેખાવમાં
પણ રંગે મેડો, જે વેષધારી આજીવિકા મેળવે છે તે સંયતિ ખતાવે છે
પરંતુ તે લાંબા વખત સુધી વિનાશને પામે છે. ૪૩

વિસં તુ પીયં જહ કાલકૂડં,
હણ્ણઈ સત્થં જહ કુગ્ગહીયં ।

એસો વિ ધમ્મો વિસચ્ચોવવત્તો,
હણ્ણઈ વેયાલ ધવાવિવન્તો ૪૪

જેમ કાલકૂટ વિષ, ખોટી રીતે પકડવાથી શસ્ત્ર અને વશ કર્યા
વિનાના પિશાચ [વૈતાલ] ના સેવનથી નાશ પામે છે તેમ શબ્દાદિ
વિષયોના સેવનથી ધર્મ નાશ પામે છે. ૪૪

જે લકખણું સુવિણ પઉંજમાણે,
નિમિત્તકોઝીહલસંપગાઠે ।

કુહ્ણેહવિજ્જસવહારજીવી,
ન ગચ્છઈ સરણું તમ્મિ કાલે ૪૫

જે શ્રમણુ લક્ષણુ શાસ્ત્ર, સ્વપ્ન શાસ્ત્રનો પ્રયોગ કરે છે અને
નિમિત્ત કુતૂહલમાં આસક્ત છે અને આશ્ચર્ય પેદા કરીને આશ્રવ
વધારવાવાળી વિદ્યાથી જીવન ચલાવે છે તેને કર્મ ભોગવવાના સમયે
કોઈ પણ શરણુ થતું નથી. ૪૫

તમં તમેણુવ ઉ સે અસીલે,
સયા હુહી વિપ્પરિયામુવેતિ ।

સંધાવઈ નરગાતિરિહ્ખન્નેણિ,
માણું વિરાહેતુ અસાહુરુવે ૪૬

આ દ્રવ્યલિંગી કુશીલ પોતાના ગાઠ અજ્ઞાન અને વિપરીત ભાવોથી ચારિત્રની વિરાધના કરે છે અને નરક તિર્યંચ ગતિમાં જન્મને સદાને માટે દુઃખી થાય છે. ૪૬

ઉદ્દેસિયં કીયગઠં નિયાગં,

ન મુચ્છં કિંચિ અણુસણ્ણિજ્જં ।

અગ્ની વિવા સવ્વભક્ષી ભવિત્તા,

ઇત્તો ચુચ્ચે ગચ્છં કંઠુ પાવં ૪૭

જે સાધુ ઉદ્દેશિક, ક્રીતકૃત, નિત્યપિંડ અને સદોષ આહાર જરા પણ છોડતો નથી અને અગ્નિની માફક સર્વભક્ષી રહે છે તે મરીને પાપકર્મોથી દુર્ગતિમાં જાય છે. ૪૭

ન તં ચરી કણ્ઠછેત્તા કરેઈ,

જં સે કરે અપ્પણિયા દુરપ્પયા ।

સે નાહ્મં મચ્ચુમુહં તુ પત્તે,

પચ્છાણ્ણતાવેણ દયાવિહૂણ્ણો ૪૮

દુષ્ટ આચારમાં પ્રવૃત્ત આત્મા પોતાનું જે અગાડે છે તે ગળાને કાપનાર દુસ્મન પણ અગાડતો નથી, એવો દયાવિહીન માણસ મૃત્યુના મુખમાં જન્મને પોતાના દુરાચારને જાણી અને પશ્ચાત્તાપ કરશે. ૪૮

નિરદિયા નગ્ગરુઈ ઉ તસ્સ,

જે ઉત્તમદું વિવજ્જસમેઈ ।

ઇમે વિ સે નત્થિ પરે વિ લોચ્ચે,

દુહચ્ચો વિ સે ઝિજ્જઈ તત્થ લોચ્ચે ૪૯

એવા દ્રવ્યલિંગીની સંયમ રુચિ પણ વ્યર્થ છે. જે ઉત્તમાર્થ મોક્ષમાં પણ પરિતલાવ રાખે છે, આવા આત્માને માટે આલોક નથી તેમજ પરલોક પણ નથી. એ લોકમાં બંને રીતે ચિંતિત થાય છે. ૪૯

એમેવ હા છન્દકુસીલરુવે,

મગ્ગાં વિરાહિતુ જિજ્ઞુત્તમાણું ।

કુરરી વિવા ભોગરસાણુગિદ્ધા,

નિરુદ્ધોયા પરિયાવમેઈ ૫૦

આ પ્રકારના સ્વચ્છંદાચારી કુશીલ લોકો જિનેન્દ્ર ભગવાનના ઉત્તમ માર્ગની વિરાધના કરીને ભોગરસમાં ગૃહ્થ થઈને નિરર્થક શોક અને પરિતાપ (ખેદ) પામે છે. ૫૦

સોચ્યાણુ મેહાવિ સુભાસિયં ઈમં,

અણુસાસણું નાણુગુણોવવેયં ।

મગ્ગાં કુસીલાણુ જહાય સવ્વં,

મહાનિયણુઠાણુ વચ્ચે પહેણુ ૫૧

આ જ્ઞાનમય અને સુભાષિતરૂપ શિષ્યામણુ સાંભળીને બુદ્ધિમાન સાધુ કુશીલ માર્ગનો સર્વથા ત્યાગ કરે અને મહાનિમ્નથના માર્ગે ચાલે. ૫૧

ચરિત્તમાચારગુણુન્નિચ્ચે તચ્ચો,

અણુત્તરં સંજમ પાલિયાણુ ।

નિરાસવે સંખવિયાણુ કમ્મં,

ઉવેઈ ઠાણું વિઉલુત્તમં ધુવં ૫૨

ચારિત્ર અને જ્ઞાનાદિ ગુણોથી યુક્ત થઈને ઉત્કૃષ્ટ સંયમતું પાલન કરવાથી જીવ આશ્રવ રહિત થાય છે. પછી કર્મેના ક્ષય કરીને વિપુલ ઉત્તમ ધ્રુવ સ્થાન-મોક્ષને પામે છે. ૫૨

એવુગ્ગહન્તે વિ મહાતવોધણુ,

મહામુણી મહાપઈન્ને મહાયસે ।

મહાનિયણુઠિઠજ્જમિણું મહાસુયં,

સે કહેઈ મહયા વિત્થરેણું ૫૩

કર્મોતું ઉત્ર દમન કરનાર, મહા તપોધની, મહામુનિ, દંઠ પ્રતિસ, મહાયશ્વરી, મહાનિગ્રંથીએ, મહાશ્રુતને અતિવિસ્તારથી કહ્યું. ૫૩

તુદ્ધો ય સેણિઓ રાયા, ધણુમુદાહુ ક્યંજલી ।

અણાહતં જહાભૂયં, સુદુ મે ઉવદંસિયં ૫૪

[આ સાંભળીને] શ્રેણિક રાજ્ય સંતુષ્ટ થયો અને બંને હાથની અંજલિ કરીને નીચે પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો. મેં અનાથપણું જન્મ છે તેમ સારી રીતે આપના ઉપદેશથી જાણ્યું. ૫૪

તુજઝં સુલઠ્ઠં ણુ મહુસસજમ્મં,

લાલા સુલઠ્ઠા ય તુમે મહેસી ।

તુખ્ભે સણાહા ય સખન્ધવા ય,

જં ભે ઠિયા મગ્ગે જિણુત્તમાણં ૫૫

હે મહર્ષિ ! આપનો મનુષ્ય જન્મ સફલ છે. આપેજ મનુષ્ય-જન્મનો ઠીક સારો લાભ ઉઠાવ્યો છે. આપ મહર્ષિ છો, આપ સનાથ છો, અને સખાંધવ છો, કારણ કે આપ જિનોત્તમ માર્ગમાં સ્થિત છો. ૫૫

તં સિ નાહો અણાહાણં, સવ્વભૂયાણ સંજયા ।

ખામેભિ તે મહાભાગ, ઈચ્છાભિ અણુસાસિઉં ૫૬

હે મહાભાગ ! આપ અનાથના નાથ છો, હે સંયતિ ! આપ સર્વ ભૂતોના નાથ છો. હું આપની ક્ષમા માગું છું અને આપની શિક્ષા-શિખામણ મેળવવા ઈચ્છું છું. ૫૬

પુચ્છિણુ મગ્ગે તુખ્ભં, ઝાણુવિગ્ધાઓ જ્ઞે કઓ ।

નિમન્તિયા ય ભોગેહિં, તં સવ્વં મરિસેહિ મે ૫૭

મેં આપને પૂછીને ધ્યાનમાં વિધન કર્યું અને ભોગોતું, આમં-ત્રણ આપ્યું, આ બધા અપરાધોની મને માફી આપો. ૫૭

એવં શુભિત્તાણ સ રાયસીહો,

અણગારસીહં પરમાઈ ભત્તીએ ।

સઓરોહો સપરિયણો સખન્ધવો,

ધમ્માણ્ણરત્તો વિમલેણ ચેયસા ૫૮

આવી રીતે રાજર્ષિ શ્રેણિક એ અણગાર મહર્ષિની પરમ ભક્તિથી સ્તુતિ કરીને પોતાના અંતઃપુર અને પરિવાર તથા આંધવો સાથે નિર્મલ ચિત્તથી ધર્મમાં અનુરક્ત થયો. ૫૮

ઊસસિયરોમકૂવો, કાઊણ ય પયાહિણું ।

અભિવન્દિહીણ સિરસા, અધ્યાઓ નરાહિવો ૫૯

નરાધિપ શ્રેણિક હર્ષથી રોમાંચિત થયો અને પ્રદક્ષિણા કરીને, મસ્તક નમાવીને વંદના કરીને પોતાના સ્થાને ચાલ્યો ગયો. ૫૯

ધ્યરો વિ ગુણસમિદ્ધો, તિગુત્તિગુત્તો તિદ્દહુવિરઓ ય

વિહુગ ઈવ વિપ્પમુક્કો, વિહરઈ વસુહું વિગયમોહો ૬૦

॥ ત્તિ યેમિ ॥

ગુણ સમૃદ્ધ, ત્રિગુપ્તિ ગુપ્ત, ત્રિદંડ નિવૃત્ત, નિર્મોહિ થઇને તથા પક્ષીની માફક વિમુક્ત થઇને પૃથ્વી ઉપર અપ્રતિબંધ વિહાર કરે છે. ૬૦ એમ હું કહું છું.

। ઈતિ વીસમું અધ્યયન ।

સમુદ્રપાલીયં એગવીસર્ધમં અજઞ્ઞયાણું

સમુદ્રપાલ નામનું એકવીશમું અધ્યયન

અમ્પાએ પાલિએ નામ, સાવએ આસિ વાણિએ ।

મહાવીરસ ભગવએ, સીસે સો ઉ મહપ્પણે ૧

અંપા નામની નગરીમાં પાલિત નામનો વૈશ્ય શ્રાવક હતો. તે ભગવાન મહાવીરનો શિષ્ય હતો. ૧

નિગ્ગન્થે પાવયણે, સાવએ સે વિ કોવિએ ।

પોએણુ વવહરન્તે, પિહુણ્ડં નગરમાગએ ૨

તે શ્રાવક નિર્ગન્થ પ્રવચનમાં વિશેષ પંડિત હતો. તે જહાજથી વેપાર કરતો-કરતો પિહુંડ નામના નગરમાં ગયો. ૨

પિહુણ્ડે વવહરન્તસ, વાણિએ દ્ઢ ધૂયરં ।

તં સસત્તં પઠગિજ્ઞ, સદ્દેસમહ પત્થિએ ૩

પિહુંડ નગરમાં વેપાર કરતાં ત્યાંના વાણિયાએ તેને પોતાની દીકરી આપી. સમય જતાં તે ગર્ભવતી થયેલી સ્ત્રીને લઈને પોતાના દેશમાં ગયો. ૩

અહ પાલિયસસ ઘરિણી, સમુદંભિ પસવઠં ।

અહ આલએ તહિં જએ, સમુદ્રપાલિ ત્તિ નામએ ૪

હવે પાલિતની સ્ત્રીએ સમુદ્રમાં આલકને જન્મ આપ્યો. સમુદ્રમાં આલકનો જન્મ થયો, તેથી તેનું નામ સમુદ્રપાલ પાડ્યું. ૪

ખેમેણુ આગએ અમ્પં, સાવએ વાણિએ ઘરં ।

સંવઠ્ઠં ઘરે તસ, દારએ સે સુહોમએ ૫

તે વાણિએ શ્રાવક યોગક્ષેમ અંપા નગરીમાં પોતાને ઘેર આવ્યો. તેના ઘેર આલક સુખપૂર્વક વધવા લાગ્યો. ૫

આવત્તરી કલાઓ ય, સિકખઈ નીંકોવિએ ।

જોવ્વણેણુ ય સંપન્ને, સુરુવે પિયદંસણે ૬

સમુદ્રપાલ બહોતેર કળા શીખ્યો, તે નીતિ પારંગત થયો,
યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થવાથી એ સુરૂપ અને બધાને પ્રિય થયો. ૬

તરસ રુવબઈ ભજજં, પિયા આણુઈ રુવિણ્ણિં ।

પાસાએ કીલએ રમ્મે, દેવો દોગુન્દઓ જહા ૭

એનો પિતા એના માટે રુપિણી નામની બાર્યા લાવ્યો. તે
એની સાથે રમણીક પ્રાસાદમાં દોગુન્દક નામના દેવની માફક કીડા
કરવા લાગ્યો. ૭

અહ અન્નયા ક્યાઈ, પાસાયાલોયણુઈઓ ।

વજ્જમણુણુસોભાગં, વજ્જં પાસઈ વજ્જગં ૮

હવે એક વખતે મહેલની બારીમાં એઠા-એઠા તેણે કોઈ અપરાધીને
મૃત્યુ ચિહ્નોથી યુક્ત વધસ્થાન ઉપર લઈ જતો જોયો. ૮

તં પાસિણુણુ સંવેગં, સમુદ્રપાલો ઈણુમખખવી ।

અહો ડસુભાણુ કમ્માણુ, નિજ્જણુ પાવગં ઈમં ૯

એને જોઈને સમુદ્રપાળને વૈરાગ્ય થયો અને તે આમ બોલ્યો :
અહો! અશુભ કર્મોનું અંતિમ ફળ પાપ જ છે એમ પ્રત્યક્ષ
દેખાય છે. ૯

સંખુદ્ધો સો તહિં ભગવં, પરમસંવેગમાગઓ ।

આપુચ્છમ્માપિયરો, પવ્વએ અણુગારિયં ૧૦

ભગવાન સમુદ્રપાલ ત્યાં જ એઠા બોધ પામીને પરમ સંવેગને
પામ્યા અને માતાપિતાને પૂછીને પ્રવચ્ચ્યા લઈને અણુગાર થયા. ૧૦

જહિત્તુ સગ્ગન્થમહાકિલેસં,

મહન્તમોહં કસિણું ભયાવહં ।

પરિચાયધર્મમં ચ ડલિરોચએનન,
વયાણિ સીલાણિ પરીસહે ચ ૧૧

મહા કલેશ, મહા મોહ, અને અનેક લય ઉત્પાદક પરિગ્રહ અને સ્વજનાદિ સંબંધ છોડીને-પ્રવળ્યાં ધર્મમાં રુચિ રાખવા લાગ્યા અને વ્રત-શીલનું પાલન કરીને પરિષદ સહન કરવા લાગ્યા. ૧૧

અહિંસા સમ્યં ચ અતેણ્યં ચ,
તત્તો અપમ્ભાં અપરિગ્રહં ચ ।

પડિવજ્જયા પંચ મહુવ્વયાણિ,
ચરિજ્જ ધર્મમં જિણુદેસિયં વિદ્ ૧૨

અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહરૂપ પાંચ મહાવ્રતોને અંગીકાર કરીને એ બુદ્ધિમાન મુનિ જિનોપદેશિત ધર્મ પાળવા લાગ્યા. ૧૨

સવ્વેહિં ભૂએહિં દયાણુકમ્પી,
અન્તિખમે સંજય અમ્ભયારી ।

સાવજ્જજ્જેગં પરિવજ્જયન્તો,
ચરિજ્જ ભિકખૂ સુસમાહિઠન્દિએ ૧૩

અથા જીવો ઉપર દયા અને અનુકંપા કરનાર, શાંતિ અને ક્ષમા સેવનાર, સંયતિ બ્રહ્મચારી સાવધ યોગને ત્યાગતાં પૂર્ણ સમાધિવંત, અને ઈર્દ્રિયોને દમતાં તે ભિક્ષુ વિચરવા લાગ્યા. ૧૩

કાલેણુ કાલં વિહરેજ્જ રુદ્ધે
બલાબલં જાણિય અપણ્ણો ચ ।

સીહો વ સદેણુ ન સંતસેજ્જ,
વયજ્જેગ સુચ્ચા ન અસખ્લમાહુ ૧૪

યથા સમયે પ્રતિલેખનાદિ ક્રિયા કરતા યકા પોતાના બલા-બલને જાણીને વિદેશમાં વિચરવા લાગ્યા અને લયકર શબ્દ સુણતાં છતાં

પણ સિંહની માફક નિડર રહેતા અને કઠોર વચન કહેતા નહિ. ૧૪

ઉવેહુમાણુ ઉ પરિવ્વચ્ચેજ્જ,
પિયમપિયમં સવ્વ તિતિક્ખચ્ચેજ્જ ।

ન સવ્વ સવ્વત્થ ભિરોયચ્ચેજ્જ,
ન યાવિ પૂયં ગરહં ચ સંજ્જચ્ચે ૧૫

મુનિ ઉદ્દાસીનભાવે સંયમમાં વિહરતા હતા. પ્રિય-અપ્રિયને સહન કરતા, બધી જગ્યા અને બધી વસ્તુઓની અભિલાષા કરતા નહિ. અને પૂજા અને નિન્દાની પણ ઈચ્છા કરતા નહિ. ૧૫

અણુગણ્ઠદા મિહ માણુવેહિં,
જે ભાવચ્ચો સંપગરેઈ ભિક્ખૂ ।

ભયભેરવા તત્થ ઉછન્તિ ભીમા,
દિવ્વા મણુરસા અદુવા તિરિચ્છા ૧૬

આ લોકમાં મનુષ્યોમાં અનેક જાતના અભિપ્રાય હોય છે. સાધુઓના મનમાં પણ એવો ભાવ હોઈ શકે પરંતુ સાધુ સંયમમાં દઢ રહે અને દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યાચના અતિ ભયંકર ઉપસર્ગ થાય તો તેને સમભાવે વેદે. ૧૬

પરીસહા દુવ્વિસહા અણુગે,
સીયન્તિ જત્થા બહુકાયરા નરા ।

સે તત્થ પરો ન વહિજ્જ ભિક્ખૂ,
સંગામસીસે ઈવ નાગરાયા ૧૭

અનેક જાતના દુર્જય એવા પરિષહ ઉત્પન્ન થાય તો ધણા કાયર માણુસો ડગી જાય છે, પરંતુ સંગ્રામમાં આગળ રહેતા શૂરવીર હાથીની માફક સંયમમાં દઢ રહેનાર સાધુ પરિષહોથી ગભરાતો નથી અને સમુદ્રપાલ પણ પરિષહોને સમભાવે સહન કરે છે. ૧૭

સીઓસિણા દંસમસા ય ક્રાસા,

આયંકા વિવિહા કુસન્તિ દેહં ।

અકુકુકુઓ તત્થ અહિયાસએજ્જ,

રયાઈ ખેવેજ્જ પુરે કયાઈ ૧૮

શીત, ઉષ્ણતા, ડાંસ, મચ્છર, તૃણ, સ્પર્શ, દેહને સ્પર્શતા વિવિધ રોગોના ઉદયે તે આક્રંદ કરતો નથી, પરંતુ તેને સમભાવે વેદે છે અને પૂર્વકૃત કર્મરૂપી રજ્જને ખેરવી નાંખે છે. ૧૮

પહાય રાગં ચ તહેવ દ્વાસં,

મોહં ચ ભિકખૂ સતતં વિચક્ખણા ।

મેરુ વ્વ વાએણુ અકમ્પમાણા,

પરીસહે આયગુત્તે સહેજ્જ ૧૯

વિચક્ષણુ ભિક્ષુ [નિર્ગન્થ મુનિ] રાગ-દ્વેષ અને મોહનો સતત ત્યાગ કરીને વાયુથી અકંપાયમાન મેરુની માફક આત્મગુપ્ત થઈને પરીપહોને સહન કરે. ૧૯

અણુન્નએ નાવણુએ મહેસી,

ન યાવિ પૂયં ગરહં ચ સંજએ ।

સ ઉજ્જુભાવં પડિવજ્જ સંજએ,

નિવ્વાણુમગ્ગં વિરએ ઉવેઈ ૨૦

જે મહર્ષિ પૂજન-સત્કારમાં ઉન્નત થતો નથી અને ગર્હામાં અવનત થતો નથી અને સરલ ભાવ રાખીને વિરત થાય છે તે નિર્વાણુ માર્ગને પામે છે. ૨૦

અરઘરઘસહે પહીણુસંથવે,

વિરએ આયહિએ પહાણુવં ।

પરમદુપએહિ ચિદ્દઈ,

છિન્નસોએ અમમે અકિંચણુ . ૨૧

અરતિ અને રતિને સહન કરતો ગૃહસ્થોના પરિચયને છોડે અને આત્મ હિતાર્થે વિરત થઈને સંયમમાં લીન રહે. શોક અને મમતાથી રહિત થઈને અકિંચન ભાવથી મોક્ષમાર્ગમાં સ્થિર થાય. ૨૧

વિવિત્તલયણ્ણાઈ ભએજજ તાઈ,

નિરોવલેવાઈ અસંથડાઈં ।

ધસીહિં ચિણ્ણાઈં મહાયસેહિં,

કાએણુ કાસેજજ પરીસહાઈં ૨૨

પ્રાણીરક્ષક સાધુ, મહાયજ્ઞસ્ત્રી ઋષિઓએ સ્વીકારેલ લેપ અને બીજરહિત એકાન્તસ્થાન સેવે અને ત્યાં પરિષદ આવે તો સહન કરે. ૨૨

સન્નાણુનાણોવગએ મહેસી,

અણુતરં ચરિઈં ધમ્મુસંચયં ।

અણુતરે નાણુધરે જસંસી,

ઓભાસઈ સૂરિએ વન્તસિકખે ૨૩

સમુદ્રપાલ મુનિ શ્રુત જ્ઞાનથી સંપન્ન અને અનુત્તર ક્ષમાદિ ધર્મ સંચય કરીને અનુત્તર કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું અને તે આકાશમાં સૂર્યની માફક પ્રકાશવા લાગ્યા. ૨૩

દુવિહં ખવેણ્ણુ ય પુણ્ણુપાવં,

નિરંગણ્ણુ સવ્વએ વિપ્પમુકકે ।

તરિત્તા સમુદ્દં વ મહાભવોષં,

સમુદ્દપાલે અપુણ્ણાગમં ગએ ૨૪

॥ ત્તિ એમિ ॥

એ જાતના કર્મ તથા પુણ્ય-પાપને ક્ષય કરીને સમુદ્રપાલ સર્વ બંધનોથી વિમુક્ત થઈને શૈલેશી અવસ્થા પ્રાપ્ત કરીને સંસારરૂપ મહાસમુદ્ર તરીને મોક્ષ-અપુનર્ગતિ પામ્યા. ૨૪

એમ હું કહું છું.

। ઇતિ એકવીસમું અધ્યયન ।

॥ रहनेभिज्जं आवीसहं अज्जयाणुं ॥

रहनेभि नामनुं आवीसमुं अध्ययन

सौरियपुरंभि नयरे, आसि राया महिद्धुंमे ।

वसुदेवो त्ति नामेषुं, रायलङ्गणसंज्जुंमे १

सौरियपुर नामना नगरमां महात्तद्धिशाणी अने राजना लक्षण
अंयुक्त वसुदेव नामनो राज्ज राज्य करतो हतो. १

तस्स लज्जण दुवे आसी, रेहिल्ली देवधं तह ।

तासिं दोण्डं दुवे पुत्ता, धुंदा रामकेसवा २

अे राजने रेहिल्ली अने देवकी नामनी अे स्त्रीअो हती. अे
अने स्त्रीअोने सर्वने प्रिय अेवा राम अने केशव नामना अे पुत्रो
हता. २

सौरियपुरंभि नयरे, आसी राया महिद्धुंमे ।

समुद्रविज्जंमे नामं, रायलङ्गणसंज्जुंमे ३

सौरिपुर नगरमां समुद्र विज्जय नामनो महात्तद्धिवाणो राज्ज
राज्यलक्षण युक्त हतो. ३

तस्स लज्जण सिवा नाम, तीसे पुत्तो महायसो ।

लगवं अरिद्धनेभि त्ति, लोगनाहे दभीसरे ४

अेने शिवा नामनी पत्नी हती. अेमनो पुत्र महायशस्वी, परम
जितेन्द्रिय त्रिलोकनाथ लगवान अरिष्टनेभि हता. ४

सो अरिद्धनेभिनामो उ, लङ्गणससरसंज्जुंमे ।

अहुंसहस्सलङ्गणधरे, गायमो कालगच्छवी ५

आ अरिष्ट नेभि कुमार लक्षण अने स्वरथी युक्त अेक हम्भर
आठ लक्षणुना धारक, गौतम गोत्रिक अने कृष्ण कान्तिवाणा हता. ५

વજ્રરિસહસંઘયણો, સમચઉરંસો ઝસોયરો ।

તસ્સ રાયમર્ઠ કન્નં, ભજજં જાયર્ઠ કેસવો ૬

આ અરિષ્ટનેમિ વજ્રઋપલનારાચ સંઘયણ, સમચતુરસ સંસ્થાન અને મત્સ્ય સમાન ઉદરવાળા હતા. રાજેમતીને તેમની પત્ની બનાવવાને માટે શ્રી કૃષ્ણે માગણી કરી. ૬

અહ સા રાયવરકન્ના, સુસીલા ચારુપેહણી ।

સવ્વલક્ષ્મણસંપન્ના, વિજ્ઞણુસોયામણિપ્પભા ૭

આ રાજકન્યા સુસીલા, ચારુદષ્ટિવાળી, સર્વ લક્ષણ સંપન્ન વિજ્ઞણી જેવી પ્રભા યુક્ત હતી. ૭

અહાહ જણુઓ તીસે, વાસુદેવં મહિદ્ધૂયં ।

ઈહા ગચ્છઉ કુમારો, જા સે કન્નં દદામિ હં ૮

આ રાજેમતીના પિતાએ મહર્ધિક શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવને કહ્યું કે જો અરિષ્ટ નેમિકુમાર અહિં પધારે તો હું તેને આપું. ૮

સવ્વોસહીહિંણહવિઓ, કયકોઉયમંગલો ।

દિવ્વણુયલપરિહિઓ, આભરણેહિં વિભૂસિઓ ૯

શ્રી અરિષ્ટ નેમિને સર્વ ઔષધિઓથી મિશ્રિત જલથી નવડાવ્યા, કૌતુક મંગલ કર્યાં, દિવ્ય વસ્ત્રયુગલ પહેરાવ્યા અને ધ્વજેણાંથી વિભૂષિત કર્યાં. ૯

મત્તં ચ ગન્ધહત્થિં, વાસુદેવસ્સ જેઠુંગં ।

આરુઠો સોહએ અહિયં, સિરે ચુડામણી જહા ૧૦

જેમ માથા ઉપર ચૂડામણિ-મુકુટ શોભે છે, તેમ વાસુદેવના મસ્ત અને સર્વ શ્રેષ્ઠ ગંધ હસ્તી ઉપર ચઢેલા નેમિકુમાર અત્યંત શોભિત થાય છે. ૧૦

અહ ઊસિઓણુ છત્તેણુ, ચામરાહિ ય સોહિઓ ।

દસારચક્રકેણુ ય સો, સવ્વઓ પરિવારિઓ ૧૧

જિંયા છત્ર અને ચામરો તથા દશાહ્ ચક્રથી બધી આબુ વેરા-
યેલ શ્રી નેમિકુમાર શોભવા લાગ્યા. ૧૧

ચતુરંગિણીએ સેનાએ, રહ્યાએ જહકમં ।

તુરિયાણુ સન્નિનાએણુ, દિવેણુ ગગણુંકુસે ૧૨

ક્રમાનુસાર રચેલી ચતુરંગિણી સેના તથા વાજિત્રોના દિવ્ય
નાદથી આકાશ ગુંજવા લાગ્યું. ૧૨

એચારિસાએ ધૃષ્ટીએ, જુત્તીએ ઉત્તમાઈ ય ।

નિયગાએ ભવણાએ, નિજજાએ વણિહુપુંગવો ૧૩

આવી રીતે ઉત્તમ શિક્ષિ અને તેજથી યુક્ત થઇને વૃષિણુપુંગવ
નેમિકુમાર પોતાના ભુવનથી નીકળ્યા. ૧૩

અહ સો તત્થ નિજજાને, દિસસ પાણુ ભયદુએ ।

વાડેહિં પંજરેહિં ચ, સન્નિરુદ્ધે સુદુકિખએ ૧૪

હવે શ્રી નેમિકુમારે ત્યાંથી નીકળતા વાડા અને પીંજરામાં
પૂરાયેલાં ભયભીત તથા દુઃખિત પ્રાણીઓને જોયા. ૧૪

જીવિયંતં તુ સંપત્તે, મંસરૂં ભકિખયવ્વએ ।

પાસિત્તા સે મહાપન્ને, સારહિં ઈણમખખવી ૧૫

માંસ ભક્ષણને માટે જીવનના અંતને પ્રાપ્ત થનારા તે પ્રાણી-
ઓને જોઇને તે મહાપ્રાણ નેમિકુમારે સારથીને નીચે પ્રમાણે પૂછ્યું. ૧૫

કસસ અરૂં ધમે પાણા, એતે સવ્વે સુહેસિણુ ।

વાડેહિં પંજરેહિં ચ, સન્નિરુદ્ધા ય અચ્છહિં ૧૬

આ બધા પ્રાણીઓ સુખના વાંછુક છે, એમને શા માટે વાડામાં
અને પાંજરામાં રૂંધ્યા-પુર્યા છે? ૧૬

અહ સારહી તઓ ભણઈ, એએ ભદા ઉ પાણિણુ ।

તુજઝં વિવાહકજ્જમિ, ભોયાવેઉં ખહું જણું ૧૭

ત્યારે સારથી કહે છે કે આ નિર્દોષ ભદ્ર પ્રાણીઓ તમારા વિવાહ કાર્યમાં બહુજન જનૈયાના ભોજનને માટે છે. ૧૭

સોશિણ તસ્સ વયણું, બહુપાણિવિજ્ઞાસણું ।

ચિન્તેઈ સે મહાપન્નો, સાણ્ણકોસે જિએ હિ ૨૧

ઘણા પ્રાણીઓના વિનાશના સારથીના વચનને સાંભળીને જીવો ઉપર અનુકંપા ધરાવનાર મહાપ્રાણ તેમિકુમાર ચિંતવવા લાગ્યા. ૧૮

જઈ મજ્ઞ કારણા એએ, હમ્મન્તિ સુખહૂ જિયા ।

ન મે એયં તુ નિસ્સેસં, પરલોગે ભવિસ્સઈ ૧૯

જે મારા કારણથી એ ઘણા જીવો (પ્રાણીઓ) હણાશે તો આ કાર્ય પરલોકમાં માફ કલ્યાણ કરશે નહિ. ૧૯

સો કુણ્ણલાણ્ણ જીયલં, સુત્તગં ચ મહાયસો ।

આભરણાણ્ણિ ય સવ્વાણ્ણિ, સારહિસ્સ પણ્ણામએ ૨૦

એ મહાયશસ્ત્રી તેમિકુમારે કુંડલની બેડી, કંદોરો તથા બધાં આભરણો સારથીને આપી દીધા. ૨૦

મણ્ણપરિણામો ય કએ, દેવા ય જહોઈયં સમાઇણ્ણા ।

સવ્વઈઈઈ સપરિસા, નિક્ખમણ્ણું તસ્સ કાઉં જે ૨૧

ભગવાનના મનના દીક્ષા-પરિણામ થવાથી દેવતાઓ પેતાની સર્વ ઋદ્ધિ અને પરિપક્ષની સાથે નિષ્કમણ્ણ મહોત્સવ કરવા આવ્યા. ૨૧

દેવ મણ્ણસ્સપરિવુડો, સિખ્ખિયારયણું તએ સમારુઠો ।

નિક્ખમિય ખારગાએ, રેવયયંમિ દિએ ભગવં ૨૨

દેવ અને મનુષ્યોથી વિંટાયેલા ભગવાન શિખિકારતન ઉપર આરુઠ થઈને દ્વારકાથી નીકળ્યા અને રૈવતક પર્વત ઉપર પધાર્યા. ૨૨

ઉજ્જવણ્ણું સંપત્તો એઈણ્ણો, ઉત્તમાઉ સીયાએ ।

સાહસ્સીએ પરિવુડો, અહ નિક્ખમઈ ઉ ચિત્તાહિં ૨૩

ત્યાં ઉદ્યાનમાં પહોંચીને ઉત્તમ શિષ્યિકાથી ઉતરીને એક હળર પુરુષોની સાથે દીક્ષા અંગીકાર કરી. ૨૩

અહુ સે સુગન્ધગન્ધિએ, તુરિયં મઉકુંચિએ ।
સયમેવ લુન્ધઈ કેસે, પંચમુદ્દીહિં સમાહિએ ૨૪

પછી ભગવાને સુગંધીથી સુવાસિત કોમલ કેશોનો સ્વયંભેવ શીઘ્ર પંચ મુષ્ટિ લોચ કર્યો. ૨૪

વાસુદેવો ય જ્ઞં ભજ્ઞઈ, લુત્તકેસં જિષ્ઠન્દિયં ।
ધન્ધિયમણ્ણાહરં તુરિયં, પાવસુ તં દમ્મીસરા ૨૫

લુંચિત કેશ્યુક્ત જિતેન્દ્રિય ભગવાનને વાસુદેવ વગેરે કહેવા લાગ્યા કે હે દમ્મીશ્વર પ્રભુ! આપ શીઘ્ર ધન્ધિત મનોરથને (મુક્તિને) પ્રાપ્ત કરો. ૨૫

નાણેણં દસણેણં ચ, ચરિત્તેણ તવેણં ય ।
ખન્તીએ મુત્તીએ, વઠ્ઠમાણ્ણે ભવાહિ ય ૨૬

જ્ઞાન દર્શન, ચારિત્ર, તપ, ક્ષમા, નિર્લોભતાથી હંમેશાં વર્ધમાન પામે. ૨૬

એવં તે રામકેસવા, દસારા વ અહુ જણ્ણા ।
અરિદ્ધં નેમિં વન્દિતા, અભિગયા આરગાપુરિ ૨૭

આમ એ કેશવ અને દસાહા આદિ અનેક મનુષ્યો ભગવાન અરિષ્ટ નેમિને વંદન કરીને દ્વારિકા નગરીમાં પાછા ફર્યા. ૨૭

સોણ્ણેણ રાયકન્ના, પવ્વજં સા જિણ્ણસ્સ ઉ ।
નીહાસા ય નિરાણ્ણન્દા, સોગણ્ણ ઉ સમુત્થિયા ૨૮

એ રાજકન્યા ભગવાનની પ્રવ્રજ્યા-દીક્ષા-સુણ્ણીને હાશ્ય અને આનંદથી રહિત થઇને શોકાકુલ થઈ. ૨૮

રાઈમઈ વિચિન્તેઈ, ધિરત્થુ મમ જીવિયં ।
જા હં તેણ્ણ પરિચ્ચતા, સેયં પવ્વઠ્ઠિં મમ ૨૯

રાજેમતી ચિંતવે છે કે મારા જીવિતને ધિક્કાર હો. જે હું
એમના દ્વારા પરિત્યકતા થઈ. હવે મારા માટે પ્રવ્રજ્યા શ્રેષ્ઠ છે. ૨૯

અહીં સા ભમરસન્નિભે, કુચ્ચકુણ્ણગપસાહિએ ।

સયમેવ લુચ્ચકેસે, ધિર્ધમન્તા વવસ્સિયા ૩૦

આ ધૈર્યવાળી સંયમાર્થે તૈયાર થયેલી રાજેમતીએ પોતાના ભ્રમર
જેવા કાળા અને કુચ્ચ અને કાંસકીયે સજ્જેલા કેશનો સ્વયં લોચ કર્યો. ૩૦

વાસુદેવો ય જ્ઞં ભણ્ણઈ, લુત્તકેસં જિર્ધન્દિયં

સંસારસાગરં ઘોરં, તર કન્ને લહું લહું ૩૧

વાસુદેવ વગેરે એ લુચ્ચિત કેશવાલી જિતેન્દ્રિય રાજેમતીને કહેવા
લાગ્યા: હે કન્યા! તું આ દુઃસાર ઘોર સંસાર સમુદ્રને જલદીથી તરીજ. ૩૧

સા પવ્વઈયા સન્તી, પવ્વાવેસી તહિં ખહું ।

સયણ્ણં પરિયણ્ણં ચેવ, સીલવન્તા ખહુસ્સુયા ૩૨

શીલવતી, ખહુશ્રુતા રાજેમતીએ દીક્ષિત થઈને ઘણી સ્વજન-
પરિજન સ્ત્રીઓને દીક્ષા આપી. ૩૨

ગિરિં રેવતયં જન્તી, વાસેણ્ણદલા ઉ અન્તરા ।

વાસન્તે અન્ધયારંભિ, અન્તો લયણ્ણસ્સ સા ઠિયા ૩૩

એ રૈવતક પર્વત ઉપર જતી વખતે વર્ષાથી ભીંજાઈ. વર્ષાથી
ખચવા માટે એક અંધારી ગુફામાં તે રોકાઈ. ૩૩

ચીવરાઈં વિસારન્તી, જહ્હા જ્જય ત્તિ પાસિયા ।

રહનેમી ભગ્ગચિત્તો, પચ્છા દિઠ્ઠો ય તીઈ વિ ૩૪

રાજેમતીને, વચ્ચ સૂકવતી વખતે નગ્નરૂપે જોઈને રથનેમિ ભગ્ન
ચિત્ત થઈ ગયો. રાજેમતીએ પણ એને જોયો. ૩૪

ભીયા ય સા તહિં દ્દહું, એગન્તે સંજયં તયં ।

ખાહ્હાહિં કાઉ સંગોપ્પં, વેવમાણી નિસીયઈ ૩૫

એકાંતમાં સંયતિને જોષને લયભીત થયેલી રાજેમતી પોતાના
બંને હાથથી શરીરને ગોપવીને ખેસી ગઈ. ૩૫

અહુ સો વિ રાયપુત્તા, સમુદવિજયંગઓ ।

ભીયં પવેવિયં દ્દું, ધમં વક્કં ઉદાહરે ૩૬

સમુદ્ર વિજયનો પુત્ર એ રથનેમિ, લયથી કંપાયમાન એવી રાજે-
મતીને જોષને ત્રીચે મુજબ કહેવા લાગ્યો. ૩૬

રહનેમી અહુ ભદ્દે, સુરુવે ચારુભાસિણિ ।

મમં ભયાહિ સુચણુ, ન તે પીલા ભવિસ્સઈ ૩૭

હે ભદ્રે ! હું નેમી છું. તું સુરૂપા ભામિની છે, સુતનું છે, મારું
સેવન કર, કોઈ પ્રકારની પીડા થશે નહિ. ૩૭

એહિ તો ભુજિમો ભોએ, માણુસ્સં ખુ સુદ્દલહં ।

ભુતભોગી પુણો પચ્છા, જિણુમગ્ગં ચરિસ્સમો ૩૮

તમે અહિં આવો, મનુષ્ય જન્મ મળવો ખરેખર દુર્લભ છે,
માટે આપણે બંને ભોગ ભોગવીએ. ભોગ ભોગવ્યા પછી જિનમાર્ગને
ફરીથી અનુસરીશું. ૩૮

દ્દુંણુ રહનેમિં તં, ભગ્ગુજ્જેયપરાજિયં ।

રાઈમઈ અસંભન્તા, અપ્પાણું સંવરે તહિં ૩૯

ભગ્નચિત્ત અને સ્ત્રી પરિપહથી પરાજિત રહનેમિને જોષને
રાજેમતી નિર્ભીક બની અને તેણે પોતાનું શરીર ઢાંક્યું. ૩૯

અહુ સા રાયવરકન્ના, સુદ્ધિયા નિયમવ્વએ ।

જઈ કુલં ચ સીલં ચ, રકખમાણી તયં વદે ૪૦

પછી આ રાજકન્યા સુસ્થિત થઈને પોતાનાં જાતિ, કુલ અને
શીલની રક્ષા કરતી રહનેમિને કહેવા લાગી. ૪૦

જઈ સિ સુવેણુ વેસમણો, લલિએણુ નલકૂખ્ખરે ।

તહા વિ તે ન ધચ્છામિ, જઈ સિ સકખં પુરન્દરે ૪૧

જો તું રૂપમાં વૈશ્રમણ્ય અને લીલામાં નર કુબેર સમાન તથા સાક્ષાત ઈશ્વર હો તો પણ હું તને ધમ્મચરી નથી. ૪૧

પકખન્દે જલિયં જોધં, ધૂમકેઉં દુરાસંય ।

નેચ્છન્તિ વન્તયં ભોત્તું, કુલે જાયા અગન્ધણે ૪૧ (અ)

અગંધન કુલનો સાપ જનવલ્યમાન અગ્નિમાં પડવું પસંદ કરશે, પણ વમન કરેલું વિષ ધમ્મચરી નહિ. ૪૧ [અ]

ધિરથુ તે જસોકામી, જો તં જીવિયકારણા ।

વન્તં ધમ્મસિ આવેઉં, સેયં તે મરણું ભવે ૪૨

હે અપયશના કામી! તને ધિક્કાર છે. જો તું અસંયમી જીવન માટે વમન કરેલા ભોજોને ધમ્મ છે તે જાહેતર છે કે તું મરીશ. ૪૨

અહં ચ ભોગરાયસ્સ, તં ચ સિ અન્ધગવણિહણા ।

મા કુલે ગન્ધણા હોમો, સંજમં નિહુચ્ચો ચર ૪૩

હું ભોગરાજ [ઉચ્ચસેન]ની પુત્રી છું. તું અંધકવિષ્ણુ [સમુદ્ર વિજય]નો પુત્ર છે. આપણે ગંધક કુલના સર્પ સમાન થવું જોઈએ, એટલા માટે તમે નિશ્ચલ થઈને સંયમ પાળો. ૪૩

જઈ તં કાહિસિ ભાવં, જ જ દિચ્છસિ નારિચ્ચો ।

વાયાવિધ્ધો વ્વ હોડો, અર્કિચ્ચપ્પા ભવિસ્સસિ ૪૪

જો તું વિષયિક ભાવ રાખીશ તો જ્યાં જ્યાં તું સ્ત્રીઓને જોઈશ ત્યાં ત્યાં પવનથી હલાવેલ પાંદડાની માફક તું અસ્થિર આત્મા થઈ જઈશ. ૪૪

ગોવાલો ભણ્ણવાલો વા, જહા તદ્વવણિસ્સરો ।

એવં અણિસ્સરો તં પિ, સામણ્ણસ્સ ભવિસ્સસિ ૪૫

જેવી રીતે ગોવાલ ગાયોનો સ્વામી નથી અને ભંડારી ભંડારનો સ્વામી નથી, તેમ તું પણ જ્ઞાનમી રહીશ નહિ. ૪૫

કોહં માણું નિગિણિહતા, માયં લોભં ચ સવ્યઓ ।

ઈન્દિયાઈં વસે કાઓ, અપ્પાણું ઉવસંહરે ૪૫ (અ)

રથનેમિએ સંયમશીલાના સુભાષિતને સાંભળીને અંકુશ લગા-
યેલ હાથીની માદક પોતાના આત્માને વશ કર્યો અને ધર્મમાં
સ્થિર થયો. ૪૫ [અ]

તીસે સો વયણું સોઆ, સંજયાએ સુભાસિયં ।

અંકુસેણુ જહા નાગો, ધમ્મે સંપડિવાધઓ ૪૬

રહનેમીએ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભને છૂટીને પાંચે ઈન્દ્રિયોને
વશમાં લઈને આત્માને પ્રમાદથી હઠાવીને ધર્મમાં સ્થિર કર્યો. ૪૬

મણુગુત્તો વયમુત્તો, કાયગુત્તો જિઈન્દિઓ ।

સામણું નિચ્ચલં કાસે, જવજીવં દઠવવઓ ૪૭

રહનેમીએ મનગુપ્તિ, વચનગુપ્તિ, કાયગુપ્તિ, જિતેન્દ્રિય, અને
નિશ્ચલતાથી દઠ પ્રતી થઈને શ્રમણધર્મ પાળ્યો. ૪૭

ઉચ્ચં તવં ચરિત્તાણું, જયા દોણિણુ વિચકેવલી ।

સવ્વં કમ્મં ખવિત્તાણું, સિદ્ધિં પત્તા અણુત્તરં ૪૮

ઉચ્ચ તપને સેવીને બંને કેવલજ્ઞાની થયા. સર્વ કર્મ ખપાવીને
અનુત્તર સિદ્ધિને વર્ષા. ૪૮

એવં કરન્તિ સંયુદ્ધા, પણિડયા પવિક્ખણા ।

વિણિયદન્તિ ભોગેસુ, જહા સો પુરિસોત્તમો ૪૯

॥ ત્તિ યેમિ ॥

જેવી રીતે પુરુષોત્તમ રથનેમીએ આત્માને વશ રાખી મોક્ષ
મેળવ્યો, તેવી રીતે તત્ત્વજ્ઞાની વિચક્ષણુ પંડિતજનો ભોગોથી નિવૃત્ત
થઈને મુક્ત થાય છે. ૪૯

એમ હું કહું છું.

। ઇતિ ખાવીસમું અધ્યયન ।

કેસિગોયમિજ્જં તેવીસઠમં અજ્જયાણું

કેશી-ગૌતમ નામનું તેવીસમું અધ્યયન

જિણે પાસે ત્તિ નામેણુ, અરહા લોગપૂઠઝો ।
સંબુદ્ધપા ય સવ્વન્નૂ, ધમ્મતિત્થયરે જિણે ૧

ત્રિલોક પૂજ્ય ધર્મ તીર્થાંકર, સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી શ્રી પાર્શ્વજિનના
નામના અહંત જિનેશ્વર થયા. ૧

તસ્સ લોગપઠવિસ્સ, આસિ સીસે મહાયસે ।
કેસી કુમારસમણે, વિજ્જનચરણપારગે ૨

તે લોકપ્રદીપ ભગવાનને મહાયશસ્વી કેશીકુમાર નામના શ્રમણ
શિષ્ય હતા. તે જ્ઞાન અને શીલમાં સંપૂર્ણ હતા. ૨

ઓહિનાણુસુઝે બુદ્ધે, સીસસંઘસમાઉલે
ગામાણુગામં રીયન્તે, સાવત્થિ પુરમાગઝે ૩

મતિ શ્રુત અને અવધિજ્ઞાનથી તત્ત્વોના જ્ઞાતા કેશીકુમાર શિષ્ય સંઘ
સહિત આમાનુઆમ ફરતા શ્રાવસ્તિ નગરીમાં યધાર્યા. ૩

તિન્દુયં નાગ ઉજ્જણું, તમ્મી નગરમણુલે ।
કાસુઝે સિજ્જસંઘારે, તથ વાસમુવાગઝે ૪

એ નગરીની પાસેના તિંદુક ઉદ્યાનમાં નિર્દોષ સંઘારા શય્યા લઈને
વાસ કર્યો. ૪

અહ તેણેવ કાલેણું, ધમ્મતિત્થયરે જિણે ।
ભગવં વદ્ધમાણિ ત્તિ, સવ્વલોગમ્મિ વિસ્સુઝે ૫

એ વખતે વિશ્વ વિખ્યાત જિનેશ્વર ભગવાન વર્ધમાન સ્વામી
ધર્મ તીર્થના પ્રવર્તક હતા. ૫

તસ્સ લોગપર્થવસ્સ, આસિ સીસો મહાયસો ।

ભગવં ગાયમે નામં, વિજ્ઞાનચરણપારગ્યે ૬

એ લોકપ્રદીપ ભગવાન મહાવીરને એક મહાયશસ્ત્રવી ગૌતમ નામના શિષ્ય હતા. જે વિદ્યા અને શીક્ષમાં પરિપૂર્ણ હતા. ૬

આરસંગવિહિ બુદ્ધે, સીસસંઘસમાઉલે ।

ગામાણુગામં રીયન્તે, સો વિ સાવત્થિમાગગ્યે ૭

દ્વાદશ અંગના જાણકાર, તત્ત્વ જ્ઞાની ભગવાન ગૌતમ પોતાના શિષ્ય સંઘની સાથે એ શ્રાવસ્તિ નગરીમાં પધાર્યા. ૭

કોટ્ટુગં નામ ઉજ્જાણું, તમ્મી નગરમણ્ણલે ।

કામુગ્યે સિજ્જસંઘારે, તત્થ વાસમુવાગગ્યે ૮

ગૌતમ સપરિવાર એ નગરની બહાર કોટ્ટક નામના બગીચામાં નિર્દોષ શય્યા સંઘારા લઇને રહ્યા. ૮

કેસી કુમારસમણે, ગાયમે ય મહાયસો ।

ઉભગ્યો વિ તત્થ વિહરિંસુ, અલ્લીણા સુસમાહિયા ૯

મહાયશસ્ત્રવી કેસીકુમાર શ્રમણ અને શ્રી ગૌતમ સ્વામી બંને ઈન્દ્રિયોને વશમાં રાખીને સમાધિપૂર્વક વિચરવા લાગ્યા. ૯

ઉભગ્યો સીસસંઘાણું, સંજયાણું તવસ્સિણું ।

તત્થ ચિન્તા સમુપ્પન્ના, ગુણવન્તાણુ તાર્ઘણું ૧૦

બંનેના શ્રમણ, તપસ્વી, છકાય રક્ષક, ગુણવાન એવા શિષ્ય સંઘમાં નીચે પ્રમાણે શંકા ઉત્પન્ન થઈ. ૧૦

કેરિસો વા ઇમો ધમ્મો, ઇમો ધમ્મો વ કેરિસો ।

આચારધમ્મપણ્ણિહી, ઇમા વા સા વ કેરિસી ૧૧

અમારો ધર્મ કેવો છે? અને આમનો ધર્મ કેવો છે? તથા અમારી અને આમની આચાર ધર્મની વ્યવસ્થા કેવી છે? ૧૧

ચાઉજ્જભો ય જો ધમ્મો, જો ઇમો પંચસિક્કિખમ્મો ।

દેસિમ્મો વદ્ધમાણેણુ, પાસેણુ ય મહામુણ્હી ૧૨

મહા મુનિ, ભગવાન પાર્શ્વનાથે ચાર યમરૂપ ધર્મનો અને વર્દ્ધમાન સ્વામીએ પાંચ શિક્ષારૂપ ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો છે. ૧૨

અચ્ચેલમ્મો ય જો ધમ્મો, જો ઇમો સન્તરુત્તરો ।

એગકજ્જપવન્નાણું, વિસેસે કિં તુ કારણું ૧૩

ભગવાન મહાવીરનો અચ્ચેલક ધર્મ છે અને એક પ્રધાન વસ્ત્ર-રૂપ ધર્મ છે. એક જ કાર્યની પ્રવૃત્તિમાં બંનેમાં ભેદ કેમ છે? ૧૩

અહુ તે તત્થ સીસાણું, વિન્નાય પવિતક્રિયં ।

સમાગમે કયમ્મઈ, ઉલમ્મો કેસિગાયમા ૧૪

શ્રી કેશીકુમાર અને શ્રી ગૌતમસ્વામી બંનેએ પોતાના શિષ્ય-સમુદાયની શાંકા ગળણીને પરસ્પર મળવાનો વિચાર કર્યો. ૧૪

ગાયમે પડિરૂવન્નુ, સીસસંઘસમાઉલે ।

જેદ્દં કુલમવેક્ખન્તો, તિન્દુયં વણ્ણમાગમ્મો ૧૫

વિનયમ્મ શ્રી ગૌતમ સ્વામી શ્રેષ્ઠ કુલનો વિચાર કરીને પોતાના શિષ્ય સંઘની સાથે તિદ્દુક વનમાં આવ્યા. ૧૫

કેસી કુમારસમણે, ગાયમં દિસેસમાગયં ।

પડિરૂવં પડિવત્તિં, સમ્મં સંપડિવજ્જઈ ૧૬

શ્રી ગૌતમ સ્વામીને આવતા ભેટને શ્રમણ કેશીકુમારે ભક્તિ અને બહુમાનપૂર્વક એમનું સ્વાગત કર્યું. ૧૬

પલાલં કાસુયં તત્થ, પંચમં કુસતણ્ણણિ ય ।

ગાયમસ્સ નિસેજ્જમ્મો, ખિય્પં સંપણ્ણામમ્મો ૧૭

શ્રી ગૌતમ સ્વામીને ખેસવા માટે નિર્દોષ પરાણ, કુશ તથા પાંચ પ્રકારના ધાસ સમર્પણ કર્યા. ૧૭

કેસી કુમારસમણે, ગાયમે ય મહાયસે ।

ઉભચ્ચો નિસણ્ણા સોહન્તિ, ચન્દસૂરસમખ્પલા ૧૮

કેસીકુમાર શ્રમણ અને મહામણ્ણવી ગૌતમ અને ખેટેલા એવા શૈભે છે કે જણે ચંદ્ર અને સૂર્ય પોતાની પ્રભાથી શૈભે છે. ૧૮

સમાગયા ખહુ તથ, પાસણ્ણા કોઉગા મિયા ।

ગિહ્લથાણ્ણં અણ્ણેગાચ્ચો, સાહસેસીચ્ચો સમાગયા ૧૯

ત્યાં ઘણા પાખંડીઓ, કુતૂહલીકા, અજ્ઞાની અને હજારો ગૃહસ્થીઓ આવ્યા. ૧૯

દેવદાણુવગન્ધવા, જકૂખરકૂખસકિન્નરા ।

અદ્દિસેસાણ્ણં ચ ભૂયાણ્ણં, આસી તથ સમાગમે ૨૦

દેવ, દાનવ, ગંધર્વો, યક્ષ, રાક્ષસ, કિન્નરો અને અદ્દશ્ય ભૂતો પણ ત્યાં આવી ગયા. ૨૦

પુચ્છામિ તે મહાભાગ, કેસી ગાયમમખ્ખવી ।

તચ્ચો કેસિં ધુવન્તં તુ, ગાયમે ઇણ્ણમખ્ખવી ૨૧

શ્રી કેસિકુમારે શ્રી ગૌતમ સ્વામીને પૂછ્યું કે હે મહાભાગ્ય ! હું આપને પ્રશ્ન પૂછું છું, ત્યારે ગૌતમ સ્વામીએ કહ્યું કે-૨૧

પુચ્છ ભન્તે જહિન્ધં તે, કેસી ગાયમમખ્ખવી

તચ્ચો કેસી અણ્ણનાચ્ચે, ગાયમં ઇણ્ણમખ્ખવી ૨૨

હે ભગવાન ! મથેન્ધ પૂછો. ગૌતમ સ્વામીની આજ્ઞા મળવાથી કેસી શ્રમણે આ પ્રમાણે પૂછ્યું. ૨૨

ચાઉજ્જભો ય જ્જે ધમ્મો, જ્જે ઇમો પંચસિક્કિખ્ખચ્ચો ।

દેસિચ્ચો વદ્ધમાણ્ણેણ્ણુ, પાસેણ્ણુ ય મહામુણ્ણી ૨૩

શ્રી વર્ધમાને પાંચ શિક્ષારૂપ ધર્મનો અને શ્રી પાર્શ્વે ચાર યુમરૂપ ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો છે. ૨૩

એગકજજપવન્નાણું, ત્રિસેસે કિં નુ કારણું ।
ધમ્મે દુવિહે મેહાવિ, કહું વિપ્પચ્ચયો ન તે ૨૪

હે મેઘાવી ! એક જ કાર્ય માટે પ્રવૃત્ત થયેલ આ બંનેમાં વિશેષ ભેદ થવાનું કારણ શું ? આવી રીતે ધર્મના બે ભેદ થવાથી આપને શંકા થતી નથી ? ૨૪

તયો કેસિં બુવન્તં તુ, ગાયમે ઇણ્ણમખખવી ।
પન્ના સમિક્કિખયે ધમ્મ, તત્તં તત્તવિણ્ણિચ્છિયં ૨૫

શ્રી કેશી સ્વામીના કહેવાથી શ્રી ગૌતમ સ્વામીએ કહ્યું કે, તત્વોનો નિશ્ચય કરવાવાળી પ્રજા જ ધર્મને સમ્યગ્ રૂપથી જુવે છે. ૨૫

પુરિમા ઊજ્જુજડા ઉ, વંકજડા ય પચ્છિમા ।
મજ્જિમા ઊજ્જુપન્ના ઉ, તેણુ ધમ્મે દુહા કચ્ચે ૨૬

પ્રથમ તીર્થ કરના મુનિ સરળ અને જડ હતા, ચરમ જિનના સાધુ વક્ષ અને જડ છે તથા મધ્યના ઋણુપ્રાણ છે, આ માટે ધર્મના ભેદ છે. ૨૬

પુરિમાણું દુવ્વિસોજ્જો ઉ, ચરિમાણું દુરણ્ણપાલયો ।
કચ્ચે મજ્જિમગાણું તુ, સુવિસોજ્જો સુપાલયો ૨૭

પ્રથમના મુનિ કઠણાઈથી સમજતા અને અંતિમ જિનના મુનિઓને ધર્મ પાળવો કઠણુ છે, પરંતુ મધ્યવર્તી તીર્થ કરોના મુનિઓ માટે સમજવું અને પાળવું સુલભ છે. ૨૭

સાહુ ગાયમ ! પન્ના તે, છિન્નો મે સંસચ્ચો ઇમે ।

અન્નો વિ સંસચ્ચો મજ્જં, તં મે કહ્હસુ ગાયમા ૨૮

હે ગૌતમ ! આપની પ્રજા શ્રેષ્ઠ છે, મારો સંશય છેદાઈ ગયો છે. મારામાં બીજી શંકા છે. આપ એતું સમાધાન ન કરો ? ૨૮

અચ્ચેલગો ય જ્ઞે ધમ્મો, જ્ઞે ઇમે સન્તરુત્તરો ।

દ્દેસિચ્ચો વદ્ધમાણેણુ, પાસેણુ ય મહાજસા ૨૯

હે ગૌતમ, શ્રી વર્ધમાન સ્વામીનો ઉપદેશ અચ્ચેલક ધર્મ છે, અને પાર્શ્વનાય મહા મુનિનો ધર્મ વસ્ત્ર ધારણ કરવાનો છે. ૨૯

એગકજમ્પવન્નાણું, વિસોસો કિં તુ કારણું ।
લિંગે દુવિહે મેહાવી, કહું વિમ્પચ્ચએ ન તે ૩૦

એક જ કાર્ય પ્રવર્તનમાં ભેદ થવાતું શું કારણ છે ? હે મેઘાવી ! લિંગના એ ભેદ થવાથી આપને શું શંકા નથી થતી ? ૩૦

કેસિમેવં યુવાણું તુ, ગાયમો ઇણમખ્ખવી ।
વિન્નાણેણુ સમાગમ્મ, ધમ્મસાહણુમિચ્છિયં ૩૧

કેશી સ્વામીના પૂછવા ઉપરથી ગૌતમ સ્વામીએ કહ્યું કે વિજ્ઞાનથી જાણીને ધર્મ સાધેનોની આજ્ઞા આપવામાં આવી છે. ૩૧

પચ્ચયત્થં ચ લોગસ્સ, નાણાવિહવિગમ્પણું ।
જત્તત્થં ગહણુત્થં ચ, લોગે લિંગપચ્ચોયણું ૩૨

લોકમાં પ્રતીતિ માટે, વર્ષાકલ્પ આદિ સમયોમાં સંયમ પાળવા માટે ઉપકરણ, સંયમ નિર્વાહ માટે જ્ઞાનાદિ ગ્રહણ, અને લોકમાં ઓળખાણ કરવા માટે ધર્મ-ચિન્હની જરૂર છે. ૩૨

અહુ ભવે પઈન્ના ઉ, મોકખ્ખસખ્ખૂયસાહણા ।
નાણું ચ દંસણું ચેવ, ચરિત્તં ચેવ નિચ્છએ ૩૩

જન્મે તીર્થક્રમેની પ્રતિજ્ઞા નિશ્ચયથી મોક્ષના સદ્ભુત સાધન, જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર રૂપ છે. ૩૩

સાહુ ગાયમ પન્ના વ, છિન્નો મે સંસએ ઇમો ।
અન્નો વિ સંસએ મજ્જં, તં મે કહસુ ગાયમા ૩૪

હે ગૌતમ ! આપની પ્રજ્ઞા શ્રેષ્ઠ છે, મારો સંશય છેદાયો છે. હવે મારો ખીજો સંશય છે તે હું આપને કહું છું. ૩૪

અણુગાણું સહસ્સાણું, મજ્જે ચિદ્દેસિ ગાયમા ।
તેં ય તે અહિગચ્છન્તિ, કહ્લં તે નિજજયા તુમે ૩૫

હે ગૌતમ! આપ હજારો શત્રુઓની વચ્ચે છો, આ શત્રુઓ તમને જીતવાને તમારી સામે આવ્યા છે' આપેં એ શત્રુઓને કેવી રીતે પરાસ્ત કર્યાં? ૩૫

એગે જિજ્યે જિયા પંચ, પંચ જિજ્યે જિયા દસ ।
દસહા ઉ જિણિત્તાણું, સવ્વસત્તુ જિણામહ્લં ૩૬

એકને જિત્યો એટલે પાંચને જિત્યા, પાંચને જિત્યા, એટલે દશને જિત્યા, અને દશ પ્રકારના શત્રુઓને જિત્યાથી બધા શત્રુઓને જીતી લીધા. ૩૬

સત્તુ ય ઈઈ કે વુત્તે, કેસી ગાયમમખ્ખવી ।
તચ્ચો કેસિં યુવન્તં તુ, ગાયમો ઈણમખ્ખવી ૩૭

હે ગૌતમ! એ શત્રુ કોણ છે? કેસી શ્રમણના આ પ્રશ્નનો ગૌતમ ઉત્તર આપવા લાગ્યા. ૩૭

એગપ્પા અજિજ્યે સત્તુ, કસાયા ઇન્દિયાણિય ।
તે જિણિત્તા જહાનાયં, વિહરામિ અહ્લં મુણી ૩૮

હે મુનિ! એક નિરંકુશ આત્મા જ શત્રુ છે અને ઈંદ્રિયો તથા ક્ષાયો શત્રુ છે. એને ન્યાયપૂર્વક જીતીને હું વિહાર કરું છું. ૩૮

સાહુ ગાયમ પન્ના તે, છિન્નો મે સંસચ્ચો ઈમો ।
અન્નો વિ સંસચ્ચો મજ્જં, તં મે કહ્લસુ ગાયમા ૩૯

હે ગૌતમ! આપની પ્રજા સારી છે, મારો સંશય છેદાયો છે, મારામાં ખીજો સંશય છે તે હું આપને કહું છું. ૩૯

દીસન્તિ અહ્લવે લોચ્ચે, પાસખ્ખદ્ધા સરીરિણ્ણા ।
મુક્કપાસો લહુખ્ખૂચ્ચો, કહ્લં તે વિહરસી મુણી ૪૦

હે મુનિ! લોકમાં ઘણા જીવો પાશમાં બંધાયેલા છે, પરંતુ
આપ બંધનમુક્ત અને હજીવો થઈને કેવી રીતે વિચરો છો? ૪૦
તે પાસે સવ્વસો છિત્તા, નિહન્ટૂણ ઉવાયઓ ।
મુક્કપાસો લહુખભૂઓ, વિહરામિ અહં મુણી ૪૧

હે મુનિવર! મેં સર્વ પાશોને પૂર્ણ પ્રયત્નોથી સર્વથા કાપીને
નાશ કર્યા છે. હું બંધનમુક્ત અને હજીવો થઈને વિહરું છું. ૪૧
પાસા ય ઈઈ કે વુત્તા, કેસી ગાયમમખખવી ।

કેસિમેવં બુવન્તં તુ, ગાયમો ઈણિમખખવી ૪૨

કેશી પૂછે છે : આ પાશ કયા છે? ગૌતમ સ્વામીએ કહ્યું. ૪૨
રાગદોસાદઓ તિવ્વા, નેહપાસા ભયંકરા ।

તે છિન્દિત્તા જહાનાયં, વિહરામિ જહકમ્મં ૪૩

રાગદોષાદિ અને તિવ્ર સ્નેહરૂપ પાશ ભયંકર છે. એને હું ન્યાય-
પૂર્વક કાપીને અનુક્રમથી વિચરું છું. ૪૩

સાહુ ગાયમ પન્ના તે, છિન્નો મે સંસઓ ઇમો ।

અન્નો વિ સંસઓ મજ્ઝં, તં મે કહસુ ગાયમા ૪૪

હે ગૌતમ! આપની પ્રતા સારી છે. મારો સંશય છેદાયો છે.
મારામાં બીજો સંશય છે તે હું આપને કહું છું. ૪૪

અન્તોહિયયસંભૂયા, લયા ચિદ્ધં ગાયમા ।

ફલેઇ વિસભકખીણિ, સા ઉ ઊદ્ધરિયા કહં ૪૫

હે ગૌતમ! હૃદયની અંદર ઉત્પન્ન થયેલી લતા વિષ ફળ
આપે છે. આપે એ લતાને કેવી રીતે છેદી? ૪૫

તં લયં સવ્વસો છિત્તા, ઉદ્ધરિત્તા સમૂલિયં ।

વિહરામિ જહાનાયં, મુક્કો મિ વિસભકખણં ૪૬

મેં એ વિષ વેલીને સર્વથા છેદીને એને જડમૂળથી ફેંકી દીધી છે.
હવે હું વિષ લતાથી-વિષ ભક્ષણથી મુક્ત થઈને વિચરું છું. ૪૬

લયા ય ઇંદ કા પુત્તા, કેસી ગાયમમખ્ખવી ।

કેસિમેવં યુવન્તં તુ, ગાયમે ઇંદુમખ્ખવી ૪૭

કેસી સ્વામી પૂછે છે: એ લતા કઈ જાતની છે? કેસીના એ પ્રશ્નનો જવાબ ગૌતમ સ્વામી નીચે પ્રમાણે આપે છે:— ૪૭

ભવતણ્હા લયા પુત્તા, લીમા લીમકલોદયા ।

તમુચ્છિતુ જહાનાયં, વિહરામિ જહાસુયં ૪૮

હે મહામુનિ! સંસારમાં તૃણાદિપી ભયંકર વેલ છે અને તે વેલતું કૃળ પણુ ભયંકર છે. હું તે વિષ-વેલનો ઉચ્છેદ કરીને વિહરું છું. ૪૮

સાહુ ગાયમ પત્તા તે, છિન્નો મે સંસઓ ઇમા ।

અન્નો વિ સંસઓ મજ્ઝં, તે મે કહસુ ગાયમા ૪૯

હે ગૌતમ! આપની પ્રજા સારી છે, મારો સંશય છેદાયો છે. હવે મને બીજો સંશય છે તે હું આપને પૂછું છું. ૪૯

સંપજ્જલિયા ઘોરા, અગ્ગી ચિદ્ધં ગાયમા ।

જે ઉહન્તિ સરીરથે, કહં વિજ્ઞાવિયા તુમે ૫૦

હે ગૌતમ! શરીરમાં જે ભયંકર અગ્નિ બળી રહ્યો છે અને શરીરને જે બાળી રહ્યો છે એને આપે કેવી રીતે શાન્ત કર્યો? ૫૦

મહામેહરૂપસયાઓ, ગિજ્ઞ વારિ જહુત્તમં ।

સિંચામિ સયયં દેહં, સિત્તા નો ય ઉહન્તિ મે ૫૧

મહામેઘરૂપી વરસતા જલથી હું અગ્નિને નિરંતર છુઝાવું છું-શાંત કરું છું. આ ઠરેલ અગ્નિ મને બાળતી નથી. ૫૧

અગ્ગી ય ઇંદ કે પુત્તા, કેસી ગાયમમખ્ખવી ।

કેસિમેવં યુવન્તં તુ, ગાયમે ઇંદુમખ્ખવી ૫૨

આ અગ્નિ કઈ છે, એમ કેસીએ ગૌતમને પૂછ્યું? ૫૨

કસાયા અગ્નિભુ વુત્તા, સુયસીલતવો જલ' ।

સુયધારાભિહયા સન્તા, ભિન્ના હુ ન ડહન્તિ મે ૫૩

કષાયને અગ્નિ કહે છે, અને શ્રુત, શિયલ, તપ-જળ છે. શ્રુતરૂપ જલધારાથી અગ્નિને શાંત કર્યા પછી તે મને બાળતી નથી. ૫૩

સાહુ ગાયમ પન્ના તે, છિન્નો મે સંસઓ ધમો ।

અન્નો વિ સંસઓ મજઝં, તં મે કહસુ ગાયમા ૫૪

હે ગૌતમ ! આપની પ્રજા સારી છે. મારો સંશય છેદાયો છે. મને ખીજ શંકા છે તે હું આપને કહું છું. ૫૪

અયં સાહસિઓ લીમા, દુદુસ્સો પરિધાવઠ' ।

જંસિ ગાયમ આરુઠો, કહં તેણુ ન હીરસિ ૫૫

હે ગૌતમ ! આ સાહસિક, લયંકર, દુષ્ટ ઘોડા ભાગી જાય છે તેના પર આપ સ્વાર છો. કહો જોઈએ, આપના માર્ગમાં તે કઈ રીતે ન આવ્યા ? ૫૫

પધાવન્તં નિગિણહામિ, સુયરસસીસમાહિયં ।

ન મે ગચ્છઠ ઉમ્મગ્ગં, મગ્ગં ચ પડિવજજઠ ૫૬

દોડતા ઘોડાને હું શ્રુતરસીથી બાંધીને નિગ્રહ કરું છું, એથી મારો ઘોડો ઉન્માર્ગે જતો નથી અને સન્માર્ગે જાય છે. ૫૬

આસે ચ ધઠ કે વુત્તો, કેસી ગાયમમખખવી ।

કેસિમેવં યુવન્તં તુ, ગાયમો ઇણુમખખવી ૫૭

કેસી સ્વામી ગૌતમને પૂછે છે: તે ઘોડો કાણુ છે? કેસીના પૂછેલા પ્રશ્નનો જવાબ ગૌતમ આ પ્રમાણે આપે છે. ૫૭

મણો સાહસિઓ લીમા, દુદુસ્સો પરિધાવઠ' ।

તં સમ્મં તુ નિગિણહામિ, ધમ્મસિકખાઠ કન્થગં ૫૮

આ મન જ સાહસિક, દુષ્ટ અને લયંકર અશ્વ છે, જે ચારે બાજુ

ભાગે છે. હું જાતિવાન થોડાની માફક એને ધર્મ શિક્ષા દ્વારા નિગ્રહ કરું છું. ૫૮

સાહુ ગાયમ પન્ના તે, છિન્નો મે સંસચ્ચો ઈમા ।

અન્નો વિ સંસચ્ચો મજ્જં, તં મે કહસુ ગાયમા ૫૯

હે ગૌતમ ! આપની પ્રજા સારી છે. મારો સંશય છેદાયો છે, મને ખીજો સંશય થાય છે તે હું આપને કહું છું. ૫૯

કુપ્પહા બહવો લોચ્ચે, જેહિં નાસન્તિ જન્તુણો ।

અદ્ધાણે કહં વદ્દન્તો, તં ન નાસસિ ગાયમા ૬૦

હે ગૌતમ ! લોકમાં કુમાર્ગ ધણા છે. જેના ઉપર ચાલવાથી જીવ દુઃખી થાય છે, પરંતુ આપ કયા માર્ગમાં ચાલો છો, જેથી બ્રહ્મ થતા નથી. ૬૦

જે ય મગ્ગેણુ ગચ્છન્તિ, જે ય ઉમ્મગ્ગપટ્ટિયા ।

તે સવ્વે વેધયા મજ્જં, તે ન નસ્સામહં મુણ્ણી ૬૧

હે મુનિ ! જે સન્માર્ગે જાય છે અને ઉન્માર્ગે ચાલે છે તે બધાને હું જાણુ છું એથી હું સન્માર્ગથી બ્રહ્મ થતો નથી. ૬૧

મગ્ગે ય ઈઈ કે વુત્તે, કેસી ગાયમમખખવી

કેસિમેવં યુવન્તં તુ, ગાયમો ઇણમખખવી ૬૨

સન્માર્ગ અને ઉન્માર્ગ કયા ? એવું દેરીએ ગૌતમને પૂછ્યું. તેમના એ પૂછેલા પ્રશ્નનો ગૌતમે આ પ્રમાણે જવાબ આપ્યો. ૬૨

કુપ્પવયણુપાસણ્ણી, સવ્વે ઉમ્મગ્ગપટ્ટિયા ।

સમ્મગ્ગં તુ જિણુકખ્ખાયં, એસ મગ્ગે હિ ઉત્તમે ૬૩

પરાય વચનને માનનાર બધા પાખંડી છે અને તેઓ ઉન્માર્ગમાં રહે છે. શ્રી જિનભાષિત માર્ગ સન્માર્ગ છે અને એજ ઉત્તમ માર્ગ છે. ૬૩

સાહુ ગાયમ પત્રા તે, છિન્નો મે સંસચ્ચો ધમ્મો ।
અન્નો વિ સંસચ્ચો મજ્જં, તં મે કહસુ ગાયમા ૬૪

અર્થ પૂર્વ પ્રમાણે :— ૬૪

મહાઉદ્દગવેગેણ, યુજ્જમાણાણ પાણિણં ।
સરણું ગઈ પઠદ્દા ય, દીવં કં મન્નસી મુણ્ણી ૬૫

પાણીના મહાપ્રવાહમાં ઘણા પ્રાણીઓને શરણુ આપનાર, સ્થિર રાખનાર દ્વીપ આપ કોને માનો છો? ૬૫

અત્થિ એગો મહાદીવો, વારિમજ્જે મહાલચ્ચો ।
મહાઉદ્દગવેગસ્સ, ગઈ તત્થ ન વિજ્જઈ ૬૬

સમુદ્રના મધ્યમાં એક મોટો એટ છે. આ એટ ઉપર પાણીના મોટા પ્રવાહની ગતિ નથી. ૬૬

દીવે ય ઈઈ કે વુત્તે, કેસી ગાયમમજ્જવી ।
કેસિમેવં યુવન્તં તુ, ગાયમો ઇણમજ્જવી ૬૭

પ્રશ્ન-એ દ્વીપ-એટ કયો છે એવું ફેરીએ ગૌતમને પૂછ્યું. ફેરીના એ પૂહેલા પ્રશ્નનો ગૌતમે આ પ્રમાણે જવાબ આપ્યો. ૬૭

જરામરણવેગેણું, યુજ્જમાણાણું પાણિણું ।
ધમ્મો દીવો પઠદ્દા ય, ગઈ સરણુમુત્તમં ૬૮

જરા અને મૃત્યુરૂપ વેગથી ડૂબતા પ્રાણીઓને ધર્મદ્વીપ ઉત્તમ સ્થાન-શરણુરૂપ છે. ૬૮

સાહુ ગાયમ પન્ના તે, છિન્નો મે સંસચ્ચો ધમ્મો ।
અન્નો વિ સંસચ્ચો મજ્જં, તં મે કહસુ ગાયમા ૬૯

અર્થ પહેલાંની ગાથા પ્રમાણે :-

અણણુવંસિ મહોહંસિ, નાવા વિપરિધાવઈ ।
જંસિ ગાયમમારુઠો, કહં પારં ગમિસ્સસિ ૭૦

હે ગૌતમ ! મહા પ્રવાહવાળા સમુદ્રમાં વિપરીત જતી નૌકામાં
આપ સવાર થયા છે. એનાથી આપ સામે પાર કેવી રીતે જઈ
શકશો ? ૭૦

જા ઉ અસ્સાવિણી નાવા, ન સા પારસ્સ ગામિણી ।
જા નિરસ્સાવિણી નાવા, સા ઉ પારસ્સ ગામિણી ૭૧

છિદ્રવાળી નાવ પાર પહોંચી શકતી નથી પરંતુ જે છિદ્ર રહિત
નાવ હોય છે તે પાર જઈ શકે છે. ૭૧

નાવા ય ઇઈ કા વુત્તા, કેસી ગાયમમખ્ખવી ।
કેસિમેવં ખુવન્તં તુ, ગાયમો ઇણમખ્ખવી ૭૨

પ્રશ્ન : એ નૌકા કઈ છે ? એનો જવાબ :— ૭૩

સરીરમાહુ નાવ ત્તિ, જીવો વુચ્ચઈ નાવિઓ ।
સંસારો અણ્ણવો વુત્તો, જં તરન્તિ મહેસિણો ૭૩

ભગવાને કહ્યું—આ શરીર નાવ છે, જીવ નાવિક છે, સંસાર
સમુદ્ર છે અને જે મહર્ષિ છે તે સંસાર સમુદ્ર તરી જાય છે. ૭૩

સાહુ ગાયમ પન્ના તે, છિન્નો મે સંસઓ ઇમો ।
અન્નો વિ સંસઓ મજ્જં, તં મે કહસુ ગોયમા ૭૪

અર્થ આગળની ગાથા પ્રમાણે :— ૭૪

અન્ધયારે તમે ઘોરે, બહુ ચિદુંતિ પાણિણો ।
કો કરિસ્સઈ ઉજ્જેયં, સવ્વલોયંમિ પાણિણું ૭૫

ઘણા પ્રાણી ઘોર અંધકારમાં પડ્યા છે. લોકમાં રહેલા આ
અંધા પ્રાણીઓને કોણ પ્રકાશ આપે છે ? ૭૫

ઉગ્ગઓ વિમલો ભાણુ, સવ્વલોયપભંકરો ।
સો કરિસ્સઈ ઉજ્જેયં, સવ્વલોયંમિ પાણિણું ૭૬

સર્વ લોક પ્રકાશક નિર્મલ ભાનુનો ઉદય થયો છે તે સર્વ
લોકના જીવોને પ્રકાશ આપશે. ૭૬

ભાણૂં ય ઇઈ કે વુત્તે, કેસી ગાયમમખ્ખવી ।
કેસિમેવં ધુવન્તં તુ, ગોયમો ઇણુમખ્ખવી

૭૭

એ સૂર્ય તે કયો ? ઉત્તર. ૭૭

ઉગ્ગએા ખીણુ સંસારો, સવ્વન્નૂ જિણુભકખરો ।
સો કરિસ્સઈ ઉજ્જેયં, સવ્વલોયંમિ પાણિણું

૭૮

જેણે સંસારરૂપ અંધકારનો ક્ષય કર્યો છે, એવા સર્વજ્ઞ જિન સૂર્ય-ભારકર છે તે સર્વ લોકના પ્રાણીને ઉદ્યોત-પ્રકાશ આપશે. ૭૮

સાહુ ગોયમ પન્ના તે, છિન્નો મે સંસએા ઇમો ।
અન્નો વિ સંસએા મજ્જં, તં મે કહ્હસુ ગાયમા

૭૯

અર્થ-આગળની ગાથા પ્રમાણે:— ૭૯

સારીરમાણુસે દુકખે, ખજ્જમાણુણુ પાણિણું ।
ખેમં સિવમણુખાહં, ઠાણું કિં મન્નસી મુણી

૮૦

હે મુનિ ! સાંસારિક પ્રાણી શરીર અને મનના દુઃખોથી પીડાઈ રહ્યો છે. પ્રાણીઓના માટે નિર્ભય, નિરુપદ્રવ અને શાંતિપ્રદ સ્થાન કયું છે? ૮૦

અત્થિ એગં ધુવં ઠાણું, લોગગ્ગંમિ દુરારુહં
જત્થ નત્થિ જરા મચ્ચૂ, વેયણુ વાહિણુ તહા

૮૧

લોકના અગ્રભાગ ઉપર એક ધ્રુવ-અચ્યુત સ્થાન છે. જ્યાં જરા, મૃત્યુ, વ્યાધિ, વેદના નથી પરંતુ ત્યાં પહોંચવું અઘરું છે. ૮૧

ઠાણુ ય ઇઈ કે વુત્તે, કેસી ગાયમ મખ્ખવી ।
કેસિમેવં ધુવન્તં તુ, ગોયમો ઇણુમખ્ખવી

૮૨

એ સ્થાન કયું છે એવું કશીએ ગૌતમને પૂછ્યું, કશીના એ પૂછેલા પ્રશ્નનો જવાબ ગૌતમે આ પ્રમાણે આપ્યો. ૮૨

નિવ્વાણું તિ અગ્ધાહં તિ, સિદ્ધી લોગગ્ગમેવ ય ।

ખેમં સિવં અણાગ્ધાહં, જં તરન્તિ મહોસિણો ૮૩

એ સ્થાન નિર્વાણ છે. જે અગ્ધાગ્ધ, સિદ્ધ સ્વરૂપ, લોકાગ્રે છે, જે ક્ષેત્ર, શિવ અને અગ્ધાગ્ધ છે તેને મહર્ષિઓ પ્રાપ્ત કરે છે. ૮૩

તં ઠાણું સાસયં વાસં, લોયગ્ગંમિ દુરારુહં ।

જં સંપત્તા ન સોયન્તિ, ભવોહન્તકરા મુણી ૮૪

હે મુનિ ! તે સ્થાન શાશ્વત છે, લોકાગ્રે છે અને ત્યાં પહોંચવું ઘણું અઘરું છે, જ્યાં શોક-ખેદ નથી અને ભવ-ઓધ નથી. ૮૪

સાહુ ગાયમ પન્ના તે, છિત્તો મે સંસઓ ઇમો ।

નમો તે સંસયાતીત, સવ્વસુત્તમહોયહી ૮૫

હે ગૌતમ ! આપની પ્રજા ભક્તી છે. મારો સંશય છેદાયો છે. હે સર્વ શ્રુત-શાસ્ત્ર મહોદધિ ! આપ સંશયાતીત છો. આપને મારા નમસ્કાર છે. ૮૫

એવં તુ સંસએ છિન્ને, કેસી ઘોરપરકમે ।

અભિવન્દિતા સિરસા, ગાયમં તુ મહાયસં ૮૬

આ પ્રકારે ઘોર પરાક્રમી કેસી મુનિની શંકા છેદાઈ એટલે મહાયશસ્ત્રી ગૌતમને શિરસા વંદીને— ૮૬

પંચમહુવ્વયધમ્મં, પડિવજ્જઈ ભાવઓ ।

પુરિમસ્સ પચ્છિમમ્મિ, મજ્જે તત્થ સુહાવહે ૮૭

પાંચ મહાવ્રતરૂપ ધર્મને, ભાવથી-હૃદયના ઉલ્લાસથી ગ્રહણ કર્યો, કારણ કે પ્રથમ અને ચરમ તીર્થંકરના માર્ગમાં ધર્મ સુખ આપનાર છે. ૮૭

કેસી ગાયમઓ નિચ્ચં, તમ્મિ આસિ સમાગમે ।

સુયસીલસમુક્કસો, મહુત્થત્થવિણિચ્છઓ ૮૮

આ વનમાં કેશી ગૌતમ હંમેશાં સમાગમ કરતા હતા. એનાથી શ્રુત-શીલનો સમ્યક્ ઉત્કર્ષ થતો અને મોક્ષ સાધક અર્થોનો વિશિષ્ટ નિર્ણય થતો. ૮૮

તોસિયા પરિસા સઠ્વા, સમ્મગ્ગં સમુવહ્કિયા ।

સંથુયા તે પસીયન્તુ, ભયવં કેસિગોયમે ૮૯

॥ ત્તિ ઝેમિ ॥

આ સંવાદથી અધી પરિષદ સંતુષ્ટ થઈ અને સન્માર્ગમાં લાગી ગઈ. પરિષદે ભગવાન કેશી-ગૌતમ સ્વામીની સ્તુતિ કરી અને કહ્યું કે ભગવાન, આપ પ્રસન્ન થાઓ. ૮૯

એમ હું કહું છું.

। ઇતિ તેવીસમું અધ્યયન ।

સમિધઓ ચઉવીસઠમં અજઝયાણું

સમિતિ નામનું ચૌવીસઠું અધ્યયન

અદ્દ પવયણુમાયાઓ, સમિધ ગુત્તી તહેવ ય ।
પંચેવ ય સમિધઓ, તઓ ગુત્તીઓ આહિયા ૧

સમિતિ અને ગુપ્તિરૂપ આઠ પ્રવચન માતા છે, તેમાં પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ કહી છે. ૧

ધરિયાભાસેસણાદાણે, ઉચ્ચારે સમિધ ધય ।
મણુગુત્તી, વયગુત્તી, કાયગુત્તી ય અદ્દમા ૨

ધર્યા, ભાષા, એસણા, આદાન અમે ઉચ્ચાર એ પાંચ સમિતિ છે, મન વચન અને કાય એ ત્રણ ગુપ્તિ છે એમ આઠ પ્રવચન માતા છે. ૨

એયાઓ અદ્દ સમિધઓ, સમાસેણુ વિયાહિયા ।
દુવાલસંગંજિણુકખાયં, માયં જત્યં ઉ પવયણું ૩

આઠ સમિતિઓનું આ દુકું વર્ણન છે. જિતોએ કહેલ દ્વાદશાંગરૂપ પ્રવચન આમાં સમાયેલું છે. ૩

આલમ્બણેણુ કાલેણું, મગ્ગેણું જયણાઈ ય ।
ચઉકારણુપરિસુઝં, સંજએ ધરિયં રિએ ૪

આલંબન, કાલ, માર્ગ અને યતના આ ચાર કારણોની પરિ-
શુદ્ધિ કરીને સંયતિ ગમન કરે. (વ્યવહાર સાચવે) ૪

તતથ આલમ્બણું નાણું, દંસણું ચરણું તહા ।
કાલે ય દિવસે વુત્તે, મગ્ગે ઉપહવજિજએ ૫

ધર્યા સમિતિમાં જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર આલંબન છે,
દિનનો કાલ છે અને ઉન્માર્ગનો ત્યાગ કરવો માર્ગ છે. ૫

દ્રવ્યો ખેત્યો ચેવ, કાલ્યો ભાવ્યો તહા ।
જયણા ચઉવિહા પુત્તા, તં મે કિત્તય્યો સુણુ ૬

યત્ના ચાર પ્રકારની કહી છે. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવથી.
હું તેનું વર્ણન કરું છું તે સાંભળો:— ૬

દ્રવ્યો ચક્રપુસા પેહે, જુગમિત્તં ચ ખિત્ત્યો ।
કાલ્યો જવ રીએજ્જ, ઉવઉત્તે ચ ભાવ્યો ૭

દ્રવ્યથી—આંખોથી જોઈને ચાલે, ક્ષેત્રથી—ચાર હાથ પ્રમાણ
જોઈને ચાલે, કાળથી—સમયને વફાદાર રહે અને ભાવથી—ઉપયોગ
સહિત ચાલે. ૭

ધન્દિયથે વિવજ્જિત્તા, સજ્જાયં ચેવ પંચહા ।
તન્મુત્તી તત્પુરકારે, ઉવઉત્તે રિવં રિએ ૮

ધંદ્રિયોના અર્થો—વિષયો અને પાંચ પ્રકારની સજ્જાય—સ્વાધ્યાય
વર્જીને ચાલે, ધર્મા સમિતિમાં તન્મય થઈને એમાં જ ઉપયોગ
રાખીને ચાલે. ૮

કોહે માણે ચ માયાએ, લોભે ચ ઉવઉત્તયા ।
હાસે ભએ મોહરિએ, વિકહાસુ તહેવ ચ ૯

ક્રોધ, માન, માયા લોભ, હાસ્ય, ભય, નિંદા અને વિકથામાં
ઉપયોગ રાખવો. ૯

એયાઈં અદુ ઠાણાઈં, પરિવજ્જિત્તુ સંજએ ।
અસાવજ્જં મિયં કાલે, ભાસં ભાસિજ્જ પન્નવં ૧૦

આ આઠ સ્થાનોનો સંયતિ સાધુ ત્યાગ કરે અને ખોલતી વખતે
મિત અને અસાવજ્જ વાણી બોલે. ૧૦

ગવેસણાએ ગહણે ચ, પરિભોજેસણાય જા ।
આહારોવહિસેજ્જએ, એએ તિન્નિ વિસોહએ ૧૧

આહાર, ઉપાધિ અને શય્યા આ ત્રણની ગવેષણા, ગ્રહણૈષણા તથા પરિભોગૈષણા શુદ્ધિપૂર્વક કરે. ૧૧

ઉગ્ગમુપ્પાયણું પઠમે, ધીએ સોહોજ્જ એસણું ।
પરિભોયંભિ ચઉક્કં, વિસોહોજ્જ જયં જઈ ૧૨

યતનાવંત સાધુ પહેલી એષણમાં ઉદ્ગમ ઉત્પાદક દોષની શુદ્ધિ કરે, ધીજીમાં શકિતાદિ દોષોની શુદ્ધિ કરે, ત્રીજીમાં આહાર, વસ્ત્ર, પાત્ર અને શય્યા એ ચારની શુદ્ધિ કરે. ૧૨

ઓહોવહોવગ્ગહિયં, ભંડયં તુ દુવિહં મુણી ।
ગિણહન્તો નિકિખવન્તો વા, પઉંજિજ્જ ઈમં વિહિં ૧૩

રજોહરણાદિ ઓધ-ઉપાધિ અને ઔપગ્રહિક ઉપાધિ તથા એ પ્રકારના ઉપકરણને ગ્રહણ કરતા અને રાખતા મુનિએ આ વિધિનું પાલન કરવું જોઈએ. ૧૩

ચક્કુપુસા પડિલેહિત્તા, પમજિજ્જ જયં જઈ ।
આઈએ નિકિખવિજ્જ વા, દુહઓ વિ સમિએ સયા ૧૪

બન્ને પ્રકારની ઉપધિને આંખોથી જોઈને પ્રમાર્જન કરે અને ગ્રહણ તથા નિક્ષેપમાં હંમેશાં સમિતિનું પાલન કરે. ૧૪

ઉચ્ચારં પાસવણું, ખેલં સિંઘાણુજલિયં ।
આહારં ઉવહિં દેહં, અન્નં વાવિ તહાવિહં ૧૫

મળ, મૂત્ર, સજેખમ, શરીરનો મેલ, આહાર, ઉપાધિ, શય્યા, આદિ કેંકવા યોગ્ય વસ્તુને યથાવિધિ પરઠવી જોઈએ. ૧૫.

આણાવાયમસંલોએ, આણાવાએ એવ હોઈ સંલોએ
આવાયમસંલોએ, આવાએ એવ સંલોએ ૧૬

૧ જ્યાં કોઈ આવતું ન હોય અને કોઈ દેખતું ન હોય, ૨ જ્યાં કોઈ આવે નહિ પરંતુ દેખતું હોય, ૩ જ્યાં કોઈ દેખતું ન

હોય પરન્તુ આવતું હોય અને જ્યાં કોઈ આવતું હોય અને દેખતું
પણ હોય એવા સ્થાનોમાંથી. ૧૬

અણવાયમસંલોએ, પરસ્સણવઘાઇએ ।

સમે અબજીસિરે યાવિ, અચિરકાલકયંમિ ય ૧૭

જ્યાં કોઈ આવે નહિ અને દેખે પણ નહિ અને પર જીવોની
ઘાત પણ ન હોય, જે સ્થાન સમ હોય, ઠાંક્યા વિનાનું ખુલ્લું હોય
અને થોડા વખતથી અચિત હોય ૧૭

વિચ્છિણુ દૂરમોગાઢે, નાસન્ને વિલવિજ્જએ ।

તસપાણુખીયરહિએ, ઉચ્ચારાઈ ણિ વોસિરે ૧૮

જે સ્થાન વિસ્તૃત હોય, નીચે દૂર સુધી અચિત હોય, ગ્રામા-
દિકની પાસે ન હોય, ઉંદર આદિના દરથી રહિત હોય તથા પ્રાણી
અને ખીજ રહિત હોય એવા સ્થાનમાં મલાદિનો ત્યાગ કરવો. ૧૮

એયાએ પંચ સમિઇએ, સમાસેણ વિયાહિયા ।

એતોય તએ ગુત્તીએ,વોચ્છામિ અણુપુવ્વસો ૧૯

આ પાંચ સમિતિ સંક્ષેપમાં કહી. હવે ત્રણ ગુંપ્તિ અતુકમથી
કહું છું. ૧૯

સચ્ચ તહેવ મોસા ય, સચ્ચમોસા તહેવ ય ।

ચઉત્થી અસચ્ચમોસા ય, મણુગુત્તીએ ચઉવિવહા ૨૦

મનગુપ્તિ ચાર જાતની છે, ૧ સત્યા, ૨, અસત્યા, ૩
સત્યામૃષા, ૪ અસત્યામૃષા. ૨૦

સરમ્ભસમારમ્ભે, આરમ્ભે ય તહેવ ય ।

મણું પવત્તમાણું તુ, નિયત્તિજ્જ જયં જઈ ૨૧

સંયમી પુરુષ સરમ્ભ, સમારમ્ભ અને આરમ્ભમાં પ્રવૃત્ત થતાં
વાણીતું નિયંત્રણ કરે-રોકે. ૨૧

સચ્ચા તહેવ મોસા ય, સચ્ચમોસા તહેવ ય ।

ચઉત્થી અસચ્ચમોસા ય, વયગુત્તી ચઉવ્વહા ૨૨

વચન ગુપ્તિ ચાર જાતની છે:—૧ સત્યા, ૨ અસત્યા, ૩ સત્યા
મૃષા, ૪ અસત્યા મૃષા. ૨૨

સંરંભસમારંભે, આરંભે ય તહેવ ય ।

વયં પવત્તમાણું તુ, નિયાત્તજ્જ જયં જઈ ૨૩

યતિ સંરંભ, સમારંભ અને આરંભમાં પ્રવૃત્ત વાણીનું નિયં-
ત્રણ કરે. (રોકે) ૨૩

ઠાણે નિસીયણે ચેવ, તહેવ ય તુયદ્દણે ।

ઉલ્લંઘણપલ્લંઘણે, ઇન્દિયાણુ ય જુજ્જણે ૨૪

ઉભા રહેવામાં, બેસવામાં, શયન કરવામાં, ઓળંગવામાં,
દ્રવિયોની પ્રવૃત્તિમાં— ૨૪

સંરંભસમારંભે, આરંભે ય તહેવ ય ।

કાયં પવત્તમાણું તુ, નિયત્તિજ્જ જયં જઈ ૨૫

યતિ સંરંભ, સમારંભ અને આરંભમાં જતાં શરીરને રોકે. ૨૫

એયાઓ પાંચ સમિતિઓ, ચરણુસ્સ ય પવત્તણે ।

ગુત્તી નિયત્તણે પુત્તા, અસુલ્લત્થેસુ સવ્વસો ૨૬

આ પાંચ સમિતિઓ ચારિત્રની પ્રવૃત્તિ માટે છે અને ગુપ્તિ
સર્વ જાતની અશુભ પ્રવૃત્તિ રોકવા માટે છે.

એયાઓ પવયણુમાયા, જે સમ્મં આયરે મુણ્ણી ।

સો પિપ્પં સવ્વસંસારા, વિપ્પમુચ્ચઈ પહિડ્ડએ ૨૭

॥ ત્તિ બેમિ ॥

જે પંડિત મુનિ આ પ્રવચન માતાનું સમ્યક્ પ્રકારે આચરણુ
કરે છે, એ સમસ્ત સંસારથી જલ્દી મુક્ત થઈ જાય છે. ૨૭

એમ હું કહું છું.

। ઇતિ થોવીસમું અધ્યયન ।

જન્નઈજજં પંચવીસઈમં અજઝયાણું

યજ્ઞીયં (યજ્ઞ) નામત્તું પચીસત્તું અધ્યયન

માહણકુલસંભૂઓ, આસિ વિષ્ણો મહાયસો ।
જયાઈ જમજન્નંમિ, જયઘોસે ત્તિ નામઓ ૧

આહણ કુલમાં જન્મેલો જયઘોષ નામનો પ્રસિદ્ધ અને મહા
યજ્ઞસ્વી વિપ્ર હતો. એ યમનિયરૂપ ભાવ યજ્ઞ કરનારો હતો. ૧

ઈન્દ્રિયગ્ગામનિગ્ગાહી, મગ્ગગામી મહામુણી ।
ગામાણુગામં રીયન્તે, પત્તો વાણારસિં પુરિં ૨

ઈન્દ્રિયોનો સંયમ-નિગ્રહ કરનાર, મોક્ષ માર્ગનો મુસાફર મહા
મુનિ આમાનુઆમ કરતો વણારસી નગરીમાં પહોંચ્યો. ૨

વાણારસીઈ ખલિયા, ઉજ્જણુંમિ મણારમે ।
કાસુએ સેજજસંથારે, તત્થ વાસમુવાગએ ૩

એ મુનિ વણારસી નગરીની અહાર મનોરમ ઉદ્યાનમાં આવ્યા
અને નિર્દોષ શય્યા સસ્તારક લઈને રહેવા લાગ્યા. ૩

અહ તેણેવ કાલેણું, પુરીએ તત્થ માહણે ।
વિજયઘોસે ત્તિ નામેણ, જન્નં જયઈ વેયવી ૪

આ વખતે એ નગરીમાં વેદવિદ્ધ વિજયઘોષ નામનો આહણ
યજ્ઞ કરતો હતો. ૪

અહ સે તત્થ અણુગારે, માસખમણુપારણે ।
વિજયઘોસસ્સ જન્નંમિ, લિકખમઠ્ઠાઉવકુએ ૫

આ જયઘોષ અણુગાર માસ ખમણના પારણે ભિક્ષા માટે
વિજયઘોષના યજ્ઞમાં ઉપરિથત થયા. ૫

સમુવદ્ધિયં તહિં સન્તં, જયગો પડિસેહએ ।

ન હુ દાહામિ તે ભિકખં, ભિકખૂ જયાહિ અન્નએ ૬

એ [મુનિ] આળ્યા પછી યોજક વિજયધોષે નિષેધપૂર્વક કહ્યું.
હે ભિક્ષુ! હું તને ભિક્ષા આપીશ નહિ. અન્યત્ર જન્મને ભિક્ષા
માગ. ૬

જે ય વેયવિહિ વિમ્પા, જન્નદું ય જે દિયા ।

જોઈસંગવિહિ જે ય, જેય ધમ્માણ પારંગા ૭

સર્વ કામનાઓને પૂર્ણ કરનાર આ ભોજન એવા વિષ્ણોને દેવું
જોઈએ કે, જે વેદોના જાણકાર, જે યજ્ઞાર્થી— ૭

જે સમત્થા સમુદ્ધત્તું, પરમપ્પાણમેવ ય ।

તેસિં અન્નમિણં દેયં, ભો ભિકખૂ સવ્વકામિયં ૮

જે જ્યોતિષાંગનો જાણનાર, જે ધર્મનો પારંગામી હોય, જે
સ્વપરનો ઉદ્ધાર કરવા સમર્થ હોય. ૮

સો તત્થ એવં પહિસિદ્ધો, જયગેણ મહામુણી ।

ન વિ રુદ્ધો નવિ તુદ્ધો, ઉત્તમદુગવેસએ ૯

યજ્ઞ કર્તાએ આવી રીતે વિરોધ કરવાથી એ મહા મુનિ ન તો
રાજ થયા, ન તો ક્રોધિત થયા. મુનિ ઉત્તમાર્થના શોધક હતા. ૯

નન્નદું પાણહેઉં વા, ન વિ નિવ્વાહણાય વા ।

તેસિં વિમોકખણુદુંએ, ઈમં વયણમખવી ૧૦

એમણે આહાર-પાણી લેવા અથવા પોતાના નિભાવ માટે નહિ
પરંતુ યજ્ઞાર્થીઓના મોક્ષને માટે આ પ્રમાણે કહ્યું. ૧૦

નવિ જાણાસિ વેયમુહં, નવિ જન્નાણ જં મુહં ।

નકખતાણં મુહં જં ચ, જં ચ ધમ્માણ વા મુહં ૧૧

હે વિષ્ણો! તમે વેદોનું મુખ જાણતા નથી તેમજ યજ્ઞના મુખને

જાણતા નથી. વળી નક્ષત્ર તેમજ ધર્મના મુખને પણ તમે જાણતા નથી. ૧૧

જે સમત્યા સમુદ્ધતું, પરમપાણમેવ ય ।

ન તે તુમં વિજ્ઞાણાસિ, અહ જ્ઞાણાસિ તો ભણુ ૧૨

તે ઉપરાંત જે સ્વપરના ઉદ્ધાર માટે સમર્થ છે તેને પણ તમે જાણતા નથી. જે તમે તે જાણતા હો તો ખતાવો—કહો. ૧૨

તસ્સકખેવપમોક્ષમં ચ, અચચન્તો તહિં દિઓ ।

સપરિસો પંજલી હોઉં, પૂચ્છ્યં તં મહામુણિ ૧૩

મુનિના આ આક્ષેપોનો જવાબ આપવામાં અસમર્થ હોઈને એ દિને પરિષદ-મંડળી સહિત હાથ જોડીને મહામુનિને પૂછ્યું. ૧૩

વેયાણં ચ મુહં બૂહિ, બૂહિ જન્નાણુ જં મુહં ।

નકખત્તાણુ મુહં બૂહિ, બુહિધમ્માણુ વા મુહં ૧૪

હે સાધુ! આપ વેદોનું મુખ શું છે તે કહો. યજ્ઞ, નક્ષત્ર અને ધર્મનું મુખ ખતાવો. ૧૪

જે સમત્યા સમુદ્ધતું, પરમપાણમેવ ય ।

એયં મે સંસયં સવ્વં, સાહુ કહસુ પુચ્છિઓ ૧૫

વળી આપ મને એ પણ ખતાવો કે સ્વપરનો ઉદ્ધાર કરવા કોણ સમર્થ છે? મારા આ બધા સંશયનો ઉત્તર આપો.

અગ્ગિહુત્તમુહા વેયા, જન્નદ્દી વેયસા મુહં ।

નકખત્તાણુ મુહં ચન્દો, ધમ્માણું કાસવો મુહં ૧૬

વેદોનું મુખ અગ્નિ-હોમ છે, યજ્ઞાર્થી વેદનું મુખ છે, નક્ષત્રોનું મુખ ચંદ્ર છે અને ધર્મનું મુખ કાશ્યપ ભગવાન ઋષભદેવ છે. ૧૬

જહા ચન્દં ગહાઈયા, ચિદ્દન્તે પંજલીઉણ ।

વન્દમાણા નમંસેન્તા, ઉત્તમં મણહારિણો ૧૭

જેવી રીતે ચંદ્રમાની આગળ ગ્રહો અને આદિત્યો અંજલિ જોડીને વંદના અને મનોહર સ્તુતિ કરે છે, એવી રીતે ઉત્તમ ભગવાન કાશ્યપની ઈંદ્રાદિ દેવો સ્તુતિ કરે છે. ૧૭

અજ્ઞાણુગા જન્નવાઈ, વિજ્ઞાનમાહુણસંપયા ।

મૂઠા સજ્ઞાયતવસા, ભાસચ્છન્ના ઇવગ્ગિણુ । ૧૮

તમે યજ્ઞવાદી બ્રાહ્મણો રાખથી ઢાંકેલ અગ્નિની માફક તત્વથી અનભિન્ન છો, વિદ્યા અને બ્રાહ્મણની સંપદાથી અજ્ઞાન છો અને સ્વાધ્યાય અને તપના વિષયમાં પણ મૂઠ છો. ૧૮

જો લોએ ખમ્ભણુ પુત્તો, અગ્નીવ મહિઓ જહા ।

સયા કુસલસંદિઈં. તં વયં ધૂમ માહુણં ૧૯

જેને કુશલ પુરૂષોએ બ્રાહ્મણ કહ્યો છે અને જે સદા અગ્નિની સમાન પૂજનિય છે એને હું બ્રાહ્મણ કહું છું. ૧૯

જો ન સજ્ઞઈ આગનું, પવ્યન્તો ન સોયઈ ।

રમએ અજ્ઞવયાણુંમિ, તં વયં ધૂમ માહુણં ૨૦

જે સ્વજ્ઞનાદિમાં આસક્ત નથી અને પ્રવર્ણ્યા લેવામાં ખેદ નથી કરતો અને જે આર્યવચનોમાં રમણુ કરે છે તેને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ. ૨૦

ભયરૂવં જહામિઈં, નિઘ્નન્તમલપાવગં ।

રાગદોસભયાઈયં, તં વયં ધૂમ માહુણં ૨૧

જેવી રીતે અગ્નિથી શુદ્ધ કરેલું સોનું નિર્મલ છે, એવી રીતે જે રાગ-છર્ષ્યા અને ભયથી અતિત-મુક્ત છે તેને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ. ૨૧

તવરિસયં કિસં દન્તં, અવચિયમંસસોણિયં ।

સુવ્યયં પત્તનિવ્યાણું, તં વયં ધૂમ માહુણં ૨૨

જે તપસ્વી છે, જે કૃશ છે અને જે દાન્ત-ઇન્દ્રિયોને દમનાર છે, જેનું માંસ લોહી સૂકાઈ ગયું છે, થોડું રહ્યું છે, જે સુવ્રતના પાલનથી નિર્વાણ મેળવનાર છે તેને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ. ૨૨

તસપાણે વિચાણિત્તા, સંગહેણુ ય થાવરે ।

જો ન હિંસઈ તિવિહેણુ, તં વયં યુમ માહણું ૨૩

જે ત્રસ-હાલતા અને સ્થાવર-સ્થિર પ્રાણીઓને સંક્ષેપ અને વિસ્તારથી જાણીને હિંસા કરતા નથી, તેને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ. ૨૩.

કોહા વા જઈ વા હાસા, લોહા વા જઈ વા ભયા ।

મુસં ન વયઈ જો ઉ, તં વયં યુમ માહણું ૨૪

જે ક્રોધથી, લોભથી, હાસ્યથી, ભયથી જૂઠું બોલતો નથી તેને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ. ૨૪

ચિત્તમન્તમચિત્તં વા, અપ્પં વા જઈ વા બહું ।

ન ગિણહાઈ અદત્તં જે, તં વયં યુમ માહણું ૨૫

જે સચિત્ત હોય, અચિત્ત હોય, થોડું હોય કે વધુ હોય પરંતુ જે આપ્યા વિના કંઈ લેતો નથી તેને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ. ૨૫

દિવ્વમાણુસસતેરિચ્છં, જો ન સેવઈ મેહુણું ।

મણુસા કાયવકકેણું, તં વયં યુમ માહણું ૨૬

જે દેવ મનુષ્ય અને તિર્યાચ વિષે મન, વાણી અને કર્મથી મૈથુન સેવન કરતો નથી, તેને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ. ૨૬

જહા પોમં જલે જયં, નાવલિપ્પઈ વારિણા ।

એવં અલિત્તં કામેહિં, તં વયં યુમ માહણું ૨૭

જેમ પદ્મ-કમલ પાણીમાં જન્મે છે છતાં પાણીથી અલિપ્ત રહે છે, તેમ જે બ્રાહ્મણ છે તે સંસારનાં કામોથી અલિપ્ત રહે છે, તેને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ. ૨૭

અલોલુપયં મુહાલુવિં, અલુગારં અકિંચણં ।

અસંસત્તં ગિહુત્યેસુ, તં વયં યુમ માહુણં ૨૮

જે લોલુપતા રહિત, ભિક્ષાલુપી, અલુગાર, અકિંચન અને ગૃહસ્થોમાં આસક્તિ નથી રાખતો તેને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ. ૨૮

જહિત્તા પુન્વસંજ્ઞેગં, નાઈ-સંગે ચ અન્ધવે ।

જ્ઞે ન સજ્જઈ ભોગેસુ, તં વયં યુમ માહુણં ૨૯

જ્ઞાતિ અને અંધુજનોના પૂર્વ સંયોગ-સંબંધ છોડીને જે ભોગોમાં આસક્તિ નથી રાખતો તેને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ. ૨૯

પમુઅન્ધા સંવવેયા ચ, જઈં ચ પાવકમ્મુણા ।

ન તં તાયન્તિ દુસ્સીલં, કમ્માણિ અલવન્તિ હિ ૩૦

અધા વેદોમાં પણ વધ અંધ માટે છે અને યજ્ઞ પાપ કર્મનો હેતુ છે. યજ્ઞ, યજ્ઞકર્તા દુરાચારીનું રક્ષણ કરતો નથી, કર્મ પોતાનું ફક્ત આપવામાં સમર્થ છે. ૩૦

ન વિ મુણિએણ સમણો, ન ઝોંકારેણ અમ્ભણો ।

ન મુણી રણવાસેણ, કુસચીરેણ ન તાવસો ૩૧

ફક્ત માથું મુંડાવવાથી શ્રમણ થવાતું નથી, ઝંકાર બોલવાથી બ્રાહ્મણ નથી થવાતું, અરણ્યવાસથી કોઈ મુનિ થતો નથી અને કુશ વસ્ત્ર પહેરવાથી તાપસ થતો નથી. ૩૧

સમયાએ સમણો હોઈ, અમ્ભચેરેણ અમ્ભણો ।

નાણેણ ચ મુણી હોઈ, તવેણ હોઈ તાવસો ૩૨

સમતાથી શ્રમણ, બ્રહ્મચર્યથી બ્રાહ્મણ, જ્ઞાનથી મુનિ અને તપથી તાપસ થાય છે. ૩૨

કમ્મુણા અમ્ભણો હોઈ, કમ્મુણા હોઈ અત્તિઓ ।

વધસ્સો કમ્મુણા હોઈ, સુદો હવઈ કમ્મુણા ૩૩

બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શુદ્ર કર્મથીજ થાય છે. ૩૩

એએ પાઉકરે બુધ્ધે, જેહિ હોઈ સિણાયએ ।

સન્વકમ્મવિણિમ્મુક્કં, તં વયં બુમ માહણું ૩૪

આ ધર્મને બુધ્ધો-સર્વજ્ઞોએ પ્રકટ કર્યો છે, જેનાથી સ્નાતક થઇને અંધાં કર્મથી મુક્ત થઈ જવાય છે. આનું પાલન કરનારને અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ. ૩૪

એવં ગુણસમાઉત્તા, જે ભવન્તિ દિઉત્તમાં ।

તે સમત્થા સમુદ્ધતું, પરમપ્પાણુમેવ ય ૩૫

ઉપલા ગુણોવાળો જે દિગ્નેતમ થાય છે તે સ્વ-પરના આત્માનું કલ્યાણ કરવાને સમર્થ થાય છે. ૩૫

એવં તુ સંસએ છિન્ને, વિજયધોસે ય માહણુ ।

સમુદાય તએા તં તુ, જયધોસં મહામુણિં ૩૬

આમ વિજયધોષ બ્રાહ્મણના સંશયો છેદાવાથી જયધોષ મહા મુનિને તે સારી રીતે ઝોળખી શક્યો. ૩૬

તુદ્દે ય વિજયધોસે, ધણુમુદાહુ કયંજલી ।

માહણુત્તં જહાભૂયં, સુહું મે ઉવદંસિયં ૩૭

વિજયધોષ તુષ્ટ-પ્રસન્ન થઇને હાથ જોડી કહેવા લાગ્યો. આપે જેમ છે તેમ સારી રીતે બ્રાહ્મણત્વનો ઉપદેશ આપ્યો છે. ૩૭

તુખ્ભે જધયા જન્નાણું, તુખ્ભે વેયવિણીણુ વિણી ।

જોઈસંગવિણી તુખ્ભે, તુખ્ભે ધમ્માણુ પારગા ૩૮

હે ભગવાન ! આપ વેદજ્ઞ છો, આપ યજ્ઞ કરનાર છો, આપ જ્યોતિષાંગના જ્ઞાતા છો અને આપ જ ધર્મના પારંગત છો. ૩૮

તુખ્ભે સમત્થા સમુદ્ધતું પરમપ્પાણુમેવ ય ।

તમણ્ણુગ્ગહં કરેહમહં, ભિકખેણું ભિકખુ ઉત્તમા ૩૯

હે ઉત્તમોત્તમ ભિક્ષુ ! આપ સ્વ અને પરના આત્માના ઉધ્ધાર માટે સમર્થ છો. આપ અમારા ઉપર કૃપા કરી ભિક્ષા લો. ૩૯
ન ક્ષ્ણં મજ્જ ભિક્ષોણુ, ખિપ્પં નિકખ્ખમસૂ દિયા ।

મા ભભિહિસિ ભયાવદ્દે, ઘોરે સંસારસાગરે ૪૦

હે બ્રાહ્મણ ! મારે ભિક્ષાનું પ્રયાગ્ન નથી, તું જલ્દી અભિ-
નિષ્ક્રમણ કર, સંસારનો ત્યાગ કર. ભવચક્ર રૂપ આ ઘોર સંસાર-સાગરમાં
તું ભ્રમણ ન કર. ૪૦

ઉવલેવો હોધ ભોગસુ, અભોગી નોવલિપ્પઈ ।

ભોગી ભમઈ સંસારે, અભોગી વિપ્પમુચ્ચઈ ૪૧

ભોગી જીવ કર્મથી લેપાય છે, અભોગી જીવને લેપ થતો નથી,
ભોગી સંસારમાં રખડે છે. અભોગી જલ્દી મુક્ત થાય છે. ૪૧

ઉલ્લો સુક્કો ય દા છુડા, ગોલયા મદ્ધિયામયા ।

દા વિ આવડિયા કુડ્ડે, જે ઉલ્લો સોડ્ધથ સગ્ગઈ ૪૨

ભીનો અને સુકા એમ માટીના એ ગોળા ભીંત ઉપર ફેંકવાથી
જે માટીનો ભીનો ગોળો છે તે ભીંત ઉપર ચોંટી જાય છે. ૪૨

એવં સગ્ગન્તિ દુમ્મહા, જે નરા કામલાસસા ।

વિરત્તા ઉ ન સગ્ગન્તિ, જહા સે સુક્કગોલએ ૪૩

આમ કામભોગથી મૂર્છિત દુર્ણદ્ધિ કર્મથી લેપાય છે અને
વિરક્ત સૂકા માટીના ગોળાની માફક કર્મથી લેપાતો નથી. ૪૩

એવં સે વિજ્ઞયઘોસે, જયઘોસસ્સ અન્તિએ ।

અણુગારસ્સ નિકખન્તો, ધમ્મં સોચ્ચા અણુત્તરં ૪૪

આમ શ્રી જયઘોષ મુનિ પાસે અનુત્તર ધર્મને સાંભળીને, વિજ્ય-
ઘોષ જયઘોષ પાસે ગૃહત્યાગ કરી દીક્ષિત થયા. ૪૪

ખવિત્તા પુલ્વકમ્માઈ, સંજમેણુ તવેણુ ય ।
 જ્યઘોસવિજ્યઘોસા, સિદ્ધિં પતાઃ આજુત્તરં ૪૫
 ॥ ત્તિ ઐમિ ॥

સંયમ અને તપથી જ્યઘોષ અને વિજ્યઘોષ મુનિ, પૂર્વ
 કર્મેના ક્ષય કરીને સર્વોત્તમ સિદ્ધિ ગતિને પામ્યા. ૪૫

એમ હું કહું છું.

। ઈતિ પચ્ચીસમું અધ્યયન ।



સામાયારી છવ્વીસમિં અજઞ્ઞયણું

સમાયારી નામનું છવ્વીસમું અધ્યયન

સામાયારિં પવક્રખામિ, સવ્વદુક્રખવિમોકખણિં ।

જં ચરિત્તાણુ નિગ્ગન્થા, તિણ્ણા સંસારસાગરં ૧

અથા દુઃખોથી છોડાવનારી એવી સમાયારી હું કહું છું. જેને આચરીને નિગ્રંથો સંસાર સાગર તરી ગયા છે. ૧

પઠમા આવસ્સિસયા નામ, ગ્ગિઠયા ય નિસીહિયા ।

આપુચ્છણા ય તઠયા, ચઉત્થી પડિપુચ્છણા ૨

પહેલી આવશ્યકી, બીજી નૈષેધિકી, ત્રીજી આપૃચ્છની, ચોથી પ્રતિપૃચ્છની, ૨

પંચમી છન્દણા નામ, ઇચ્છાકારો ય છઈઓ ।

સત્તમો મિચ્છાકારો ઉ, તહ્હકારો ય અઈમો ૩

પાંચમી છંદના, છટ્ટી ઇચ્છાકાર, સાતમી મિચ્છાકાર, આઠમી તથાકાર, ૩

અષ્ઠભુદ્દાણું ચ નવમં, દસમી ઉવસંપયા ।

એસા દસંગા સાહૂણું, સામાયારી પવેઠયા ૪

નવમી અભ્યુત્થાન અને દશમી ઉપસંપદા. આ સાધુઓની દશ જાતની સમાયારી તીર્થંકરોએ કહી છે. ૪

ગમણે આવસ્સિસયં કુબ્બજ, ઠાણે કુબ્બજ નિસીહિયં ।

આપુચ્છણા સયંકરણે, પરકરણે પડિપુચ્છણા ૫

જતી વખતે આવશ્યકી, સ્થાનક ઉપર આવતાં નૈષેધિકી, પોતાનું કામ કરતી વખતે પૂછવું તે આપૃચ્છની, બીજાનું કામ કરતી વખતે પૂછવું તે પ્રતિપૃચ્છની, ૫

અન્દણા દ્વન્દ્વઝ્ઞેણ, ઇન્દ્રિયાકારો ય સાર્ણે ।
મિન્દ્રિયાકારો ય નિન્દ્રાઝ્ઞે, તદ્દકારો પરિસ્મુઝ્ઞે ૬

પોતાના અને ખીજના કાર્યની ઇન્દ્રિયા બતાવતી અને ખીજની ઇન્દ્રિયાનુસાર ચાલવું તે ઇન્દ્રિયાકાર છે, આલોચના કરી પ્રાયશ્ચિત લેવું તે મિન્દ્રિયાકાર અને ગુરૂજનોના વચનોનો સ્વીકાર કરવો તે તથાકાર છે. ૬

અખભુદ્ગણું ગુરુપૂયા, અન્દ્રિયે ઉવસંપદા ।
એવં દુપંચસંજ્ઞતા, સામાચારી પવેઈયા ૭

ગુરૂજનોનું બહુમાન કરવામાં તત્પર રહેવું તે અખ્યુત્યાત સમાચારી છે અને જ્ઞાનાદિની પ્રાપ્તિ માટે ગુરૂજની પાસે વિનીત ભાવથી રહેવું તે ઉવસંપદા સમાચારી છે. આમ સમાચારી દશ જાતની છે. ૭

પુવ્વિવદ્સંમિ ચઉખભાઝ્ઞે, આઠન્દ્રિયાંમિ સમુદ્દિઝ્ઞે ।

ભણ્ડયં પરિલેહિતા, વન્દિતા ય ગુરું તઝ્ઞે ૮

દિવસના પહેલા ચોથા ભાગમાં-પહેલા પહોરમાં સૂર્ય-આદિત્ય ઉગ્યા પછી ભણ્ડ-ઉપકરણની પ્રતિલેખના કરીને ગુરૂને વંદના કરે, પછી--૮

પુસ્થિજ્ઞજ પંચલિઝીટો, કિં કાયવ્વં મઝ્ઞે ઇહ્ ।

ઈન્દ્રિયં નિઝ્ઞોઇઈ ભન્તે!, વેયાવચ્ચે વ સજ્ઞાઝ્ઞે ૯

દિવસના પહેલા ચોથા ભાગમાં પહેલા પહોરમાં સૂર્ય-આદિત્ય ઉગ્યા પછી ભણ્ડ-ઉપકરણની વૈયાવચ્ચે કે સ્વાધ્યાય કરે. ૯

વેયાવચ્ચે નિઉત્તેણ, કાયવ્વં અગિલાયઝ્ઞે ।

સજ્ઞાઝ્ઞે વા નિઉત્તેણ, સવ્વદુકખવિમોકખણે ૧૦

જો ગુરૂજ વૈયાવચ્ચેમાં નિયુક્તિ કરે તો ગ્લાનિ રહિત થઈને વૈયાવચ્ચે કરે અને સ્વાધ્યાયની આજ્ઞા આપે તો સમસ્ત દુઃખોથી છૂટવાનો સ્વાધ્યાય કરે. ૧૦

દિવસરસ ચઉરો ભાગે, ભિકખૂ કુળળ વિચકખણે ।
તઓ ઉત્તરગુણે કુળળ, દિણભાગેસુ ચઉસુ વિ ૧૧

વિચક્ષણ બુદ્ધિમાન ભિક્ષુ દિવસના ચાર ભાગ કરે અને ચારે ભાગોમાં ઉત્તર ગુણનો વિકાસ કરે. ૧૧

પઠમં પોરિસિ સજઝાયં, ળીઘયં ઝાણું ઝિયાયઈ ।
તઘયાએ ભિકખાયરિયં, પુણે ચઉત્થીએ સજઝાયં ૧૨

પહેલા પહોરમાં સ્વાધ્યાય કરવો. બીજા પહોરમાં ધ્યાન ધરવું, ત્રીજા પહોરમાં ભિક્ષાચરી કરવી અને ચોથા પહોરમાં ફરીથી સ્વાધ્યાય કરવો. ૧૫

આસાઠે માસે દુપયા, પોસે માસે ચઉપ્પયા ।
ચિત્તાસોએસુ માસેસુ, તિપ્પયા હુવઘ પોરિસી ૧૩

અષાઠ માસમાં બે પગલાં, પોષ માસમાં ચાર કદમ અને ચૈત્ર-અષાઠ માસમાં ત્રણ પગલાં ભરવાથી પોરસી થાય છે. ૧૩

અંગુલં સત્તરત્તેણું, પક્ખેણું ચ દુરંગુલં ।
વઠ્ઠએ હાયએ વાવિ, માસેણું ચઉરંગુલં ૧૪

સાત દિવસ-રાત્રીમાં એક આંગળ, પંદર દિવસમાં બે આંગળ અને એક મહીનામાં ચાર આંગળ વધે-ઘટે છે. ૧૪

આસાઠખહુલેપકખે, ભદવએ કત્તિએ ચ પોસે ય ।
ફગ્ગુણવઈસાહેસુ ચ, ળોઢ્ઢવા ળોમરતાએ ૧૫

અષાઠ, ભાદ્રપદ, કાર્તિક, પોષ, ફાલ્ગુણ અને વૈશાખના કૃષ્ણ પક્ષમાં એક દિવસ-રાતને! ક્ષય થાય છે. ૧૫

જેઠામૂલે આસાઠસાવણે, છહિં અંગુલેહિં પઠિલેહા ।
અફુંહિં ળીયતઘયંમિ તઘએ, દસ અફુંહિં ચઉત્થે ૧૬

જેઠમાં મૂલ અષાઠ અને શ્રાવણમાં છ આંગળ વધારવાથી

અને ભાદરવો, આસો તથા કારતકમાં આઠ આંગળ, માગશર, પોષ અને માહમાં દશ આંગળ અને ફાગળ, ચૈત્ર અને વૈશાખમાં આઠ આંગળ વધારવાથી પોણી પોરશીનો કાળ થાય છે. ૧૬

રત્તિં પિ ચઉરો ભાગે, લિકખૂ કુળ્લ વિચખ્ણો ।
તચ્ચો ઉત્તરગુણે કુળ્લ, રાઘલાચ્ચેસુ ચઉસુ વિ ૧૭

વિચક્ષણુ લિક્ષુ રાત્રીના ચાર ભાગ કરીને એ ચારે પહોરમાં ઉત્તર ગુણની વૃદ્ધિ કરે.

પઠમં પોરિસિ સજ્જાયં, ણિઠયિં ઝાણું ઝિયાયઠ ।
તઠયાચ્ચે નિદ્દમોખં તુ, ચઉત્થી ભુજ્જોવિ સજ્જાયં ૧૮

પહેલા પહોરમાં સ્વાધ્યાય, બીજા પહોરમાં ધ્યાન, ત્રીજા પહોરમાં નિદ્રા ત્યાગ અને ચોથા પહોરમાં સ્વાધ્યાય કરે. ૧૮

જં નેઠ જયા રત્તિં, નકખત્તં તંમિ નભચઉખલાચ્ચે ।
સંપત્તે વિરમેજ્જ, સજ્જાયં પચ્ચોસકાલમ્મિ ૧૯

જે નક્ષત્ર જે રાત્રીની પૂર્તિ કરે છે એ નક્ષત્ર આકાશના ચોથા ભાગમાં આવે તો પ્રદોષ કાળ થાય છે. ૧૯

તચ્ચેવ ય નખકત્તે, ગયણુચઉખલાગસાવસેસંમિ ।
વેરત્તિયં પિ કાલં, પડિલેહિત્તા મુણી કુળ્લ ૨૦

આ જ નક્ષત્ર આકાશના ચોથા ભાગમાં રહે ત્યાં આવી જાય તો વૈરાત્રિક કાળ જાણીને આવશ્યક ક્રિયા કરે ૨૦

પુવ્વિલાંમિ ચઉખલાચ્ચે, પડિલેહિત્તાણુ ભણ્ણયં ।
ગુરું વન્દિત્તુ સજ્જાયં, કુળ્લ દુકખવિમોકખણું ૨૧

દિવસના પહેલા પહોરના ચોથા ભાગમાં ભંડોપકરણની પ્રતિલેખના કરે, પછી ગુરૂને વંદન કરે, પછી દુઃખને છોડાવનાર સ્વાધ્યાય કરે.

પોરિસીએ ચઉબભાએ, વન્દિતાણુ તઓ ગુરુ' ।

અપડિક્કમિત્તા કાલસ્સ, ભાયણુ' પડિલેહુએ ૨૨

પોરસીના ચોથા ભાગમાં ગુરુને વંદન કરીને, કાળતું ઉલ્લંઘન કર્યા વિના પાત્રાદિતું પડિલેહણુ કરે. ૨૨

મુહપત્તિ પડિલેહિત્તા, પડિલેહિજ્જ ગોચ્છગં ।

ગોચ્છગલધયંગુલિઓ, વત્થાઇં પડિલેહુએ ૨૩

મુહપત્તિ પડિલેહીને ગોચ્છકને પડિનેહે, ગોચ્છકને આંગળીઓથી ગ્રહણુ કરીને વસ્ત્રોને પડિનેહે. ૨૩

ઉઠું' ધિરં અતુરિયં, પુવ્વં તા વત્થમેવ પડિલેહે ।

તો ષિધયં પચ્છેડે, તધય ચ પુણ્ણો પમ્મજ્જજ્જ ૨૪

પ્રથમ વસ્ત્રને ઉંચું રાખે. પછી તેને સ્થિર રાખીને સ્થિરતાથી પકડે. ઉતાવળ ન કરે. કપડાંને શરૂથી આખર સુધી જુવે. ખીન્ન વસ્ત્રને હલાવે અને પછી પ્રમાણ ન કરે. ૨૪

અણુચ્ચાવિયં અવલિયં, અણ્ણાણુખન્ધિઅમોસલિં ચેવ ।

છરુપુરિમા નવ ખોડા, પાણીપાણિવિસોહણુ' ૨૫

કપડાંને નચાવે નહિ, વાળે નહિ, પછાડે નહિ, આટકે નહિ, ઉપયોગપૂર્વક પડિલેહણુ કરે, છ પૂર્વ અને નવ ખોટકથી પડિલેહણુ કરતાં જો જીવ જંતુ નીકળે તો હાથમાં ઉઠાવીને વિશુદ્ધિ કરે. ૨૫

આરભડા સમ્મદ્દા, વજ્જેયવ્વા ય મોસલી તધયા ।

પચ્છેડણુ ચઉત્થી, વિકિખત્તા વેધયા છટ્ઠી ૨૬

આરભટા, સંમદ્દી, મોસલી, પ્રચ્છેટના, વિક્ષિપ્તા અને વેદના આ છ દોષ ટાળવા જોઈએ. ૨૬

પસિઠિલપલમ્મલોલા, એગા મોસા અણુગરુવધુણા ।

કુણુધં પખાણુ પમાયં, સંકિએ ગણુણોવગં કુન્ન ૨૭

લીલું પકડવું, દૂર રાખવું, ભૂમિ ઉપર રગદોળવું, વચ્ચેથી પકડીને આપટવું, શરીર અને વસ્ત્રને હલાવવું, પ્રમાદ પૂર્વક પડિલેહણ કરવું, શંકિત થઇને ગણવું, આ પ્રતિલેખનના દોષ છે. ૨૭

અણૂણાઈરિત્તપડિલેહા, અવિવચ્ચાસા તહેવ ય ।
પઠમં પયં પસત્થં, સેસાણિ ઉ અપસત્થાઈં ૨૮

ન્યૂનાધિકતા તથા વિપરીતતાથી રહિત પ્રતિલેખના રૂપ પ્રથમ પદ પ્રશસ્ત છે, આકીના અપ્રશસ્ત છે. ૨૮

પડિલેહણું કુણ્ણતો, મિહે કહં કુણ્ણં જણુવયકહં વા ।
દ્દઈ વ પચ્ચકખાણું, વાચ્ચેઈ સયં પડિચ્ચઈ વા ૨૯

પ્રતિલેખન કરતાં કરતાં વાર્તાલાપ કરે, જનપદ કથા કરે, પ્રત્યાખ્યાન કરાવે, કોષને લણાવે અથવા સ્વયં પ્રશ્નોત્તર કરે. ૨૯

પુઠ્ઠવી-આઉક્કાચ્ચે, તેઉ-વાઉ-વણ્ણસઈ-તસાણું ।
પડિલેહણાપમત્તો, ઇણ્ણં પિ વિરાહચ્ચો હોઈ ૩૦

પ્રતિલેખનમાં પ્રમાદ કરનાર, પૃથ્વીકાય, અપ, તેજસ, વાયુ, વનસ્પતિ અને ત્રસ કાયની વિરાધના કરે છે. ૩૦

પુઠ્ઠવી-આઉક્કાચ્ચે, તેઉ-વાઉ-વણ્ણસઈ-તસાણું ।
પડિલેહણાઆઉત્તો, ઇણ્ણં સંરક્ખચ્ચો હોઈ ૩૧

પ્રમાદરહિત થઇને પ્રતિલેખના કરનાર પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ અને ત્રસ કાયતું સંરક્ષણ કરે છે. ૩૧

તથયાચ્ચે પારિસીચ્ચે, ભત્તં પાણું ગવેસચ્ચે ।
ઇણ્ણં અન્નયરા ગામ્મ, કારણ્ણમિ સમુવઠ્ઠિચ્ચે ૩૨

છ કારણોમાં કોઈ એક કારણની હાજરીમાં ત્રીજા પહોરે ભોજન પાણીની ગવેષણા કરે. ૩૨

વેયાણ-વેયાવચ્ચે, ઈરિયઠ્ઠાચ્ચે ય સંજમઠ્ઠાચ્ચે ।
તહ પાણુવત્તિયાચ્ચે, ઇઈં પુણુ ધમ્મચિન્તાચ્ચે ૩૩

ક્ષુધા, વેદના, વૈયાવૃત્ય, ધર્મા સમિતિ, સંયમપાત્રન, પ્રાણુ-
રક્ષણ અને છદ્મં ધર્મચિંતન માટે. ૩૩

નિગ્ગન્થો ધિધમન્તો, નિગ્ગન્થી વિ ન કરિજ્જ છહિં ચેવ ।
ઠાણુહિં ઉ ધમેહિં, અણુમ્મકમણાઈ સે હેઈ ૩૪

નિગ્રંથ અને ધૃતિમાન સાધુ નીચેના ૭ કારણે આહારાદિ ન
કરે, તો તેના સંયમનું ઉલ્લંઘન થતું નથી. ૩૪

આયકે ઉવસગ્ગે, તિતિકખયા ખમ્ભચેરગુત્તીસુ ।
પાણિદયા તવહેઉં, સરીરવુચ્છેયણુદ્દાએ ૩૫

રોગ વખતે, ઉપસર્ગ તિતિક્ષા કાળે, બ્રહ્મચર્યાની ગુપ્તિ અર્થે,
પ્રાણીદ્યાર્થે, તપના હેતુ માટે અને શરીર અધ્યાસ તોડવા માટે
આહાર-પાણી છોડે તો સંયમનું ઉલ્લંઘન થતું નથી. ૩૫

અવસેસં ભણુગં ગિજ્જા, ચકખુસા પડિલેહએ ।
પરમદ્ધજેયણાએ, વિહારં વિહરએ મુણી ૩૬

ભિક્ષાને માટે, શેષ ભંડોપકરણ લઇને ચક્ષુથી સારી રીતે પડિ-
લેહણુ કરીને અર્ધા યોજન સુધી ભિક્ષા માટે જાય. ૩૬

ચઉત્થીએ પોરિસીએ, નિક્ખિવિત્તાણુ ભાયણું
સજ્જાયં ચ તએ કુજ્જ, સવ્વભાવવિભાવણું ૩૭

ચોથી પોરસીમાં ભાજનોને (પાત્રાં) મૂકીને સર્વભાવોને પ્રકટ
કરનાર સ્વાધ્યાય કરે. ૩૭

પોરિસીએ ચઉભલાએ, વન્દિત્તાણુ તએ ગુરું ।
પડિક્કમિત્તા કાલસ્સ, સેજ્જં તુ પડિલેહએ ૩૮

ચોથી પોરસીના ચોથા ભાગમાં સ્વાધ્યાય કાળથી નિવૃત્ત થઇને
ગુરુ વંદન કરીને પછી પચારીની પડિલેહના કરે. ૩૮

પાસવંછુચ્ચારભૂમિં ચ, પડિલેહિજ્જ જયં જઈ ।

કાઉસગં તચ્ચો કુજ્જ, સવ્વદુકખવિમોકખણું ૩૯

યત્તાવંત મુનિ ઉચ્ચાર પાસવન ભૂમિતું પડિલેહન કરે અને પછી સર્વ દુઃખોથી છોડાવનાર કાઉસગ કરે. ૩૯

દેવસિયં ચ અધ્યારં, ચિન્તિજ્જ અણ્ણપુવ્વસો ।

નાણે ય દંસણે ચેવ, ચરિત્તમ્મિ તહેવ ય ૪૦

કાઉસગમાં દિવસે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રમાં લાગેલા દોષતું ક્રમશઃ ચિંતન કરે. ૪૦

પારિયકાઉસગ્ગો, વન્હિત્તાણુ તચ્ચો ગુરું ।

દેવસિયં તુ અધ્યારં, આલોચ્ચેજ્જ જહ્હકમં ૪૧

કાઉસગ પાળીને ગુરુ વંદન કરે. પછી દેવસિય અતિચારોની ક્રમશઃ આલોચના કરે. ૪૧

પડિક્કમિત્તુ નિસ્સલ્લો, વન્હિત્તાણુ તચ્ચો ગુરું ।

કાઉસગ્ગં તચ્ચો કુજ્જ, સવ્વદુકખવિમોકખણું ૪૨

પ્રતિક્રમણ કરીને શલ્ય રહિત થાય, પછી ગુરુને વંદીને સર્વ દુઃખની વિમુક્તિ માટે કાઉસગ કરે. ૪૨

પારિયકાઉસગ્ગો, વન્હિત્તાણુ તચ્ચો ગુરું ।

થુઈમંગલં ચ કાણીણુ, કાલં સંપડિલેહ્હચ્ચે ૪૩

કાઉસગ પાળીને ગુરુ વંદન કરીને, પછી સ્તુતિ મંગલ કરીને પછી કાળતું પડિલેહન કરે. ૪૩

પદમં પોરિસિ સજ્જાયં, ધિઈયં ઝાણું ઝિયાયઈ ।

તઈયાચ્ચે નિદ્ધમુકખં તુ, સજ્જાયં તુ ચઉત્થિચ્ચે ૪૪

રાતના પહેલા પહોરમાં સજ્જાય, ખીજમાં ધ્યાન, ત્રીજા પહોરમાં નિદ્રા મુક્તિ અને ચોથા પહોરમાં સજ્જાય કરે. ૪૪

પોરિસીએ ચઉત્તીએ, કાલં તુ પરિલેહિએ ।
સજ્જાયં તુ તએ કુજ્જ, અપોહન્તો અસંજએ ૪૫

એથા પહોરમાં કાળની પ્રતિલેખના કરીને અસંયત જીવોને ન જગાડતાં સ્વાધ્યાય કરે. ૪૫

પોરિસીએ ચઉજ્જલાએ, વન્દિજીણુ તએ ગુરું ।
પડિક્કમિત્તુ કાલસ્સ, કાલં તુ પરિલેહએ ૪૬

આ પોરસીના એથા ભાગમાં ગુરૂને વંદીને કાળનું પ્રતિક્રમણુ કરે. પછી પ્રાતઃકાલની પ્રતિલેખના કરે. ૪૬

આગએ કાયવુસ્સગ્ગે, સવ્વદુકખવિમુકખણુ ।
કાઉસ્સગ્ગં તએ કુજ્જ, સવ્વદુકખવિમોક્ખણું ૪૭

કાઉસ્સગ્ગના વખતે સર્વ દુઃખ વિમોચન કાઉસ્સગ્ગ કરે. ૪૭
રાઘયં ચ અઘયારં, ચિન્તિજ્જ અણ્ણપુવ્વસો ।
નાણુંમિ દંસણુંમિ ય, ચરિત્તાંમિ તવંમિ ય ૪૮

રાત્રે, દર્શન, ચારિત્ર અને તપમાં લાગેલા અતિચારોનું ક્રમશઃ ચિંતન કરે. ૪૮

પારિયકાઉસ્સગ્ગો, વન્દિત્તાણુ તએ ગુરું ।
રાઘયં તુ અઘયારં, આલોચ્છેજ્જ જહ્હકમં ૪૯

કાઉસ્સગ્ગ પાળીને ગુરૂને વંદીને પછી અનુક્રમે રાત્રીના અતિચારની આલોચના કરે. ૪૯

પડિક્કમિત્તુ નિસ્સલ્લો, વન્દિત્તાણુ તએ ગુરું ।
કાઉસ્સગ્ગં તએ કુજ્જ, સવ્વદુકખવિમોક્ખણું ૫૦

પ્રતિક્રમણુ કરીને નિઃશ્લેષ થઈને ગુરૂને વંદીને સર્વ દુઃખ વિમોચન કાઉસ્સગ્ગ કરે. ૫૦

કિં તવં પડિવજ્જભિ, એવં તત્થ વિચિન્તએ ।
કાઉસ્સગ્ગો તુ પારિત્તા, કરિજ્જા જિન સંથવં ૫૧

હું કેવું તપ કરું ? એમ ધ્યાનમાં વિચાર કરીને કાઉસ્સગ્ગ પાળે, કાઉસ્સગ્ગ પાળીને જીન સ્તુતિ કરે. ૫૧

પારિયકાઉસ્સગ્ગં, વન્દિત્તાણુ તઓ ગુરું ।
તવં સંપડિવજ્જજ્જા, કુજ્જા સિદ્ધાણુ સંથવં ૫૨

કાઉસ્સગ્ગ પાળીને, ગુરૂ વંદીને, તપ સ્વીકાર કરીને સિદ્ધોની સ્તુતિ કરે. ૫૨

એસા સામાચારી, સમાસેણુ વિચાહિયા ।
જં ચરિત્તા અહૂ જ્જા, તિણ્ણા સંસારસાગરં ૫૩
॥ ત્તિ યેમ્મિ ॥

આ રીતે ટુંકમાં સમાચારી કહી, જેને આચરવાથી ધણા જીવો સંસાર સાગર તરી ગયા. ૫૩
એમ હું કહું છું.

। ઇતિ ઇન્દ્રવીસમું અધ્યયન ।

ખલુંકિન્નરં સત્તાવીસમં અજ્ઞયાણું

આળસુ-ગળિયા બળદ નામનું સત્તાવીસમું અધ્યયન

થેરે ગણુહરે ગગ્ગે, મુણી આસિ વિસારએ ।

આધન્ને ગણિભાવમ્મિ, સમાહિ પડિસંધએ ૧

સર્વ શાસ્ત્ર વિશારદ ગર્ગાચાર્ય સ્થવિર મુનિ હતા. એ ગુણવાન આચાર્ય સતત સમાધિભાવમાં રહેતા હતા. ૧

વહણે વહમાણુસેસ, કન્તારં અર્ધવત્તર્ધ ।

જેગે વહમાણુસેસ, સંસારં અર્ધવત્તર્ધ ૨

જેમ ગાડીમાં સારો બળદ જોડવાથી કાંતાર-વનને સરલતાથી પાર કરાય છે, એમ સંયમમાં જોડાયેલ સાધુ સંસારને પાર કરી જાય છે. ૨

ખલુકે જો ઉ જોએર્ધ, વિહમ્માણો કિલિસેસર્ધ ।

અસમાહિ ચ વેએર્ધ, તોત્તએ સે ચ ભજ્જર્ધ ૩

દુષ્ટ-કંડા બળદને જોડવાથી, જોડનારને કલેશ થાય છે. એ બળદને મારી મારી થાકી જાય છે, એની ચાલુક તૂટી જાય છે અને દુઃખ ભોગવે છે. ૩

એગં ડસર્ધ પુચ્છંમિ, એગં વિન્ધર્ધ લિકખણું ।

એગો ભંજર્ધ સમિલાં, એગો ઉપ્પહપદિઓ ૪

એવા ખેલમાં, કાંઈ બળદની પુંજડીમાં શળ ભોંકાય છે, કાંઈ બળદને વારંવાર આર ખાવી પડે છે, કાંઈ બળદ જેતર તોડી નાંખે છે, તો કાંઈ બળદ ઉન્માર્ગે ચાલે છે. ૪

એગો પહ્પાસેણું, નિવેસર્ધ નિવિન્નર્ધ ।

ઉકુર્ધ, ઉપ્પિર્ધ, સદે બાલગવી વએ ૫

કોઈ બળદ ગાડું લઈ પડે છે, કોઈ ખેતી જાય છે, કોઈ સૂઈ જાય છે, કોઈ કુદકો મારે છે, તો કોઈ શંક બળદ ગાય પાછળ દોડવા લાગે છે. ૫

માઈ મુઘ્ધેણુ પડઈ, કુઘ્ધે ગચ્છે પડિપ્પહં ।

મયલકખેણુ ચિદ્ધં ય, વેગેણુ ય પહાવઈ ૬

માયાવી ખેલ માથું ઝુકાવી પડી જાય છે, કોઈ કોષિત થઈ ને પાછળ દોડે છે, કોઈ મુડદું થઈ પડે છે, તો કોઈ જોરથી દોડે છે. ૬

છિન્નાલે છિન્દ્ધ સેલ્લિ, દુદ્દન્તો ભંજએ જુગં ।

સે વિ ય મુસ્સુયાધન્તા, ઉજ્જહિત્તા પલાયએ ૭

કોઈ દુષ્ટ ખેલ દોરી તોડી નાંખે છે, કોઈ દુર્દન્ત-નિરંકુશ ખેલ જોતર તોડી નાંખે છે, કોઈ બળદ સત્કાર કરતો કરતો નાસી જાય છે. ૭

ખલુંકા જરિસા જુજ્જ, દુસ્સીસા વિ હુ તારિસા ।

જોઈયા ધમ્મજાણુમ્મિ, ભજ્જન્તી ધિઈદુખખલા ૮

આવા દુષ્ટ ખેલની માફક કેટલાક કુશિષ્યો-ચંચળ બુદ્ધિ, દુર્બલ ચિત્તવાળા સાધુઓ ધર્મશૂંખી વાહનમાં જોડાયા પછી સંયમનું પાલન ન કરતાં સંયમ લાગે છે. ૮

ઈઠ્ઠીગારવિએ એગે, એગિત્થ રસગારવે ।

સાયાગારવિએ એગે, એગે મુચ્ચિરકોહણુ ૯

કોઈ સાધુ શ્દ્ધિ ગારવ-કીચડમાં, કોઈ રસ ગારવમાં, કોઈ સાતા-ગારવમાં ડૂબે છે, તો કોઈ કોષી બને છે. ૯

ભિકખાલસિએ એગે, એગે એમાણુલીરુએ ।

થદ્ધે એગે અણુસાસમ્મી, હેજીહિ કારણુહિ ય ૧૦

કોઈ ભિક્ષાયરીમાં આજસ કરે છે, તો કોઈ અપમાનભિર છે.

કોઇ માની-ધમંડી છે, આવા દુષ્ટ શિષ્યને હું કયા ઉપાયોથી સુધારું ? ૧૦

સો વિ અન્તરભાસિલ્લો, દાસમેવ પકુવ્વર્થ ।
આયરિયાણું તુ વયણું, પડિક્કલેઈ અભિકખણું ૧૧

શિષ્યને ગુરુજી શિખામણુ આપે તો તે વચમાં ખોલી ઉઠે છે, અને સામો દોષ આપે છે, કોઇ કોઇ તો ગુરુની વિરહ બોલે છે. ૧૧

ન સા મમં વિયાણાઈ, ન વિ સા મજ્ઝ દાહિઈ ।
નિગ્ગયા હોહિઈ મન્ને, સાહુ અન્નાત્થ વજ્જઉ ૧૨

(કુસાધુને ગુરુ ભિક્ષાર્થે જવાનું કહે છે તો) કુસાધુ કહે છે—
એ શ્રાવિકા મને ઓળખતી નથી, તે મને ભિક્ષા આપશે નહિ, તે તો બહાર ગઇ છે. આપ બીજા સાધુને મોકલો. ૧૨

પેસિયા પલિઉંચન્તિ, તે પરિચન્તિ સમન્તઓ ।
રાયવિક્કિં ચ મન્નન્તા, કરેન્તિ ભિણ્ણિં મુહે ૧૩

જે કામને માટે તેને મોકલવામાં આવે છે તે કામ કરતો નથી અને ભુલું બોલે છે. અહીં તહીં ધુમતો ફરે છે અને કામને રાજની વેઠ સમજે છે અને ભુલુકટિ ચઢાવે છે. ૧૩

વાધયા સંગહિયા ચેવ, ભત્તપાણેણુ પોસિયા ।
જાયપક્ખા જહા હંસા, પક્કમન્તિ દિસોદિસિં ૧૪

આચાર્ય વિચારે છે કે મેં આને ભણાવ્યો, મારી પાસે રાખ્યો, આહાર પાણીથી પાળ્યો, પરંતુ જેમ પાંખ આવ્યા પછી પક્ષી-હંસ ઉડી જાય છે તેમ આ સ્વેચ્છાચારી થઈ દિશેદિશ ભમે છે. ૧૪

અહુ સારહી વિચિન્તેઈ, ખલુકેહિં સમાગઓ ।
કિં મજ્ઝ દુદ્ડસીસેહિં, અપ્પા મે અવસીયઈ ૧૫

આ કુસાધુથી દુઃખી થતા આચાર્ય વિચારે છે કે મને આવા દુષ્ટ શિષ્યોનો સમાગમ થયો ! મારે એતું શું પ્રયોજન ? આ દુષ્ટોથી મારો આત્મા ખેદ પામે છે. ૧૫

જારિસા મમ સીસા ઉ, તારિસા ગલિગદ્દહા ।

ગલિગદ્દહે ચઠ્ઠાણું, દઠં પગિણ્ણુઠં તવં ૧૬

જેવા આળસુ ગધેડા હોય છે, એવા મારા શિષ્ય છે, મારે મારે આવા આળસુ શિષ્યોને છોડીને ઉગ્ર તપતું આચરણ કરવું જોઈએ. ૧૬

મિઉમદ્વસંપન્નો, ગમ્ભીરો સુસમાહિઓ ।

વિહરઠં મહિં મહરૂપા, સીલભૂએણ અપ્પણા ૧૭

॥ ત્તિ યેમિ ॥

મૃદુ અને સરલતા સંપન્ન થઈને ગંભીર સમાધિવાળા મહાત્મા આત્માને ચારિત્રશીલ બનાવીને પૃથ્વી ઉપર વિચરવા લાગ્યા. ૧૭
એમ હું કહું છું.

। ઇતિ સત્તાવીશમું અધ્યયન ।

મોક્ષમગ્ગગઈઅટ્ટાવીસમં અજ્ઞયાણું

મોક્ષ-માર્ગ-ગતિ નામનું અટ્ટાવીસમું અધ્યયન

મોક્ષમગ્ગગઈં તચ્ચં, સુણેહ જિણ્ણભાસિયં ।

અઉકારણસંજુત્તં, નાણદંસણલકખણું ૧

શ્રી જિન ભગવાન ભાષિત ચાર કારણ યુક્ત જ્ઞાન-દર્શન-લક્ષણવાળી મોક્ષમાર્ગની ગતિને મારી પાસેથી સાંભળો. ૧

નાણું ચ દંસણું ચેવ, ચરિતાં ચ તવો તહા ।

એસ મગ્ગો ત્તિ પન્નત્તો, જિણ્ણેહિં વરદંસિહિં ૨

સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી જીન ભગવાને જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર અને તપને મોક્ષ માર્ગ કહ્યો છે. ૨

નાણું ચ દંસણું ચેવ, ચરિતાં ચ તવો તહા ।

એયં મગ્ગમણ્ણપત્તા, જીવા ગચ્છન્તિ સોગ્ગઈં ૩

જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપ માર્ગને પામેલા જીવો સુગતિ-માં જાય છે. ૩

તથ પંચવિહં નાણું, સુયં આભિણિઓહિયં ।

ઓહિનાણું તુ તઠયં, મણ્ણનાણું ચ કેવલં ૪

અહિં જ્ઞાન પાંચ જાતનું છે. મતિ, શ્રુતિ, અવધિ, મનઃપર્યાવ અને કેવલજ્ઞાન. ૪

એયં પંચવિહં નાણું, દ્વાણુ ચ ગુણાણુ ચ ।

પન્નજવાણું ચ સવ્વેસિં, નાણું નાણીહિ દંસિયં ૫

જ્ઞાનીઓએ દ્રવ્ય, ગુણ અને એની બધી પર્યાયને જાણવા માટે ઉપરોક્ત પાંચ પ્રકારનું જ્ઞાન બતાવ્યું છે. ૫

ગુણાણુભાસઓ દ્વં, એગદ્વસિસયા ગુણા ।
લકખણું પઞ્જવાણું તુ, ઉભઓ અસિસયા ભવે ૬

ગુણોના આશ્રયને દ્રવ્ય કહે છે. એક દ્રવ્યને આશ્રિત જ્ઞાનાદિ તથા વરણાદિ રહે છે એને ગુણ કહે છે અને દ્રવ્ય અને ગુણના આશ્રયે પર્યાય રહે છે. ૬

ધમ્મો અહમ્મો આગાસં, કાલો પુગ્ગલ-જન્તવો ।
એસ લોગો ત્તિ પન્નત્તો, જિણ્ણહિં વરહંસિહિં ૭

સર્વ દર્શી જિતેન્દ્રે ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાલ, પુદ્ગલ અને જીવ આ છ દ્રવ્યાત્મક લોક કહ્યો છે. ૭

ધમ્મો અહમ્મો આગાસં, દ્વં ધક્કિઠ્ઠમાહિયં ।
અણુન્તાણિ ય દ્વવાણિ, કાલો પુગ્ગલ-જન્તવો ૮

ધર્મ, અધર્મ અને આકાશ એક એક દ્રવ્ય છે. કાલ, પુદ્ગલ અને જીવ અનંત દ્રવ્ય છે. ૮

ગર્હલકખણો ઉ ધમ્મો, અહમ્મો ઠાણલકખણો ।
ભાયણું સ્વદ્વાણું, નહં ઓગાહલકખણું ૯

ગતિ લક્ષણરૂપ ધર્મ છે અને અધર્મ સ્થિતિ-લક્ષણરૂપ છે અને બધા દ્રવ્યોનું ભાજન અને અવગાહના લક્ષણવાળું આકાશ દ્રવ્ય છે. ૯

વત્તણાલકખણો કાલો, જીવો ઉવઓગલકખણો ।
નાણેણું દંસણેણું ચ, સુહેણુ ય દુહેણુ ય ૧૦

કાળનું લક્ષણ વર્તન અને જીવનું લક્ષણ ઉપયોગ છે. જીવ એ જ્ઞાન, દર્શન અને સુખ અને દુઃખથી જાણી શકાય છે. ૧૦

નાણું ચ દંસણું ચેવ, ચરિત્તં ચ તવો તહા ।
વીરિયં ઉવઓગો ય, એયં જીવસ્સ લકખણું ૧૧

જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, વીર્ય અને ઉપયોગ આ જીવના લક્ષણ છે. ૧૧

સદન્ધયાર-ઉબ્બેઓ, પલા છાયાડડતવોઈ વા ।

વણુરસગન્ધફાસા, પુગ્ગલાણું તુ લકખણું ૧૨

શબ્દ, અન્ધકાર, ઉદ્યોત, પ્રભા, છાયા યા તપ, ધૂપ, વર્ણુ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ આ પુદ્ગલના લક્ષણ છે. ૧૨

એગત્તં ચ પુહુત્તં ચ, સંખ્યા સંઠાણુમેવ ચ ।

સંજ્ઞેગા ચ વિભાગા ચ, પબ્બવાણું તુ લકખણું ૧૩

મીલન થવું, છૂટું પડવું, સંખ્યા, સંસ્થાન, સંયોગ અને અને વિભાગ આ પર્યાયના લક્ષણ છે. ૧૩

જીવાજીવા ચ બન્ધો ચ, પુણ્ણુ પાવાસવો તહા ।

સંવરો નિબ્બરા મોકખો, સન્તેએ તહિયા નવ ૧૪

જીવ, અજીવ, બંધ, પુણ્ય, પાપ, આત્રવ, સંવર, નિર્બરા અને મોક્ષ આ નવ પદાર્થ છે. ૧૪

તહિયાણું તુ ભાવાણું, સખ્ભાવે ઉવએસણું ।

ભાવેણું સદ્દહન્તસ્સ, સમ્મત્તં તં વિયાહિયં ૧૫

આ પદાર્થના યથાર્થ ભાવોની સ્વભાવથી અથવા ઉપદેશથી ભાવપૂર્વક શ્રદ્ધા કરવી તેને સમ્યક્ત્વ કહે છે. ૧૫

નિસગ્ગુવએસરુઈ આણારુઈ, સુત્ત-ખીયરુઈમેવ ।

અભિગમ-વિત્થારરુઈ, કિરિયા-સંખેવ-ધમ્મરુઈ ૧૬

સમ્યક્ત્વના ભેદ નિસર્ગ ઈચ્છિ, ઉપદેશ ઈચ્છિ, આજ્ઞા ઈચ્છિ, સૂત્ર ખીજ, અભિગમ, વિસ્તાર, ક્રિયા, સંક્ષેપ અને ધર્મ ઈચ્છિ છે. ૧૬

ભૂયત્થેણાહિગયા, જીવાજીવા ચ પુણ્ણુપાવં ચ ।

સહસમ્મઠયાસવસંવરો ચ, શેએઈ ઉ નિસ્સગ્ગો ૧૭

જેણે જાતિ સ્મરણુ જ્ઞાનથી જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આદિ-ને યથાર્થ ઈપથી જાણી લીધું એ નિસર્ગ ઈચ્છિ છે. ૧૭

જો જિણુદિંદુ ભાવે, ચઉવિહે સદહાઈ સયમેવ ।
એમેવ નન્નહ ત્તિય સ, નિસગ્ગરુઈ ત્તિ નાયવો ૧૮

જિનેન્દ્રદ્વારા દશ્ય પદાર્થોને દ્રવ્યાદિ ચાર પ્રકારથી સ્વયંમેવ
જાણીને યથાર્થ શ્રદ્ધા કરે છે એ નિસર્ગ-રૂચિ સમ્યક્ત્વ છે. ૧૮

એએ એવ ઉ ભાવે, ઉવઈદુ જો પરેણુ સદહઈ ।
છઉમત્થેણુ જિણુણુ વ, ઉવએસરુઈ ત્તિ નાયવો ૧૯

ઉપર કહેલા પદાર્થોને છવ્વરય અથવા સર્વજ્ઞથી સાંભળીને શ્રદ્ધા
કરે એને ઉપદેશ રૂચિ સમકિત કહે છે. ૧૯

રાગો દોસો મોહો, અન્નાણું જસ્સ અવગયં હોઈ ।
આણાએ રોયન્તો, સો ખલુ આણારુઈ નામં ૨૦

જેના રાગ, દ્વેષ, મોહ, અજ્ઞાન દૂર થઈ ગયા છે, એવા મહા-
પુરૂષોની આજ્ઞાની રૂચિ એ આજ્ઞા રૂચિ છે. ૨૦

જો સુત્તમહિજજન્તો, સુએણુ એગાહઈ ઉ સમ્મત્તં ।
અંગેણુ ખહિરેણુ વ, સો સુત્તરુઈ ત્તિ નાયવો ૨૧

જે સૂત્રો અંગ પ્રવિષ્ટ અને અંગ બાહ્ય છે, તેનો અભ્યાસ
કરીને સમ્યક્ત્વ પામે છે એને સૂત્ર રૂચિ કહે છે. ૨૧

એગેણુ અણુગાઈ, પયાઈ જો પસરુઈ ઉ સમ્મત્તં ।
ઉદએ વ્વ તેણ્ણિન્દુ, સો ખીયરુઈ ત્તિ નાયવો ૨૨

પાણીમાં નાંખેલ તેલના બિંદુની માફક જે અંક પદ્ધતી અનેક
પદમાં ફેલાય છે, એને ખીજ રૂચિ સમકિત કહે છે. ૨૨

સો હોઈ અભિગમરુઈ, સુયનાણું જેણુ અત્થએા દિંદુ ।
એકારસ અંગાઈ, પઈણુગં દિંદુવાએા ય ૨૩

જેણુ અગિઆર અંગ તથા દષ્ટિવાદ આદિ પ્રકીર્ણુ શ્રુતને અર્થ
સહિત લણીને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કર્યું છે તે અધિગમ રૂચિ છે. ૨૩

દ્રવ્યાણુ સંવભાવા, સંવપમાણુહિં જસસ ઉવલદ્ધા ।
સંવ્યાહિં નયવિહીહિં, વિત્યારરુઠં ત્તિ નાયવ્વો ૨૪

દ્રવ્યોના બધા ભાવોને જેણે બધી દૃષ્ટિ અને પ્રમાણોથી
જાણીને શ્રદ્ધા કરી છે, એને વિસ્તાર રૂચિ સમકિત કહ્યું છે. ૨૪

દંસણનાણુચરિત્તે, તવવિણુએ સંચ્યસમિધંગુત્તીસુ ।
જે કિરિયાભાવરુઠં, સો ખલુ કિરિયારુઠં નામ ૨૫

દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, તપ, વિનય, સત્ય, સમિતિ, ગુપ્તિરૂપ
ક્રિયાથી જ જેની રૂચિ સત્ય પદાર્થોમાં થાય છે, એ ક્રિયારૂચિ
સમકિત છે. ૨૫

અણુભિગ્ગાહિયકુદ્દિઠ્ઠી, સંખેવરુઠં ત્તિ હોઠં નાયવ્વો ।
અવિસારઓ પવયણુ, અણુભિગ્ગાહિઓ ય સેસેસુ ૨૬

જેણે મિથ્યા મતને ગ્રહણ કર્યો નથી, જેને ખીજા મતમાં
શ્રદ્ધા નથી અને જે જિન પ્રવચનમાં વિશ્વાસ નથી, એને સંક્ષેપથી
રૂચિ ધવાના કારણે સંક્ષેપ રૂચિ છે. ૨૬

જે અત્થિકાયધર્મં, સુયધર્મં ખલુ ચરિત્તધર્મં ચ ।
સદ્દહુઠં જિણાભિહિયં, સો ધર્મરુઠં ત્તિ નાયવ્વો ૨૭

જે જિન પ્રરૂપિત અસ્તિકાય ધર્મ, શ્રુત ધર્મ અને ચારિત્ર-
ધર્મને સદ્દહે છે એને ધર્મ રૂચિ કહે છે ૨૭.

પરમત્થસંથવો વા, સુદ્દિઠ્ઠપરમત્થસેવણા વા વિ ।
વાવન્નકુદંસણુવજ્જણા, ય સમ્મત્તસદ્દહુણા ૨૮

પરમાર્થને વિશેષ પરિચય કરવો. જેઓએ પરમાર્થને જોયો
છે એમની સેવા કરવી. પતિત અને કુદર્શનીથી દૂર રહેવું એ સમ-
કીર્તની શ્રદ્ધા છે. ૨૮

મત્થિ ચરિત્તં સમ્મત્તવિહુણું, દંસણુ ઉ ભધયવ્વં ।
સમ્મત્તચરિતાઠં, જુગવં પુવ્વં ચ સમ્મત્તં ૨૯

સમક્રિત વિના ચારિત્ર નથી, દર્શનમાં ચારિત્રની ભજના છે, સમક્રિત અને ચારિત્ર સાથે હોય તો એમાં સમક્રિત પ્રથમ હોય છે. ૨૯

નાદંસણિસ્સ નાણું, નાણેણુ વિણા ન હુન્તિ ચરણુગુણા ।
અગુણિસ્સ નત્થિ મોકખો, નત્થિ અમોકખસ્સ નિવ્વાણું ૩૦

દર્શન વિના જ્ઞાન નથી થતું અને જ્ઞાન વિના ચારિત્રરૂપ ગુણની પ્રાપ્તિ નથી. ચારિત્ર ગુણથી રહિત જીવની મુક્તિ નથી અને મુક્તિ વિના નિર્વાણુ નથી. ૩૦

નિસ્સંકિય-નિક્કંપિય, નિવ્વિતિગિચ્છા અમૂઢદિઠ્ઠી ય ।
ઉવખૂહ-થિરિકરણુ, વચ્છલ્લ-પભાવણુ અફુ ૩૧

નિઃશંકિત નિકાંક્ષિત, નિર્વિચિકિત્સા, અમૂઢ દ્રષ્ટિ, ઉપખૂહણા, રિથરિકરણુ, વાત્સલ્ય અને પ્રભાવના આ સમક્રિતના આઠ અંગ છે. ૩૧

સામાઈયત્થ પઠમં, છેદાવફુવણું ભવે ળીયં ।
પરિહારવિસુદ્ધિયં, સુહુમં તહ સંપરાયં ચ ૩૨

પહેલું સામાયિક ચારિત્ર, ળીણું છેદાપસ્થાપનીય, ત્રીણું સૂક્ષ્મ સંપરાય અને ચોથું પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર છે. ૩૨

અકસાય-મહકપ્પાયં, છઉમત્થસ્સ જિણુસ્સ વા ।
એયં ચચરિત્તકરં, ચારિત્તં હોઈ આહિયં ૩૩

કપાયથી રહિત ચારિત્ર યથાખ્યાત ચારિત્ર છે, એ છન્નસ્થ અને કેવલિને હોય છે. આ પાંચે ચારિત્ર કર્મેતિ હકાવે છે એવું ભગવાને કહ્યું છે. ૩૩

તવો ય દુવિહો વુત્તો, આહિરખ્ખન્તરો તહા ।
આહિરો છવ્વિહો વુત્તો, એવમખ્ખન્તરો તવો ૩૪

તપના બાહ્ય અને આભ્યંતર એવા બે ભેદ છે. બાહ્ય તપ છ
જાતનું છે, અને આભ્યંતર તપ પણ છ જાતનું છે. ૩૪

નાણેણુ જાણુઈ ભાવે, દંસણેણુ ય સદહે ।

ચરિત્તેણુ ય નિગિણહાઈ, તવેણુ પરિસુજઝઈ ૩૫

જ્ઞાનથી ભાવ-પદાર્થો જણાય છે. દર્શનથી શ્રદ્ધા થાય છે,
ચારિત્રથી કર્માશ્રવ શેકાય છે અને તપથી શુદ્ધિ થાય છે. ૩૫

ખવિત્તા પુવ્વકમ્ભાઈં, સંજમેણુ તવેણુ ય ।

સવ્વદુકખરપહિણુદ્દા, પક્કમન્તિ મહેસિણુ। ૩૬

॥ ત્તિ યેમિ ॥

જે મહર્ષિ છે તે સંયમ અને તપથી સર્વ દુઃખથી મુક્ત
થઈને મોક્ષ પામવાનો પ્રયત્ન કરે છે. ૩૬

એમ હું કહું છું.

। ઇતિ અદ્વાવીસમું અધ્યયન ।

સમ્મત્તપરક્રમં ઐગૃણ્ણતીસઠમં અજઞ્ઞયાણું

સમ્યક્ પરાક્રમ નામતું ઐગૃણ્ણત્રીસમું અધ્યયન

સુયં મે આઉસં! તેણુ ભગવયા એવમકખાયં । ધહ
ખલુ સમ્મત્તપરક્રમે નામ અજઞ્ઞયાણુ સમણેણું ભગવયા
મહાવીરેણું કાસવેણું પવેઠએ । જં સમ્મં સદહિત્તા
પત્તિઠત્તા રોયઠત્તા ક્કાસિત્તા પાલઠત્તા તીરિત્તા કિત્તઠત્તા
સોહઠત્તા આરાહિત્તા આણાએ અણુપાલઠત્તા ખહવે જ્જવા
સિજઞ્ઞન્તિ યુજઞ્ઞન્તિ મુચ્ચન્તિ પરિનિવ્વાયન્તિ સવ્વદુકખા-
ણુમન્તં કરેન્તિ ।

હે આયુષ્યમાન શિષ્ય ! મેં સાંભળ્યું છે કે તે ભગવાને આ
પ્રમાણે કહ્યું. કાશ્યપ ગોત્રિય શ્રમણ ભગવાને મહાવીર સ્વામીએ સમ્યક્
પરાક્રમ નામતું અધ્યયન કહ્યું. જેના ઉપર સમ્યક શ્રદ્ધા કરીને; રુચિ,
પ્રતીતિ કરીને તે પ્રમાણે સ્પર્શ કરીને, પાલન કરીને, અંત સુધી
નિર્વાહ કરીને, કીર્તન કરીને, શુદ્ધિ કરીને, આરાધના કરીને,
આજ્ઞાનું અનુપાલન કરીને ધણા જીવે સીઝે છે, યુઝે છે, મુક્ત થાય
છે, પરિનિર્વાણુ પામે છે, સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે. ૧

તસ્સ ણું અયમકુ એવમાહિજ્ઞન્તિ, તં જહા, સંવેગે
૧, નિવ્વેએ ૨, ધમ્મસદ્ધા ૩, ગુરુસાહમ્મિયમુસ્સુસણયા
૪, આલોચણયા ૫, નિન્દણયા ૬, ગરિહણયા ૭, સામાઠએ
૮, અઉવ્વિસંતથએ ૯, વન્દણે ૧૦, પઠિક્કમણે ૧૧, કાઉસ્સગ્ગે
૧૨, પચ્ચકખાણે ૧૩, થયથુમંગલે ૧૪, અયપહિહણયા
૧૫, પાથચ્છિત્તકરણે ૧૬, ખમાવજ્જા ૧૭, અપાવજ્જા
વાયણયા ૧૮, પઠિપુચ્છણયા ૨૦.

૨૨, ધર્મકહા ૨૩, સુચરસ આરાહણ્યા ૨૪, ઐગગ્ગમણુ-
સંનિવેસણ્યા ૨૫, સંજમે ૨૬, તવે ૨૭, વોદાણે ૨૮,
સુહસાએ ૨૯, અપ્પિઠ્ઠિદ્ધયા ૩૦, વિવિત્તસયણાસણુસેવણ્યા
૩૧, વિણ્ણિયદ્ધણ્યા ૩૨, સંભોગપચ્ચાક્રુખાણે ૩૩, ઉર્વાહિ પચ્ચ-
ખાણે ૩૪, આહારપચ્ચાક્રુખાણે ૩૫, કસાયપચ્ચાક્રુખાણે ૩૬,
જોગ પચ્ચખાણે ૩૭, સરીરપચ્ચાખાણે ૩૮, સહાયપચ્ચા-
ક્રુખાણે ૩૯, ભત્તાપચ્ચાક્રુખાણે ૪૦, સખભાવપચ્ચાક્રુખાણે
૪૧, પડિરવણ્યા ૪૨, વેયાવચ્ચે ૪૩, સવ્વગુણસંપણ્ણ્યા
૪૪, વીયરાગયા ૪૫ ખન્તી ૪૬, મુત્તી ૪૭, મદ્ધવે ૪૮,
અજ્જવે ૪૯, ભાવસચ્ચે ૫૦, કરણુસચ્ચે ૫૧, જોગસચ્ચે
૫૨, મણુગુત્તાયા ૫૩, વયગુત્તાયા ૫૪, કાયગુત્તાયા ૫૫,
મણુસમાધારણ્યા ૫૬, વયસમાધારણ્યા ૫૭, કાયસમા-
ધારણ્યા ૫૮, નાણુસંપન્નયા ૫૯, દંસણુસંપન્નયા ૬૦,
ચરિત્તાસંપન્નયા ૬૧, સોઘન્દિયનિગ્ગાહે ૬૨, ચક્રમુન્દિયનિ-
ગ્ગાહે ૬૩, ઘાણિન્દિયનિગ્ગાહે ૬૪, જિઠ્ઠિભન્દિયનિગ્ગાહે
૬૫, ફાસિન્દિયનિગ્ગાહે ૬૬, કોહવિજ્જએ ૬૭, માણુવિજ્જએ
૬૮, માયાવિજ્જએ ૬૯, લોહવિજ્જએ ૭૦, પેજ્જદોસમિ-
ચ્ચાદંસણુવિજ્જએ ૭૧, સેલેસી ૭૨, અકમ્મયા ૭૩, ॥ ૭૩ ॥

એ સમ્યક્ પરાક્રમનો અર્થ આ પ્રમાણે કહ્યો છે:—

૧ સંવેગ, ૨ નિર્વેદ, ૩ ધર્મશ્રદ્ધા, ૪ ગુરુ અને સાધર્મી-
ઓની સેવા, ૫ આલોચના, ૬ નિંદા, ૭ ગર્હા, ૮ સામાયિક, ૯
ચોવીસ તીર્થ કરતી સ્તુતિ, ૧૦ વંદના, ૧૧ પ્રતિક્રમણ, ૧૨ કાઉ-
રસગ્ગા, ૧૩ પચ્ચક્રુખાણુ, ૧૪ સ્તવ—સ્તુત મંગલ, ૧૫ કાલપ્રતિલેખણુ,
૧૬ પ્રાયશ્ચિત, ૧૭ ક્ષમાપના, ૧૯ સ્વાધ્યાય, ૧૯ વાચના, ૨૦ પ્રતિ-

પુચ્છના, ૨૧ પરાવર્તના, ૨૨ અનુપ્રેક્ષા, ૨૩ ધર્મકથા, ૨૪ શ્રુતની આરાધના, ૨૫ ચિત્તની એકાગ્રતા, ૨૬ સંયમ, ૨૭ તપ, ૨૮ વ્યવ-
 દાન, ૨૯ સંતોષ, ૩૦ અપ્રતિબંધતા, ૩૧ એકાંત શયનાસન, ૩૨
 વિનિવર્તના, ૩૩ સંભોગ ત્યાગ, ૩૪ ઉપધિ ત્યાગ, ૩૫ આહાર-
 ત્યાગ ૩૬ કષાય ત્યાગ, ૩૭ યોગ ત્યાગ, ૩૮ શરીર ત્યાગ, ૩૯
 સહાય ત્યાગ, ૪૦ ભક્ત પર્યક્ષખાણુ ૪૧ સ્વભાવ પર્યક્ષખાણુ, ૪૨
 પ્રતિરૂપતા, ૪૩ વૈયાવૃત્તિ, ૪૪ સર્વગુણસંપન્નતા ૪૫ વીતરાગતા, ૪૬
 ક્ષમા, ૪૭ નિર્લોભતા, ૪૮ મૃદુતા, ૪૯ સરલતા, ૫૦ ભાવ સત્ય,
 ૫૧ કરણુ સત્ય, ૫૨ યોગ સત્ય, ૫૩ મનગુપ્તિ, ૫૪ વચનગુપ્તિ, ૫૫
 કાયગુપ્તિ, ૫૬ મનસમાધારણા, ૫૭ વચન સમાધારણા, ૫૮ કાય
 સમાધારણા, ૫૯ જ્ઞાન સંપન્નતા, ૬૦ દર્શન સંપન્નતા, ૬૧ ચારિત્ર
 સંપન્નતા, ૬૫ શ્રોત્રેન્દ્રિય, નિગ્રહ, ૬૩ ચક્ષુ ઈન્દ્રિય નિગ્રહ, ૬૪
 શ્રોત્રેન્દ્રિય નિગ્રહ, ૬૫ રસેન્દ્રિય નિગ્રહ ૬૬ સ્પર્શેન્દ્રિય નિગ્રહ. ૬૭
 ક્રોધ વિજય, ૬૮ માન વિજય ૬૯ માયા વિજય ૭૦ લોભ વિજય
 ૭૧ રાગ-દ્વેષ અને મિથ્યા દર્શન વિજય, ૭૨ શૈલેશી, ૭૩
 અકર્મતા. (૨)

સંવેગેણં ભન્તે જીવે કિં જજીયઃ? સંવેગેણં અણુતારં
 ધર્મસદ્ધં જજીયઃ, અણુતારાએ ધર્મસદ્ધાએ સંવેગં હૃદ્વમાગ-
 ચ્છઠં, અણુન્તાણુઅન્ધિકોહમાણુમાયાલોભે ખવેઠ, નવં ચ
 કર્મં ન અન્ધઠં, તપચ્ચઠયં ચ જ્ઞં મિચ્છતાવિસોહિં.
 કાણિણ દંસણારાહએ ભવઠં, દંસણુ વિસોહિએ ય જ્ઞં
 વિસુદ્ધાએ અત્યેગઠએ તેણુવ ભવગ્ગહણેણું સિજઝઠં, વિસો-
 હીએ ય જ્ઞં વિસુદ્ધાએ તચ્ચં પુણ્ણ ભવગ્ગહણું નાઠકકમઠં ॥ ૧ ॥

હે ભગવાન! સંવેગથી જીવને કયા ગુણની પ્રાપ્તિ થાય છે?

ઉત્તર—સંવેગથી ઉત્તમ ધર્મ શ્રદ્ધા જાગૃત થાય છે. ધર્મની

ઉલ્કૃષ્ટ શ્રધ્ધા કરવાથી સંવેગ-મોક્ષાભિજ્ઞાપાની શીઘ્ર પ્રાપ્તિ થાય છે. અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા અને લોભનો ક્ષય થાય છે. નવા કર્મેતુ અંધન થતું નથી. આથી મિથ્યાત્વની વિશુદ્ધિ કરીને દર્શનની આરાધના થાય છે. દર્શન વિશુદ્ધિથી શુદ્ધ થયા પછી ક્રોધ તો એજ ભવમાં સિધ્ધ થઈ જાય છે અને જે એ ભવમાં સિધ્ધ નથી થતા, તેઓ ત્રીજા ભવતું અતિક્રમણ કરતા નથી અર્થાત્ ત્રીજા ભવમાં સિધ્ધ થઈ જાય છે. ૧

નિવ્વેએણું ભંતે! જીવે કિં જણુયઈ? નિવ્વેએણું
દિવ્વમાણુસતેરિચ્છિએસુ કામ ભોગેસુ નિવ્વેયં હુવ્વ-
માગચ્છઈ, સવ્વવિસએસુ વિરજ્જઈ, સવ્વવિસએસુ
વિરજ્જમાણુ આરંભપરિગ્ગહપરિચ્ચાયં કરેઈ,
આરંભપરિગ્ગહપરિચ્ચાયં કરેમાણુ સંસાર
મગ્ગં વોચ્છઈ, સિદ્ધિમગ્ગં પડિવણુ ય હવઈ ॥ ૨ ॥

હે ભગવાન! નિર્વેદનું શું ફલ છે? નિર્વેદથી-સંસાર વિર-
કિતથી દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યાંચ સંબંધી કામભોગોથી વિરકત
થાય છે બધા વિષયોથી વિરકત થઈ જાય છે, પછી આરંભ-
પરિગ્રહનો ત્યાગ કરે છે. આરંભ-પરિગ્રહના ત્યાગથી સંસારમાર્ગનો
ત્યાગ કરીને મોક્ષ માર્ગને ગ્રહણ કરે છે. ૨

ધમ્મસદ્ધાએણું ભંતે! જીવે કિં જણુયઈ? ધમ્મ-
સદ્ધાએણું સાયાસોકખેસુ રજ્જમાણુ વિરજ્જઈ
આગારધમ્મં ચણું ચયઈ, અણુગારિએણું જીવે
સારીરમાણુસાણું દુકખાણું છેયણુભેયણુ સંજેગાઈણું
વુચ્છેયં કરેઈ, અવ્વાખાહં ચણું સુહં નિવ્વત્તેઈ ॥ ૩ ॥

ભગવાન! ધર્મ શ્રદ્ધાથી જીવ કયું ફળ પામે છે ?

ઉત્તર—ધર્મ શ્રદ્ધાથી શાતાવેદનીય કર્મજનિત સુખથી વિરક્ત થાય છે. પછી ગૃહસ્થાશ્રમ છોડીને અણગાર થાય છે. અણગાર થઈને શારીરિક અને માનસિક છેદન-ભેદનાદિ સંયોગજન્ય દુઃખોતું છેદન કરી શાશ્વત સુખને પ્રાપ્ત કરે છે. ૩

ગુરુસાહમ્ભિમયસુસ્મૃસણ્યાએ જ્ઞં ભંતે! જીવે કિં જલ્પયઈ? ગુરુસાહમ્ભિમય સુસ્મૃસણ્યાએ જ્ઞં વિજ્ઞયપડિવત્તિ જલ્પયઈ, વિજ્ઞયપડિવન્નેય જ્ઞં જીવે આણ્ચ્યા-સાયણ્સીલે નેરઘય તિરિકખ્જેણ્ણિયમજ્જસ્સદેવદુગ્ગઘઘ્યો નિરુમ્ભઈ, વણ્ણસંજલણ્ણ ભત્તિખ્ખહુમાણ્ણ્યાએ માણ્ણ-સ્સદેવસુગ્ગઘઘ્યો નિખ્ખંધઈ, સિદ્ધિસુગઘં ચ વિસોહ્હેઈ, પસત્થાઈં ચ જ્ઞં વિજ્ઞયમુલાઈં સવ્વકજ્જઘં સાહ્હેઈ, અન્ને ય ખ્ખહુવે જીવે વિણ્ણિઈત્તા હ્વઈ ॥ ૪ ॥

હે ભગવાન! ગુરુ અને સાધર્મીજનોની સેવા કરવાથી જીવને કયા ગુણની પ્રાપ્તિ થાય છે ?

ઉત્તર—ગુરુ અને સાધર્મીઓની સેવા કરવાથી વિનય ગુણની પ્રાપ્તિ થાય છે. વિનયથી અનાશાનનાશીત્ર-સત્કાર કરતા કરતા જીવ નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવ સંબંધી દુર્ગતિને રોકી દે છે અને શ્લાઘા, પ્રશંસા, ભક્તિ, ખુમાન મેળવતો મનુષ્ય અને દેવ સંબંધી સુગતિ બાંધે છે અને સિધ્ધ ગતિની વિશુદ્ધિ કરે છે અને વિનયમૂલ બંધા પ્રશસ્ત કાર્યોને સાધી લે છે. તે સાથે બીજા અનેક જીવોને વિનય-ધર્મમાં યોજે છે. ૪

આલોચણ્યાએ જ્ઞં ભંતે! જીવે કિં જલ્પયઈ? આલોચણ્યાએ જ્ઞં માયાનિયાણ્ણમિચ્છાદંસણ્ણસદ્લાણ્ણં મોક્કખમગ્ગવિગ્ઘાણ્ણં અણ્ણંતસંસાર ખ્ખંધણ્ણાણ્ણં ઉદ્ધરણ્ણં

કરેઈ ઉબ્બુભાવં ચ જણુયઘ, ઉબ્બુભાવં પડિવન્ને ય
ણું જીવે અમાઘ ઈત્થીવેયં નપુંસગવેયં ચ ન બંધઈ,
પુવ્વબદ્ધં ચ ણું નિબ્બરેઈ ॥ ૫ ॥

હે ભગવાન ! આલોચનાથી જીવને શું ફળ થાય છે ?

ઉત્તર—આલોચનાથી મોક્ષ માર્ગના વિઘાતક, અનંત સંસાર-વર્ધક માયા, નિદાન, મિથ્યાદર્શન-શક્ય દૂર કરે છે અને ઋણુ-ભાવને પ્રાપ્ત કરે છે. ઋણુ ભાવથી માયા રહિત થઈને સ્ત્રીવેદ, નપુંસકવેદનો બંધ કરતો નથી. પૂર્વ બંધની નિર્જરા કરે છે. ૫

નિંદણુયાએ ણું ભંતે ! જીવે કિં જણુયઘ ? નિંદ-
ણુયાએ ણું પચ્છાણુતાવં જણુયઘ, પચ્છાણુતાવેણું
વિરબ્બમાણુ કરણુગુણુસેઠિં પડિવબ્બઈ, કરણુગુણુસેઠિં
પડિવણુણુ ય ણું અણુગારે મોહણિબ્બં કમ્મં ઉઘ્ઘા-
એઘ ॥ ૬ ॥

હે ભગવાન ! આત્મનિંદાથી જીવને શું પ્રાપ્ત થાય છે ?

આત્મ નિંદાથી પશ્ચાતાપ થાય છે, પશ્ચાતાપથી વૈરાગ્યવંત થઈને ક્ષપક શ્રેણી પ્રાપ્ત કરે છે, ક્ષપક શ્રેણીવાળો મોહનીય કર્મનો નાશ કરે છે. ૬

ગરહણુયાએ ણું ભંતે ? જીવે કિં જણુયઘ ? ગર-
હણુયાએ ણું અપુરકારં જણુયઘ, અપુરકારગએ ણું
જીવે અપસત્થેહિંતો જ્ઞેગેહિંતો નિયત્તેઈ પસત્થે ય
પડિવબ્બઈ, પસત્થજ્ઞેગપડિવણુણુ ય ણું અણુગારે
અણુતઘાઈપબ્બવે ખવેઈ ॥ ૭ ॥

હે ભગવાન ! ગર્હાથી—આત્મતિરસ્કારથી જીવને શો લાભ થાય છે ?

ગર્હાથી આત્મા નત્રતા મેળવે છે. આત્મ-નત્રતાથી—અપ્રશસ્ત યોગથી નિવૃત્ત થઈને પ્રશસ્ત યોગની પ્રાપ્તિ કરે છે. પ્રશસ્ત યોગ

પામીને તે અણગાર અનંત ઘાતી પયથિનો ક્ષય કરે છે. ૭
 સામાધ્યએણું ભંતે! જીવે કિં જણુયઈ? સામા-
 ધ્યએણું સાવજજ જોગવિરઈ જણુયઈ ॥ ૮ ॥

હે ભગવાન! સામાયિકથી જીવને શું ફળ થાય છે?
 સામાયિકથી સાવધ-પાપના યોગથી નિવૃત્ત થાય છે. ૮
 ચઉવિસત્થએણું ભંતે! જીવે કિં જણુયઈ?
 ચઉવિસત્થએણું ઢંસણુવિસોહિં જણુયઈ ॥ ૯ ॥

હે ભગવાન! ચોવીશ તીર્થ કરની સ્તુતિથી જીવને કયા ફળની
 પ્રાપ્તિ થાય છે? ચોવીશ તીર્થ કરની સ્તુતિથી દર્શન વિશુદ્ધિ થાય છે. ૯
 વંદણુએણું ભંતે! જીવે કિં જણુયઈ? વંદણુએણું
 નીયાગોયં કર્મં ખવેઈ ઉચ્ચગોયં કર્મં નિખંધઈ,
 સોહણ્ગં ચ ણું અપહિહયં આણાફલં નિવત્તેઈ,
 દાહિણુભાવં ચ ણું જણુયઈ ॥ ૧૦ ॥

હે ભગવાન! વંદન કરવાથી જીવને શો લાભ થાય છે?
 વંદનાથી નીચ ગોત્ર કર્મનો ક્ષય કરીને ઉંચ ગોત્ર કર્મ ખાંધે
 છે. અવિચ્છિન્ન સૌભાગ્ય તથા આજ્ઞા ફલ પ્રાપ્ત કરે છે, અને વિશ્વ-
 વક્ષભ થાય છે. ૧૦

પડિક્કમણેણું ભંતે! જીવે કિં જણુયઈ? પડિક્ક-
 મણેણું વયછિદાણિ પિહેઈ પિહિયવયછિદે પુણુ જીવે
 નિરુદ્ધાસવે અસખલચરિત્તે અદુસુ પવયણુમાયાસુ
 ઉવઉત્તે અપુહત્તે સુપણિહિએ વિહરઈ ॥ ૧૧ ॥

હે ભગવાન! પ્રતિક્રમણુ કરવાથી જીવને શું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે?
 પ્રતિક્રમણુથી વ્રતોમાં પડેલાં છિદ્રો ઢંકાય છે, પછી શુદ્ધ વ્રત-
 ધારી થઈને આસ્રવોને રોકે છે. આઠ પ્રવચન માતામાં સાવધાન થાય
 છે. અને શુદ્ધ ચારિત્ર પાળતો સમાધિપૂર્વક સંયમમાં વિચરે છે. ૧૧

કાઉરસગ્ગણું ભંતે ! જીવે કિં જણુયઈ ? કાઉરસ-
ગ્ગણું તીયપકુપણું પાયછિત્તં વિસોહૈષ, વિસુદ્ધ-
પાયચ્છિત્તે ય જીવે નિવ્વુયહિયએ ઝોહરિયભરુવ્વ
ભારવહે પસત્થજઝાણા વગએ સુહંસુહૈણું વિહરઈ
॥ ૧૨ ॥

હે ભગવાન ! કાઉરસગ્ગથી જીવને શો લાભ થાય છે ? કાઉરસગ્ગથી
ભૂત અને વર્તમાન કાળના અતિચારોની શુદ્ધિ થાય છે. આ શુદ્ધિથી
જીવ ખોળ રહિત, હલકો, નિશ્ચિંત અને પ્રશસ્ત ધ્યાન યુક્ત થઈને
સુખપૂર્વક વિચરે છે. ૧૨

પચ્ચકખાણુણું ભંતે ! જીવે કિં જણુયઈ ? પચ્ચ-
કખાણુણું આસવદારાઈં નિરુંભઈ । પચ્ચકખાણુણું
ઈચ્છાણિરોહં જણુયઈ । ઈચ્છાણિરોહં ગએ ય જીવું
જીવે સવ્વદ્દવેસુ વિણીયતણહે સીઈભૂએ વિહરઈ ॥ ૧૩ ॥

હે ભગવાન ! પચ્ચખાણુથી જીવને શો લાભ થાય છે ?

પચ્ચખાણુથી જીવ આસવનાં દ્વારોને રૂંધે છે અને ઈચ્છાનિરોધ
કરે છે. ઈચ્છાનિરોધથી જીવ બધાં દ્રવ્યોથી તૃણા રહિત થઈને
શાંતિથી વિચરે છે. ૧૩

થયથુઈમંગલેણું ભંતે ! જીવે કિં જણુયઈ ? થય-
થુઈમંગલેણું નાણુદંસણુચરિત્તખોહિલાભં જણુયઈ,
નાણુદંસણુચરિત્તખોહિલાભસંપન્ને ય જીવું જીવે અંત-
કિરિયંકંપવિમાણુવવત્તિયં આરાહણું આરાહૈઈ ॥ ૧૪ ॥

હે ભગવાન ! સ્તવન અને સ્તુતિ મંગલ કરવાથી શું લાભે છે ?
સ્તવન ને સ્તુતિ મંગલથી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર રૂપ ખોધિ લાભે છે,
આવો ખોધિલખ્ધ જીવ કાં તો મોક્ષ પામે છે, અથવા તો કદ્ય વિમાન-
માં ઉત્પન્ન થઈ આરાધક થાય છે. ૧૪

કાલપડિલેહણ્યાએણું ભંતે! જીવે કિં જણુયઈ? કાલપડિલેહણ્યાએણું નાણાવરણિજ્જં કમ્મં ખવેઈ
॥ ૧૫ ॥

કાળ-પડિલેહણ્યાથી જીવને શું લાભે છે? કાળ પડિલેહણ્યાથી જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષય થાય છે. ૧૬

પાયચ્છિત્તકરણેણું ભંતે! જીવે કિં જણુયઈ? પાયચ્છિત્તકરણેણું પાવકમ્મવિસોહિં જણુયઈ નિરઘયારે આવિ ભવઈ, સમ્મં ચણું પાયચ્છિત્તં પડિવજ્જમાણુ મગ્ગં ચ મગ્ગફલં ચ વિસોહેઈ, આયારં ચ આયારફલં ચ આરાહેઈ ॥ ૧૬ ॥

પ્રાયશ્ચિત કરવાથી શું ફલ થાય છે? પ્રાયશ્ચિતથી પાપ કર્મની વિશુદ્ધિ થાય છે. નિરતિયાર વ્રત પળાય છે. સમ્યક પ્રકારે પ્રાયશ્ચિત કરવાથી જ્ઞાન અને ચારિત્ર માર્ગની તથા ફળની વિશુદ્ધિ થઈને સમ્યક્ આરાધના થાય છે. ૧૬

ખમાવણ્યાએણું ભંતે! જીવે કિં જણુયઈ? ખમાવણ્યાએણું પદહાયણુભાવં જણુયઈ, પદહાયણુભાવ-મુવગએ ચ સવ્વપાણુભૂયજીવસત્તેસુ મિત્તીભાવ મુખ્પાએઈ, મિત્તીભાવમુવગએ યાવિ જીવે ભાવવિસોહિં કાણિણુ નિજ્જભએ ભવઈ ॥ ૧૭ ॥

હે ભગવાન! ક્ષમાપનાથી જીવ શું પામે છે? ક્ષમાપનાથી ચિત્તની પ્રસન્નતા થાય છે. ચિત્તની પ્રસન્નતાથી, પ્રાણી માત્રથી મૈત્રી ભાવ કરીને ભાવ વિશુદ્ધિ કરીને જીવ નિર્ભય થાય છે. ૧૭

સજ્જાએણું ભંતે! જીવે કિં જણુયઈ? સજ્જાએણું નાણાવરણિજ્જં કમ્મં ખવેઈ ॥ ૧૮ ॥

હે ભગવાન! સજ્જાયથી શું ફળ થાય છે? સજ્જાયથી જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષય થાય છે. ૧૮

વાયણાએ છું ભન્તે! જીવે કિં જણુયઈ? વાયણાએણું
નિજજરં જણુયઈ, સુયસ્સ ય અણુસજ્જણાએ અણાસા-
યણાએ વટ્ટએ, સુયસ્સ અણુસજ્જણાએ અણાસાયણાએ
વટ્ટમાણે તિત્થધર્મમં અવલમ્બઈ, તિત્થધર્મમં અવલમ્બ-
માણે મહાનિજજરે મહાપજ્જવસાણે ભવઈ ॥ ૧૯ ॥

હે ભગવાન! વાયનાથી શો લાભ થાય છે? વાયનાથી નિર્જરા
થાય છે. અનુવર્તનાથી શ્રુતની આશાતના થતી નથી. શ્રુતની આશાતના
ન કરવાથી તીર્થ-ધર્મનું અવલંબન થાય છે. અને મહા નિર્જરા
થઈને કર્મેતો અંત થઈ જાય છે. ૧૯

પડિપુચ્છણુયાએ છું ભન્તે! જીવે કિં જણુયઈ?
પડિપુચ્છણુયાએ સુત્તથતદુભયાઈ વિસોહિઈ, કંખામો-
હુણિજ્જં કમ્મં વોચ્છિન્દઈ ॥ ૨૦ ॥

હે ભગવાન! પ્રતિ પૃચ્છનાથી શો લાભ થાય છે? પ્રતિ પૃચ્છનાથી
સૂત્ર અને અર્થ અન્નેની વિશુદ્ધિ થાય છે અને કાંક્ષા મોહનીય કર્મ
નષ્ટ થાય છે. ૨૦

પરિયટ્ટણાએ છું ભન્તે! જીવે કિં જણુયઈ?
પરિયટ્ટણાએ વંજણાઈ જણુયઈ, વંજણુલહિં ચ
ઉપાએઈ ॥ ૨૧ ॥

હે ભગવાન! પુનરાવર્તનથી શો લાભ થાય છે? પુનરાવર્તનથી
વ્યંજના તથા વ્યંજન લઘિધ પ્રાપ્ત થાય છે. ૨૧

અણુપેહાએ છું ભન્તે! જીવે કિં જણુયઈ?
અણુપેહાએ આઉયવજ્જઓ સત્તકમ્મપયડીઓ
ઘણિયખન્ધણુખદ્દાઓ સિઠિલખન્ધણુખદ્દાઓ પકરેઈ,
દીહકાલદ્દિઘયાઓ હુસ્સકાલદ્દિઘયાઓ પકરેઈ, તિવા-
ણુલાવાઓ મન્દાણુલાવાઓ પકરેઈ, ખહુપએસગ્ગાઓ
અપપ્પએસગ્ગાઓ પકરેઈ, આઉયં ચ છું કમ્મં સિયા

અન્વંધ, સિયા નો અન્વંધ, અસ્સાયાવેયણિજ્જં ચણું
કમ્મં નો ભુજ્જો ભુજ્જો ઉવચિણ્ણાઈ, અણ્ણાઘયં ચણું
અણુવયગ્ગં દીહમદ્દં ચાઉરન્તં સંસારકન્તારં ખિપ્પા
મેવ વીઘવયઈ ॥ ૨૨ ॥

હે ભગવાન! અનુપ્રેક્ષાથી શું ફલ થાય છે? અનુપ્રેક્ષાથી આયુ
છોડીને બાકીની સાત કર્મ પ્રકૃતિના દ્રઢ અંધતોને શિથિલ કરે છે.
લાંબા સમયની સ્થિતિવાળાં સાત કર્મેતિ, થોડા સમયની સ્થિતિવાળા
કરે છે. તીવ્ર રસવાળી પ્રકૃતિને મંદ રસવાળી કરે છે. ઘણા પ્રદેશવાળી
પ્રકૃતિઓને અલ્પપ્રદેશવાળી બનાવે છે, આયુ કર્મનો અંધ કદાચિત
થાય છે અને નથી પણ થતો. અસાતા વેદનીય કર્મ વારંવાર અંધાતું
નથી. અને અનાદિ અનંત અને દીર્ઘ માર્ગવાળી ચતુર્ગતિરૂપ
સંસાર-અટવીને જલદી પાર કરે છે. ૨૨

ધમ્મકહ્લાએણું ભન્તે! જીવે કિં જણુયઈ?
ધમ્મકહ્લાએ નિજ્જરં જણુયઈ, ધમ્મકહ્લાએણું પવયણું
પભાવેઈ, પવયણુપભાવેણું જીવે આગમિસસ્સ ભદ્દન્તાએ
કમ્મં નિઅન્વંધ ॥ ૨૩ ॥

હે ભગવાન! ધર્મકથાથી શું ફળ મળે છે? ધર્મકથાથી કર્મેતિ
નિર્જરા અને પ્રવચનની પ્રભાવના થાય છે. પ્રવચન પ્રભાવનાથી જીવ
ભવિષ્યમાં શુભ કર્મેતિ અંધ કરે છે. ૨૩

સુયસ્સ આરાહણુયાએણું ભન્તે! જીવે કિં
જણુયઈ? સુયસ્સ આરાહણુયાએ અન્નાણું ખવેઈ, ન ચ
સંકિલિસ્સઈ ॥ ૨૪ ॥

હે ભગવાન! શ્રુતની આરાધનાથી શું લાભ થાય છે?
શ્રુતની આરાધનાથી અજ્ઞાનનો ક્ષય થાય છે. શ્રુત જ્ઞાનીને કંદિ
કલેશ થતો નથી. ૨૪

એગગમણસંનિવેસણયાએણું ભન્તે! જીવે કિં જણયઈ? એગગમણસંનિવેસણયાએ ચિત્તનિરોહં કરેઈ ॥ ૨૫ ॥

હે ભગવાન! મનની એકાગ્રતાથી કયો ગુણ લાભે છે? મનની એકાગ્રતાથી ચિત્તનો નિરોધ થાય છે. ૨૫

સંજમણું ભન્તે! જીવે કિં જણયઈ? સંજમણું આણુહયત્તં જણયઈ ॥ ૨૬ ॥

હે ભગવાન! સંયમથી શો લાભ થાય છે? સંયમથી આશ્રવનો નિરોધ થાય છે. ૨૬

તવેણું ભન્તે! જીવે કિં જણયઈ? તવેણું વોદાણું જણયઈ ॥ ૨૭ ॥

હે ભગવાન! તપથી કયો ગુણ થાય છે? તપથી પૂર્વના આંધેલાં કર્મનો નાશ થાય છે. ૨૭

વોદાણેણું ભન્તે! જીવે કિં જણયઈ? વોદાણેણું અકિરિયં જણયઈ, અકિરિયાએ ભવિત્તા તઓ પચ્છા સિજઝઘ યુજઝઈ મુચ્ચઈ પરિનિવ્વાયઈ સવ્વદુકખાણુ-મંતં કરેઈ ॥ ૨૮ ॥

હે ભગવાન! વ્યવહારથી કયો ગુણ થાય છે? વ્યવહારથી જીવ અક્રિય થાય છે. અક્રિય થયા પછી જીવ સિદ્ધ, ભુદ્ધ, મુક્ત થઈને અધા દુઃખોનો અંત કરે છે. ૨૮

સુહસાએણું ભન્તે! જીવે કિં જણયઈ? સુહસાએણું આણુસ્સુયત્તં જણયઈ, આણુસ્સુયાએણું જીવે આણુકમ્પએ આણુખભંડે વિગયસોગે ચરિત્તમાહણિજ્જં કમ્મં ખવેઈ ॥ ૨૯ ॥

હે ભગવાન! વૈષયિક સુખનો ત્યાગ કરવાથી શું ફળ થાય છે? વૈષયિક સુખનો ત્યાગ કરવાથી નિરપૃહ થવાય છે. નિરપૃહી જીવ, અનુકંપા સહિત, અભિમાન તથા શ્રંગારથી રહિત થઇને શોક રહિત થાય છે અને ચારિત્ર મોહનિય કર્મનો નાશ કરે છે. ૨૯

અપડિષ્ઠદ્રયાએ જીં ભન્તે! જીવે કિં જણુયઈ? અપડિષ્ઠદ્રયાએ નિરસંગત્તં જણુયઈ, નિરસંગત્તેણુ જીવે એગે એગગચિત્તે દિયા ય રાએા ય અસજજમાણુ અપડિષ્ઠધે યાવિ વિહરઈ ॥ ૩૦ ॥

હે ભગવાન! અપ્રતિબદ્ધતાથી શો ગુણ થાય છે? અપ્રતિબદ્ધતાથી નિઃસંગતા આવે છે. નિસંગતાથી એકાન્ત સેવના અને ચિત્તની એકાગ્રતા થાય છે. અને સદા અનાસક્ત રહીને, સંબંધ રહિત થઇને વિચરે છે. ૩૦

વિવિત્તસયણાસણુયાએ જીં ભન્તે! જીવે કિં જણુ-યઈ? વિવિત્તસયણાસણુયાએ ચરિત્તગુત્તિં જણુયઈ, ચરિત્તગુત્તે યણુ જીવે વિવિત્તાહારે દઢચરિત્તે એગન્ત-રએ મોક્ષભાવપડિવન્ને અઈવિહકમ્મગણ્ઠિં નિજજ-રેઈ ॥ ૩૧ ॥

હે ભગવાન! વિવિક્ત શયનાસન સેવવાથી શું લાભે? વિવિક્ત શયનાસન—સ્ત્રી આદિ રહિત સ્થાનના સેવનથી—ચારિત્ર ગુણિ થાય છે. ચારિત્ર ગુણિથી જીવ વિકૃતિ રહિત આહાર કરનાર, દઢ ચારિત્રવાન, એકાન્ત સેવી અને મોક્ષ ભાવને પ્રાપ્ત કરીને આઠે કર્મેની ગાંઠ તોડી નાંખે છે. ૩૧

વિણિયટ્ણુયાએ જીં ભન્તે! જીવે કિં જણુયઈ? વિણિયટ્ણુયાએ પાવકમ્મણુ અકરણુયાએ અપ્પભુટ્ઠે,

પુવ્વબદ્ધાણું ય નિજ્જરણુયાએ પાવં નિયત્તેઠ, તએા
પચ્છા ચાઉરન્તં સંસારકન્તારં વીઠવિયઠ ॥ ૩૨ ॥

હે ભગવાન ! વિષયોની નિવૃત્તિથી કયો ગુણ જન્મે છે ? વિષયોની નિવૃત્તિથી જીવ પાપ કર્મોની નિવૃત્તિમાં તત્પર થાય છે. પૂર્વના આંધેલાં પાપ કર્મોની નિર્જરા કરે છે. પછી ચાર ગતિરૂપ સંસાર-કાંતાર-અરણ્યને પાર કરી જાય છે. ૩૨

સંભોગપચ્ચકખાણેણું ભન્તે ! જીવે કિં જણુયઠ ?
સંભોગ પચ્ચકખાણેણું આલંબણાઇં ખવેઠ, નિરાલં-
બણુસ્સ ય આયદ્ધિયા યોગા ભવંતિ, સએણું લાભેણું
સંતુસ્સઠ પર લાભં નો આસાદ્દેઠ, પરલાભંનો તક્કેઠ, નો
પિહેઠ, નો પત્થેઠ, નો અભિલસઠ, પર લાભં
અણુસ્સાયમાણે, અતકકેમાણે, અપિહેમાણે, અપત્થે
માણે, અણુભિલસમાણે, દુચ્ચં સુહસિજ્જં ઉવસંપ-
જિજ્જતા ણું વિહરઠ ॥ ૩૩ ॥

હે ભગવાન ! સંભોગ પ્રત્યાખ્યાનથી શું ફલ થાય ? સંભોગ પ્રત્યાખ્યાનથી પરાવલંબન છૂટીને સ્વાવલંબી બની જાય છે. નિરાવલંબી જીવની આત્મહિતાર્થે મોક્ષમાર્ગની યોગપ્રવૃત્તિ હોય છે. એ પોતાના લાભમાંજ તૃપ્ત છે. પરના લાભનો રસ લેતો નથી, ઇચ્છતો નથી, પરનો લાભ મેળવવાનો પ્રયત્ન પણ કરતો નથી. આવી રીતે પરનો લાભ મેળવવાની ઇચ્છા ત્યાગીને બીજી સુખ શય્યા પ્રાપ્ત કરવા માટે વિચરે છે. ૩૩

ઉવહિપચ્ચકખાણેણું ભંતે ! જીવે કિં જણુયઠ ?
ઉવહિપચ્ચકખાણેણું અપલિમંથં જણુયઠ, નિરુવહિએ
ણું જીવે નિક્કંખી ઉવહિમંતરેણુ ય ન સંકિલિસ્સઠ
॥ ૩૪ ॥

હે ભગવાન ! ઉપધિના ત્યાગથી શું ફલ થાય છે ?

ઉપધિનાત્યાગથી સ્વાધ્યાયમાં નિર્વિદ્વિનતા આવે છે, પછી આકાંક્ષા રહિત થઈને કલેશ રહિત થઈ જાય છે. ૩૪

આહારપચ્ચક્રખાણેણું ભાંતે ! જીવે કિં જાણુયઈ ?
આહારપચ્ચક્રખાણેણું જીવિયાસંસપ્તઓગં વુચ્છિન્દઈ,
જીવિયાસંસપ્તઓગં વુચ્છિન્દિત્તા જીવે આહારમંતરેણું
ન સંકિલિસેસઈ ॥ ૩૫ ॥

હે ભગવાન ! આહારના ત્યાગથી કયો ગુણ પ્રકટે છે ?

આહારના ત્યાગથી જીવવાની આશા નષ્ટ થાય છે. એથી આહારના અભાવમાં કલેશ થતો નથી. ૩૫

કસાયપચ્ચક્રખાણેણું ભાંતે ! જીવે કિં જાણુયઈ ?
કસાયપચ્ચક્રખાણેણું વિયરાગભાવં જાણુયઈ, વીયરાગ-
ભાવં પડિવન્નેવિ ય જીવે સમસુહૃદુકખે ભાવઈ
॥ ૩૬ ॥

હે ભગવાન ! કષાયોના પચ્ચક્રખાણથી શું ફળ થાય ?

કષાયના પચ્ચક્રખાણથી વીતરાગ ભાવની પ્રાપ્તિ થાય છે. વીત-
રાગને સુખ અને દુઃખ બન્ને સમાન હોય છે. ૩૬

ભોગપચ્ચક્રખાણેણું ભાંતે ! જીવે કિં જાણુયઈ ?
ભોગપચ્ચક્રખાણેણું અભોગયં જાણુયઈ, અભોગી જીવે
જીવે નવાં કર્મનું બંધન, પુવ્વબંધનું નિબંધરેઈ ॥ ૩૭ ॥

હે ભગવાન ! ભોગોના ત્યાગથી શું ફળ થાય છે ?

ભોગોના ત્યાગથી અયોગીપણું પ્રાપ્ત થાય છે. અયોગી જીવ
નવાં કર્મનું બંધન કરતો નથી અને પૂર્વે બાંધેલા કર્મોને નષ્ટ કરે છે. ૩૭

સરીરપચ્ચક્રખાણેણું ભાંતે ! જીવે કિં જાણુયઈ ?
સરીરપચ્ચક્રખાણેણું સિદ્ધાઈસયગુણકિત્તાણું નિવ્વત્તેઈ,

સિદ્ધાઇસયગુણુસંપન્ને ય જ્ઞાં જીવે લોગગ્ગમુવગએ
પરમસુહી ભાવઈ ॥ ૩૮ ॥

હે ભગવાન! શરીરના ત્યાગથી શી ગુણુ થાય છે ?

શરીરના ત્યાગથી સિદ્ધોના અતિશય ગુણુની પ્રાપ્તિ થાય છે.
આ ગુણુ મેળવીને લોકાએ પહોંચીને પરમસુખી થાય છે. ૩૮

સહાયપચ્ચકખાણુણું ભાંતે! જીવે કિં જણુયઈ ?
સહાયપચ્ચકખાણુણું એગીભાવં જણુયઈ એગીભાવ-
ભૂએ ય જ્ઞાં જીવે એગગાં ભાવેભાણુ અપ્પસદે,
અપ્પઝંઝે, અપ્પકલહે, અપ્પકસાએ, અપ્પતુમંતુમે,
સંજમખહુલે, સંવરખહુલે, સમાહિએ યાવિ ભાવઈ
॥ ૩૯ ॥

હે ભગવાન! સહાયતાનો ત્યાગ કરવાથી જીવને શું ફળ થાય છે ?
સહાયતાનો ત્યાગ કરવાથી એકત્વ ભાવની પ્રાપ્તિ થાય છે. એકાદી
ભાવવાળો જીવ અદ્વપ કપાયી, અદ્વપ શબ્દવાળો, અદ્વપ ઝંઝટવાળો
થઈને સંયમ, સંવર અને સમાધિવાળો થાય છે. ૩૯

ભાત્તપચ્ચકખાણુણું ભાંતે! જીવે કિં જણુયઈ ?
ભાત્તપચ્ચકખાણુણું અણુગાઈ ભાવસયાઈ નિરુંભઈ ॥ ૪૦ ॥

હે ભગવાન! પચ્ચકખાણુથી આહાર-ત્યાગતું શું ફળ થાય છે ?
આહારના પચ્ચકખાણુથી સેંકડો ભવનો નિરોધ થાય છે. ૪૦

સખભાવપચ્ચકખાણુણું ભાંતે! જીવે કિં જણુયઈ ?
સખભાવપચ્ચકખાણુણું અનિયટ્ટિં જણુયઈ ॥ અનિયટ્ટિં
પડિવન્ને ય અણુગારે ચત્તારિ કેવલિકમ્મં સે ખવેઈ,
તંજહા-વેયણિજજં, આઉયં, નામં, ગાયં ॥ તઓ
પૂચ્છા સિજઝઈ, યુજઝઈ, મુચ્ચઈ, પરિનિવ્વાયઈ, સવ્વ-
દુકખાણુમંતં કરેઈ ॥ ૪૧ ॥

હે ભગવાન! સ્વભાવ-પ્રત્યાખ્યાનથી શો ગુણ થાય છે ?

સ્વભાવ-પ્રત્યાખ્યાનથી અનિવૃત્તિ કરણ-શુક્લ ધ્યાનને! એથી બેઠ જાગે છે. પછી વેદનીય, આયુષ્ય, નામ અને ગોત્ર આ ચાર અધાતિ કર્મોનો નાશ થાય છે. તે પછી સિદ્ધ, છુદ્ધ મુક્ત થઈને બધા દુઃખોનો અંત કરી દે છે. ૪૧

પડિરૂવયાએ છું ભાંતે! જીવે કિં જણાયઈ ?
પડિરૂવયાએ છું લાઘવિયં જણાયઈ! લહુભૂએ છું
જીવે અપ્પમત્તે પાગડલિંગે પસત્થલિંગે વિમુદ્ધસમ્મત્તે
સત્તસમિઈસમત્તે સવ્વપાણુભૂયજીવસત્તેસુ વીસસણ્ણિ-
જજરૂવે અપ્પડિલેહે જિઠ્ઠન્દિએ વિઉલતવસમિઈસમન્ના-
ગએ યાવિ ભવઈ ॥ ૪૨ ॥

હે ભગવાન! પ્રતિરૂપતાથી શો લાભ થાય છે ?

પ્રતિરૂપતાથી લઘુતા આવે છે અને પ્રકટ અને પ્રશસ્ત લિંગ-
વાળા થઈને સમ્યક્તવને વિશુદ્ધ કરે છે. સત્તવંત, સમિતિવંત થઈને
સમસ્ત પ્રાણિઓનો વિશ્વાસુ થાય છે. એ અદ્વય પ્રતિલેખનાવાળો
જિતેન્દ્રિય, વિપુલ તપ તથા સમિતિથી યુક્ત થાય છે. ૪૨

વૈયાવચ્ચેણું ભાંતે! જીવે કિં જણાયઈ ? વૈયા-
વચ્ચેણું તિત્થયરનામગોત્તં કર્મમં નિબંધઈ ॥ ૪૩ ॥

હે ભગવાન! વૈયાવચ્ચથી શો લાભ થાય છે ?

વૈયાવચ્ચથી તીર્થંકર નામ કર્મોનો બંધ થાય છે. ૪૩

સવ્વગુણસંપણ્ણયાએ છું ભાંતે! જીવે કિં જણ-
યઈ ? સવ્વગુણસંપણ્ણયાએ છું અપુણ્ણરાવિત્તિં જણાયઈ!
અપુણ્ણરાવિત્તિં પત્તએ ય છું જીવે સારીરમાણસાણું
દુકખાણું નો ભાગી ભવઈ ॥ ૪૪ ॥

હે ભગવાન! સર્વ ગુણસંપન્નતાથી શો લાભ થાય છે ?

સર્વ ગુણ સંપન્નતાથી પુનરાગમન થતું નથી. અપુનરાગમનથી શારીરિક અને માનસિક દુઃખોથી મુક્ત થઈ જવાય છે. ૪૪

વીયરાગયાએ છું ભાન્તે ! જીવે કિં જણાયઈ ? વીયરાગયાએ છું નેહાહુઅંધણાણિ તણહાહુઅંધણાણિ ય વુચ્છિંઈઈ, મહુણ્ણામહુણ્ણેસુ સદરુવરસકરિસગંધેસુ સચ્ચિત્તાચિત્તમીસએસુ ચેવ વિરજજઈ ॥૪૫॥

હે ભગવાન ! વીતરાગતાથી કયા ગુણની પ્રાપ્તિ થાય છે ?

વીતરાગતાથી રનેહાનુઅંધ અને તૃણાનુઅંધ કપાય છે, પછી પ્રિય-અપ્રિય શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ તથા સચિત્ત-અચિત્ત અને મિશ્ર દ્રવ્યોથી વિરક્ત થઈ જવાય છે. ૪૫

ખંતીએ છું ભાન્તે ! જીવે કિં જણાયઈ ? ખંતીએ છું પરીસહે જિણ્ણેઈ ॥૪૬॥

હે ભગવાન ! ક્ષમાથી શો લાભ થાય છે ?

ક્ષમા પરિષહોને જીતે છે. ૪૬

મુત્તીએ છું ભાન્તે ! જીવે કિં જણાયઈ ? મુત્તીએ છું અકિંચણં જણાયઈ, અકિંચણે ય જીવે અત્થલોલાણં પુરિસાણું અપત્થણિજ્જે ભવઈ ॥૪૭॥

હે ભગવાન ! નિર્લોભિતાથી શો લાભ થાય છે ?

નિર્લોભિતાથી અકિંચનપણું આવે છે. અકિંચન મનુષ્યથી ધનના લોભી લોકો દૂર થઈ જાય છે. ૪૭

અજજવયાએ છું ભાન્તે ! જીવે કિં જણાયઈ ? અજજવયાએ છું કાઉજ્જુયયં ભાવુજ્જુયયં ભાસુજ્જુયયં અવિસંવાયણં જણાયઈ, અવિસંવાયણં સંપન્નયાએ છું જીવે ધમ્મરસ આરાહએ ભવઈ ॥૪૮॥

હે ભગવાન ! આર્જવતાથી જીવ શું પામે ?

આર્જવતાથી શરીર, વાણી અને મનના ભાવ સરલ થાય છે. અવિસંવાદપણું પ્રાપ્ત થાય છે અને અવિસંવાદપણામાં જીવ ધર્મનો આરાધક થાય છે. ૪૮

મદ્વયાએ જીં ભન્તે ! જીવે કિં જજીયઈ ?
મદ્વયાએ જીં અજીસ્સિયત્તં જજીયઈ, અજીસ્સિયત્તે
જી જીવે મિઉમદ્વસંપન્ને અઈ મયદ્દાણાઈં નિદ્દાવેઈં
॥ ૪૯ ॥

હે ભગવાન ! મૃદુતાથી શું ફળ થાય છે ?

મૃદુતાથી ઉત્સુકતા, અંચલતા રહિત થવાય છે અને ક્રોમલતા આવે છે. તથા મૃદુતાથી આઠ મદના સ્થાનકો નષ્ટ થાય છે. ૪૯

ભાવસન્ધેજીં ભન્તે ! જીવે કિં જજીયઈ ? ભાવ-
સન્ધેજીં ભાવવિસોહિ જજીયઈ, ભાવવિસોહિએ
વદ્દમાણે જીવે અરહંતપન્નત્તરેસ ધમ્મરેસ આરાહણ
યાએ અખ્ખુદ્દેઈં, અરહંતપન્નત્તરેસ ધમ્મરેસ આરા-
હણાએ અખ્ખુદ્દિત્તા પરલોગધમ્મરેસ આરાહએ
ભવઈ ॥ ૫૦ ॥

હે ભગવાન ! ભાવ સત્યથી શો લાભ થાય છે ?

ભાવ સત્યથી ભાવોની શુદ્ધિ થાય છે. શુદ્ધ ભાવવાળો જીવ અરિહંત પ્રણિત ધર્મની આરાધનામાં તત્પર થઈને પારલૌકિક ધર્મનો આરાધક થાય છે. ૫૦

કરણસન્ધેજીં ભન્તે ! જીવે કિં જજીયઈ ? કરણ-
સન્ધેજીં કરણસત્તિં જજીયઈ, કરણસન્ધે વદ્દમાણે જીવે
જહાવાઈ તહાકારી યાવિ ભવઈ ॥ ૫૧ ॥

હે ભગવાન ! કરણ સત્યથી શું લાભે ?

કરણ સત્યથી સત્ય પ્રવૃત્તિ થાય છે. સત્ય પ્રવૃત્તિમાં આગળ વધવાથી જીવ જીવું ચાહે તેવું કરી શકે છે. ૫૧

જ્ઞેગસચ્ચેણું ભન્તે ! જીવે કિં જણયઈ ? જ્ઞેગ-
સચ્ચેણું જ્ઞેગં વિસોહૈઈ ॥ ૫૨ ॥

હે ભગવાન ! યોગ સત્યથી શું ફળ થાય છે ?

યોગ સત્યથી યોગોની વિશુદ્ધિ થાય છે. ૫૨

મણગુત્તયાએણું ભન્તે ! જીવે કિં જણયઈ ? મણ-
ગુત્તયાએણું એગગ્ગં જણયઈ ? એગગ્ગચિત્તેણું જીવે
મણગુત્તે સંજમારાહએ ભવઈ ॥ ૫૩ ॥

હે ભગવાન ! મનો ગુપ્તિથી શું ફળ થાય છે ?

મનોગુપ્તિથી એકાગ્રપણું પ્રાપ્ત થાય છે. એકાગ્રતાથી જીવ મનોગુપ્ત સંયમારાધક થાય છે. ૫૩

વચગુત્તયાએણું ભન્તે ! જીવે કિં જણયઈ ?
વચગુત્તયાએણું નિવ્વિચારં જણયઈ, નિવ્વિચારેણું
જીવે વઈગુત્તે અજ્ઞપ્પજ્ઞેગસાહણુત્તે યાવિ ભવઈ
॥ ૫૪ ॥

હે ભગવાન ! વચન ગુપ્તિથી શું ફળ થાય છે ?

વચન ગુપ્તિથી નિર્વિકારિતા આવે છે. નિર્વિકારી જીવ વચન-
ગુપ્ત થવાથી અધ્યાત્મ યોગ સાધનાવાળો થાય છે. ૫૪

કાયગુત્તયાએણું ભન્તે ! જીવે કિં જણયઈ ?
કાયગુત્તયાએ સંવરં જણયઈ, સંવરેણુ કાયગુત્તે પુણ્ણા
પાવાસવનિરોહું કરેઈ ॥ ૫૫ ॥

હે ભગવાન ! કાય ગુપ્તિથી શો ગુણ થાય છે ? કાયગુપ્તિથી સંવર થાય છે. સંવરથી જીવ પાપાશ્રવનો નિરોધ કરે છે. ૫૫

મણસમાહારણ્યાએ જ્ઞં ભન્તે ! જીવે કિં જણુયઈ ?
મણસમાહારણ્યાએ જ્ઞં એગગ્ગં જણુયઈ, એગગ્ગં
જણુઈત્તા નાણુપજ્જવે જણુયઈ, નાણુપજ્જવે જણુઈત્તા
સમ્મત્તં વિસોહોઈ મિચ્છત્તં ચ નિજ્જરેઈ ॥ ૫૬ ॥

હે ભગવાન ! મન સમાધારણ્યાથી શું ફળ થાય છે ?

મનસમાધારણ્યાથી એકાગ્રતા, એકાગ્રતાથી જ્ઞાનના પર્યાયો પ્રકટ થાય છે. આથી સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિ અને મિથ્યાત્વની નિર્ગરા થાય છે. ૫૬

વયસમાહારણ્યાએ જ્ઞં ભન્તે ! જીવે કિં જણુ-
યઈ ? વયસમાહારણ્યાએ વયસમાહારણ્ઠં દંસણુપજ્જવે
વિસોહોઈ વયસા હારણ્ઠં દંસણુ પજ્જવે વિસોહિત્તા,
સુલહોભોહિયત્તં ચ નિવ્વત્તેઈ, દુલ્લહોભોહિયત્તં નિજ્જરેઈ
॥ ૫૭ ॥

હે ભગવાન ! વચન સમાધારણ્યાથી શો ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે ?

વચન સમાધારણ્યાથી વચન યોગ્ય દર્શન પર્યાયોની શુદ્ધિ થાય છે. પછી સુલભ ઓધિ ભાવ મેળવીને ઓધિ દુર્લભતા નિર્ગરે છે. ૫૭

કાયસમાહારણ્યાએ જ્ઞં ભન્તે ! જીવે કિં જણુયઈ ?
કાયસમાહારણ્યાએ જ્ઞં ચરિત્તપજ્જવે વિસોહોઈ,
ચરિત્તપજ્જવે વિસોહિત્તા અહકખાયચરિત્તં વિસો-
હોઈ, ચત્તારિ કેવલિ કમ્મંસે ખવેઈ, તઓ પચ્છા
સિજ્જઈ યુજ્જઈ સુચ્ચઈ. પરિનિવ્વાયઈ સવ્વદુ-
ફ્ફખાણુમંતં કરેઈ ॥ ૫૮ ॥

હે ભગવાન, કાય સમાધારણ્યાથી શો લાભ થાય ? કાય સમાધારણ્યાથી ચારિત્ર પર્યાય શુદ્ધિ થાય, એનાથી યથાખ્યાત ચારિત્ર-

વિશુદ્ધિ થાય અને યથાખ્યાત ચારિત્રની વિશુદ્ધિ કરીને ચાર ધાતી કર્મનો ક્ષય કરે છે અને સિદ્ધ, બુદ્ધ અને મુક્ત થઈને સર્વ દુઃખનો અંત કરે છે. ૫૮

નાણસંપન્નયાએણું ભન્તે! જીવે કિં જણુયઈ ?
નાણસંપન્નયાએણું જીવે સવ્વભાવાહિગમં જણુયઈ,
નાણસંપન્નેણું જીવે ચાઉરંતે સંસારકંતારે ન વિણુ-
સ્સઈ—“ જહા સૂઠં સસુત્તા, પડિયાવિ ન વિણુસ્સઈ ।
તહા જીવે સસુત્તે, સંસારે ન વિણુસ્સઈ । ” નાણુ-
વિણુયતવચરિત્તજ્જેગે સંપાઉણુઈ, સસમયપરસમયવિસા-
રએ ય અસંઘાયણિજ્જે ભવઈ ॥ ૫૯ ॥

હે ભગવાન ! જ્ઞાનસંપન્નતાથી શું ફળ થાય છે ?

જ્ઞાનસંપન્નતાથી બધા ભાવોનો ઓધ થાય છે. જેવી રીતે દોરા સાથેની સોય ખોવાતી નથી એમ જ્ઞાનસંપન્ન આત્માનો ચાર ગતિરૂપ સંસાર અટકિમાં વિનાશ થતો નથી પરંતુ વિનય, તપ અને ચારિત્ર યોગને પ્રાપ્ત કરે છે અને સ્વસમય તથા પરસમયનો વિશારદ થઈને પ્રામાણિક પુરૂષ થાય છે. ૫૯

દંસણુસંપન્નયાએણું ભન્તે! જીવે કિં જણુયઈ ?
દંસણુસંપન્નયાએણું ભવમિચ્છત્તછેયણું કરેઈ, પરં ન
વિજ્ઞઝાયઈ, પરં અવિજ્ઞઝાયે માણુ અણુત્તરેણું નાણુ-
દંસણુણું અપ્પાણું સંજ્ઞેએમાણુ સમ્મં ભાવેમાણુ
વિરઈ ॥ ૬૦ ॥

હે ભગવાન ! દર્શન સંપન્નતાથી શું ફળ થાય ?

દર્શન સંપન્નતાથી ભવ ભ્રમણનો હેતુ મિથ્યાત્વનો નાશ કરે છે. એનો જ્ઞાનદીપ કદી જુઝાતો નથી. એ ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન દર્શનમાં આત્માને જોડતો સમભાવ યુક્ત વિચરે છે. ૬૦

ચરિત્તસંપન્નયાએણું ભન્તે! જીવે કિં જણુયઈ ?
ચરિત્તસંપન્નયાએણું સેલેસી ભાવં જણુયઈ, સેલેસિં

પડિવન્ને ય અણુગારે ચત્તારિ કેવલી કમ્મંસે ખવેઠ, તઓ
પચ્છા સિજ્ઞઠઠ યુજ્ઞઠઠ મુચ્ચઠ પરિનિવ્વાયઠ સવ્વ-
દુકખાણુમંતં કરેઠ ॥ ૬૧ ॥

હે ભગવાન! ચારિત્ર સંપન્નતાનું શું ફળ છે ?

ચારિત્ર સંપન્નતાથી શૈલેશી ભાવની પ્રાપ્તિ થાય છે. શૈલેશી-
ભાવવાળો અણુગાર ચાર અધાતી કર્મનો ક્ષય કરીને સિદ્ધ, બુદ્ધ
અને મુક્ત થઈને બધા દુઃખોનો અંત કરે છે. ૬૧

સોઠંદિયનિગ્ગહેણું ભાન્તે! જીવે કિં જણુયઠ ?
સોઠંદિયનિગ્ગહેણું મણ્ણુણામણ્ણુનેસુ સદેસુ રાગદોસ-
નિગ્ગહં જણુયઠ, તપ્પચ્ચઠયં કમ્મં ન ખંધઠ, પુવ્વ-
બદ્ધં ચ નિજ્જરેઠ ॥ ૬૨ ॥

હે ભગવાન, શ્રોતેન્દ્રિય નિગ્રહનું શું ફળ ?

શ્રોતેન્દ્રિય નિગ્રહથી પ્રિય અને અપ્રિય શબ્દોમાં રાગ-દ્વેષમય
વિકારી ભાવોનો નિગ્રહ થાય છે. આ નિમિત્તથી યનારા કર્મોનો અંધ
નથી થતો. પૂર્વ બદ્ધ કર્મોની નિર્જરા થાય છે. ૬૨

ચક્રખુન્દિયનિગ્ગહેણું ભાન્તે! જીવે કિં જણુયઠ ?
ચક્રખુન્દિયનિગ્ગહેણું મણ્ણુણામણ્ણુનેસુ રવેસુ રાગદોસ-
નિગ્ગહં જણુયઠ, તપ્પચ્ચઠયં કમ્મં ન ખંધઠ, પુવ્વ-
બદ્ધં ચ નિજ્જરેઠ ॥ ૬૩ ॥

હે ભગવાન! ચક્ષુરિન્દ્રિયના નિગ્રહનો શો ગુણુ થાય છે ?

ચક્ષુરિન્દ્રિયના નિગ્રહથી પ્રિય અને અપ્રિય રૂપોમાં રાગ-દ્વેષ
નથી થતો અને તજ્જનિત કર્મ પણ આંધતો નથી. પૂર્વે આંધેલા
કર્મનો ક્ષય થાય છે. ૬૩

ઘાણિંદિયનિગ્ગહેણું ભાન્તે! જીવે કિં જણુયઠ ?
ઘાણિંદિયનિગ્ગહેણું મણ્ણુણામણ્ણુનેસુ ગંધેસુ રાગદોસ-

નિગ્ગહં જલુયઠ, તપ્પચ્ચઘયં કમ્મં ન બંધઠ, પુવ્વ-
બ્બહં ચ નિબ્બરેઠ ॥ ૬૪ ॥

હે ભગવાન! ઘ્રાણેન્દ્રિયના નિગ્રહનો શો લાભ ?

ઘ્રાણેન્દ્રિય નિગ્રહથી સુગંધ-દુર્ગંધમાં રાગદ્વેષ થતો નથી અને
એના કર્મ પણ બંધતો નથી. પૂર્વ બદ્ધ કર્મોનો ક્ષય થાય છે. ૬૪

હે ભગવાન! જિહ્વા ઇન્દ્રિય નિગ્રહનું શું ફળ ?

જિહ્વાન્દ્રિયનિગ્ગહણું ભન્તે! જીવે કિં જલુયઠ ?
જિહ્વાન્દ્રિયનિગ્ગહણું મહુન્નામહુન્નેસુ રસેસુ રાગ-
દ્દાસનિગ્ગહં જલુયઠ, તપ્પચ્ચઘયં કમ્મં ન બંધઠ,
પુવ્વબ્બહં ચ નિબ્બરેઠ ॥ ૬૫ ॥

હે ભગવાન, જિહ્વા ઇન્દ્રિયનિગ્રહનું શું ફળ ?

જિહ્વા ઇન્દ્રિયના નિગ્રહથી સારા-ખોટા રસમાં રાગદ્વેષ થતો
નથી. તત્સંબંધી કર્મો બંધતો નથી અને પૂર્વબદ્ધ કર્મો નષ્ટ
થાય છે. ૬૫

કાસિન્દ્રિયનિગ્ગહણું ભન્તે! જીવે કિં જલુયઠ ?
કાસિન્દ્રિયનિગ્ગહણું મહુન્નામહુન્નેસુ કાસેસુ રાગદ્દાસ
નિગ્ગહં જલુયઠ, તપ્પચ્ચઘયં કમ્મં ન બંધઠ, પુવ્વ-
બ્બહં ચ નિબ્બરેઠ ॥ ૬૬ ॥

હે ભગવાન! સ્પર્શેન્દ્રિયના નિગ્રહથી જીવને શું ફળ થાય ?

સ્પર્શેન્દ્રિયના નિગ્રહથી સ્પર્શથી થતાં રાગદ્વેષનો નિરોધ થઈ
જાય છે. નિરોધ થવાથી એવા કર્મ બંધતો નથી અને પૂર્વે બંધેલ
કર્મો નાશ પામે છે. ૬૬

કોહવિજ્ઞએણં ભન્તે! જીવે કિં જણાયઠ ? કોહ-
વિજ્ઞએણં ખંતિં જણાયઠ, કોહવેયણિબ્બં કમ્મં ન
બંધઠ, પુવ્વબ્બહં ચ નિબ્બરેઠ ॥ ૬૭ ॥

હે ભગવાન! ક્રોધના વિજયથી શો લાભ ?

ક્રોધના વિજયથી ક્ષમા જન્મે છે. ક્રોધજન્ય કર્મોનો અંધ નથી થતો અને પૂર્વબદ્ધ કર્મોનો ક્ષય થાય છે. ૬૭

માણવિજયેણં ભન્તે! જીવે કિં જણાયઈ ?
માણવિજયેણં મદવં જણાયઈ, માણવેયણિજ્જં કમ્મં
ન અંધઈ, પુવ્વબદ્ધં ચ નિજ્જરેઈ ॥ ૬૮ ॥

હે ભગવાન! માન જીતવાથી શો લાભ થાય ?

માન જીતવાથી મૃદુતા આવે છે. માર્દવ ગુણસંપન્ન જીવ માન દ્વારા થનાર કર્મોનો અંધ કરતો નથી તે પૂર્વે આંધેલા કર્મોનો નાશ કરે છે. ૬૮

માયાવિજયેણં ભન્તે! જીવે કિં જણાયઈ ?
માયાવિજયેણં અજ્જવં જણાયઈ, માયાવેયણિજ્જં
કમ્મં ન અંધઈ, પુવ્વબદ્ધં ચ નિજ્જરેઈ ॥ ૬૯ ॥

હે ભગવાન! માયાના વિજયથી શો લાભ થાય ?

માયાના વિજયથી આર્જવતા, સરલતા જન્મે છે અને માયા વેદ્યાથી થતાં કર્મોનો અંધ થતો નથી અને આંધેલા કર્મોનો નાશ થાય છે. ૬૯

લોભવિજયેણં ભન્તે! જીવે કિં જણાયઈ ?
લોભવિજયેણં સન્તોસં જણાયઈ, લોભવેયણિજ્જં
કમ્મં ન અંધઈ, પુવ્વબદ્ધં ચ નિજ્જરેઈ ॥ ૭૦ ॥

હે ભગવાન! લોભને જીતવાથી શો લાભ થાય ?

લોભને જીતવાથી સંતોષ લાભે. લોભથી થતાં નવાં પાપો આંધતો નથી અને પૂર્વે આંધેલાં કર્મોનો નાશ કરે છે. ૭૦

પિજ્જદ્દાસમિચ્છાદંસણવિજયેણં ભન્તે જીવે!

કિં જણાયમ્ ? પિન્નજ્ઞાસમિચ્છાદંસણવિજ્ઞએણં નાણં-
 દંસણચરિત્તારાહણયાએ અબ્ભુદ્ધેમ્, અદુવિહસ્સે કમ્મ-
 સ્સે કમ્મગંઠિવિમોયણયાએ તપ્પઠમયાએ જહાણુપુવિં
 અદુવીસઠવિહં મોહણિન્નં કમ્મં ઉગ્ધાએમ્, પંચવિહં
 નાણાવરણિન્નં, નવવિહં દંસણાવરણિન્નં, પંચવિહં
 અન્તરાધયં, એએ તિન્નિ કમ્મંસે જુગવં ખવેમ્, તઓ
 પચ્છા અણુત્તરં અણુતં કસિણું પઠિપુણ્ણું નિરાવરણું
 વિતિમિરં વિસુદ્ધં લોગાલોગપ્પભાવં કેવલવરણાણુ-
 દંસણું સમુપ્પાદેમ્, જવ સજ્જેગી હવમ્ તાવ ધરિયાવ-
 હિયં કમ્મં નિબંધમ્-સુહરિસં દુસમયઠિધયં, તં
 જહા-પઠમસમએ ખદ્દં ષિધયસમએ વેધયં તઠયસમએ
 નિન્નિજ્ઞણું, તં ખદ્દં પુદ્ધં ઉદ્દીરિયં વેધયં નિન્નિજ્ઞણું
 સેયાલે ય અકમ્મં ચાવિ ભવમ્ ॥ ૭૧ ॥

હે ભગવાન ! રાગ દ્વેષ અને મિથ્યા દર્શનના વિજયથી શો
 લાભ થાય છે ?

રાગ, દ્વેષ અને મિથ્યા દર્શનના વિજયથી આત્મા જ્ઞાન, દર્શન
 અને ચારિત્રની આરાધનામાં તત્પર થાય છે. આઠ પ્રકારના કર્મની
 કર્મગંથીથી વિમુક્ત થયા પહેલાં મોહનીય કર્મની અઠાવીશ પ્રકૃતિનો ક્ષય
 થાય છે. ત્યારબાદ પાંચ જાતના જ્ઞાનાવરણીય, નવ પ્રકારના દર્શના-
 વરણીય અને પાંચ પ્રકારના અંતરાય કર્મ-આ ત્રણેનો એકી સાથે
 ક્ષય થાય છે. એની પછી પ્રધાન, અનંત સંપૂર્ણ, પરિપૂર્ણ, આવ-
 રણરહિત, અજ્ઞાન અંધકાર રહિત, વિશુદ્ધ, લોકાલોક પ્રકાશક એવું
 કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન થાય છે. એ કેવળી ભગવાન ન્યાં સુધી
 સયોગી હોય છે ત્યાં સુધી તેમને ઈર્યાપથિકી ક્રિયા લાગે છે. જે સુખરૂપ
 હોઈને એ સમયની સ્થિતિવાળી હોય છે. જેમ પહેલા સમયમાં આંધે
 છે, બીજા સમયમાં વેદે છે અને ત્રીજા સમયમાં ક્ષય થઈ જાય છે.

આવી રીતે બદ્ધ, સ્પર્શ, ઉદય અને વેદિત થઈને ક્ષય થયા પછી નિષ્કર્મી થઈ જાય છે. ૭૧

અહ આઉયં પાલઠતા અંતોમુહુત્તદ્રાવસેસાએ
જ્ઞેગનિરોહં કરેમાણે સુહુમકિરિયં અપ્પડિવાઈં સુક્ક-
જઝાણું ઝાયમાણે તપ્પઠમયાએ મણ્જેગં નિરુંભઈં,
વઘ્જેગં નિરુંભઈં,કાયજ્ઞેગં નિરુંભઈં,આણુપાણુનિરોહં
કરેઈં, ઇસિપંચરહસકૂપરુચ્ચારણુકાએ યણું આણુગારે
સમુચ્છિન્નકિરિયં અણિયટ્ઠિસુક્કજઝાણું ઝિયાયમાણે
વેયણિજ્જં આઉયં નામં ગોત્તં ચ એએ ચત્તારિ
કમ્મંસે જ્જુગવં ખવેઈં ॥ ૭૨ ॥

પછી બાકી રહેલ આયુષ્ય કર્મને ભોગવતો ભોગવતો જ્યારે અંતર્મુહુર્ત પ્રમાણુ આયુષ્ય બાકી રહે છે ત્યારે યોગનો નિરોધ કરે છે. અને યોગ નિરોધ કરતો-કરતો સૂક્ષ્મ ક્રિયા-અપ્રતિપાતિ નામનું શુકલ ધ્યાનના ત્રીજા પદનું ધ્યાન ધરતો પ્રથમના યોગનો નિરોધ કરે છે. પછી વાણી, કાયા અને શ્વાસોશ્વાસનો નિરોધ કરે છે. પછી પાંચ હસ્વાક્ષરને! ઉચ્ચાર કરે ને જોડેલો વખત લાગે તેટલા વખતમાં અણુગાર સમુચ્છિન્ન ક્રિયા અનિવૃત્તિ નામનું ધ્યાન ધ્યાતો વેદનીય, આયુ, નામ અને ગોત્ર આ ચાર કર્મોનો એકી સાથે ક્ષય કરે છે. ૭૨

તઓ ઝોરાલિય તેય કમ્મઠઈં સવ્યાહિં વિપ્પ-
જહણાહિં વિપ્પજહિત્તા ઉજ્જુસેઠિંપત્તે અકુસમાણુગઈં
ઉકું એગસમએણું અવિગ્ગાહેણું તત્થ ગન્તા સાગરો-
વઉત્તે સિજ્જઈં યુજ્જઈં જાવ અંતં કરેઈં ॥ ૭૩ ॥

પછી ઔદારિક, તેજસ અને કાર્મણુ શરીરને સર્વથા ત્યુગીને, ઋણુથ્રેણી પ્રાપ્ત કરે છે અને પછી અવ્યાહત તથા અવિગ્રહ, એક

સમયની ઉર્ધ્વગતિથી સિદ્ધ સ્થાન પામીને સાકાર, જ્ઞાનોપયોગયુક્તઃ
સિદ્ધ બુદ્ધ થઈને સમસ્ત દુઃખોનો અંત કરે છે. ૭૩

એસ ખલુ સમ્મત્તપરકમસેસ અજ્ઞયણુસેસ અદ્દે
સમલ્લેણું ભગવયા મહાવીરેણું આઘવિગ્ગે પત્તવિગ્ગે
પરુવિગ્ગે દંસિગ્ગે નિદંસિગ્ગે ઉવદંસિગ્ગે ॥ ૭૪ ॥
॥ તિ. ઐમિ ॥

આમ સમ્યક્ત્વ પરાક્રમ અધ્યયનનો અર્થ શ્રી. શ્રમણુ ભગવાન
મહાવીર સ્વામીએ પ્રતિપાદન કર્યો. પ્રસાપિત, નિરૂપિત કર્યો, દેખા-
ડયો અને ઉપદેશ્યો. ૭૪

એમ હું કહું છું.

। ઇતિ આગણુત્રીશમું અધ્યયન ।

॥ તવમગ્ગં ત્રીસઠ્ઠમં અજઞ્ઞયાણું ॥

તપ માર્ગ નામતું ત્રીસમું અધ્યયન

જહા ઉ પાવગં કમ્મં, રાગદોસસમન્નિજયં ।

ખવેઠ્ઠ તવસાં ભિખૂ, તમ્મિગ્ગમણો સુણ ૧

રાગ અને દ્વેષથી ઉપજતા પાપ કર્મને ભિક્ષુ જે તપ વડે અપાવે છે એને એકાગ્ર મનથી સાંભળો. ૧

પાણિવહુ-મુસાવાયા, અદ્દત્ત-મેહુણુ-પરિગ્ગહા વિરચ્ચો ।

રાઠ્ઠ ભોયણુવિરચ્ચો, જીવો હવઠ્ઠ અણાસવો ૨

પ્રાણી વધ, મૃષા વાચા, અદ્દત્ત, મૈથુન, પરિગ્રહ અને રાત્રિ-ભોજન વિરતિથી જીવ અનાસવી થાય છે. ૨

પંચસમિચ્ચો તિગુત્તો, અકસાચ્ચો જિઠ્ઠિદ્ધિચ્ચો ।

અગારવો ય નિસ્સલ્લો, જીવો હવઠ્ઠ અણાસવો ૩

જે જીવ પાંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિ, કપાય મુક્ત, જીભેન્દ્રિય, અને ગર્વ તથા શલ્યથી રહિત છે એ નિરાશ્રવી થાય છે. ૩

એએસિં તુ વિવચ્ચાસે, રાગદોસસમન્નિજયં ।

ખવેઠ્ઠ ઉ જહા ભિક્ખૂ, તમ્મિગ્ગમણો સુણ ૪

ઉપર કહેલા ગુણોથી વિપરિત રાગ દ્વેષથી ઉપજતા પાપ-કર્મને ક્ષય કરવાની વિધિ મારી પાસેથી એકાગ્ર મનથી સાંભળો. ૪

જહા મહાતલાયસ્સ, સન્નિરુદ્ધે જહાગમે ।

ઉચ્ચિસ ચણાએ તવણાએ, કમ્મણું સોસણા ભવે ૫

જન્મ મોટા તળાવમાં પાણી આવવાના માર્ગને રોકીએ; એનું પાણી ઉલેચીએ અને સૂર્યના તાપથી તે સૂકાઈ જાય છે, ૫

એવં તુ સંજયસ્સાવિ, પાવકમ્મનિરાસવે ।

ભવકોડીસંચિયં કમ્મં, તવસા નિજ્જરિજ્જઠં ૬

એમ સંયમી પુરૂષ નવાં પાપ કર્મો રોકીને, કરોડો ભવના ભેગાં
ચયેલ કર્મને તપ વડે ક્ષય કરે છે. ૬

સો તવો દુવિહો વુત્તો, આહિરગ્ગિભતરો તહા ।

આહિરો ઇવ્વિહો વુત્તો, એવમગ્ગિભતરો તવો ૭

તે તપ એ પ્રકારનું કહ્યું છે. આજ તપ અને અભ્યંતર તપ.
આજ તપ છ પ્રકારનું કહ્યું છે એમજ અભ્યંતર તપ [છ પ્રકારનું] છે. ૭

અણુસણુમૂણાયરિયા, ભિક્ખાયારિયા ય રસપરિચ્ચાએા ।

કાયકિલેસો સંલીણયા ય ખજ્જો તવો હોઈ ૮

અનશન, ઉણોદરી, ભિક્ષાચરી, રસપરિત્યાગ, કાય કલેશ અને
સંલીનતા આ આજ તપના ભેદ છે. ૮

ઘત્તરિય મરણ્ણકાલા ય, અણુસણુ દુવિહા ભવે ।

ઘત્તરિય સાવકંખા, નિરવકંખા ઉ ખિઠ્ઠિજ્જયા ૯

અનશનના ધત્વરિક અને મૃત્યુપર્યંત એવા એ ભેદ છે. ધત્વરિક-
થોડા વખતનું આકાંક્ષા સહિત અને મૃત્યુપર્યંત આકાંક્ષા રહિત છે. ૯

જે સો ઘત્તરિયતવો, સો સમાસેણ ઇવ્વિહો ।

સેઠિતવો પયરતવો, ઘણો ય તહ હોઈ વગ્ગો ય ૧૦

ધત્વરિક તપના દુઃકમાં છ ભેદ છે. ૧ શ્રેણી તપ, ૨ પ્રતર
તપ, ૩ ઘન તપ, ૪ વર્ગ તપ, ૧૦

તત્તો ય વગ્ગવગ્ગો, પંચમેા જ્ઞેએા પધણ્ણતવો ।

મણ્ણમચ્ચિયચિત્તથો, નાયવ્વો હોઈ ઘત્તરિએા ૧૧

૫ વર્ગવર્ગ તપ, ૬ પ્રકીર્ણ તપ. આમ નાના પ્રકારના મનો-
વાંછિત ક્રુષ્ણ આપનાર ધત્વરિક તપ છે. ૧૧

જા સા અણુસણા મરણે, દુવિહા સા વિયાહિયા ।

સવીયારમવીયારા, કાયચિદું પઈ ભવે ૧૨

મરણકાલ પર્યાંત અનશન તપના પણ કાય ચેષ્ટાથી સવિયાર અને અવિયાર એવા બે ભેદ છે. ૧૨

અહવા સપરિક્રમા, અપરિક્રમા ય આહિયા ।

નીહારિમણીહારી, આહારચ્છેઓ ય દોસુ વિ ૧૩

અથવા સપરિક્રમ અને અપરિક્રમ તથા નિહારી અને અનિહારી આવી રીતે યાવતકાલિક અનશનના બે ભેદ છે. આ બે ભેદમાં આહારનો સર્વથા ત્યાગ છે. ૧૩

ઓમોયરણું પંચહા, સમાસેણુ વિયાહિયં ।

દ્વચ્ચે ઐત્તકાલેણું, ભાવેણું પબ્જવેહિ ય ૧૪

ઉણાદરી તપના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ અને પર્યાય એમ સંક્ષેપથી પાંચ ભેદ છે. ૧૪

જે જસસ ઉ આહારો, તત્તો ઓમં તુ જે કરે ।

જહન્નેણુગસિત્યાધ, એવં દ્વચેણુ ઊ ભવે ૧૫

જેનો જેટલો આહાર છે તે આહારથી એક ક્વલ પણ ઓછો આહાર કરે તે દ્રવ્ય ઉણાદરી છે. ૧૫

ગામે નગરે તહ રાયહાણિ, નિગમે ય આગરે પહલી ।

ખેડ કબ્બડ-દોણમુહ-પટ્ટણ-મડંબ-સંખાહે ૧૬

ગામ નગર, રાજધાની. નિગમ, આગર, પહલી, ખેડ કર્બડ, દ્રૌણમુખ, પત્તન, અડંબ, સંખાધ, ૧૬

આસમપએ વિહારે, સન્નિવેસે સમાયધાસે ય ।

થલિસેણાખંધારે, સત્થે સંવટ્ટકોટ્ટે ય ૧૭

આશ્રમ પદ, વિહાર, સન્નિવેશ, સમાજ, ધોષ સ્થલ, સેના, રકન્ધાવાર, સાર્થ, સંવર્ત, કોટ, ૧૭

વાડેસુ ય સ્થાસુ ય, ઘરેસુ વા એવભિત્તિયં ખેતં ।
કમ્પઈ ઉ એવમાઈ, એવં ખેત્તેણ ઊ ભવે ૧૮

ઘરોનો સમૂહ, ગલીઓ અને ગૃહો વગેરે સ્થાનોમાં ભિક્ષાચરી કરવી કલ્પે છે. આ ક્ષેત્ર ઉણોદરી તપ છે. ૧૮

પૈડા ય અદ્રપૈડા, ગામુત્તિપયંગવીહિયા ચેવ ।
સમ્બુક્કાવદ્વાયગન્તુંપચ્યાગયા છંદા ૧૯

પેટિકા, અર્ધ પેટિકા, ગોમૂત્રિકા, પતંગવીચિકા, શંખાવર્ત અને લાંબે સુધી (દૂર) ફરી આવવું, આ છ ગતનો ક્ષેત્ર ઉણોદરી-તપ છે. ૧૯

દિવસસ્સ પોરુસીણં ચઉણહં, પિઉજત્તિઓ ભવે કાલો ।
એવં ચરમાણો ખલુ, કાલોમાણં મુણ્ણેયવ્વં ૨૦

દિવસના ચાર પહોરમાં કોઈ અમુક એક જ પહોરમાં ભિક્ષા લેવાના અભિગ્રહને કાલ ઉણોદરી તપ કહે છે. ૨૦

અહુવા તકયાએ પોરિસીએ, ઊણાઈ ઘાસમેસન્તો ।
ચઉલાગૂણાએ વા, એવં કાલેણ ઊ ભવે ૨૧

અથવા ત્રીજા પહોરના પહેલા ભાગમાં કે ચોથા અથવા પાંચમા ભાગમાં ભિક્ષાર્થે જવાની પ્રતિજ્ઞાને કાલ ઉણોદરી તપ કહે છે. ૨૧

મ્પત્થી વા પુરિસો વા, અલંકિઓ વા નિલંકિઓ વા વિ ।
અણ્ણાયરવયત્થો વા, અન્નચરેણ વ વત્થેણં ૨૨

સ્ત્રી અથવા પુરૂષ અલંકાર સહિત અથવા રહિત, અમુક વય-વાળો, અમુક વસ્ત્રવાળો, અમુક વર્ણવાળો અથવા ૨૨

અણ્ણેણ વિસેસેણં, વણ્ણેણં ભાવમણ્ણમુચન્તે ઉ ।
એવં ચરમાણો ખલુ, ભાવોમાણં મુણ્ણેયવ્વં ૨૩

અમુક ભાવવાળા દાતા પાસેથી જ ભિક્ષા લેવાની પ્રતિજ્ઞાને ભાવ ઉણોદરી તપ કહે છે. ૨૩

દ્રવ્યે ખેત્તે કાલે ભાવમ્ભિ, ય આહિયા ઉ જે ભાવા ।
એએહિં એમચરઓ, પબ્બવચરઓ ભાવે ભિકખૂ ૨૪

દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવથી ચાર પ્રકારના નિયમ સહિત
જે સાધુ વિચરે છે એ પર્યાવ-ચર ભિક્ષુ કહેવાય છે. ૨૪

અદ્દુવિહગોચરગ્ગં તુ, તહા સત્તેવ એસણા ।
અભિગ્ગહા ય જે અન્ને, ભિકખાયરિયમાહિયા ૨૫

આઠ પ્રકારની ગોચરી, સાત પ્રકારની એષેણા અને ખીજા
અભિગ્રહને ભિક્ષાચરી તપ કહે છે. ૨૫

ખીરદ્દહિસમ્પિમાઈ, પણીયં પાણભોયણં ।
પરિવબ્બણં રસાણં તુ, ભણિયં રસવિવબ્બણં ૨૬

દુધ, દહીં, ઘી, પકવાન અને રસયુક્ત આહારના ત્યાગને રસ-
પરિત્યાગ તપ કહે છે. ૨૬

ઠાણા વીરાસણાઘયા, જીવસ્સ ઉ સુહાવહા ।
ઉગ્ગા જહા ધરિબ્બન્તિ, કાયકલેસં તમાહિયં ૨૭

વીરાસનાદિ ઉગ્ર આસનોદ્વારા કાય સ્થિતિના ભેદને ધારવે, તેને
કાય કલેશ તપ કહે છે. ૨૭

એગન્તમણાવાએ, ઇત્થીપસુવિવબ્બિએ ।
સયણાસણસેવણયા, વિવિત્તસયણાસણં ૨૮

એકાંતે-જ્યાં કોઈ આવે જાય નહિ અને સ્ત્રી પશુ વગરના સ્થાનમાં
શયનાસન કરવું એ વિવિકત શયનાસન તપ છે. ૨૮

એસો આહિરગંતવો, સમાસેણ વિયાહિઓ ।
અઠિભાન્તરં તવો ઇત્તો, વુચ્છામિ અણ્ણપુવ્વસો ૨૯

આમ આણ તપનું દુઃકામાં વર્ણન કર્યું. હવે અબ્યંતર તપને
અનુક્રમથી કહું છું. ૨૯

પાયચ્છિત્તં વિણાએ, વેયાવચ્ચં તહેવ સજ્જાએ ।
ઝાણં ચ વિઉસસગ્ગા, એસો અઘિભાન્તરે તવો ૩૦

પ્રાયશ્ચિત, વિનય, વૈયાવૃત્ય, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન તથા કાઉસગ્ગ આ
છ ભેદ અભ્યંતર તપના છે. ૩૦

આલોચણારિહાધિયં, પાયચ્છિત્તં તુ દસવિહં ।
જં ભિક્કખૂ વહુધં સમ્મં, પાયચ્છિત્તં તમાહિયં ૩૧

આલોચના વગેરે દશ પ્રકારનું પ્રાયશ્ચિત છે જેનું સમ્યક પ્રકારે
આચરણ કરનાર ભિક્ષુને પ્રાયશ્ચિત તપ થાય છે. ૩૧

અખભુદ્દાણં અંજલિકરણં, તહેવાસણદાયણં ।
ગુરુભત્તિભાવસુસ્સુસા, વિણાએ એસ વિયાહિઓ ૩૨

ઉભા ધમને ગુરુજનોને સન્માન આપવું, હાથ જોડવો, આસન
આપવું, ગુરુ ભક્તિ કરવી અને ભાવપૂર્વક સેવા કરવી, તેને વિનય
કહે છે. ૩૨

આચરિયમાઈ એ, વેયાવચ્ચમ્મિ દસવિહે ।
આસેવણં જહાથામં, વેયાવચ્ચં તમાહિયં ૩૩

આચાર્યાદિની દશ પ્રકારે યથાશક્તિ સેવા કરવી. આ સેવા વૈયાવૃત્ય
તપ છે. ૩૩

વાયણા પુચ્છણા ચેવ, તહેવ પરિચદ્ધણા ।
આચુપ્પેહા ધમ્મકહા, સજ્જાએ પંચહા ભવે ૩૪

વાચના, પૃચ્છના, પરિવર્તના, અનુપ્રેક્ષા અને ધર્મ કથા આ
પાંચ સ્વાધ્યાયના ભેદ છે. ૩૪

અદ્દરુદ્ધાણિ વઞ્જિત્તા, ઝાધજ્જ સુસમાહિએ ।
ધમ્મસુકાઈં ઝાણાઈં, ઝાણું તં તુ ભુહા વએ ૩૫

આર્ત અને રૌદ્ર ધ્યાનને છોડીને સમાધિ સહિત ધર્મ અને શુકલ ધ્યાન કરે એને જ્ઞાનીઓ ધ્યાન તપ કહે છે. ૩૫

સયણાસણઠાણે વા, જે ઉ ભિકખૂ ન વાવરે ।
કાયસ્સ વિઉસ્સગ્ગો, છઠ્ઠો સો પરિકિત્તિઓ ૩૬ .

સૂતાં, બેસતાં, ઉઠતાં જે ભિક્ષુ શરીરના વ્યાપારને ત્યાગે છે એને કાયોત્સર્ગ તપ કહે છે. ૩૬

એવં તવં તુ દુવિહં, જે સમ્મં આચરે મુણી ।
સો પિપ્પં સવ્વ સંસારા, વિપ્પમુચ્ચપ્પિણ્ણિઓ ૩૭
॥ ત્તિ બેમ્મિ ॥

આમ બે જાતના તપને જે મુનિ સમ્યક્ આચરે છે તે શીઘ્ર સંસારના બંધાં બંધનથી છુટી જાય છે. ૩૭

એમ હું કહું છું.

। ઇતિ ત્રીસમું અધ્યયન ।

ચરણવિહી એગતીસઠમં અજઝયાણું

ચરણવિધિ નામનું એકત્રીશમું અધ્યયન

ચરણવિહિ પવક્ષ્યામિ, જીવસ્સ ઉ સુહાવહું ।

જં ચરિતા બહૂ જીવા, તિણ્ણા સંસારસાગરં ૧

જીવોને સૃષ્ટિ આપનાર ચારિત્રવિધિ હું કહું છું. જેને આચરીને ઘણા જીવો સંસાર સાગર તરી ગયા છે. ૧

એગએો વિરહં કુજ્જા, એગએો ય પવત્તણું ।

અસંજ્જમે નિયત્તિ ચ, સંજ્જમે ય પવત્તણું ૨

અસંયમરૂપ એક સ્થાનથી નિવૃત્તિ કરીને સયમરૂપ એક સ્થાનમાં પ્રવૃત્તિ કરે. ૨

રાગદોસે ય દો પાવે, પાવકમ્મપવત્તણે ।

જે ભિક્ષૂ સંભઈ નિચ્ચં, સે ન અચ્છઈ મણ્ણલે ૩

રાગ અને દુઃખ આ એ પાપ જ પાપ કર્મનું પ્રવર્તન કરે છે, જે ભિક્ષુ એનો સતત નિરોધ કરે છે, એ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતો નથી. ૩

દ્દણ્ણણું ગારવાણું ચ, સદ્દણ્ણણું ચ તિયં તિયં ।

જે ભિક્ષૂ ચચઈ નિચ્ચં, સે ન અચ્છઈ મણ્ણલે ૪

જે ભિક્ષુ ત્રણ દાંડ, ત્રણ ગર્વ, ત્રણ શક્યને સદાને માટે ત્યાગે છે એ સંસાર ભ્રમણ કરતો નથી. ૪

દ્દિવ્વે ય જે ઉવસગ્ગે, તહા તેરિચ્છમાણ્ણસે ।

જે ભિક્ષૂ સહઈ નિચ્ચં, સે ન અચ્છઈ મણ્ણલે ૫

જે ભિક્ષુ દેવ, મનુષ્ય અને તિર્થંચ સંબંધી ઉપસર્ગને નિત્ય સહન કરે છે, એ સંસારમાં ભટકતો નથી. ૫

વિગહાકસાયસન્નાણું, ઝાણાણું ચ દુયં તહા ।

જે ભિક્ષૂ વજજઈ નિચ્ચં, સે ન ચ્ચઈ મણ્ડલે ૬

જે મુનિ ચાર વિકથા, ચાર કપાય, ચાર સંજા અને એ ધ્યાન-આર્ત અને રૌદ્ર-ત્યાગે છે તે સંસારમાં ભટકતો નથી. ૬

વએસુ ઇંદિયત્થેસુ, સમિઠ્ઠિસુ ઠિરિયાસુ ય ।

જે ભિક્ષૂ જયઈ નિચ્ચં, સે ન ચ્ચઈ મણ્ડલે ૭

પાંચ વ્રત અને પાંચ સમિતિનું પાલન અને પાંચ ઇંદ્રિયોના વિપયો અને પાંચ ક્રિયાના ત્યાગમાં જે સંયતિ નિત્ય પરિશ્રમ કરે છે એ સંસારમાં ભટકતો નથી. ૭

લેસાસુ છસુ કાએસુ, છકંકે આહારકારણે ।

જે ભિક્ષૂ જયઈ નિચ્ચં, સે ન ચ્ચઈ મણ્ડલે ૮

છ લેશ્યા, છ કાય અને આહાર કરવાના છ કારણમાં જે સાધુ સદા યત્નાવંત રહે છે એ ભવબ્રમણ કરતો નથી. ૮

પિન્ડોગ્ગહપડિમાસુ, ભયઠ્ઠાણેસુ સત્તસુ ।

જે ભિક્ષૂ જયઈ નિચ્ચં, સે ન ચ્ચઈ મણ્ડલે ૯

આહાર લેવાની સાત પ્રતિમા અને સાત ભય સ્થાનમાં જે સદા ઉપયોગવંત રહે છે તે સંસારમાં ફસાતો નથી. ૯

મએસુ ળમ્ભગુત્તીસુ, ભિક્ખુધર્મમ્મિ દસવિહે ।

જે ભિક્ષૂ જયઈ નિચ્ચં, સે ન ચ્ચઈ મણ્ડલે ૧૦

આઠ મદનો ત્યાગ, બ્રહ્મચર્યની નવ ગુપ્તિ, દશ પ્રકારનો યતિ-ધર્મ પાળવામાં જે સદા જગૃત છે, એ સંસારમાં ડૂબતો નથી. ૧૦

ઉવાસગાણું પડિમાસુ, ભિક્ષૂણું પડિમાસુ ય ।

જે ભિક્ષૂ જયઈ નિચ્ચં, સે ન ચ્ચઈ મણ્ડલે ૧૧

ઉપાસકોની અગિઆર પ્રતિમા, ભિક્ષુની બાર પ્રતિમામાં જે શ્રમણ હંમેશા જગૃત છે, એ સંસાર ચક્રમાં પડતો નથી. ૧૧

કિરિયાસુ ભૂયગામેસુ, પરમાહમ્મિએસુ ય ।

જે ભિક્ષુ જ્યઈ નિચ્ચં, સે ન અચ્છઈ મણ્ડલે ૧૨

તેર જાતની ક્રિયાઓ, ચૌદ ભૂત ગ્રામ, પંદર પરમાધામીનો જે ભિક્ષુ સદા વિવેક રાખે છે, તે સંસારમાં ભ્રમણુ કરતો નથી. ૧૨

ગાહાસોલસએહિં, તહા અસંજમમ્મિ ય ।

જે ભિક્ષુ જ્યઈ નિચ્ચં, સે ન અચ્છઈ મણ્ડલે ૧૩

જે ભિક્ષુ પ્રથમ સૂયગડાંગ સૂત્રના સોલ અધ્યયનમાં નિત્ય જ્યણા સેવે છે અને સત્તર જાતના અસંયમમાં પડતો નથી અને તે માટે જ્યણા રાખે છે તે સંસારમાં પરિભ્રમણુ કરતો નથી. ૧૩

ખંભમ્મિ નાયજજ્જેસુ, ઠાણેસુ અસમાહિએ ।

જે ભિક્ષુ જ્યઈ નિચ્ચં, સે ન અચ્છઈ મણ્ડલે ૧૪

અબ્રહ્મચર્યાના ૧૮ સ્થાનક, જ્ઞાતા ધર્મ કથા સૂત્રના ૧૯ અધ્યયન અને વીસ અસમાધિ સ્થાનમાં જે ભિક્ષુ સદા જ્યણા (ઉપયોગ) રાખે છે, તે સંસારમાં રખડતો નથી. ૧૪

એગવીસાએ સખલે, બાવીસાએ પરીસહે ।

જે ભિક્ષુ જ્યઈ નિચ્ચં, સે ન અચ્છઈ મણ્ડલે ૧૫

એકવીશ સખલ દોષોને ત્યાગી અને બાવીસ પરિસહ જીતવામાં જે ભિક્ષુ સદા ઉપયોગ રાખે છે તે સંસાર ચક્રમાં પડતો નથી. ૧૫

તેવીસઈ સૂયગડેસુ, રુવાહિએસુ સુરેસુ ય ।

જે ભિક્ષુ જ્યઈ નિચ્ચં, સે ન અચ્છઈ મણ્ડલે ૧૬

જે મુનિ સૂયગડાંગના તેવીશ અધ્યયનમાં અને અધિક રૂમવાળા ૨૪ પ્રકારના દેવોમાં સદા ઉપયોગ રાખે છે, તે સંસારમાં ફસાતો નથી. ૧૬

પણ્ણવીસ ભાવણાસુ, ઉદ્દેસેસુ દસામણં ।

જે ભિક્ષુ જ્યઈ નિચ્ચં, સે ન અચ્છઈ મણ્ડલે ૧૭

જે સાધુ પચીસ પ્રકારની ભાવનામાં અને દશા શ્રુત સ્કંધ, બૃહદ્ ક્ષપ અને વ્યવહાર સૂત્રના ૨૬ ઉપશામાં સદા ઉપયોગ રાખે છે એ સંસારમાં રખડતો નથી. ૧૭

અણુગારગુણેહિં ચ, પગપ્પન્નિ તહેવ ય ।

જે લિકખૂ જયઈ નિચ્ચં, સે ન અચ્છઈ મણ્ડલે ૧૮

જે લિક્ષુ અણુગારના સત્તાવીશ ગુણમાં અને ૨૮ આચાર-પ્રકરપમાં સાવધાન રહે છે એ સંસારમાં રજળતો નથી. ૧૮

પાવસુયપ્પસંગેસુ, મોહકુણ્ણેસુ ચેવ ય ।

જે લિકખૂ જયઈ નિચ્ચં, સે ન અચ્છઈ મણ્ડલે ૧૯

જે લિક્ષુ ૨૯ પ્રકારના પાપ શ્રુત પ્રસંગોમાં અને મોહનીયના ૧૧ સ્થાનમાં જગૃત રહે છે, તે સંસારમાં ભમતો નથી. ૧૯

સિદ્ધાધગુણ્ણેગેસુ, તેત્તીસાસાયણાસુ ય ।

જે લિકખૂ જયઈ નિચ્ચં, સે ન અચ્છઈ મણ્ડલે ૨૦

જે સાધુ સિદ્ધીના એકત્રીસ ગુણોમાં, બત્રીશ યોગ સંગ્રહમાં અને તેત્રીસ પ્રકારની આશાતનામાં સદા યત્ના રાખે છે, તે સંસાર-
માં ભમતો નથી. ૨૦

ઈઈ એએસુ ઠાણ્ણેસુ, જે લિકખૂ જયઈ સયા ।

પિપ્પં સે સવ્વસંસારા, વિપ્પમુચ્ચઈ પંડિત્તે ૨૧

॥ ત્તિ યેમ્મિ ॥

આ પૂર્વોક્ત સ્થાનોમાં જે પંડિત લિક્ષુ સદા જયવંત-યત્નાવંત છે તે શીઘ્ર સંસારના સમસ્ત બંધનોને કાપીને મુક્ત થાય છે. ૨૧

એમ હું કહું છું.

। ઇતિ એકત્રીસમું અધ્યયન ।

૧ પ્રમાયકાણું બત્રીસઠમું અબજયાણું ।

પ્રમાદ સ્થાનક નામનું બત્રીસઠમું અધ્યયન

અચ્ચંતકાલસ્સ સમૂલગસ્સ, સવ્વસ્સ દુકખસ્સ ઉજ્જે પમાકખો,
તં ભાસઓ મે પહિપુણ્ણચિત્તા, સુણ્ણેહ એગંતહિયં હિયત્થં ૧

હે ભવ્યો ! મિથ્યાત્વ મોહનીયાદિ રૂપ મૂલની સાથે રહેલા
દુઃખ અનાદિ કાલથી જીવને દુઃખી કરે છે. આ બધાં દુઃખોથી સર્વથા
મુક્ત થવા એકાંત હિતકારક કલ્યાણકારી ઉપાય બતાવું છું તે એકાંત
મનથી સાંભળો.

નાણુસ્સ સવ્વસ્સ પગાસણાએ, અન્નાણુમોહસ્સ વિવબ્બણાએ,
રાગસ્સ દોસસ્સ ય સંખએણું, એગંતસોકખં સમુવેઠ મોકખં ૨

રાગદ્રોષનો સર્વથા ક્ષય, અજ્ઞાન અને મોહના સંપૂર્ણ ત્યાગથી
પૂર્ણ જ્ઞાનનો પ્રકાશ થાય છે. આનાથી જીવ એકાંત સુખરૂપ મોક્ષને
પ્રાપ્ત કરે છે. ૨

તસ્સેસ મગ્ગો ગુરુ-વિદ્ધસેવા, વિવબ્બણા ખાલજણુસ્સ દૂરા ।
સબ્બાયએગંતનિસેવણા ય, સુત્તડત્થસંચિન્તણુયા ધિઠયિ ૩

ખાલ જીવોના સંગનો ત્યાગ કરીને દૂર રહેવું, વૃદ્ધ તથા
ગુરુજનની સેવા કરવી. એકાંતમાં ધીરજથી સ્વાધ્યાય કરવો. સૂત્ર અને
અર્થનું ચિંતન કરવું એજ મોક્ષ માર્ગ છે. ૩

આહારમિચ્છે મિયમેસણ્ણિજ્જં, સહાયમિચ્છે નિઉણ્ણત્થબુદ્ધિ ।
નિકેયમિચ્છેજ્જ વિવેગજ્જેગં, સમાહિકામે સમણે તવસ્સી ૪

સમાધિના ઇચ્છુક તપસ્વી શ્રમણે પરિમિત શુદ્ધ આહાર લેવો
જોઇએ અને નિપુણાર્થ બુદ્ધિવાળો સહાયક લેવો જોઇએ અને એકાંત
સ્થાનને પસંદ કરીને રહેવું જોઇએ. ૪

નવા લલિભજન નિગીણ સહાયં, ગુણાહિયં વા ગુણ્યો સમંવા,
એગા વિ પાવાઇં વિવળજયન્તો, વિહરેજ્જ કામેસુ અસજ્જમાણો પ

જે પોતાનાથી વિશેષ ગુણી અથવા સમાન નિપુણ કુશલ સહાયક ન મળે તો અથા પાપોને ત્યાગીને કામલોગાદિમાં અનાસકત થઈને એકલો જ વિચરે. ૫

જહા ય અંડપ્પલવા બંલાગા, અંડં બંલાગપ્પલવં જહા ય ।
એમેવં મોહાયયણું ખુ તણહા, મોહં ચ તણહાયયણું વયંતિ ૬

જેવી રીતે ઈંડાની ઉત્પત્તિ પક્ષીથી તે પક્ષીની ઉત્પત્તિ ઈંડાથી છે તેમ મોહથી તૃણ્યા અને તૃણ્યાથી મોહ ઉત્પન્ન થાય છે. ૬

રાગો ય દ્વેસો વિ ચ કમ્મખીયં, કમ્મં ચ મોહપ્પલવં વયંતિ ।
કમ્મં ચ જઠ્ઠમરણસ્સ મૂલં, દુકખં ચ જઠ્ઠં, મરણં વયંતિ ૭

રાગ અને દ્વેષ એ એ કર્મ ખીજ છે. કર્મ મોહથી ઉત્પન્ન થાય છે. કર્મજ જન્મ-મરણનું મૂલ છે અને જન્મ-મરણ દુઃખ છે. ૭

દુકખં હયં જસ્સ નહોઈ મોહો, મોહો હયો જસ્સ નહોઈ તણહા
તણહા હયા જસ્સ નહોઈ લોહો, લોહો હયો જસ્સ નકિંચણાઇં ૮

જેને મોહ નથી તેને દુઃખ નથી. જેને તૃણ્યા નથી તેને મોહ નથી. જેને લોભ નથી, તેને તૃણ્યા નથી. જે અકિંચન છે તેને લોભ નથી. ૮

રાગં ચ દ્વેસં ચ તહેવ મોહં, ઉદ્ધત્તુકામેણુ સમૂલજ્જલં ।
જેજે ઉવાયા પડિવનિજયવ્વા, તે કિત્તકિસ્સામિ અહાણુ પુવ્વિ ૯

રાગ દ્વેષ અને મોહની જળને જડમૂળથી ઉખાડીને ફેંકવાની ઈચ્છાવાળાએ કયા ઉપાય કરવા જોઈએ તે હું અતુકમથી કહું છું. ૯

રસા પગામં ન નિસેવિયવ્વા, પાયં રસા દિત્તિકરા નરાણું ।
દિત્તં ચ કામા સમલિદ્ધવંતિ, દુમં જહા સાઉક્કલં વ પકંખી ૧૦

રસોતું વિશેષ સેવન ન કરવું કારણ કે રસ માણસમાં ઉત્તેજના પેદા કરે છે. જેમ મીઠા ફળવાળા ઝાડને પક્ષી દુઃખી કરે છે, એમ રસોના સેવનથી ઉત્પન્ન થયેલા ઉત્તેજના અને કામ સાધુ પુરૂષને પરાશ્રિત કરે છે. ૧૦

જહા દ્વચ્ચી પઉરિધણુ વણુ, સમારુઓ નોવસમં ઉવેઈ ।
એવિન્દિયચ્ચી વિ પગામ ભોઈણુ, ન ળંભયારિસ્સ
હિયાય કર્સઈ ૧૧

જેમ ઘણાં લાકડાંવાળા વનમાં લાગેલી આગ વાયુ-પવનથી શાંત થતી નથી તેમ સરસ આહાર કરનાર બ્રહ્મચારીની ઇન્દ્રિયરૂપી અગ્નિ શાંત થતી નથી. ૧૧

વિવિત્તસેજ્જસણુજંતિયાણુ, ઓમાસણુણુ દમિઇંદિયાણુ ।
ન રાગસત્તુ ધરિસેઈ ચિત્તં, પરાઈઓ વાહિરિવોસહૈહિં ૧૨

જેને ઉત્તમ ઔષધિથી વ્યાધિ દૂર થાય છે અને ફરી ઉત્પન્ન થતો નથી તેમ એકાંત સેવી, અસ્પાહારી અને ઇન્દ્રિયોતું દમન કરનારના ચિત્તને રાગરૂપી શત્રુ છૂટી શકતો નથી. ૧૨

જહા ધિરાલાવસહસ્સ મૂલે, ન મૂસગાણુ વસહી પસથા ।
એમેવ ઈત્થીનિલયસ્સ મજ્જે, ન ળંભયારિસ્સ ખમે
નિવાસો ૧૩

જેમ બિલાડીના સ્થાનની પાસે ઉંદરને રહેવું સલામત નથી એમ સ્ત્રીઓના સ્થાનની પાસે બ્રહ્મચારીને રહેવું સાલામત નથી ૧૩
ન રુવ-લાવણુ-વિલાસ-હાસં, ન જંપિયં ઇંગિય પેહિયં વા ।
ઈત્થીણુ ચિત્તંસિ નિવેસઈત્તા, દ્દુવવસ્સે સમણુ તવસ્સી ૧૪

તપસ્વી શ્રમણ સ્ત્રીઓના રૂપ લાવણ્ય, વિલાસ, હાસ્ય, પ્રિય ભાષણ, સંકેત અને કટાક્ષપૂર્વક અવલોકનને પોતાના મનમાં જગ્યા ન આપે-એવા વિચાર ન કરે. ૧૪

અદ્વંસણું ચેવ અપત્થણું ચ, અચિંતણું ચેવ અકિંતણું ચ ।
ધર્મીજણુસ્સારિયઝાણુભુગ્ગાં, હિયં સયા અંભવએ રયાણું ૧૫

બ્રહ્મચર્ય વ્રતમાં રતપુરૂષને અને આર્ય ધ્યાનના યોગ્ય સાધુને સ્ત્રીઓનું દર્શન, એની ઈચ્છા, પ્રશંસા, એનું કીર્તન અને ચિંતન કરવું હિતકારી નથી અથવા એનું દર્શન, પ્રશંસા, કીર્તન અને ચિંતન ન કરવું હિતકારી છે. ૧૫

કામં તુ દેવી હિં વિભૂસિયાહિં, ન ચાઈયા ખોભઈઉં તિગુત્તા ।
તહા વિએગંતહિયં તિ નચ્ચા, વિવિત્તવાસો મુણીણું પસત્થો ૧૬

મન, વચન અને કાયાથી ગુપ્ત રહેનાર પરમ સંયમી મુનિને સુંદર વેષાભૂષાયુક્ત દેવાંગનાઓ પણ ચળાવી શકતી નથી. એવા પુરૂષને પણ એકાંત વાસ જ પરમ હિતકારી છે. ૧૬

મોક્ષાભિકં ખિસ્સ ઉ માણુવસ્સ, સંસારભીરુસ્સ ઠિયસ્સ ધમ્મે,
નેયારિસં દુત્તરમત્થિ લોએ, જહુત્થિએ યાલમણોહરાએ ૧૭

મોક્ષાભિલાષી, સંસાર ભિરુ, સંસારમાં સ્થિર રહેનાર પુરૂષને સંસારમાં ખીણું કોઈ દુસ્તર નથી, જેમ બાલશ્ચવેના મનને હરણુ કરનાર સ્ત્રીઓનો ત્યાગ દુસ્તર-કઠણ છે. ૧૭

એએ ય સંગે સમઈક્રમિત્તા, સુદુત્તરા ચેવ ભવન્તિ સેસા ।
જહા મહાસાગરમુત્તરિત્તા, નઈ ભવે અવિ ગંગાસમાણા ૧૮

જેવી રીતે મહાસાગર તરનારને ગંગા નદીનું તરવું સુગમ છે, એવી રીતે સ્ત્રીસંગના ત્યાગી મહાત્માને ખીજે ત્યાગ સંરલ થાય છે. ૧૮

કામાણુંગિદ્ધિપ્પભવં ખુદુકખં, સવ્વસ્સ લોગસ્સ સદેવગસ્સ ।
જં કાઈયં માણુસિયં ચ કિંચિ, તસ્સંતગં ગચ્છઈવીયરાગો ૧૯

સ્વર્ગાદિ સમસ્ત લોકમાં જે કંઈ માનસિક, વાચિક અને

કાયિક દુઃખ છે, એ અર્થમાં કામભોગની અભિલાષાથી જ થાય છે. વીતરાગ પુરૂષ જ આ બધા દુઃખોનો અંત કરે છે. ૧૬.

જહાંય કિંપાગહલા મણોરમા, રસેણ વણ્ણેણુય જુજ્જમાણા ।
તે ખુદએ જીવિય પચ્ચમાણા, એએવમા કામગુણા વિવાગે ૨૦

જેવી રીતે કિંપાક વૃક્ષનું ફલ સુંદર, મીઠું અને મનને રોચક છે પરંતુ તે ફળને જમવાથી જીવિતનો નાશ થાય છે. એવી રીતે કામભોગનું પણ કડવું પરિણામ છે. ૨૦

જે ઈંદ્રિયાણું વિસયા મણ્ણના, ન તેસુ લાવં નિસિરે કયાઈ ।
નયામણ્ણનેસુ મણ્ણિ કુજ્જ, સમાહિકામે સમણે તપસ્વી ૨૧

સમાધિ કામનાવાળો શ્રમણ તપસ્વી કદાપિ ઈન્દ્રિયોના મનોરૂ વિષયોમાં રાગ અને અમનોરૂ વિષયોમાં ઈર્ષ્યા ન કરે. ૨૧

ચકાખુસ્સ રુવં ગહણું વયંતિ, તં રાગહેઉં તુ મણ્ણનમાહુ ।
તં દોસહેઉં અમણ્ણનમાહુ, સમાય જો તેસુ સ વિચરાગો ૨૨

આંખે રૂપને પકડે છે અને રૂપ આંખને મનોરૂ-સુંદર ભાગે છે તો તે રાગનો હેતુ બને છે, અને રૂપ આંખને અમનોરૂ ભાગે છે તો તે રૂપ ઈર્ષ્યાનું કારણ થાય છે માટે વીતરાગ પુરૂષ એ છે કે, જે રાગના કારણ અને ઈર્ષ્યાના કારણ બંને રૂપમાં સમભાવી છે. ૨૨

રુવસ્સ ચકાખું ગહણું વયંતિ, ચકાખુસ્સ રુવં ગહણું વયંતિ ।
રાગસ્સ હેઉં સમણ્ણનમાહુ, દોસસ્સ હેઉં અમણ્ણનમાહુ ૨૩

રૂપને ગ્રહણ કરનાર ચક્ષુ ઈન્દ્રિય છે. રૂપ ચક્ષુ ઈન્દ્રિયને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે. પ્રિયરૂપ રાગનું અને અપ્રિયરૂપ ઈર્ષ્યાનું કારણ છે. ૨૩

રુવેસુ જો ગિદ્ધિમુવેઈ તિવ્વં, અકાલિયં પાવઈ સો વિણ્ણાસં ।
રાગાઉરે સે જહ વાં પયંગે, આસોયસોસે સમુવેઈ મચ્ચુ ૨૪

જેવી રીતે દહિના રાગમાં આતુર થઈને પતંગ મરે છે, એવી રીતે રૂપમાં અત્યંત આસક્ત થઈને જીવ અકાલ મરણ પામે છે. ૨૪

જે યાવિ દોસં સમુવેઈ તિવ્યં, તંસિકખલે સે ઉ ઉવેઈ દુકખં ।
દુદંતદોસેણુ સએણુ જંતૂં, ન દિંચિ સુવં અવરજઝઈ સે રૂપ

જે જીવ અચ્ચિકરે રૂપ દેખીને હંમેશાં ઇષ્ટ્યાં કરે છે, એ તત્ક્ષણ દુઃખનો અનુભવ કરે છે. એ પોતાના દોષથી દુઃખી થાય છે એમાં રૂપનો કોઈ દોષ નથી. ૨૫

એગંતરત્તે સ્ફરંસિ સુવે, અતાલિસે સે કુણ્ઠ પચ્ચાસં ।
દુકખસ્સ સંપીલસુવેઈ ખાલે, ન લિપ્પઈ તેણુ મુણ્ણિ વિરાગો ૨૬

જે જીવ મનોહર રૂપમાં એકાંત રાગ કરે અને અચ્ચિકરે રૂપમાં દ્રેષ કરે, એ અજ્ઞાની દુઃખસમૂહને પ્રાપ્ત કરે છે, પરંતુ વીતરાગી મુનિ રાગ-દ્રેષમાં લુપ્ત નહીં થવાથી તેનાથી તે દુઃખી પણ થતો નથી. ૨૬

સુવાણુગાસાણુગએ ય જીવે, ચરાચરે હિંસઈ જીગરુવે ।
ચિત્તેહિ તે પરિચાવેઈ ખાલે, પીલેઈ અત્તકં ગુરુ કિલિદ્દે ૨૭

રૂપની આજ્ઞાને વશ પડેલ ભારે કર્મી, અજ્ઞાની જીવ, ત્રસ અને સ્થાવર જીવોની અનેક પ્રકારે હિંસા કરે છે, પરિતાપ ઉત્પન્ન કરે છે અને પીડિત કરે છે ૨૭

સુવાણુવાએ જી પરિગ્ગહ્ણેણુ, ઉપ્પાયણુ રક્ખણુસન્નિએગે ।
વએ વિએગે ય કહં સુહં સે, સંભોગકાલે ય અતિત્તલાલે ૨૮

રૂપમાં મૂર્છિત જીવ એ પદાર્થના ઉત્પન્ન, રક્ષણ અને વિયોગની ચિંતામાં લાગ્યો રહે છે. એને સુખ ક્યાં છે? તે સંભોગકાલમાં પણ અતૃપ્ત રહે છે. ૨૮

સુવે અતિત્તે ય પરિગ્ગહ્મિ, સત્તોવસત્તો ન ઉવેઈ તુદ્ધિં ।
અતુદ્ધિદોસેણુ દુહી પરસ્સ, લોભાવિલે આયયઈ અદંતં ૨૯

મનોજ રૂપના ગ્રહણમાં ગૃધ્ધ થયેલો જીવ અતૃપ્ત જ રહે છે. એની

આસક્તિ વધી જાય છે, પછી ખીજની સુંદર વસ્તુઓ લોભી થઈને (આદત) ગ્રહણ કરે છે. ૨૯

તણ્હાલિભૂયસ્સ અદત્તહારિણો, રુવે અતિત્તસ્સ પરિગ્ગહે ય ।
માયામુસં વર્ઠ્ઠં લોભદોસા, તત્થાઽપિ દુકખા ન વિમુચ્ચઈ સે ૩૦

તૃણાવશ એ ચોરી કરે છે અને જૂઠું અને કપટની વૃદ્ધિ કરતો અતૃપ્ત રહે છે અને તે દુઃખથી વિમુક્ત થતો નથી. ૩૦

મોસસ્સ પચ્છા ય પુરત્થઓ ય, પચ્છોગકાલે ય દુહી દુરંતે ।
એવં અદત્તાણિ સમાયયંતો, રુવે અતિત્તો દુહિઓ અણિસ્સો ૩૧

આ દુષ્ટ જીવ જુહું બોલતાં પહેલાં, જુહું બોલતી વખતે અને જુહું બોલ્યા પછી દુઃખી થાય છે, અદત્ત ગ્રહણ કરતી વખતે એ રૂપમાં અતૃપ્ત અને અસહાય થઈને હંમેશાં દુઃખી રહે છે. ૩૧

રુવાણુરત્તસ્સ નરસ્સ એવં, કુત્તો સુહં હોજ્જ કયાઇ કિંચિ ।
તત્થાવભોગે વિ કિલેસદુકખં, નિવ્વત્તઈ જસ્સ કચ્છેણુ દુકખં ૩૨

રૂપમાં આસક્ત મનુષ્યને જરાપણ સુખ કદાપિ થતું નથી, જે વસ્તુની પ્રાપ્તિમાં એને દુઃખ વેકવું પડ્યું એ વસ્તુના ઉપભોગમાં પણ એને દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે. ૩૨

એમેવ રુવન્નિમ ગઓ પચ્છોસં, ઉવેઈ દુક્ખોહપરંપરાઓ ।
પદુદ્ધચિત્તો ય ચિણ્ણાઈ કમ્મં, જં સે પુણ્ણો હોઈ દુહં વિવાગે ૩૩

આમ અમનોદ્ધ રૂપમાં દ્વેષ કરનાર દુઃખની પરંપરાને વધારે છે અને ચિત્તના દુષ્ટ કર્મોને પ્રાપ્ત કરે છે. એ કર્મ વિપાકો ભાગવતી વખતે દુઃખદાયક થાય છે. ૩૩

રુવે વિરત્તો મણ્ણઓ વિસોગો, એએણુ દુકખોહપરંપરેણુ ।
ન લિપ્પઈ ભવમજ્જે વિ સંતો, જલેણુ વા પોકખરિણ્ણીપલાસં ૩૪

રૂપથી વિરક્ત માણસ શોકરહિત થાય છે. જેમ જલમાં રહેલ

કમલપત્ર લેપાતું નથી તેમ સંસારમાં રહેલો સાધુ. પુરૂષ દુઃખના
ઓધ-સમૂહથી લેપાતો નથી. ૩૪

સોયસ્સ સદ્દં ગહણું વયંતિ, તં રાગહૈઉં તુ મહ્યુન્નમાહુ ।
તં દોસહૈઉં અમહ્યુન્નમાહુ, સમો ય જ્ઞે તેસુ સ વીયરાગો ૩૫

કાનનો વિષય શબ્દ છે. મનોહ શબ્દ રાગ અને અમનોહ
શબ્દ ઈર્ષ્યાનો હેતુ છે. જે એ પ્રકારના શબ્દોમાં સમભાવ રાખે છે
તે વીતરાગ છે. ૩૫

સદ્દસ્સ સોયં ગહણું વયંતિ, સોયસ્સ સદ્દં ગહણું વયંતિ ।
રાગસ્સ હૈઉં સમહ્યુન્નમાહુ, દોસસ્સ હૈઉં અમહ્યુન્નમાહુ ૩૬

શ્રોતેન્દ્રિય શબ્દનો ગ્રાહક-ગ્રહણ કરનાર છે અને શબ્દ શ્રોતાનું
ગ્રાહ્ય છે. પ્રિય શબ્દ રાગ અને અપ્રિય શબ્દ ઈર્ષ્યાનું કારણ છે. ૩૬

સદ્દેસુ જ્ઞે ગિહ્ધિસુવેઠ તિવ્વં, અકાલિયં પાવઠ સે વિણ્ણાસં ।
રાગાઉરે હરિણ્ણમિએ વ્વ મુદ્ધે, સદ્દે અતિત્તે સમુવેઠ મચ્ચું ૩૭

શબ્દાદિ વિષયોમાં જે તીવ્ર ગૃહ્ધિ-આસકિત સેવે છે તે
અકાલે વિનાશને પામે છે. તે રાગાતુર પુરૂષ હરણની માફક મુગ્ધ
થઈને શબ્દથી અતૃપ્ત રહેતો મૃત્યુને પામે છે. ૩૭

જે યાવિ દોસં સમુવેઠ તિવ્વં, તં સિક્ખણ્ણે સે ઉ ઉવેઠ દુકખં ।
દુદ્ધંત્તદોસેણુ સએણુ જંતુ, ન કિંચિ સદ્દં અવરજ્જઠ્ઠ સે ૩૮

જે અપ્રિય શબ્દ સાંભળીને તીવ્ર ઈર્ષ્યા કરે છે એ પોતાના જ
કરેલા ભયંકર દોષથી એ જ સમયે દુઃખ પામે છે, પરંતુ શબ્દ
ક્રોધને દુઃખી કરતો નથી. ૩૮

એગંતરત્તે સ્સરંસિ સદ્દે, અતાલિસે સે કુણ્ણં પચ્ચોસં ।
દુકખસ્સ સંપીલમુવેઠ ખાલે, ન લિપ્પઠ તેણુ મુણ્ણી વિરાગો ૩૯

જે અજ્ઞાની ખાલ જીવ મનોહર- સુંદર શબ્દમાં એકાંત અનુ-

રક્ત થાય છે અને અપ્રિય શબ્દમાં દ્વેષ કરે છે, એ દુઃખને પ્રાપ્ત કરે છે, પરંતુ વીતરાગી મનુષ્ય એનાથી લેપાતો નથી. ૩૯

સદ્વાણુગાસાણુગએ ય જીવે, યરાચરે હિંસઈ જુગરુવે ।

ચિત્તેહિં તે પરિયાવેઈ ખાલે, પિલેઈ અત્તદ્દુ ગુરુ કિલિદ્દુ ૪૦

શબ્દની આશાને વસ થયેલ ભારે કર્મી જીવ અજ્ઞાની થઈને ત્રસ અને સ્થાવર જીવોની અનેક જાતની હિંસા કરે છે અને પીડા આપે છે. ૪૦

સદ્વાણુવાએણુ પરિગ્ગહેણુ, ઉપાયજ્જે રકખણુસન્નિએગે ।

વએ વિએગે ય કહ્ સુહં સે, સંભોગકાલે ય અતિત્તલાલે ૪૧

શબ્દમાં મૂર્છિત જીવને મનોહર શબ્દવાળા પદાર્થોની પ્રાપ્તિ, રક્ષણ અને વિયોગની ચિંતા રહે છે. સંભોગ સમયમાં પણ તે અતૃપ્ત રહે છે. પછી તેને મુખ કયાંથી ? ૪૧

સદ્દે અતિત્તે ય પરિગ્ગહમ્મિ, સાત્તોવસત્તો ન ઉવેઈ તુદ્ધિં ।

અનુદ્ધિદ્દાસેણુ દુહીપરસ્સ, લોભાવિલે આયયથ અદત્તં ૪૨

પ્રિય શબ્દના ગ્રહણમાં ગૃધ્ધ જીવ અતૃપ્ત જ રહે છે. એની મૂર્છા વધતી જાય છે, એ પારકી વસ્તુઓમાં લલચાઈને ચોરી કરવા લાગી જાય છે. ૪૨

તણ્હાલિભૂયસ્સ અદત્તહારિણો, સદ્દે અતિત્તસ્સ પરિગ્ગહે ય,

માયામુસં વડ્ઠઈ લોભદોસા, તત્થાવિ દુકખા ન વિમુચ્ચઈ સે ૪૩

તૃષ્ણાથી પરાજિત થયેલ જીવ ચોરી કરે છે તથા જીક અને કપટની વૃદ્ધિ કરતો અતૃપ્તજ રહે છે પરંતુ દુઃખથી છૂટતો નથી. ૪૩

ભોસસ્સ પચ્છા ય પુરત્થએ ય, પએગકાલે ય દુહી દુરંતે ।

એવં અદત્તાણિ સમાયયંતો, સદ્દે અતિત્તો દુહિએમ્મણિસ્સો

એ જીહું ખોલનાર તે પહેલાં, પછી અને જીહું ખોલતી વખતે

દુરંત (ધણો) દુઃખી થાય છે. અદત્ત ગ્રહણ કરતી વખતે પણ શબ્દમાં તૃપ્ત નથી. હંમેશાં દુઃખી રહે છે. એનો કોઈ સહાયક નથી. ૪૪

સદાહુરત્તસ્સ નરસ્સ એવં, કત્તો સુહં હુબ્બ ક્યાઈ કિંચિ ।
તત્થોવભોગેવિ કિલેસદુકખં, નિવ્વત્તએ જસ્સ ક્કમેણુ દુકખં ૪૫

શબ્દમાં ગૃહ મનુષ્યને કોઈ પણ સુખ મળતું નથી. એ મનોહર શબ્દના ઉપભોગના સમયે દુઃખ અને કલેશ ઉત્પન્ન કરે છે. ૪૫
એમેવ સદ્દમ્મિ ગએા પએાસં, ઉવેઈ દુકખોહપરંપરાએા,
પઉદ્દચિત્તો ય ચિણ્ણેઈ કમ્મં, જં સે પુણ્ણોહોઈ દુહં વિવાગે ૪૬

આમ અપ્રિય શબ્દમાં દ્રેષ્ય કરનાર દુઃખનો ઝોલ વધારે છે. અને દુષ્ટ ચિત્તથી કર્મોનું ઉપાર્જન કરે છે. જે ભોગવતી વખતે દુઃખદ છે. ૪૬

સદે વિરત્તો મહુએા વિસોગો, એએણુ દુકખોહપરંપરેણુ ।
નલિપ્પઈ ભવમજ્જે વિ સંતો, જલેણુ વા પુકખરિણીપલાસં ૪૭

શબ્દથી વિરક્ત માણસ શોક રહિત થાય છે. જેમ જલમાં કમલપત્ર અલિપ્ત રહે છે તેમ સંસારમાં રહેતો વિરક્ત પુરુષ શ્રોતેન્દ્રિયના વિષય અને એનાથી થતાં દુઃખોથી અલિપ્ત રહે છે. ૪૭

ઘાણુસ્સ ગંધં ગહણું વયંતિ, તં રાગ હેઉં સમહુન્નમાહુ ।
તં દોસહેઉં અમહુન્નમાહુ, સમા ય જે તેસુ સ વીયરાગો ૪૮

ગંધ ઘાણનો વિષય છે. સુગંધ રાગ અને દુર્ગન્ધ દ્રેષ્યનું કારણ છે. જે પુરુષ બંને પ્રકારની ગન્ધમાં સમભાવ રાખે છે તે વીતરાગ છે. ૪૮

ગંધસ્સ ઘાણું ગહણું વયંતિ, ઘાણુસ્સગંધં ગહણું વયંતિ ।
રાગસ્સ હેઉં સમહુન્નમાહુ, દોસસ્સ હેઉં અમહુન્નમાહુ ૪૯

નાસિકા ગંધને પકડે છે અને ગંધ નાસિકાને ગ્રાહ્ય છે. સુગંધ રાગનું કારણ છે અને દુર્ગન્ધ દ્રેષ્યનું કારણ છે. ૪૯

ગંધેસુ જ્ઞે ગિદ્ધિસુવેઠ તિવ્વં, અકાલિયં પાવઠ સે વિણાસં ।
રાગાઉરે ઓસહુ ગંધગિદ્ધે, સપ્પેખિલાઓ વિવ નિક્ખમંતો ૫૦

જેમ ઔષધિની સુગંધમાં મૂર્છિત સાપ દરની બહાર નીકળતાંજ
મરાય છે એમ ગંધમાં અત્યંત આસક્ત જીવો અકાલ મૃત્યુ પામે છે. ૫૦

જે યાવિ દોસં સમુવેઠ તિવ્વં, તંસિ ક્ખણે સે ઉ ઉવેઠ દુઃખં ।
દુદ્દંતદોસેણુ સએણુ જંતુ, ન કિંચિ ગંધો અવરજઝઠં સે ૫૧

જે દુર્ગંધમાં તિવ્ર દોષ કરે છે, એ તે જ ક્ષણે દુઃખ અનુભવે
છે. એ પોતાનાજ દોષથી દુઃખી થાય છે. આમાં ગંધનો કોઈ દોષ
નથી. ૫૧

એગંતરત્તે રુઠ્ઠરંસિ ગંધે, અતાલિસે સે કુણ્ઠ પઓસં ।
દુઃખસ્સ સંપિલસુવેઠ બાલે, ન લિપ્પઠંતેણુ મુણ્ણી વિરાગો ૫૨

જે અજ્ઞાની સુગંધમાં સર્વથા આસક્ત થાય છે અને દુર્ગંધમાં
ધૂણા કરે છે એ દુઃખી થાય છે. પરંતુ વીતરાગી મુનિ લેપાતોનથી. ૫૨
ગંધાણુગાસાણુગએ ય જીવે, ચરાચરે હિંસઠ જીગરૂવે ।
ચિત્તેહિં તે પરિતાવેઠ બાલે, પિલેઠ અત્તદં ગુરુ કિલિદઠે ૫૩

સુગંધમાં વશીભૂત થઈને બાલ અજ્ઞાની જીવ અનેક પ્રકારના ચરાચર
જીવોને પરિતાપ ઉપજાવે છે, ધાત કરે છે, અનેક દુઃખો દે છે. ૫૩
ગંધાણુવાએણુ પરિગ્ગહેણુ, ઉપાયણુ રક્ખણુસન્નિઓગે ।
વએ વિઓગે ય કહં સુહં સે, સંભોગકાલે ય અતિત્તલાલે ૫૪

સુગંધાસક્ત જીવ સુગંધની પ્રાપ્તિ, રક્ષણ અને વિયોગમાં ચિંતા
સેવે છે. એ સંભોગકાલમાં અતૃપ્ત રહે છે. ૫૪ પછી એને સુખ
ક્યાંથી ? ૫૪

ગંધે અતિત્તે ય પરિગ્ગહમ્મિ, સત્તોવસત્તો ન ઉવેઠ તુટ્ઠિં,
અતુટ્ઠિસેદોસેણુ દુહિ પરસ્સ, લોભાવિલે આયયઠં અદ્દત્તં ૫૫

સુગંધના ગ્રહણમાં જીવ અતૃપ્ત જ રહે છે. એની મૂર્છા વધે છે. એ બીજાઓની વસ્તુઓમાં લલચાઈને અદત્ત ગ્રહણ કરે છે. પપ તણહાભિભૂયસ્સ અદત્તહારિણો, ગંધે અતિત્તસ્સ પરિગ્ગહેય, । માયામુસં વડ્ઢઈ લોભદોસા, તથાવિ દુઃખા ન વિમુચ્ચઈ સે પદ

તૃણાથી પરાજીત જીવ ચોરી કરે છે, અને જૂઠ તથા કપટની પરંપરા વધારતો અસંતુષ્ટ રહે છે. પરંતુ કષ્ટથી મુક્ત થતો નથી. પદ માસસ્સ પચ્છા ય પુરત્થઓ ય, પચ્ચોગકાલે ય દુહી દુરંતે । એવં અદત્તાણિ સમાયયંતો, ગન્ધોઅતિત્તો દુહિઓ અણિસ્સો

જીકું બોલનાર જીકું બોલવા પહેલાં, પછી અને જીકું બોલતી વખતે દુઃખી થાય છે એજ પ્રમાણે અદત્ત ગ્રહણ કરતી વખતે તે તેજ ગંધથી અતૃપ્ત રહે છે, એ સદા દુઃખી થાય છે અને તેને કોઈ સહાયક થતું નથી. ૫૭

ગંધાચુરત્તસ્સ નરસ્સ એવં, કત્તો મુહ્ઠં હોન્નજ્ઞ કયાઈ કિંચિ તથોવભોગે વિ કિલેસદુઃખં, નિવ્વત્તએ જસ્સ કચ્ચેણુ દુઃખં પ

ગંધમાં આસક્ત થયેલા જીવને ક્યારે પણ સુખ નથી. એ સુગંધના ઉપભોગમાં કલેશ અને દુઃખ પામે છે. ૫૮

એએવ ગંધમ્મિ ગઓ પચ્ચોસં, ઉવેઈ દુઃખોહપરંપરાઓ । પઉકુચિત્તોય ય ચિણ્ણાઈ કમ્મં, જં સે પુણ્ણો હોઈ દુહં વિવાગે ૫૯

આમ દુર્ગન્ધમાં દ્વેષ કરનાર જીવ દુઃખની પરંપરા વધારે છે તે દુઃખતાથી કર્મોને ઉપાર્જે છે, જે ભોગવતી વખતે દુઃખી થાય છે ૫૯ ગંધે વિરત્તો મજ્જુઓ વિસોગો, એએણુ દુઃખોહપરંપરેણુ । ન સિપ્પઈ ભવમજ્જે વિસંતો, જલેણુ વા પુકૂઅરિણિપલાસં ૬૦

ગંધથી વિરક્ત મનુષ્ય શોક રહિત થાય છે, જેવી રીતે કમલ; પત્ર જલથી અગ્નિમ રહે છે, તેવી રીતે સંસારમાં રહેતો વિરક્ત

પુરુષ દ્વાણુતા વિષય અને એની દુઃખ પરંપરાથી અલિપ્ત રહે છે. ૬૦
જિખ્લાએ રસં ગહણું વયંતિ, તં રાગહેઉં સમચુન્નમાહુ ।
તં દાસહેઉં અમચુન્નમાહુ, સમા ય જો તેસુ સ વિચરાગો ૬૧

જીલ રસને ગ્રહણ કરે છે. પ્રિયરસ રાગનો હેતુ છે. અપ્રિય
રસ દ્વેષનો હેતુ છે, જે પ્રિય અપ્રિય રસમાં સમવર્તી છે તે
વીતરાગ છે. ૬૧

રસસ્સ જિખ્લં ગહણું વયંતિ, જિખ્લાએ રસં ગહણું વયંતિ ।
રાગસ્સ હેઉં સમચુન્નમાહુ, દાસસ્સ હેઉં અમચુન્નમાહુ ૬૨

જિહ્વા રસને ગ્રહણ કરે છે. અને રસ જિહ્વાને ગ્રાહ્ય છે. મન-
પસંદ રસ રાગતું કારણ અને મનને પ્રતિકુલ રસ દ્વેષતું કારણ
કહેવાય છે. ૬૨

રસેસુ જો ગિદ્ધિભુવેઈ તિવ્વં, અકાલિયં પાવધ સે વિણાસં ।
રાગાઉરે અહિસવિલિન્નકાએ, મરુછે જહા આમિસ ભોગગિધ્ધે ૬૩

જેમ માંસ લુપ્થ માંછલું કાંટામાં ફસાઈને મરી જાય છે એવી
રીતે રસમાં અતીવ ગૃહ જીવ અકાલે મૃત્યુનો ગ્રાસ બને છે. ૬૩

જે યાવિ દાસંસમુવેઈ તિવ્વં, તંસિ ખણુ સે ઉ ઉવેઈ દુઃખં ।
દુદ્દંતદાસેણુ સએણુ જંતૂ, ન કિંચિ રસં અવરજઝઝ સે ૬૪

રસ કોમળને દુઃખી કરતો નથી પરંતુ જીવ સ્વયં અમનોજ-
રસમાં દ્વેષ કરવાથી પોતાનાજ કરેલાં ભયંકર દ્વેષથી દુઃખી થાય છે. ૬૪

એગંતરત્તે રૂઠરે રસમ્મિ, અતાલિસે સે ક્ષણ્ઠ પચ્ચેસં ।
દુઃખસ્સ સંપિલભુવેઈ ખાલે, ન સિપ્પઈ તેણુ મુણિ વિરાગો ૬૫

મનગમતા રસમાં એકાંત રક્ત અને અમનોજ રસમાં એકાંત દ્વેષી
ખાલ-અજ્ઞાની જીવ દુઃખમાં પુરેપુરે પીડાય છે. વીતરાગી મુનિ વિષયો
અને દુઃખોથી લેપાતા નથી. ૬૫

રસાણુગાસાણુગએ ય જીવે, ચરાચરે હિંસર્ષ જીગરુવે ।
ચિત્તેહિ તે પરિતાવેર્ષ બાલે, પિલેર્ષ અત્તકું ગુરુ કિલિર્કું ૬૬

રસની લાલચમાં ડૂબેલો અજ્ઞાની જીવ, અનેક પ્રકારના ત્રસ અને સ્થાવર જીવોની ઘાત કરે છે, એને અનેક જાતની પીડા ઉપજાવે છે. ૬૬

રસાણુવાએણુ પરિગ્ગહોણુ, ઉપાયણુ રક્ષણુસન્નિઓગે ।
વએ વિયોગે ય કહ્લં સુહ્લં સે, સંભોગકાલે ય અતિત્તલાલે ૬૭

રસગ્રહ મનુષ્યને રસની પ્રાપ્તિ, રક્ષણુ, વ્યય અને નાશના દુઃખથી એ અજ્ઞાનીને સુખ ક્યાંથી મળે! સંભોગકાળમાં પણ તૃપ્તિ નહિ થવાથી એ દુઃખી થાય છે. ૬૭

રસે અતિત્તે ય પરિગ્ગહમ્ભિ, સત્તોવસત્તો ન ઉવેર્ષ તુર્ષિ ।
અતુર્ષિદ્દાસેણુ દુહી પરસ્સ, લોભાવિલે વ્યાયયર્ષ અદત્તં ૬૮

રસોમાં અતૃપ્ત અને એના સંયમમાં અસંતોષી જીવ ખીજની વસ્તુ આપ્યા વિના જ લે છે. ૬૮

તણ્હાભિભૂયસ્સ અદત્તહારિણો, રસે અતિત્તસ્સ પરિગ્ગહે ય ।
માયામુસં વડ્કર્ષ લોભદાસા, તત્થાવિ દુકખા ન વિમુચ્ચર્ષ સે

અતિ તૃણુલાથી ઘેરાયેલો જીવ ચોરી કરે છે તથા જુઠ અને કપટની પરંપરા વધારે છે, છતાંયે સંતોષ થતો નથી અને તે દુઃખથી મુકાતો નથી. ૬૯

મોસસ્સ પચ્છા ય પુરત્થઓ ય, પઓગકાલે ય દુહી દુરંતે ।
એવં અદત્તાણિ સમાર્થંતો, રસે અતિત્તો દુહિઓ અણિસ્સો

અસત્ય બોલતાં પહેલાં, અસત્ય બોલતી વખતે અને અસત્ય બોલ્યા પછી આત્મા દુઃખી થાય છે. અદત્ત લેતી વખતે પણ જીવ અતૃપ્ત રહે છે અને નિસહાય થઈને દુઃખ ભોગવે છે. ૭૦

રસાણુરત્તસ્સ નરસ્સ એવં, કત્તો સુહં હોજ્જ કંયઇ કિંચિ ।
તત્થોવભોગે વિ કિલેસદુકખં, નિવ્વત્તએ જસ્સ કએણુ દુકખં ૭૧

રસાસક્ત પુરૂષને કંઈ પણ સુખ થતું નથી, એ રસ ભોગવતી વખતે પણ દુઃખ અને કલેશને પામે છે. ૭૧

એમેવ રસમ્મિ ગએા પએાસં, ઉવેઇ દુકખોહપરંપરાએા ।
પઉકુચિત્તો ય ચિણ્ણાઈ કમ્મં, જં સે પુણ્ણો હોઇ દુહં વિવાગે ૭૨

આમ અમનોજ રસમાં દ્રેપ કરનાર જીવ દુઃખોની પરંપરા પામે છે અને કલુષિત ચિત્તથી કર્મેની ઉપાર્જન કરીને એતું દુઃખદ ફલ ભોગવે છે. ૭૨

રસે વિરત્તો મણુએા વિસોગો, એએણુ દુકખોહપરંપરેણુ ।
ન લિપ્પઇ ભવમજ્જે વિસંતો, જલેણુ વા પુકખરિણિપલાસં ૭૩

રસથી વિરક્ત મનુષ્ય સૌકરહિત થાય છે અને જેમ કમલપત્ર પાણીમાં લેખાતું નથી તેમ વીતરાગી પુરૂષ સંસારમાં રહેતાં જતાં રસોન્દ્રયના વિષય અને એના કડવા ફળથી વિરક્ત રહે છે. ૭૩

કાયસ્સ ફાસં ગહણું વયંતિ, તં રાગહેઉં સમણુન્નમાહુ ।
તં દાસહેઉં અમણુન્નમાહુ, સમેા ય જ્ઞે તેસુ સ વીયરાગો ૭૪

શરીર સ્પર્શને ગ્રહણ કરે છે. સુખદ સ્પર્શ રાગતું અને દુઃખદ સ્પર્શ દ્રેપતું કારણ છે. જે અન્ને સ્પર્શમાં સમભાવ રાખે છે તે વીતરાગ છે. ૭૪

ફાસસ્સ કાયં ગહણું વયંતિ, કાયસ્સ ફાસં ગહણું વયંતિ ।
રાગસ્સ હેઉં સમણુન્નમાહુ, દાસસ્સ હેઉં અમણુન્નમાહુ ૭૫

શરીર સ્પર્શને ગ્રહણ કરે છે અને સ્પર્શ શરીરને ગ્રહણ કરે છે. સુખદ સ્પર્શ રાગતું અને દુઃખદ સ્પર્શ દ્રેપતું કારણ છે. ૭૫

ફાસેસુ જ્ઞે ગિદ્ધિમુવેઇ તિવ્વં, અકાલિયં પાવઇ સે વિણ્ણાસં ।
રાગાઉરે સીયજ્જલાવસન્ને, ગાહુગ્ગાહીએ મહિસે વ રણ્ણે ૭૬

જે જીવ સુખદ સ્પર્શમાં તીવ્ર ગૃહ્ણિપાણું ભોગવે છે તે જીવ જંગ-
લના તળાવના ઠંડા પાણીમાં કુબેજા અને મગરદ્વારા પકડાયેલા પાકાની
માફક અકાલ મરણને પામે છે. ૭૬

જે યાવિ દોસં સમુવેઠં તિવ્વં, તંસિ ખણુ સે ઉ ઉવેઠં દુકખં ।
દુદંતદોસેણુ સચ્ચેણુ જંતૂ, ન કિંચિ ક્કાસં અવરજ્જઠં સે ૭૭

સ્પર્શ ક્રોધને દુઃખી કરતો નથી પરંતુ જ્યારે જીવ પોતાને ન
ગમતા સ્પર્શનો તીવ્ર દ્વેષ કરે છે ત્યારે તે પોતાનાજ કરેલા ભયંકર
અપરાધોથી એજ સમયે દુઃખ પામે છે. ૭૭

એગંતરત્તેરુઠરંસિ ક્કાસે, અતાલિસે સે કુણુઠં પચ્ચોસં ।
દુકખસ્સ સંપીલમુવેઠં ખાલે, ન સિપ્પઠ તેણુ મુણ્ણી વિરાગે ૭૮

જે અજ્ઞાની સુખદ સ્પર્શમાં એકાંત આસક્ત થાય છે અને
દુઃખદ સ્પર્શનો દ્વેષ કરે છે એ દુઃખને પ્રાપ્ત કરે છે. વીતરાગી
પુરૂષ સુખદ-દુઃખદ સ્પર્શથી અલિપ્ત રહે છે. ૭૮

ક્કાસાણુગાસાણુગચ્ચે ય જીવે, ચરાચરે હિંસઠં ભુગરુવે ।
ચિત્તેહિ તે પરિતાવેઠં ખાલે, પીલેઠં અત્તદું ગુરુ કિલિદું ।

સ્પર્શની આશામાં પડેલો ભારે કર્મી જીવ ચરાચર જીવોની
અનેક પ્રકારની હિંસા કરે છે, એને દુઃખ દે છે. ૭૯

ક્કાસાણુવાચ્ચેણુ પરિગ્ગહેણુ, ઉપ્પાયણુ રકખણુ-સન્નિચ્ચોગે ।
વચ્ચે વિચ્ચોગે ય કહ્લં મુહ્લં સે, સંભોગકાલે ય અતિત્તલાભે ૮૦

સુખદ સ્પર્શમાં મૂર્છિત જીવ એ વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ, રક્ષણ અને
વ્યય-વિયોગની ચિંતામાં જ મુજાય છે. એ ભોગના સમયે તૃપ્ત થતો
નથી, પછી એને સુખ ક્યાંથી થાય? ૮૦

ક્કાસે અતિત્તે ય પરિગ્ગહમ્મિ, સત્તોવસત્તો ન ઉત્તેઠં તુદ્ધિં ।
અતુદ્ધિં દોસેણુ દુહી પરસ્સ, લોભાવિલે આયયઠં અદ્દત્તં ૮૧

સુખદ સ્પર્શમાં અતુરકત જીવ કદિ તૃપ્ત થતો નથી. એની મૂર્છા વધ્યા જ કરે છે. એ અત્યંત લોભી થઈને અદત ગ્રહણ કરવા માંડી પડે છે. ૮૧

તણહાલિભૂયસ્સ અદત્તહારિણો, ફાસે અતિત્તસ્સ પરિગ્ગહેય ।
માયામુસં વડ્ઢમ્ લોભદાસા, તત્થાવિ દુક્ખા ન વિમુચ્ચથ્થ સે ૮૨

એ તૃણાવશ થઈને ચોરી કરતો માયા-મૂપાને વધારે છે. પછી એ અતૃપ્ત જ રહે છે અને દુઃખથી છૂટતો નથી. ૮૨

મોસસ્સ પચ્છા ય પુરત્થઓ ય, પઓગકાલે ય દુહી દુરન્તે ।
એવં અદત્તાણિ સમાયયંતો, ફાસે અતિત્તો દુહિઓ અણિસ્સો

એવા દુષ્ટ જીવને જીકું ખોલતી વખતે, તે પહેલાં અને પછી દુઃખ થાય છે. એ ચોરી કરતો સદા અતૃપ્ત અને અસહાય થઈને દુઃખી જ રહે છે. ૮૩

ફાસાણુરત્તસ્સ નરસ્સ એવં, કત્તો સુહં હોજ્જ કયાઈકિંચિ ।
તત્થાવભોગે વિ કિલેસદુકખં, નિવ્વત્તએ જસ્સ કએણુ દુકખં

સ્પર્શમાં આસક્ત જીવોને જરાપણ સુખ થતું નથી. જે વસ્તની પ્રાપ્તિ, કલેશ અને દુઃખથી થાય છે એને ભોગવતી વખતે દુઃખ જ મળે છે. ૮૪

એમેવ ફાસમ્મિ ગઓ પઓસં, ઉવેઈ દુકખોહપરંપરાઓ ।
પહિદુચિત્તો ય ચિણ્ણાઈકમ્મં, જં સે પુણ્ણા હોઈદુહં વિવાગે ૮૫

દુઃખદ સ્પર્શમાં દ્રેષ કરનાર આમ દુઃખની પરંપરા વધારે છે, અને એ મલિન ભાવનાથી કર્મોને ઉપાર્જે છે. જે ભોગવતી વખતે દુઃખદાયક થાય છે. ૮૫

ફાસે વિરત્તો મણ્ણઓ વિસોગા, એએણુ દુક્ખોહપરંપરાઓ ।
ન લિપ્પઈભવમજ્જે વિ સંતો, જલેણુ વા પુકખરિણીપલાસં ૮૬

સ્પર્શથી વિરક્ત શ્રવ શોકરહિત થાય છે. જેવી રીતે જલમાં રહેલ કમલપત્ર અલિપ્ત રહે છે, એવી રીતે સંસારમાં રહેલો વિરક્ત પુરૂષ અલિપ્ત રહે છે. ૮૬

મણુસ્સ ભાવં ગહણું વયંતિ, તં રાગ હેઉં તુમણુન્નમાહુ ।
તં દાસહેઉં અમણુન્નમાહુ, સમો ય જ્ઞે તેસુ સ વીયરાગો ૮૭

ભાવને મન ગ્રહણ કરે છે. મનગમતો ભાવ રાગનો હેતુ છે. અણુગમતો ભાવ દ્રવનો હેતુ છે. પ્રિય અને અપ્રિય ભાવમાં જે સમ છે તે જ વીતરાગ છે. ૮૭

ભાવસ્સ મણું ગહણું વયંતિ, મણુસ્સ ભાવં ગહણું વયંતિ ।
રાગસ્સ હેઉં સમણુન્નમાહુ, દાસસ્સ હેઉં અમણુન્નમાહુ ૭૮

મન ભાવને ગ્રહણ કરે છે, ભાવ મનને ગ્રહણ કરે છે. પ્રિય-મનોહરભાવ રાગ અને અપ્રિયભાવ દ્વેષનું કારણ છે. ૮૮

મણુણુ જ્ઞે ગિદ્ધિમુવેઈ તિવ્વં, અકાલિયં પાવઈ સે વિણાસં ।
રાગાઉરે કામગુણુસુ ગિદ્ધે, કરેણુમગ્ગાવહિએ વ નાગે ૮૯

જે પુરૂષ મન વડે તીવ્ર-અતિગૃહ્ણિપણું સંવે છે તે અકાલે વિનાશ પામે છે. જેમ રાગાતુર અને કામનો લોભુષી લાથો હાથેણીને જોઈને માર્ગભ્રષ્ટ થાય છે. ૮૯

જે યાવિ દાસં સમુવેઈ તિવ્વં, તાંસ ખણુ સે ઉ ઉવેઈ દુકખં ।
દુદંતદાસેણુ સએણુ જંતૂ, ન કિંચિ ભાવં અપરજ્ઞઈ સે ૯૦

જે શ્રવ અશ્ચિભાવમાં તીવ્ર દ્વેષ કરે છે, એ શ્રવ પોતાનાં કરેલ ભયંકર દોષોને લીધે તે જ ક્ષણે દુઃખ પામે છે. ભાવનું નિમિત્ત ક્રોધને દુઃખી કરતું નથી. ૯૦

એગંત રત્તે રુઈરિંસિ ભાવે, અતાલિસે સે કુણુઈ પએસં ।
દુક્ખસ્સ સંપીલમુવેઈ આસે, ન સિપ્પઈ તેણુ મુણુી વિરાગો ૯૧

જે અજ્ઞાની પ્રિયભાવમાં (૩ચિકર) એકાંત રાગ અને અચિકર ભાવમાં દ્વેષ કરે છે, તે દુઃખને ઉકાવે છે પરંતુ ત્રીતરાગ પુરુષ પ્રિય-અપ્રિય ભાવથી લેપાતો નથી. ૯૧

**ભાવાણુગાસાણુગએ ય જીવે, ચરાચરે હિંસર્થ જીગરુવે ।
ચિત્તેહિ તે પરિતાવેર્થ ખાલે, પીલેર્થ અત્તર્થ ગુરૂ કિલિર્થે ૯૨**

મનોહર ભાવોને આધીન થયેલ ભારેકર્મી જીવ ચરાચર જીવોની અનેક પ્રકારે હિંસા કરે છે, એને દુઃખ અને કલેશ ઉત્પન્ન કરે છે. ૯૨

**ભાવાણુવાએણુ પરિગ્ગાહેણુ, ઉપ્પાયણુ રકખણુ-સન્નિઓગે ।
વએ વિઓગે ય કહ્ સુહ્ સે, સંભોગકાલે ય અતિતલાલે**

મનોહ ભાવવાળી વસ્તુઓમાં આસક્ત જીવ એની પ્રાપ્તિ, રક્ષણ, વ્યય અને વિનાશની ચિંતામાં રહે છે, એ સમયે જે લાભ મળે છે. તેમાં અતૃપ્ત રહે છે, પત્ની એને સુખ ક્યાંથી મળે? ૯૩

**ભાવે અતિત્તે ય પરિગ્ગહમ્મિ, સત્તોવસત્તો ન ઉવેર્થ તુટ્ઠિં ।
અતુટ્ઠિદાસેણુ દુહી પરસ્સ, લોભાવિલે આયયર્થ અદ્દત્તં ૯૪**

જે પ્રાપ્ત પરિગ્રહમાં અતૃપ્ત છે, તેને તૃપ્તિ નથી થતી. અતૃપ્તિ દોષથી તે અતિ લોભી થઈને અદ્દત્ત ગ્રહણ કરે છે. ૯૪

**તણ્ણાભિભૂયસ્સ અદ્દત્તહારિણો, ભાવે અતિત્તસ્સ પરિગ્ગાહે ય,
માયામુસં વડ્ઢ્ઠ લોભદોસા, તત્થાવિ દુકખો ન વિમુચ્ચર્થ સે**

તૃણાથી અભિભૂત (પરાજીત) થયેલો જીવ અદ્દત્ત ગ્રહણ કરે છે. માયા મૃધાનું સેવન કરે છે. આટલું જતાં તે અતૃપ્ત રહે છે અને તે દુઃખથી મુક્ત થતો નથી. ૯૫

**ભોસસ્સ પચ્ચાય પુરત્થએ ય, પઓગકાલે ય દુહી દુરંતે ।
એવં અદ્દત્તાણિ સમાયયંતો, ભાવે અતિત્તો દુહિઓ અણિસ્સો**

એ દુષ્ટ જીવ જુદું જોવતાં પહેલાં, પ્રયોગ સમયે અને પછી દુઃખી થાય છે. તે અદ્વત ગ્રહણ કરતી વખતે સદા અતૃપ્ત અને અસહાય થઈને દુઃખી રહે છે. ૯૬

**ભાવાચ્ચરત્તસ્સ નરસ્સ એવં, કત્તો મુહું હોજ્જ કયાઇ કિંચિ ?
તત્થોવભોગે વિ કિલેસદુકખં, નિવ્વત્તએ જસ્સ કએ ન દુકખં**

મનોહર ભાવોમાં ગૃહ માણસને સુખ ક્યાંયી અને ક્યારે પણ ન હોય, જેની પ્રાપ્તિમાં દુઃખ અને ક્ષેષ છે. તેના ભોગમાં માણસ દુઃખ પામે છે. ૯૭

**એમેય ભાવન્નિ ગએ પએસં, ઉવેઈ દુકખોહપરંપરાએ ।
પઉટ્ટચિત્તોય ચિણ્ણઈ કમ્મં, જં સેપુણો હોઈ દુહં વિવાગે ૯૮**

અમનોહ ભાવમાં દ્વેષ કરનાર આમ દુઃખનો ઓધ વધારે છે. અને કલુપિત હૃદયથી કર્મોને ઉપાર્જન કરે છે, જેને ભોગવતી વખતે દુઃખ થાય છે. ૯૮

**ભાવે વિરત્તો મજ્જએ વિસોગા, એએણુ દુકખોહપરંપરેણુ ।
ન સિખ્ખઈ ભવમજ્જે વિ સંતો, જલેણુ વા પુકખરિણ્ણીપલાસં**

ભાવોથી વિરક્ત જીવ શોક વિરક્ત થાય છે. જેમ જલથી કમળપત્ર અલિપ્ત રહે છે. તેમ દુઃખોના ઓધની પરંપરા એને સંસારમાં રહેવા જતાં લેપતી નથી. ૯૯

**એવિંદ્ધિયત્થાય મણ્ણસ્સ અત્થા, દુકખસ્સ હેઉં મજ્જયસ્સ રાગિણ્ણા,
તે ચેવ થોવં પિ કયાઈ દુકખં, ન વીયરાગસ્સ કરેન્તિ કિંચી ૧૦૦**

આમ ઈન્દ્રિય અને મનના વિષયો રાગી મનુષ્યને દુઃખના હેતુ છે. આ જ વિષયો વીતરાગ પુરૂષને થોડું પણ દુઃખ આપતા નથી. ૧૦૦ ન કામભોગા સમયં ઉવેંતિ, ન યાવિ ભોગા વિગઇં ઉવેંતિ જે તપ્પએસી ય પરિગાહી ય, સો તેસુ મોહા વિગઇં ઉવેઈ ૧૦૧

કામભોગ કોષને સંતુષ્ટ કરતાં નથી. કામભોગ કોષને વિકૃતિ પેદા કરતા નથી, પરંતુ જે વિષયોમાં રાગ દ્વેષ કરે છે તે જ રાગ-દ્વેષથી વિકૃત થઈ જાય છે. ૧૦૧

કોહું ચ માણું ચ તહેવ માયં, લોભંદુગુંચંચં અરઈં રઈં ચ ।
હાસંભયં સોગપુન્નિત્થિવેચં, નપુંસવેચં વિવિહે ચ ભાવે ૧૦૨

કામગુણોમાં આસક્ત જીવ આમ કોષ, માન, માયા, લોભ, ધૃણા, રાગ, દ્વેષ, હાસ્ય, ભય, શોક, પુરૂષવેદ, સ્ત્રીવેદ, નપુંસકવેદ તથા અનેક પ્રકારના ભાવ અને— ૧૦૨

આવજ્જઈ એવમણેગરુવે, એવંવિહે કામગુણેચ્છુ સત્તો ।
અન્ને ચ એયપ્પભાવે વિસેસે, કારુણ્ણદીણે હિરિમે વધસ્સે ૧૦૩

અનેક પ્રકારના રૂપોને પ્રાપ્ત કરે છે અને પરિણામે નરકાદિ દુઃખો ભોગવે છે અને વિષયાસક્તિથી અત્યંત દીન, લજ્જિત, કરુણા-જનક સ્થિતિવાળો થઈને ધૃણાને પાત્ર અને છે. ૧૦૩

કરપં ન ઈચ્છિજ્જ સહાયલિચ્છુ, પચ્છાણ્ણતાવેણ તવપ્પભાવં ।
એવં વિચારે અભિયપ્પચારે, આવજ્જઈ ઈન્દ્રિયચોરવસ્સે ૧૦૪

દીક્ષિત પોતાની સેવાને માટે યોગ્ય સહાયકની ઈચ્છા ન સેવે, દીક્ષા લીધા પછી પસ્તાય નહિ અને તપના પ્રભાવની ઈચ્છા ન સેવે. જે દીક્ષિત આનાથી ઉદ્દુઃ આચરે છે તે ઈન્દ્રિયોરૂપી ચોરોને વશ થઈને અનેક જાતના વિકારોને પ્રાપ્ત કરે છે. ૧૦૪

તઓ સે જયંતિ પઓયણાઇં, નિમજ્જિઉં મોહમહણ્ણવમ્મિ
સુહેસિણો દુકખવિણ્ણાયણ્ણા, તપ્પચ્ચયં ઉજ્જમએ ચ રાગી

પછી એને વિષયાદિ સેવન કરવાની લાલસા ઉત્પન્ન થાય છે. અને તે મોહાર્ણવમાં ડુબે છે. વળી તે સૂખની ઈચ્છા અને દુઃખથી વચ્ચિત થવા માટે વિષયોની પ્રાપ્તિમાં જ ઉદ્વેગ કરે છે. ૧૦૫

વિરજ્જમાણુસ્સ ય ઇન્દિયતથા, સદ્દાઠિયા તાવઠિયપ્પગારા ।
ન તસ્સ સવ્વે વિ મણુન્નયં વા, નિવ્વત્તયંતી અમણુન્નયં વા

વિરક્ત-વીતરાગી પુરુષને શબ્દાદિ ઇન્દ્રિયોના પ્રિય-અપ્રિય વિષયો રાગ દ્વેષ ઉત્પન્ન કરતા નથી. ૧૦૬

એવં સ સંકપ્પવિકપ્પણાસું, સંજયઠં સમયમુવહ્ફિયસ્સ ।
અત્થે ય સંકપ્પયએ તએ સે, પહીયએ કામગુણેસુ તણ્હા

રાગ, દ્વેષ અને મોહના પરિણામો દોષરૂપ છે. આવી રીતની ભાવનામાં સાવધાન સંયતીને માધ્યસ્થ સંયમ પ્રાપ્ત થાય છે. આ પુરુષ વિષયોમાં શુભ સંકલ્પો કરીને તૃષ્ણાનો નાશ કરે છે. ૧૦૭
સ વીયરાગો કયસવ્વકિચ્ચે, ખવેઠં નાણાવરણં ખણ્ણેણં ।
તહ્ણે જં ઠંસણુમાવરેઠં, જં અંતરાયં પકરેઠં કમ્મં ૧૦૮

તે વીતરાગ પુરુષ પછી જાનાવરણ કર્મ તેમજ દર્શનાવરણ કર્મ અને અન્તરાય કર્મ ખપાવે છે અને કૃતકૃત્ય થાય છે. ૧૦૮

સવ્વં તએ જાણુઠં પાસઠં ય, અમોહણે હોઠં નિરંતરાએ ।
અણાસવે ઝાણુસમાહિજ્જુત્તે, આઉકખએ મોકખમુવેઠં સુધ્ધે

તે વીતરાગ પુરુષ સર્વ જ્ઞાની થાય છે, સર્વ દર્શી થાય છે, અંતરાય અને મોહ રહિત થાય છે, આત્રવ રહિત થાય છે અને (શુક્લ) ક્ષ્યાન અને સુસમાધિ સહિત રહે છે અને આયુષ્ય ક્ષય થયે પરમ શુદ્ધ થઈને મોક્ષને પામે છે. ૧૦૯

સો ત્પ્પસ સવ્વસ્સ દુહસ્સ મુક્કો, જં ળાહ્ઠં સયયં જંતુમેયં
દીહાંમયં વિપ્પમુક્કો પસત્થા, તે! હોઠં અચ્ચંતસુહી કયત્થા

વળી, એ મુક્તાત્માને સમસ્ત રોગો અને દુઃખો જે સંસારી જીવોને સદા પીડિત કરે છે, તે સર્વ રોગો અને દુઃખોથી મુક્ત થઈને કૃતકૃત્ય થઈ જાય છે અને પ્રશંસનીય થઈને સદાને માટે પરમ સુખી થઈ જાય છે. ૧૧૦

અણ્ણાઠકાલપ્પભવસ્સ એસો, સવ્વસ્સ દુકપ્પસ્સ પમોક્કપ્પમગ્ગો
 વિયાહિએ જ સમુવિચ્ચ સત્તા, કમેણુ અચ્ચન્તસુહી ભવન્તિ
 ॥ ૧૧૧ ॥ ત્તિ યેમિ ॥

અનાદિ કાળથી આ જીવની સાથે લાગેલાં-સ્પર્શેલાં સમસ્ત
 દુઃખોથી મુક્ત થઈને ભગવાને આ માર્ગ અતાવ્યો છે, જેને સમ્ય
 પ્રકારે અંગીકાર કરીને જીવ અત્યંત સુખી થઈ જાય છે. ૧૧૧

એમ હું કહું છું.

। ઇતિ ધર્મીસમુ અધ્યયન ।

કર્મમધ્યયડી તેત્રીસઘમં અજઝયાણું ।

કર્મ પ્રકૃતિ નામનું તેત્રીસઘું અધ્યયન

અદુ ક્રમાઇં વોચ્છામિ, આણુપુલ્લિં જહાક્રમં ।

જેહિં બધ્ધે અયં જીવો, સંસારે પરિવદ્ધ ૧

આ જીવ જે આઠ કર્મોથી બંધાઈને સંસારમાં પરિવર્તિત થાય એ આઠ કર્મોને હું ક્રમાનુસાર કહું છું. ૧

નાણુસાવરણિજ્જં, દંસણાવરણું તહા ।

વેયણિજ્જં તહા મોહં, આઉક્રમં તહેવ ય ૨

નામં કર્મં ચ ગોયં ચ, અંતરાયં તહેવ ય ।

એવમેયાઇં કર્માઇં, અદુવ ઉ સમાસચો ૩

જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય, મોહનીય, આયુષ્ય, નામ, જીવ અને અંતરાય કર્મ—આમ ટુંકામાં આઠ કર્મ છે. ૨-૩

નાણાવરણું પંચવિહં, સુયં આભિણિઓહિયં ।

એહિનાણું ચ તધ્ધિયં, મણુનાણું ચ કેવલં ૪

જ્ઞાનાવરણીય કર્મ પાંચ પ્રકારે છે, શ્રુત જ્ઞાનાવરણીય અભિ-
નેયોધિક, મતિ જ્ઞાનાવરણીય, અવધિ જ્ઞાનાવરણીય, મનઃપર્યાવ જ્ઞાના-
વરણીય અને કેવળ જ્ઞાનાવરણીય. ૪

નિદ્દા તહેવ પયલા, નિદ્દાનિદ્દા ય પયલપયલા ય ।

તર્તો ય થીણુગિન્દ્રીઉ, પંચમા હોઇ નાયવ્વા ૫

નિદ્રા તેમજ પ્રચક્ષા, નિદ્રાનિદ્રા, પ્રચક્ષા પ્રચક્ષા અને થિણુદ્ધિ
નેદ્રા આ પાંચ જાણવા યોગ્ય છે. ૫

ચકામુમચકામુઓહિસ્સ, દંસણે કેવલે ય આવરણે ।

એવં તુ નવવિગરપં, નાયવ્વં દંસણાવરણું ૬

ચક્ષુ દર્શનાવરણ, અચક્ષુ દર્શનાવરણ, અવધિ દર્શનાવરણ અને કેવલ દર્શનાવરણ આમ દર્શનાવરણીય કર્મના નવ ભેદ છે. ૬

વેયણ્ણિયં પિ ય દુવિહં, સાયમસાયં ચ આહિયં ।
સાયસ્સ ઉ ખહુ ભેયા, એમેવ અસાયસ્સ વિ ૭

વેદનીય કર્મના એ ભેદ છે. શાતા વેદનીય અને અશાતા વેદનીય—આ એના ભેદ ખંહુ છે. ૭

મોહણ્ણિજ્જં પિ દુવિહં, દંસણે ચરણે તહા ।
દંસણે તિવિહં પુત્તં, ચરણે દુવિહં ભવે ૮

મોહનીય કર્મ એ જાતના છે. દર્શન મોહનીય અને ચારિત્ર મોહનીય. વળી દર્શન મોહનીયના ત્રણ અને ચારિત્ર મોહનીયના એ ભેદ છે. ૮

સમ્મત્તં ચેવ મિચ્છત્તં, સમ્મામિચ્છત્તમેવ ય ।
એયાએા તિન્નિ પયહિએા, મોહણ્ણિજ્જસ્સ દંસણે ૯

સમક્રિત મોહનીય, મિથ્યાત્વ મોહનીય અને મિત્ર મોહનીય એ દર્શન મોહનીય કર્મની ત્રણ પ્રકૃતિ છે. ૯

ચરિત્તમોહણ્ણં કર્મં, દુવિહં તુ વિયાહિયં ।
કસાયમોહણ્ણિજ્જં ચ, નોકસાયં તહેવ ય ૧૦

ચારિત્ર મોહનીયના એ પ્રકાર છે:—કપાય મોહનીય અને નોકપાય મોહનીય ૧૦

સોલસવિહભેએણ્ણં, કર્મં તુ કસાયજ્જં ।
સત્તવિહં નવવિહં વા, કર્મં ચ નોકસાયજ્જં ૧૧

કપાય મોહનીયના સોળ અને નોકપાય મોહનીયના સાત અને નવ પ્રકાર છે. ૧૧

નરુચ્ચિતિરિક્ખાઉં, મહ્હુસ્સાઉં તહેવ ય ।
દંવાઉયં ચઉત્થં તુ, આઉકરમ્મં ચઉવ્વિહં ૧૨

નરકાયુ, તિર્યાગાયુ, મનુષ્યાયુ અને દેવાયુ-આ આયુ કર્મના ચાર પ્રકાર છે. ૧૨

નામં કમ્મં તુ દુવિહં, સુહમસુહં ચ આહિયં ।

સુહસ્સ ઉ ખહૂ ભેયા, એમેવ અસુહસ્સ વિ ૧૩

શુભ નામ અને અશુભ નામ આમ નામ કર્મના બે ભેદ છે. આ બંનેના પેટા ભેદો અનંત છે. ૧૩

ગાયં કમ્મં તુ દુવિહં, ઉચ્ચં નીયં ચ આહિયં ।

ઉચ્ચં અદુવિહં હોઈ, એવં નીયં પિ આહિયં ૧૪

ઉચ્ચ ગોત્ર અને નીચ ગોત્ર આમ ગોત્રના બે ભેદ છે. દરેકના આઠ-આઠ ભેદ છે. ૧૪

દાણુ લાભે ચ લોગે ચ, ઉપલોગે વીરિચ્ચે તહા ।

પંચવિહમંતરાયં, સમાસેણ વિયાહિયં ૧૫

અંતરાય કર્મના દુઃક્રમાં પાંચ ભેદ છે. દાનાંતરાય, લાભાંતરાય, લોગાંતરાય, ઉપલોગાંતરાય અને વીર્યાંતરાય. ૧૫

એયાએ મૂલપયડીએ, ઉત્તરાએ ચ આહિયા ।

પએસગ્ગં ખેત્તકાલે ચ, ભાવં ચ ઉત્તરં સુણુ ૧૬

આમ કર્મની મૂળ અને ઉત્તર પ્રકૃતિ કહી. હવે પ્રદેશ, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવતું સ્વરૂપ સાંભળો. ૧૬

સવ્વેસિં ચેવ કમ્માણું, પએસગ્ગમણુંતગં ।

ગંઠિયસત્તાઈયં, અંતો સિદ્ધાણુ આહિયં ૧૭

બધા કર્મોના અનંત પ્રદેશ છે, જે અભવ્ય જીવોના અનંત ગુણ અને સિધ્ધોના અનંતમા ભાગમાં છે. ૧૭

સવ્વજીવાણુ કમ્મં તુ, સંગહે હદિસાગયં ।

સવ્વેસુ વિ પએસેસુ, સવ્વં સવ્વેણુ ખદ્દગં ૧૮

બધા જીવોના કર્મ છએ દિશામાં સ્થિત છે અને બધી દિશામાં સંબ્રહિત થાય છે. જીવના બધા પ્રદેશ બધા પ્રકારના કર્મોથી બંધાયેલા છે. ૧૮

ઉદ્દહીસરિસનામાણું, તીસઈ કોડિકોડીઓ ।
ઉકોસિયા હોઈ ઠિઈ, અંતોમુહુત્તં જહનિયા ૧૯

આવરણિજજણુ દુણહં પિ, વેયણિજજે તહેવ ય ।
અંતરાએ ય કર્મમ્મિ, ઠિઈ એસા વિયાહિયા ૨૦

જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય. વેદનીય અને અન્તરાય; આ ચાર કર્મોની જઘન્ય સ્થિતિ અન્તર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીશ કોડકોડી સાગરોપમની હોય છે. ૧૯-૨૦

ઉદ્દહીસરિસનામાણું, સત્તરિ કોડિકોડીઓ ।
મોહણિજજસ ઉકોસા, અંતોમુહુત્તં જહનિયા ૨૧

મોહનીય કર્મની જઘન્ય સ્થિતિ અન્તર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સિત્તેર કોડકોડી સાગરોપમની છે. ૨૧

તેત્તીસ સાગરોપમા, ઉકોસેણુ વિયાહિયા ।
ઠિઈ ઉ આઉકમ્મસ, અંતોમુહુત્તં જહનિયા ૨૨

આયુષ્ય કર્મની જઘન્ય સ્થિતિ અન્તર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ તેત્રીશ સાગરોપમની છે. ૨૨

ઉદ્દહીસરિસનામાણું, વીસઈ કોડિકોડીઓ ।
નામગોત્તાણું ઉકોસા, અંતોમુહુત્તં જહનિયા ૨૩

નામ અને ગોત્ર કર્મની જઘન્ય સ્થિતિ આઠ મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ વીશ કોડકોડી સાગરોપમની છે. ૨૩

સિદ્ધાણુણું તભાગાય, અણુભાગા હવંતિ ઉ ।
સવ્વેસુ વિ પએસગ્ગં, સવ્વજીવેસુ ઈચ્છિયં ૨૪

સિધ્ધોના અનંતમા જ્ઞાન પ્રમાણ ક્રમેના રસ હોમે છે પરંતુ
બધા ક્રમેના પ્રદેશ બંધા જીવેથી અધિક છે. ૨૪

તમ્હા ઐએસિ કમ્માણું, અણ્ણભાગા વિયાણિયા ।
એએસિ સંવરે ચેવ, ખવણે ય જએ યુહો । ૨૫
સત્તિ એમિ ॥

આવી રીતે ક્રમેના વિપાક જાણીને એનો નિરોધ અને ક્ષય
કરવાનો જ્ઞાની પુરૂષો યત્ન કરે. ૨૫
એમ હું કહું છું.

। ઈતિ તેત્રીસમું અધ્યયન ।

॥ લેસાણમ ચોત્તીસમું અજ્ઞયાણું ।

લેશ્યા નામતું ચોત્રીસમું અધ્યયન

લેસજ્ઞયાણું પવકુખામિ, આણ્ણપુવ્વિ જહકમં ।

છણ્ણં પિ કમ્મલેસાણું, અણ્ણભાવે સુણ્ણે મે ૧

હવે હું લેશ્યાતું અધ્યયન ક્રમાનુસાર કહું છું. લેશ્યાના
પરિણામોને મારી પાસેથી સાંભળો. ૧

નામાઈં વણ્ણરસગંધકાસપરિણામલકખણું ।

ઠાણું ઠિઠં ગઈં ચાઉં, લેસાણું તુ સુણ્ણે મે ૨

હું લેશ્યાના નામ, વર્ણ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ, પરિણામ, પ્રસાદાણ
સ્થાન, સ્થિતિ અને આયુષ્યના સ્વરૂપને કહું છું તે સાંભળો. ૨

કિણ્હા નીલા ય કાઊ ય, તેઊ પમ્હા તહેવ ય ।

સુક્લેસા ય છઠ્ઠા ય, નામાઈં તુ જહુકમં ૩

છ લેશ્યાના નામ ક્રમાનુસાર આ પ્રમાણે છે. કૃષ્ણ લેશ્યા, નીલ લેશ્યા, કાપોત લેશ્યા, તેજ્ઞે લેશ્યા, પદ્મ લેશ્યા અને શુક્લ લેશ્યા. ૩
જમ્બૂનિદ્ધસંકાસા, ગવલરિદ્ધગસન્નિભા ।

ખેજ્જજ્જનયણ્ણિભા, કિણ્હલેસા ઉ વણ્ણુઓ ૪

કૃષ્ણ લેશ્યાનો રંગ સજલ મેઘ, ભેંસતું શીંગડું, અરીકા, ગાડીનું કાજલ, અને આંખની પુતળી સમાન છે. ૪

નીલાસોગસંકાસા, ચાસપિચ્છસમ્પભા ।

વેરુલિયનિદ્ધસંકાસા, નીલલેસા ઉ વણ્ણુઓ ૫

નીલ લેશ્યાનો વર્ણુ નીલ અશોક વૃક્ષની સમાન, ચાસ પક્ષીની પાંખ અને સ્નિગ્ધ નીલમણી સમાન છે. ૫

અયસીપુષ્કસંકાસા, કોઈલિચ્છદસન્નિભા ।

પારેવયગીવનિભા, કાઉલેસા ઉ વણ્ણુઓ ૬

અલસીતું ફૂલ, કાચલની પાંખ, પારેવાની ત્રીવા જેવો કાપોત લેશ્યાનો રંગ છે. ૬

હિંગુલધાઉસંકાસા, તરુણાઈંચ્યસંનિભા ।

સુયતુંડપઈવનિભા, તેઉલેસા ઉ વણ્ણુઓ ૭

હિંગુલોક ધાતુ, તરુણ સૂર્ય, સુડા-પોપટની ચાંચ અને દીપ-શિખાના જેવો તેજ્ઞે લેશ્યાનો રંગ છે. ૭

હરિયાલભેયસંકાસા, હલિદાભેયસમ્પભા ।

સણાસણકુસુમનિભા, પમ્હલેસા ઉ વણ્ણુઓ ૮

હરિતાલ, હળદરના ટુકડા, શણના ફૂલ અને અસનના ફૂલ જેવો પીળો રંગ પદ્મ લેશ્યાનો છે. ૮

સંખંકકુંઢસંકાસા, ખીરપૂરસમ્પભા ।

રચયહારસંકાસા, સુક્લેસા ઉ વણ્ણુઓ ૯

શંખ, અંક, મુચકુન્દના કુન્ન, દૂધની ધારા સમાન, ચાંદીના હારના રંગ જેવો સફેદ રંગ શુક્લ લેશ્યાનો છે. ૯

જહ કડુચતુંબગરસો, નિંબરસો કડુચરોહિણિરસો વા ।
ઇત્તો વિ અણુંતગુણો, રસો ય કિણ્હાઇ નાયવ્વો ૧૦

કડવું તુંબકું, લીમડો અને કડુ રોહિણી જેવી કડવી હોય છે તેનાથી અનંત ગુણો કડવો રસ કૃણ્ય લેશ્યાનો જાણવો. ૧૦

જહ તિગડુચસ્સ રસો, તિકખો જહ હત્થિપિપ્પલીએ વા ।
ઇત્તો વિ અણુંતગુણો, રસો ઉ નીલાએ નાયવ્વો ૧૧

મરચું, સુંક, અને ગજપીપલના રસથી પણ અનંત ગુણો તીક્ષણ રસ નીલ લેશ્યાનો જાણવો. ૧૧

જહ તરુણઅંબગરસો, તુવરકવિદુંસ્સ વાવિ જરિસઓ ।
ઇત્તો વિ અણુંતગુણો, રસો ઉ કાઝીએ નાયવ્વો ૧૨

કાચી કેરીનો રસ, તુવર અને કાચા કબિઠના રસથી અનંત ગુણો ખાટો કાષોત લેશ્યાનો રસ જાણવો. ૧૨

જહ પરિણ્યંબગરસો, પક્કકવિદુંસ્સ વા વિ જરિસઓ ।
ઇત્તો વિ અણુંતગુણો, રસો ઉ તેણીએ નાયવ્વો ૧૩

પાકી કેરીનો રસ અને પાકા કબિઠના રસથી અનંત ગુણો ખટમીઠો રસ તેજો લેશ્યાનો છે ૧૩

વરવારુણીએ વ રસો, વિવિહાણ વ આસવાણ જરિસઓ
મહુમેરચસ્સ વ રસો, એત્તો પમહાએ પરએણું ૧૪

પ્રધાન મદિરા-વારુણી, અનેક જાતના આસવ મધુ અને મેરક નામની મદિરાથી પણ અનેક ગુણો અધિક રસ પદ્મ લેશ્યાનો છે. ૧૪

ખજૂરમુદિદ્યરસો, ખીરરસો ખંડસકરરસો વા ।

એત્તો વિ અણુંતગુણો, રસો ઉ સુકાએ નાયવ્વો ૧૫

ખજૂર, દ્રાક્ષ, દૂધ, ખાંડ અને સાકરના રસથી અનંત ગુણો મીઠો મધુરો રસ શુક્લ લેશ્યાનો છે. ૧૫

જહ ગોમહસ્સ ગંધો, મુણુગમહસ્સ વ જહા અહિમહસ્સ
એતો વિ અણુંતગુણો, લેસાણું અપ્પસથાણું ૧૬

મરેલા ગાય, મરેલા કુતરા અને મરેલા સર્પની ગંધ હોય છે
એનાથી અનંત ગણી દુર્ગંધ અપ્રશસ્ત લેશ્યાની હોય છે. ૧૬

જહ સુરલિકુસુંભગંધો, ગંધવાસાણું પિસ્સમાણાણું ।
એતો વિ અણુંતગુણો, પસથલેસાણું તિણહં પિ ૧૭

સુગંધિત પુષ્પો અને ઘસેલા સુગંધિત ચંદનાદિ પદાર્થોની જેવી
સુગંધ હોય છે તેનાથી અનંત ગણી સુગંધ પ્રશસ્ત લેશ્યાઓની છે. ૧૭

જહ કરંગયસ્સ ફાસો, ગોઞિખલાએ ય સાગપત્તાણું
એતો વિ અણુંતગુણો, લેસાણું અપ્પસથાણું ૧૮

જેવો સ્પર્શ કરવત, ગાયની જીભ અને શાકપત્રનો છે તેનાથી
અનંત ગણો અધિક (કર્કશ) સ્પર્શ અપ્રશસ્ત લેશ્યાનો છે. ૧૮

જહ ખૂરસ્સ વ ફાસો, નવણીયસ્સ વ સિરીસકુમ્માણું ।
એતો વિ અણુંતગુણો, પસથલેસાણું તિણહં પિ ૧૯

ખૂર વનસ્પતિ, માખણ [નવનીત] અને સિરીપતા પુષ્પથી પણ
અનંત ગણો કોમળ સ્પર્શ ત્રણ પ્રશસ્ત લેશ્યાનો છે. ૧૯

તિવિહો વ નવવિહો વા, સત્તાવીસઠવિહેક્કસીઓ વા ।
દુસઓ તેયાલો વા, લેસાણું હોઈ પરિણામો ૨૦

છ લેશ્યાના પરિણામ ક્રમશઃ ત્રણ છ, નવ, સત્તાવીશ, એકાશી
અને બસો તેંતાલીશ છે. ૨૦

પંચાસવપ્પમત્તો, તીહિં અગુત્તો છસુ અવિરઓ ય ।
તિવ્વારંભપરિણુઓ, ખુદ્દો સાહસિસઓ નરો ૨૧

નિદ્દંસ પરિમાણો, નિસ્સંસો અઞ્ઞિઠંદિઓ ।
એયજ્જેગસમાઉત્તો, કિણહલેસં તુ પરિણુમે ૨૨

પાંચ આશ્રવેશ્માં પ્રકૃતિ, ત્રણ ગુમિથી અગુમ, છકાયની
હિસામાં રત, તીવારંભી, કુદ્દ, સાહસી, નિર્વય દુષ્ટ અને ઇદ્રિયોને
ખુદ્દો રાખનાર, દુરાચારી પુરૂષ કૃષ્ણ લેશ્યાના પરિણામવાળો છે. ૨૧-૨૨

ધસ્સાઅમરિસઅતવો, અવિજ્ઞ માયા અહીરિયા ય ।

ગહી પચ્ચેસે ય સદે, પમત્તે રસલોલુએ સાયગવેસએ ય ૨૩

આરંભાએ અવિરએ, ખુદો સાહસિસએ નરો ।

એયજ્ઞેગસમાઉત્તો, નીલલેસં તુ પરિણુમે ૨૪

ધર્મ્યાણુ, કદાગ્રહી, અસહિણુ, તપ રહિત, અજ્ઞાની, માયાવી, નિર્જ્ઞ, વિપચી, દ્રેષી, રસ લોલુપ, આરામશોધક [પ્રિય], આરંભી, અવિરત, ક્ષુદ્ર અને સાહસિક મનુષ્યને નીત્ર લેશ્યાના પરિણામ હોય છે. ૨૩-૨૪

વંકે વંકસમાયારે, નિયડિલે અણુજ્ઞુએ ।

પલિઉંચગએવહિએ, મિચ્છદિદ્ધિ અણુારિએ ૨૫

ઉચ્છાલદુકુવાઈ ય, તેણે યાવિ ય મચ્છરી ।

એયજ્ઞેગસમાઉત્તો, કાઉલેસં તુ પરિણુમે ૨૬

વક, વિપમ આચરણુવાજો, કપટી, અસરત્ત, પોતાના દોષ છુપાવનાર, મિથ્યાદષ્ટિ, અનાર્ય, મર્મભેદક, દુષ્ટ વચન ઓલનાર અને જ્વલનશીત્ર સ્વભાવવાજો કાપોત લેશ્યાના પરિણામવાજો છે. ૨૫-૨૬

નીયાવિત્તી અચવલે, અમાઈ અકુઝીહલે ।

વિણીયવિણુએ દન્તે, જ્ઞેગવં ઉવહાણુવં ૨૭

પિયધમ્મે દઢધમ્મે, ડવજ્જભીરુ હિએસએ ।

એયજ્ઞેગસમાઉત્તો, તેઉલેસં તુ પરિણુમે ૨૮

નમ્રતા, અચપત્તતા, નિષ્કપટતા, અકુતુકલતા, વિનય, ઇન્દ્રિયોતો સંચમી, દમન કરનાર, સ્વાધ્યાય તથા તપ કરનાર, પ્રિય ધર્મી, દઢ ધર્મી, પાપ ભીરુ અને હિનૈવી જીવ તેજે લેશ્યાના પરિણામવાજો છે. ૨૭-૨૮

પંચણુ કોહમાણુ ય, માયાલોભે ય પચણુએ ।

પસંતચિત્તે દંતપ્પા, જ્ઞેગવં ઉવહાણુવં ૨૯

તહા પચણુવાઈ ય, ઉવસંતે નિઠંદિએ ।

એયજ્ઞેગસમાઉત્તો, પમહલેસં તુ પરિણુમે ૩૦

જેનામાં ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ સ્વરૂપ છે, જે પ્રશાંત ચિત્તવાળો છે, જે મનને વશ કરનાર છે, જે જ્ઞાન, ધ્યાન અને તપમાં ચક્રચૂર છે, થોડું ઓલવનાર છે, ઉપશાંત અને જિતેન્દ્રિય છે, એનામાં પદ્મ લેશ્યાના પરિણામ છે. ૨૯-૩૦

અદ્વૈરુદ્ધાણિ વનિજન્તા, ધમ્મસુક્કાણિ સાહુએ ।

પસંતચિત્તે દંતમ્પા, સમિએ ગુત્તે ય ગુત્તિસુ ૩૧

સરાગે વીયરાગે વા, ઉવસંતે જિદંદિએ ।

એયજ્જેગસમાઉદ્ધો, સુક્કલેસં તુ પરિણુમે ૩૨

આર્ત અને રોદ્ર ધ્યાનને ત્યાગીને ધર્મ અને શુકલ ધ્યાનને સાધનાર, પ્રશાંતચિત્ત, આત્મ દમન કરનાર, સમિતિ અને ગુમ્તિયુક્ત જે સરાગી છે અથવા વીતરાગી છે. ઉપશાંત અને જિતેન્દ્રિય છે તેનામાં શુકલ લેશ્યાના પરિણામ છે. ૩૧-૩૨

અસ્સંખ્ખેજ્જણણુસાપ્પણીણુ, ઉસ્સપ્પિણીણુ જે સમયા ।

સંખ્ખાઈયા લોગા, લેસાણુ હુવંતિ ઠાણાઈં ૩૩

અસંખ્યાત અવસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણીના જેટલા સમય હોય છે તથા અસંખ્યાત લોકાકાશના જેટલા પ્રદેશ હોય છે તેટલા લેશ્યાના સ્થાન છે. ૩૩

મુહુત્તદ્દં તુ જહુન્ના, તેત્તીસં સાગરા મુહુત્ત હિયા ।

ઉકકોસા હોઈ ઠિઈ, નાયવ્વા કિણ્ણલેસાએ ૩૪

કૃષ્ણ લેશ્યાની સ્થિતિ ઓછામાં ઓછી અન્તર્મુહુર્ત અને વધુમાં વધુ તેત્રીસ સાગરોપમ ઉપર મુહુર્તથી વધુ. ૩૪

મુહુત્તદ્દં તુ જહુન્ના, દસઉદ્દહી પલિયમસં-

ખલાગમખ્ખહિયા ।

ઉકકોસા હોઈ ઠિઈ, નાયવ્વા નીલલેસાએ ૩૫

નીલ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય અન્તર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પખ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ સહિત દશ સાગરોપમની છે. ૩૫

મુહુત્તરં તુ જહન્ના, તિન્નુદ્દહી પલિયમસં-
ખલાગમખ્ભહિયા ।

ઉક્કોસા હોઈ ઠિઈ, નાયવ્વા કાઉલેસાએ ૩૬

કાપોત લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય અન્તર્મુહુર્ત, ઉત્કૃષ્ટ તણુ સાગરોપમ અને પસ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગથી અધિક છે. ૩૬.

મુહુત્તરં તુ જહન્ના, દોણ્ણુદ્દહી પલિયમસં-
ખલાગમખ્ભહિયા ।

ઉક્કોસા હોઈ ઠિઈ, નાયવ્વા તેઉલેસાએ ૩૭

તેજે લેશ્યાની સ્થિતિ ઓછામાં ઓછી અન્તર્મુહુર્ત અને વધુમાં વધુ પસ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ સહિત એ સાગરોપમની છે. ૩૭

મુહુત્તરં તુ જહન્ના, દસઉદ્દહી હોઈ મુહુત્તમખ્ભહિયા ।

ઉક્કોસા હોઈ ઠિઈ, નાયવ્વા પમ્હલેસાએ ૩૮

પદમ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય અન્તર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અન્તર્મુહુર્ત અધિક દસ સાગરોપમની છે. ૩૮

મુહુત્તરં તુ જહન્ના, તેત્તીસં સાગરા મુહુત્તહિયા ।

ઉક્કોસા હોઈ ઠિઈ, નાયવ્વા મુક્કલેસાએ ૩૯

ઓછામાં ઓછી અન્તર્મુહુર્ત અને વધુમાં વધુ અન્તર્મુહુર્ત અધિક તેત્રીશ સાગરોપમની સ્થિતિ શુકલ લેશ્યાની જાણવી. ૩૯

એસા ખલુ લેસાણું, ઓહેણુ ઠિઈ ઉ વણ્ણિયા હોઈ,

ચઉસુ વિ ગઈસુ ઇત્તો, લેસાણુ ઠિઈ તુ વુચ્છામિ ૪૦

આમ સામાન્યરીતે લેશ્યાની સ્થિતિનું વર્ણન કર્યું. હવે હું ચાર ગતિની અપેક્ષાથી લેશ્યાની સ્થિતિનું વર્ણન કરું છું :— ૪૦

દસવાસસહસ્સાઇં, કાણિએ ઠિઈ જહન્નિયા હોઈ !

તિન્નોદ્દહી પલિઓવમ, અસંખલાગં ચ ઉક્કોસા, ૪૧

કાપોત લેશ્યાની જઘન્ય સ્થિતિ દશ હજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પશ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ અધિક ત્રણ સાગરોપમની છે.

તિન્નુદ્દહી પલિઓવમઅસંખભાગો જહુન્નેણુ નીલઠિઓ।

દસ ઉદ્દહી પલિઓવમ, અસંખભાગં ચ ઉક્કોસા ૪૨

નીલ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય પશ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ અધિક ત્રણ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પશ્યોપમના અધિક દશ સાગરોપમની છે. ૪૨

દસ ઉદ્દહી પલિઓવમઅસંખભાગં જહુન્નિયા હોઈ ।

તેત્તીસસાગરાઈં ઉક્કોસા, હોઈ કિણહાએ લેસાએ ૪૩

કૃષ્ણ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય પશ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ અધિક દશ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીશ સાગરોપમની છે. ૪૩

એસા નેરકયાણું, લેસાણું ઠિઈ ઉ વન્નિયા હોઈ ।

તેણુ પરં વુચ્છામિ, તિરિયમણુસ્સાણુ દેવાણું ૪૪

આ પ્રમાણે નરકના છવોની લેશ્યાની સ્થિતિ કહી. હવે તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવોની લેશ્યાની સ્થિતિનું વર્ણન કરું છું. ૪૪

અંતોમુહુત્તમકં, લેસાણુ ઠિઈ જહિં જહિં જા ઉ ।

તિરિયાણુ નરાણું વા, વન્નિજ્જત્તા કેવલં લેસં ૪૫

તિર્યંચ અને મનુષ્યોનાં શુકલ લેશ્યાને છોડીને જ્યાં જે લેશ્યા હોય છે, એ બધી લેશ્યાઓની સ્થિતિ જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ અન્ત-મુહુર્તની હોય છે. ૪૫

મુહુત્તકં તુ જહુન્ના, ઉક્કોસા હોઈ પુવ્વકોઠિ ઉ ।

નવહિં વરિસેહિં ઊણા, નાયવ્વા સુક્કલેસાએ ૪૬

શુકલ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય અન્તમુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ વર્ષક્રમ (ઓછા) એક કરોડ પૂર્વની છે. ૪૬

એસા તિરિયનરાણું, લેસાણુ ઠિઈ ઉ વન્નિયા હોઈ ।

તેણુ પરં વુચ્છામિ, લેસાણુ ઠિઈ ઉ દેવાણું ૪૭

આ વર્ણન તિર્યાચ અને મનુષ્યની લેશ્યાનું થયું. હવે હું દેવોની લેશ્યાની સ્થિતિ કહું છું. ૪૭

દસવાસસહસ્સાઇ, કિણ્હાએ ડિઈ જહન્નિયા હોઈ ।

પલિયમસંખેજજમો, ઉકોસા હોઈ કિણ્હાએ ૪૮

કૃણુ લેશ્યાની સ્થિતિ ઓછામાં ઓછી દશ હજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની છે. ૪૮

જા કિણ્હાએ ડિઈ ખલુ, ઉકોસા સા ઉ સમયમખલહિયા ।

જહન્નેણું નીલાએ, પલિયમસંખં ચ ઉકોસા ૪૯

નીલ લેશ્યાની જઘન્ય સ્થિતિ તો કૃણુ લેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિથી એક સમય વધુ છે અને ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની છે. ૪૯

જા નીલાએ ડિઈ ખલુ, ઉકોસા સા ઉ સમયમખલહિયા ।

જહન્નેણું કાઊએ, પલિયમસંખં ચ ઉકોસા ૫૦

કાપોત લેશ્યાની જઘન્ય સ્થિતિ નીલ લેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિથી એક સમય અધિક અને ઉત્કૃષ્ટ પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની છે. ૫૦

તેણુ પરં વોન્ઝામિ, તેઊલેસા જહા સુરગણાણું ।

ભવણુવઈ-વાણુમંતર-જોઈસ-વેમાણિયાણું ચ ૫૧

હવે હું ભુવનપતિ, વાણુવ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક દેવોની તેજો લેશ્યાની સ્થિતિ કહું છું:— ૫૧

પલિઓવમં જહન્નં, ઉકોસા સાગરા ઉ દુણ્ણહિયા ।

પલિયમસંખિજજેણું, હોઈ ભાગેણુ તેઊએ ૫૨

તેજો લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય એક પદ્ય અને ઉત્કૃષ્ટ પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ અધિક એ સાગરોપમની છે. ૫૨

દસવાસસહસ્સાઇ, તેઊએ ડિઈ જહન્નિયા હોઈ ।

દુણ્ણહી પલિઓવમ, અસંખ ભાગં ચ ઉકોસા ૫૩

તેજે લેશ્યાની સ્થિતિ જ્ઞાન્ય દશ હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પદ્મોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ અધિક લે સાગરોપમની છે. ૫૩

જ તેજીએ ઠિંધ ખલુ, ઉક્કોસા સા ઉ સમયમખલહિયા ।
જહન્નેણું પમ્હાએ, દસમુહતાહિયાઇં ઉક્કોસા ૫૪

જે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ તેજેલેશ્યાની છે એનાથી એક સમય અધિક પદ્મ લેશ્યાની જ્ઞાન્ય સ્થિતિ છે અને ઉત્કૃષ્ટ અન્તર્મુહુર્ન અધિક દશ સાગરોપમની છે. ૫૪

જ પમ્હાએ ઠિંધ ખલુ, ઉક્કોસા સા ઉ સમયમખલહિયા ।
જહન્નેણું સુક્કાએ, તેત્તીસમુહુત્તમખલહિયા ૫૫

જે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પદ્મ લેશ્યાની છે એમાંથી એક સમય અધિક શુક્લ લેશ્યાની જ્ઞાન્ય સ્થિતિ હોય છે અને શુક્લ લેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ તેત્રીશ સાગરોપમની છે. ૫૫

કિણ્હાનીક્કાકાએ, તિન્નિ વિ એયાએ અહમ્મલેસાએ ।
એયાહિ તિહિ વિ જો, દુગ્ગઇં ઉવવજ્જઈ ૫૬

કૃણુ, નીલ અને કાપોત આ ત્રણ અધર્મ લેશ્યા છે, એનાથી દુર્ગતિમાં ઉત્પત્તિ હોય છે. ૫૬

તેજી પમ્હા સુક્કા, તિન્નિ વિ એયાએ ધમ્મલેસાએ ।
એયાહિ તિહિ વિ જો, સુગ્ગઇં ઉવવજ્જઈ ૫૭

તેજે, પદ્મ અને શુક્લ, એ ત્રણ ધર્મ લેશ્યા છે. એનાથી જીવ સુગતિમાં ઉપજે છે. ૫૭

લેસાહિં સવ્વાહિં, પઠમે સમયમ્મિ પરિણુયાહિં તુ ।
ન હુ કસ્સઈ ઉવવાએ, પરે ભવે અત્થિ જીવસ્સ ૫૮

બાકી લેશ્યાના પ્રથમ સમયની પરિણુતિમાં કોઈપણ જીવની પરભવમાં ઉત્પત્તિ નથી. ૫૮

લેસાહિં સવ્વાહિં ચરિમે, સમયગ્મિ પરિણયાહિં તુ ।
 ન હુ કસ્સવિ ઉવવાઓ, પરભવે અત્થિ જીવસ્સ પટ્ટ

અધી લેશ્યાના અંતિમ સમયની પરિણતિમાં કોઈ પણ જીવની
 પરભવમાં ઉત્પત્તિ નથી હોતી. ૫૯

અન્તમુહુત્તગ્મિ ગએ, અન્તમુહુત્તગ્મિ સેસએ ચેવ ।
 લેસાહિ પરિણયાહિ, જીવા ગચ્છન્તિ પરલોયં ૬૦

લેશ્યાની પરિણતિ પછી અન્તમુહુર્ત વિત્યા પછી અને અંત-
 મુહુર્ત આક્રી રહ્યા પછી જીવ પરલોકમાં જાય છે. ૬૦

તમ્હા એયાસિ લેસાણું, અણ્ણભાવે વિયાણિયા ।
 અપસત્થાઉ વગ્ગિજ્જતા, પસત્થાઉ અહિદ્ધિએ મુણ્ણિ ૬૧
 ॥ ત્તિ ળેમ્મિ ॥

આ માટે સાધુએ લેશ્યાના અનુભાવને—રસને જાણીને અપ્રશસ્ત
 લેશ્યાઓને છોડીને પ્રશસ્ત શુભ લેશ્યાને અંગિકાર કરવી. ૬૧
 એમ હું કહું છું.

। ઇતિ ચોત્રીસમું અધ્યયન ।

॥ અણુગાર પંચતીસઠમં અજ્ઞયાણું ॥

અણુગાર નામતું પાંત્રીસમું અધ્યયન

સુણ્ણેહ મે એગગમણા, મગ્ગં યુદ્ધેહિ દેસિયં ।

જમાયરન્તો ભિકખૂ, દુકખાણુન્તકરે ભવે ૧

જ્ઞાની પુરુષોએ ઉપદેશલા (મોક્ષ) માર્ગને એકાગ્ર મન વડે મારી પાસેથી સાંભળો. જે માર્ગના સેવવાથી નિર્ગન્થ સાધુ ભવ દુઃખનો અંત કરે. ૧

ગિહ્વાસં પરિચ્ચજ્જ, પવજ્જમસિસએ મુણ્ણી ।

ઘમે સંગે વિયાણિજ્જ, જેહિં સજ્જન્તિ માણુવા ૨

ગૃહવાસનો પરિત્યાગ કરીને મુનિ પ્રવર્જ્યાના આશ્રયમાં રહે. સંગદોષ, જેમાં માણુસો ઉદ્યુક્ત છે, ફસાય છે, તેને મુનિઓ વિશેષપણે જાણે. ૨

તહેવ હિંસં અલિયં, ચોજ્જં અપ્પમ્ભસેવણું ।

ઘચ્છા કામં ચ લોભં ચ, સંજએ પરિવજ્જએ ૩

સાધુ [સંયતિ] હિંસા, અલિક-જૂક, ચોરી, મૈથૂન, અપ્રાપ્તની ઇચ્છા અને લોભને ત્યાગે છે. ૩

મણ્ણોહરં ચિત્તઘરં, મદ્ધુધુવેણુ વાસિયં ।

સકવાહં પહ્ણરુદ્ધલોયં, મણુસા વિ ન પત્થએ ૪

જે ઘર મનોહર હોય, ચિત્રોથી શોભિત હોય, માલા અને ધૂપાદિથી સુવાસિત હોય, વસ્ત્રોથી શણગારેલ અને કમાડવાળું હોય એવા ઘરની મનથી પણ ઇચ્છા ન કરે, ૪

ઘન્દિયાણિ ઉ ભિકખુરસ, તારિસમ્મિ ઊવરસએ ।

દુક્કરાઈં નિવારેઈં, કામરાગવિવઠ્ઠેણુ ૫

આમ કામ-રાગના વધારનાર ઉપાશ્રયમાં સાધુ-ભિક્ષુ-નિર્ગ્રન્થે
ઘનિદ્રિયોનો સંયમ રાખવો કઠણ છે. ૫

મુસાણે મુન્નગારે વા, રુકખમૂલે વ એકએ ૧

પદ્ધિરિક્કે પરકડે વા, વાસં તાથાભિરોયએ ૬

સ્મશાન, શન્ય ગૃહ, ઝાડ નીચે, ખીજ્જતા માટે અનાવેલા
સ્મશાનમાં રાગ-દ્વેષ વિરહિત થઈને નિવાસ કરવાની રુચિ રાખે. ૬

ફાસુયમ્મિ અણુખાણે, ઈત્થીહિં અણુલિદ્દુએ ૧

તાથ સંકમ્પએ વાસં, ભિકખૂ પરમસંજએ ૭

પરમ સંયતિ-નિગ્રન્થ ભિક્ષુ એવા સ્થાનમાં રહે, જે જીવાદિની
ઉત્પત્તિથી રહિત હોય, શુદ્ધ હોય, આધાઓથી રહિત અને સ્ત્રીઓથી
વંચિત હોય. ૭

નાસયં ગિહાઈં કુવ્વિજ્જ, નેવ અન્નેહિ કારએ ૧

ગિહકમ્મસમારમ્ભે, ભૂયાણં દિસ્સએ વહો ૮

પોતે ઘર ન અનાવે તેમજ ખીજ પાસે ન અનાવરાવે, ગૃહનિર્માણ-
સમારંભમાં અનેક જીવોની હિંસા થાય છે. ૮

તસાણં થાવરાણં ચ, સુહુમાણં આદરાણ ચ ૧

તમ્હા ગિહસમારમ્ભં, સંજએ પરિવજ્જએ ૯

ગૃહ નિર્માણમાં ત્રસ, સ્થાવર, સૂક્ષ્મ અને આદર જીવોની હિંસા
થાય છે. આ માટે સંયમી મુનિ ગૃહ-સમારંભ ત્યાગે. ૯

તહેવ ભત્તપાણેસુ, પયણે પયાવણેસુ ચ ૧

પાણુભૂયદ્ધયકુએ, ન પયે ન પયાવયે ૧૦

એજ પ્રમાણે ભોજન, પાણીને પકવવું, હિંસાજનક છે. પ્રાણી-
ઓની દયા માટે પોતે જોજન ન પકાવે, ખીજ્જવી પાસે ન પકાવે. ૧૦

જલધન્નવિસ્સયા જવા, પુઠ્ઠવીકકું નિસ્સયા ૧

હમ્મન્તિ ભત્તપાણેસુ, તમ્હા ભિકખૂ ન પયાવએ ૧૧

જલ, ધાન્ય તથા પૃથ્વી અને લાકડાને આશ્રિત રહેલા જીવોની જોજન પકવવામાં હિંસા થાય છે, આ માટે ભિક્ષુ ખીજ પાસે પણ રસોઇ ન ખનાવરાવે. ૧૧

વિસર્પે સવ્વચ્ચો ધારે, ખહુ પાણિ વિણાસણે ।
નત્થિ જોઈસમે સત્થે, તમ્હા જોઈ' ન દીવચ્ચે ૧૨

સર્વત્ર જેની ધારાઓ-શિખાઓ ફેલાયેલી છે અને જે ધણુ પ્રાણીઓનો નાશ કરનારી છે, જેના જેવું ખીજું કોઈ શસ્ત્ર નથી, એવા અગ્નિને સળગાવે નહિ. ૧૨

હિરણુ' ચ જયરુવં ચ, મણુસા વિ ન પત્થચ્ચે ।
સમલેદુ કંચણે ભિકખૂ, વિરચ્ચે ક્યવિક્કચ્ચે ૧૩

ક્યવિક્કયથી વિરક્ત અને માટી અને સોનાને સરખા સમજનાર સાધુ સોના તથા રૂપાને મનથી પણ ચિંતવે નહિં. ૧૩

કિણ્ણતો ક્કમ્મો હોઈ, વિક્કિણ્ણતો ય વાણિચ્ચો ।
ક્યવિક્કચ્ચમિ વદ્દન્તો, ભિકખૂ ન હવઇ તારિસો ૧૪

ખરીદનાર ગ્રાહક અને વેચનાર વણિકની જેમ, જે ક્યવિક્કચ કરે છે એ સાધુ થઈ શકતો નથી. ૧૪

ભિક્કિખ્ખયવ્વં ન કેયવ્વં, ભિકખુણ્ણા ભિકખવત્તિણ્ણા ।
ક્યવિક્કચ્ચો મહાદોસો, ભિકખવિત્તી સુહાવહા ૧૫

ભિક્ષુએ ભિક્ષા જ કરવી જોઈએ, મૂલ્યથી કોઈ વસ્તુ ન લેવી જોઈએ, કારણ કે ક્યવિક્કચમાં મહા દોષ રહે છે અને ભિક્ષાવૃત્તિ સુખ આપનારી છે. ૧૫

સમુયાણુ' ઉ'ચ્ચમેસિજ્જલ, જહાસુત્તમણ્ણિન્દિયં ।
લાલાલાભમ્મિ સંતુટ્ઠે, પિણ્ણવાયં ચરે સુણ્ણી ૧૬

સૂત્રાનુસાર સામુદાયિક અને અનિન્દિત અનેક કુળોથી શ્રોડો

આહાર ગ્રહણ કરે અને મળે ન મળે તો પણ સંતોષી રહીને બિક્ષા-
વૃત્તિનું પાલન કરે. ૧૬

અલોલે ન રસે ગિધે, જિહ્વાદાન્તે અમુચ્છિએ ।

ન રસદૃઢાએ ભુંજિજ્જ, જવણુદૃઢાએ મહામુણી ૧૭

જિહ્વાનો લોલુપિ ન થાય, રસમાં ગૃહ્ણ ન બને, જહ્વાને
વશ રાખે, મૂર્છા રહિત થાય, સ્વાદને માટે ભોજન ન કરે, પરન્તુ
સંયમ અર્થે જ ભોજન કરે. ૧૭

અચ્ચણું રચણું ચૈવ, વન્દણું પૂચણું તહા ।

ધર્ટ્વીસકારસમ્માણું, મણુસા વિ ન પત્યએ ૧૮

સાધુ અર્ચન, રચના, વંદન, પૂજન, ઝઙ્ઙિ સત્કાર અને
સન્માનની મનથી પણ ઇચ્છા ન કરે. ૧૮

સુકઙ્ઙાણું ત્રિયાઈજ્જ, અણિયાણુ અકિંચણુ ।

વોસદૃઢાએ વિહરેજ્જ, જવ કાલરસ પળજ્જએ ૧૯

સાધુ મૃત્યુ સુધી અપરિગ્રહી, નિદાન રહિત અને કામની મમતા
ત્યાગીને શુક્લ ધ્યાન ધ્યાતો વિહરે. ૧૯

ણિજ્જહિણિણુ આહારં, કાલધમ્મે ઉવકિંચએ ।

જહિણિણુ માણુસં યોન્દિ, પહૂ દુકખા વિમુચ્ચઈ ૨૦

આમ સમર્થ મુનિ મૃત્યુ સમયે આહારાદિ ત્યાગીને મનુષ્યત્વં
શરીર છોડીને બધા દુઃખોથી મુક્ત થાય છે. ૨૦

નમ્મમે નિરહંકારો, વીયરાગો અણાસવો ।

સંપત્તો કેવલં નાણું, સાસયં પરિનિવ્વુટે ૨૧

॥ ત્તિ યેમિ ॥

મમત્વ, નિરહંકાર, વીતરાગી અને નિરાશ્રવી થઇને કેવલજ્ઞાન
પામીને એ સદાને માટે સુખી થઈ જાય છે. ૨૧

એમ હું કહું છું.

। ઇતિ પાંત્રીશમું અધ્યયન ।

॥ જીવાજીવવિભક્તિ શ્યામ છત્તીસઠમં

અજ્ઞાનયણુ ॥

જીવાજીવ વિભક્તિ નામનું છત્તીસઠમં અધ્યયન

જીવાજીવવિભક્તિ, સુજીવ મે એગમણા ઈએા ।

જં જાણિણુ લિક્ષુ, સઠમં જ્યઈ સંજમે ૧

હે શિષ્યો । તમે જીવ અને અજીવના ભેદને મારી પાસેથી સાંભળો. જે જાણવાથી લિક્ષુ સંયમમાં જાગૃત રહે છે. ૧

જીવા એવ અજીવા ય, એસ લોએ વિચાહિએ ।

અજીવદેસમાગાસે, અલોએ સે વિચાહિએ ૨

આ લોકને જીવ અને અજીવ કહેવામાં આવ્યો છે અને અજીવ દેશરૂપ આકાશ જેમાં છે, એ અલોક છે. ૨

દ્વએા ખેતએા એવ, કાલએા ભાવએા તહા ।

પરુવણા તેસિં ભવે, જીવાણુમજીવાણુ ય ૩

જીવ અને અજીવ દ્રવ્યનું પ્રતિપાદન દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવ એમ ચાર પ્રકારે છે. ૩

રુવિણુ એવડરુવી ય, અજીવા દુવિહા ભવે ।

અરુવી દસહા પુતા, રુવિણુ ય અઉવ્વિહા ૪

અજીવના ખે પ્રકાર છે, રૂપી અને અરૂપી, રૂપી અજીવના દશ પ્રકાર છે અને અરૂપી અજીવના ચૌદા પ્રકાર છે. ૪

ધમ્મત્થિકાએ તદ્દેસે, તપ્પએસે ય આહિએ ।

અધમ્મે તસ્સ દેસે ય, તપ્પએસે ય આહિએ ૫

આગાસે તસ્સ દેસે ય, તપ્પએસે ય આહિએ ।

અદ્ધાસમએ એવ, અરુવી દસહા ભવે ૬

ધર્માસ્તિકાયના સ્કન્ધ, દેશ અને પ્રદેશ, અધર્માસ્તિકાયના સ્કન્ધ દેશ અને પ્રદેશ; આકાશાસ્તિકાયના સ્કન્ધ, દેશ અને પ્રદેશ અને કાલ એ અરૂપી છે. ૫-૬

ધમ્માધમ્મે ય દા એવ, લોગમિત્તા વિયાહિયા ।

લોગાલોગે ય આગાસે, સમએ સમયખેત્તિએ ૭

ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાય લોક પ્રમાણ કહેલ છે. આકાશ લોક અલોકમાં પણ છે અને સમય-સમગ્રક્ષેત્ર પ્રમાણ છે. ૭

ધમ્માધમ્માગાસા, તિન્નિ વિ એએ અણાધયા ।

અપજ્જવસિયા એવ, સવ્વદ્ધં તુ વિયાહિયા ૮

ધર્મ, અધર્મ અને આકાશાસ્તિકાય આ ત્રણ સર્વાકાલિક અનાદિ અનંત છે. ૮

સમએ વિ સંતઇં પરપ, એવમેવ વિયાહિયા ।

આએસં પરપ સાધએ, સપજ્જવસિએ વિ ય ૯

સમય સંતતિની અપેક્ષાએ અનાદિ અનંત છે અને દેશની અપેક્ષાએ સાદ્દિસાન્ત છે. ૯

ખંધા ય ખંધદેસા ય, તપ્પએસા તહેવ ય ।

પરમાણુણા ય ખોદ્ધવા, રુવિણા ય ચઉવ્વિહા ૧૦

રૂપી દ્રવ્યના સ્કન્ધ, દેશ, પ્રદેશ અને પરમાણુ આ ચાર ભેદ છે ૧૦

એગત્તેણુ પુહત્તેણુ, ખંધા ય પરમાણુ ય ।

લોએગદેસે લોએ ય, ભધયિવા તે ઉ ખેત્તએ ।

(સુહમા સવ્વલોગમ્મિ, લોગ દેસે ય વાયરા-પાઠાન્તર)

એત્તો કાલવિભાગં તુ, તેસિં પુચ્છં ચઉવ્વિહં ૧૧

પરમાણુઓના પરસ્પર મળવાથી સ્કન્ધ થાય છે અને છૂટા-
છૂટા થવાથી પરમાણુ કહેવાય છે. ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ સ્કન્ધ લોકના એક
દેશમાં હોય છે અને પરમાણુ સર્વલોક વ્યાપી છે. ૧૧

સંતઠં પૃથ્વ તેડણાઈ, અપજ્જવસિયા વિ ય ।

કિંઈં પદુચ્ચ સાઈયા, સપજ્જવસિયા વિ ય ૧૨

સ્કન્ધ અને પરમાણુ સંતતિની અપેક્ષાએ અનાદિ અનંત છે અને
સ્થિતિની અપેક્ષા સાદિ સાન્ત છે. ૧૨

અસંખકાલમુક્કોસં, એકં સમયં જહુન્નિયા ।

અજ્જવાણુ ય રુવીણું, કિંઈ એસા વિયાહિયા ૧૩

૩૫ી અજ્જવ દ્રવ્યની સ્થિતિ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ
અસંખ્ય કાલ છે. ૧૩

અણુંતકાલમુક્કોસં, એકં સમયં જહુણુયં ।

અજ્જવાણુ ય રુવીણું, અંતરેયં વિયાહિયં ૧૪

૩૫ી અજ્જવ દ્રવ્યોનું અંતર જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ
અનંત કાલનું છે. ૧૪

વણુઓ ગંધઓ ચેવ, રસઓ ફાસઓ તહા ।

સંઠાણુઓ ય વિણુઓ, પરિણામો તેસિ પંચહા ૧૫

સ્કન્ધ અને પરમાણુનો સ્વભાવ, વર્ણ, ગન્ધ, રસ, સ્પર્શ અને
સંસ્થાન એમ પાંચ જાતનો છે. ૧૫

વણુઓ પરિણુયા જે ઉ, પંચહા તે પકિત્તિયા ।

કિણહા નીલા ય લોહિયા, હાલિદા મુક્કિલા તહા ૧૬

વર્ણ પરિણુતિ પાંચ જાતની છે. કાળી, લીલી, લાલ, પીળી,
અને શ્વેત. ૧૬

ગન્ધઓ પરિણુયા જે ઉ, દુવિહા તે વિયાહિયા ।

મુખ્ખિલગન્ધપરિણામા, દુખ્ખિલગન્ધા તહેવ ય ૧૭

ગંધ પરિણતિ એ પ્રકારની છે, સુગંધ પરિણતિ અને દુર્ગંધ પરિણતિ, ૧૭

રસઓ પરિણયા જે ઉ, પંચહા તે પકિત્તિયા ।

તિત્ત કડુય કસાયા, અંબિલા મહુરા તહા ૧૮

પુદ્ગલની રસ પરિણતિ પાંચ પ્રકારની છે. તીક્ષ્ણ, કડવું, કસાયેલું, ખાટું અને મીઠું. ૧૮

ફાસઓ પરિણયા જે ઉ, અફૂહા તે પકિત્તિયા ।

કફખડા મઉઆ ચેવ, ગરુઆ લહુઆ તહા ૧૯

સીયા ઉણહા ય નિદ્રા ય, તહા લુકખા ય આહિયા ।

ધય ફાસપરિણયા એએ, પુગ્ગાલા સમુદાહિયા ૨૦

પુદ્ગલોની સ્પર્શ પરિણતિ આઠ જાતની છે. કર્કશ, કોમળ, ભારે, હલકી, શીત, ઉષ્ણ, સિન્ધવ અને રુક્ષ ૧૯-૨૦

સંઠાણપરિણયા જે ઉ, પંચહા તે પકિત્તિયા ।

પરિમંડલા ય વટ્ટા ય, તંસા ચઉરંસમાયયા ૨૧

સંસ્થાન પરિણતિ પાંચ જાતની છે, પરિમંડલ, વ્રત, ત્રિકાણ, ચતુષ્કાણ અને લાંબુ. ૨૧

વણુઓ જે ભવે કિણહે, ભઈએ સે ઉ ગન્ધઓ ।

રસઓ ફાસઓ ચેવ, ભઈએ સંઠાણઓ વિ ય ૨૨

જે પુદ્ગલ કાળા રંગના છે, તેમાં ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની ભજના છે. ૨૨

વણુઓ જે ભવે નીલે, ભઈએ સે ઉ ગન્ધઓ ।

રસઓ ફાસઓ ચેવ, ભઈએ સંઠાણઓ વિ ય ૨૩

જે નીલ વર્ણના પુદ્ગલ છે, તેમાં ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની ભજના છે. ૨૩

વણ્ણુઓ લોહિએ જે ઉ, ભઠએ સે ઉ ગન્ધઓ ।

રસઓ ફાસઓ ચેવ, ભઠએ સંઠાણુઓ વિ ય ૨૪

જે પુદ્ગલ લાલ રંગના છે, તેમાં ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનતી ભજના છે. ૨૪

વણ્ણુઓ પીયએ જે ઉ, ભઠએ સે ઉ ગન્ધઓ ।

રસઓ ફાસઓ ચેવ, ભઠએ સંઠાણુઓ વિ ય ૨૫

જે પુદ્ગલ પીત વર્ણના છે, તેમાં ગંધ, રસ, સ્પર્શના અને સંસ્થાનતી ભજના છે. ૨૫

વણ્ણુઓ સુકિલે જે ઉ, ભઠએ સે ઉ ગન્ધઓ ।

રસઓ ફાસઓ ચેવ, ભઠએ સંઠાણુઓ વિ ય ૨૬

જે પુદ્ગલ શુકલ-સફેદ રંગના છે, તેમાં ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનતી ભજના છે. ૨૬

ગન્ધઓ જે ભવે સુખલી, ભઠએ સે ઉ વણ્ણુઓ ।

રસઓ ફાસઓ ચેવ, ભઠએ સંઠાણુઓ વિ ય ૨૭

જે પુદ્ગલ સુગંધવાળા છે, તેમાં વર્ણ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનતી ભજના છે. ૨૭

ગન્ધઓ જે ભવે દુખલી, ભઠએ સે ઉ વણ્ણુઓ ।

રસઓ ફાસઓ ચેવ, ભઠએ સંઠાણુઓ વિ ય ૨૮

જે પુદ્ગલ-દ્રવ્ય દુર્ગંધવાળા છે, તેમાં વર્ણ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનતી ભજના છે, ૨૮

રસઓ તિતએ જે ઉ, ભઠએ સે ઉ વણ્ણુઓ ।

ગન્ધઓ ફાસઓ ચેવ, ભઠએ સંઠાણુઓ વિ ય ૨૯

જે પુદ્ગલ તીખા રસવાળા છે, તેમાં વર્ણ, ગંધ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનતી ભજના છે. ૨૯

રસઓ કડુઓ જે ઉ, ભઈઓ સે ઉ વણુઓ ।

ગન્ધઓ ફાસઓ ચેવ, ભઈઓ સંઠાણુઓ વિ ય ૩૦

જે પદાર્થો કડવા રસવાળા છે, તેમાં વર્ણુ, ગંધ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની ભજના છે. ૩૦

રસઓ કસાઓ જે ઉ, ભઈઓ સે ઉ વણુઓ ।

ગન્ધઓ ફાસઓ ચેવ, ભઈઓ સંઠાણુઓ વિ ય ૩૧

જે દ્રવ્યો-પુદ્ગલો કસાય રસવાળા છે, તેમાં વર્ણુ, ગંધ સ્પર્શ અને સંસ્થાનની ભજના છે. ૩૧

રસઓ અંગિસે જે ઉ, ભઈઓ સે ઉ વણુઓ ।

ગન્ધઓ ફાસઓ ચેવ, ભઈઓ સંઠાણુઓ વિ ય ૩૨

જે પદાર્થો ખાટા રસવાળા છે, તેમાં વર્ણુ, ગંધ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની ભજના છે. ૩૨

રસઓ મહુરઓ જે ઉ, ભઈઓ સે ઉ વણુઓ ।

ગન્ધઓ ફાસઓ ચેવ, ભઈઓ સંઠાણુઓ વિ ય ૩૩

જે મહુર રસવાળા દ્રવ્યો છે, તેમાં વર્ણુ, ગંધ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની ભજના છે. ૩૩

ફાસઓ કફખડે જે ઉ, ભઈઓ સે ઉ વણુઓ ।

ગન્ધઓ રસઓ ચેવ, ભઈઓ સંઠાણુઓ વિ ય ૩૪

જે કઠોર સ્પર્શવાળા પુદ્ગલ છે, તેમાં ગંધ, વર્ણુ, રસ અને સંસ્થાનની ભજના છે. ૩૪

ફાસઓ મઉઓ જે ઉ, ભઈઓ સે ઉ વણુઓ ।

ગન્ધઓ રસઓ ચેવ, ભઈઓ સંઠાણુઓ વિ ય ૩૫

જે પુદ્ગલો મદુ સ્પર્શવાળા છે, તેમાં વર્ણુ, ગંધ, રસ અને સંસ્થાનની ભજના છે. ૩૫

ફાસઓ ગુરુઓ જે ઉ, ભઠઓ સે ઉ વણણુઓ ।
ગન્ધઓ રસઓ ચેવ, ભઠઓ સંઠાણુઓ વિ ય ૩૬

જે પુદ્ગલો ભારે સ્પર્શવાળા છે. તેમાં ગન્ધ, રસ, વર્ણ અને સંસ્થાનની ભજના છે. ૩૬

ફાસઓ લહુઓ જે ઉ, ભઠઓ સે ઉ વણણુઓ ।
ગન્ધઓ રસઓ ચેવ, ભઠઓ સંઠાણુઓ વિ ય ૩૭

જે પુદ્ગલો લઘુ સ્પર્શવાળા છે, તેમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સંસ્થાનની ભજના છે, ૩૭

ફાસઓ સીયઓ જે ઉ, ભઠઓ સે ઉ વણણુઓ ।
ગન્ધઓ રસઓ ચેવ, ભઠઓ સંઠાણુઓ વિ ય ૩૮

જે પદાર્થો શીત સ્પર્શવાળા છે, તેમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સંસ્થાનની ભજના છે. ૩૮

ફાસઓ ઉણુઓ જે ઉ, ભઠઓ સે ઉ વણણુઓ ।
ગન્ધઓ રસઓ ચેવ, ભઠઓ સંઠાણુઓ વિ ય ૩૯

જે પદાર્થો ઉષ્ણ સ્પર્શવાળા છે, તેમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સંસ્થાનની ભજના છે, ૩૯

ફાસઓ નિદ્રઓ જે ઉ, ભઠઓ સે ઉ વણણુઓ ।
ગન્ધઓ રસઓ ચેવ, ભઠઓ સંઠાણુઓ વિ ય ૪૦

જે પદાર્થો સ્નિગ્ધ સ્પર્શવાળા છે, તેમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સંસ્થાનની ભજના છે. ૪૦

ફાસઓ લુક્ષઓ જે ઉ, ભઠઓ સે ઉ વણણુઓ ।
ગન્ધઓ રસઓ ચેવ, ભઠઓ સંઠાણુઓ વિ ય ૪૧

જે પદાર્થો લુખા-રૂક્ષ સ્પર્શવાળા છે, તેમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સંસ્થાનની ભજના છે. ૪૧

પરિમંડલસંઠાણે, ભઈએ સે ઉ વણ્ણુઓ ।

ગંધઓ રસઓ ચેવ, ભઈએ ફાસઓ વિ ય ૪૨

જે પરિમંડલ સંસ્થાનવાળા પુદ્ગલ છે, તેમાં, વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શની ભજના છે. ૪૨

સંઠાણુઓ ભવે વદ્દે, ભઈએ સે ઉ વણ્ણુઓ ।

ગંધઓ રસઓ ચેવ, ભઈએ ફાસઓ વિ ય ૪૩

જે સંસ્થાન વૃત્તાકાર છે, તેમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શની ભજના છે. ૪૩

સંઠાણુઓ ભવે તંસે, ભઈએ સે ઉ વણ્ણુઓ ।

ગંધઓ રસઓ ચેવ, ભઈએ ફાસઓ વિ ય ૪૪

જે પદાર્થો ત્રિકોણાકાર છે, તેમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શની ભજના છે. ૪૪

સંઠાણુઓ જે ચઉરંસે, ભઈએ સે ઉ વણ્ણુઓ ।

ગંધઓ રસઓ ચેવ, ભઈએ ફાસઓ વિ ય ૪૫

જે પદાર્થો ચોરસ છે, તેમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શની ભજના છે. ૪૫

જે આયયસંઠાણે, ભઈએ સે ઉ વણ્ણુઓ ।

ગંધઓ રસઓ ચેવ, ભઈએ ફાસઓ વિ ય ૪૬

જે પદાર્થો લંબાકાર છે, તેમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શની ભજના છે. ૪૬

એસા અણ્ણવવિભત્તી, સમાસેણ વિયાહિયા ।

ધત્તો જીવવિભત્તિ, વુચ્છામિ અણ્ણપુવ્વસો ૪૭

આમ અણ્ણવ દ્રવ્ય વિભાગનું વર્ણન અનુક્રમથી કરેલું. ૪૭

સંસારતથા ય સિદ્ધા ય, દુવિહા જીવા વિયાહિયા ।

સિદ્ધા ભુગવિહા વૃત્તા, તં મે કિત્તયઓ સુણુ ૪૮

જીવના એ પ્રકાર છે. સંસારમાં રહેનારા અને સિદ્ધ. સિદ્ધના અનેક ભેદ છે તે ભેદને મારી પાસેથી સાંભળો. ૪૮

ઈત્થીપુરિસસિદ્ધા ય, તહેવ ય નપુંસગા ।

સલિંગે અન્નલિંગે ય, ગિહિલિંગે તહેવ ય ૪૯

સ્ત્રી લિંગ સિદ્ધ, પુરૂષ લિંગ સિદ્ધ, સલિંગ સિદ્ધ, અન્ય લિંગ સિદ્ધ અને ગૃહ લિંગ સિદ્ધ વગેરે. ૪૯

ઉક્કોસોગાહણાએ ય, જહનમજિઝમાઈ ય ।

ઉદ્દઠં અહે ય તિરિયં ચ, સમુદ્દમ્મિ જલમ્મિ ય ૫૦

જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાથી ઉર્ધ્વા, અધો અને તિર્યક્ લોકથી સિદ્ધ થઈ શકે છે. સમુદ્ર અને જલાશયથી પણ સિદ્ધ થાય છે. ૫૦

દસ ય નપુંસએસુ, વીસં ઈત્થિયાસુ ય ।

પુરિસેસુ ય અદ્દસયં, સમએણુગેણુ સિન્નઝઈ ૫૧

એક સમયમાં નપુંસક લિંગી દશ, સ્ત્રી લિંગી વીસ અને પુરૂષ લિંગી ૧૦૮ સિદ્ધ થઈ શકે છે. ૫૧

ચત્તારિ ય ગિહલિંગે, અન્નલિંગે દસેવ ય ।

સલિંગેણુ અદ્દસયં, સમએણુગેણુ સિન્નઝઈ ૫૨

ગૃહ લિંગમાં ચાર, અન્ય લિંગમાં દશ અને સલિંગમાં એકસો આઠ સિદ્ધ થઈ શકે છે. ૫૨

ઉક્કોસોગાહણાએ ય, સિન્નઝંતે જુગવં દુવે ।

ચત્તારિ ય જહનનાએ, મજ્જેઅદ્દુત્તરં સયં ૫૩

એક સમયમાં જઘન્ય અવગાહનાથી ચાર, ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાથી

એ અને મધ્યમ અવગાહનાથી એકસો આઠ સિદ્ધ થઈ શકે છે. ૫૩

અઉરુહ્લોએ ય દુવે સમુદ્દે,

તઓ જલે વીસમહે તહેવ ય ।

સયં ચ અદુત્તરં તિરિયસોએ,

સમએભુગેણ સિજઝઠ ધુવં ૫૪

ઉર્ધ્વ લોકમાં ચાર, સમુદ્રમાંથી એ, નદી આદિ જલાશયમાંથી ત્રણ, અધોલોકમાંથી ૨૦ અને તિર્થક લોકમાંથી ૧૦૮ એક સમયમાં નિશ્ચય સિદ્ધ થાય છે, ૫૪

કહિં પડિહયા સિદ્ધા, કહિં સિદ્ધા પઠ્ઠિયા ।

કહિં યોંદિ અઠ્ઠતા ણું, કથ ગંતૂણુ સિજઝઠ? ૫૫

સિદ્ધ ક્યાં જન્મને અટકે છે ? ક્યાં રહે છે ? શરીરનો ત્યાગ ક્યાં કરે છે ? અને ક્યાં જન્મને સિદ્ધ થાય છે ? ૫૫

અસોએ પડિહયા સિદ્ધા, લોગગે ય પઠ્ઠિયા ।

કહિં યોંદિ અઠ્ઠતા ણું, તથ ગંતૂણુ સિજઝઠ ૫૬

સિદ્ધ અલોકની સીમા પર અટકે છે. લોકના અગ્ર ભાગમાં રહે છે. અહિં મનુષ્ય-લોકમાં શરીર છોડીને લોકાગ્ર ઉપર જન્મને સિદ્ધ થાય છે. ૫૬

પારસહિં જ્ઞેયણુહિં, સવ્વદુસ્સુવરિં ભવે ।

ઈસીપખ્ભારનામા ઉ, પુઠ્ઠવી છત્તસંહિયા ૫૭

સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાનથી આર યોજન ઉપર છત્રના આકારવાળી ઈષિતપ્રાગ્ભાર નામની પૃથ્વી છે. ૫૭

“પણુયાસ સયસહસ્સા, જ્ઞેયણુણું તુ આયયા ।

તાવઠયં ચેવ વિત્થિણુણા, તિગુણુ તસ્સેવ પરિરઓ ૫૮

એ પીસ્તાલીસ લાખ યોજન લાંબી, એટલીજ પહોળી અને ત્રણ ગુણ્થી અધિક પરિઘવાળી છે. ૫૮

અદ્ભુત્યેણુઆહુલ્લા, સા મન્દમિમિ વિયાહિયા ।
પરિહાયંતી ચરિમંતે, મન્દિપતાઉ તણયરી ૫૯

એ પૃથ્વી મધ્યમાં આઠ યોજન ઝડી છે અને ઓછી થતી થતી છેવટે માખીની પાંખ કરતાં પાતળી છે. ૫૯

અન્નુણુસુવણુગમર્ધ, સા પુઠ્ઠવી નિમ્મલા સહાવેણુ ।
ઉતાણુગ્ચત્તયસંડિયાં ય, ભણિયા નિણુવરેહિં ૬૦

આ ઇપિતપ્રાગભાર પૃથ્વી, સ્વભાવથી જ પ્રવેત, નિર્મળ અને અર્જુન નામની પ્રવેત સુવર્ણ, જેવી છે. ઉડતાં છત્રના જેવો એનો આકાર છે. એવું જિનેશ્વરે કહ્યું છે. ૬૦

સંખંકકુન્દસંકાસા, પંડુરા નિમ્મલા સુહા ।
સીયાએ જ્ઞેયણુ તત્તો, લોયંતો ઉ વિયાહિઓ ૬૧

આ સિદ્ધશિલા પૃથ્વી શંખ, અંક, રત્ન અને મુયકુન્દના પુષ્પ સમાન અત્યંત નિર્મળ અને મુશોભિત છે. એના ઉપર લોકાન્ત કહ્યો છે. ૬૧

જ્ઞેયણુસ્સ ઉ જ્ઞે તત્થ, કોસો ઉવરિમો ભવે ।
તસ્સ કોસસ્સ છળ્લાએ, સિદ્ધાણુગાહણા ભવે ૬૨

આના એક યોજનના ઉપરના કોસ (ગાઉ) ના છદ્દા ભાગમાં સિદ્ધ ભગવાન રહે છે. ૬૨

તત્થ સિદ્ધા મહાભાગા, લોગગ્ગમિમિ પર્ધીકુયા ।
ભવપ્પપં ચઉ મુક્કા, સિદ્ધિં વરગર્ધંગયા ૬૩

સર્વોત્તમ સિદ્ધસ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલ મહા ભાગ્યશાળી જીવો આ સંસાર ચક્રના પ્રપંચથી મુક્ત થઈને લોકના અગ્ર ભાગમાં પિરાજે છે. ૬૩

ઉસ્સેહો જસ્સ જ્ઞે હોઈ, ભવમિમિ ચરિમમિ ય ।
તિભાગહીણુ તત્તો ય, સિદ્ધાણુગાહણા ભવે ૬૪

ને અવગાહના અંતિમ શરીરની હોય છે એનાથી ત્રીજા ભાગની ઓછી સિદ્ધોની અવગાહના હોય છે. ૬૪

એગત્તેણુ સાધયા, અપજજવસિયા વિ ય ।

પુહત્તેણુ અણાધયા, અપજજવસિયા વિ ય ૬૫

અહિં એક સિદ્ધની અપેક્ષાએ સાદિ અનન્ત કાળ છે પરન્તુ સમસ્ત સિધ્ધોની અપેક્ષાએ અનાદિ અનન્ત કાળ છે. ૬૫

અરુવિણ્ણો જીવઘણા, જ્ઞાણુદંસણુસણિણુયા ।

અઉલં સુહં સંપન્ના, ઉવમા જસ્સ જુત્થિ ઉ ૬૬

આ સિદ્ધ ભગવાન અરૂપી, ધનરૂપ, જ્ઞાન અને દર્શનના ઉપયોગનાળા ઉપમા રહિત છે, એ અતુલ સુખને પામ્યા છે, જેને માટે કોઈ ઉપમા નથી. ૬૬

લોગગદ્દેસે તે સવ્વે, જ્ઞાણુદંસણુસન્નિયા ।

સંસારપારનિત્થિણ્ણા, સિદ્ધિં વરગઈં ગયા ૬૭

આ બધા સિદ્ધ ભગવાન સંસારની પેલી પાર પહોંચીને જ્ઞાન, દર્શનના ઉપયોગથી સર્વોત્તમ સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત થઈને એક દેશમાં જ રહે છે. ૬૭

સંસારત્થા ઉ જે જીવા, દુવિહા તે વિયાહિયા ।

તસા ય થાવરા ચેવ, થાવરા તિવિહા તહિં ૬૮

સંસારી જીવો ત્રસ અને સ્થાવર એમ એ જાતના છે. આમાં સ્થાવર જીવના ત્રણ ભેદ કહ્યા છે. ૬૮

પુઠ્ઠવી આઉજીવા ય, તહેવ ય વણુસ્સઈ ।

ધ્વચ્ચેએ થાવરા તિવિહા, તેસિં ભેએ સુણુહુ ઞે ૬૯

પૃથ્વીકાય, અપકાય અને વનસ્પતિકાય એમ ત્રણ જાતના સ્થાવર છે. હવે એના ભેદને સાંભળો : — ૬૯

દુવિહા પુઠ્ઠવીજીવા ય, મુહુમા આયરા તહા ।
પજ્જતમપજ્જતા, એવમેવ દુહા પુણ્ણો ૭૦

પૃથ્વીકાયના બે ભેદ છે. સૂક્ષ્મ અને આદર, અને પ્રત્યેકના વર્ગી
પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત એવા બે ભેદ છે ૭૦

આયરા જે ઉ પજ્જતા, દુવિહા તે વિયાહિયા ।
સણ્ણા ખરા ય ઝોધવ્વા, સણ્ણા સત્તવિહા તહિં ૭૧

પર્યાપ્ત આદર પૃથ્વીકાય જીવોના બે ભેદ છે, કામળ અને
કડોર. આમાં કામળતાના સાત ભેદ છે. ૭૧

કિણ્ણા નીલા ય રુહિરા ય, હાસિદા મુક્કિલા તહા ।
પંડુપણ્ણમદ્ધિયા, ખરા છત્તીસર્ધ વિહા ૭૨

કાળી, નીલી, પીળી, શ્વેત, પાણ્ણુ તથા પતક મૃતિકા. કડોર
પૃથ્વીકાયના છત્તીસ ભેદ છે. ૭૨

પુઠ્ઠવી ય સક્કરા બાલુયા ય, ઉવલે સિલા ય લોણ્ણસે ।
અય-તંબ-તઉય-સીસગ-રુપ્પ-સુવણ્ણે ય વર્ધરે ય ૭૩

હરિયાલે હિંગુલુએ, મણ્ણોસિલા સાસગંજણ્ણપવાલે ।
અખ્ખપડલખ્ખવાલુય, આયરકાએ મણ્ણિવિહાણ્ણે ૭૪

ગામેજ્જએ ય રુયગે, અકે ક્કલિહે ય લોહિયકંખે ય ।
મરગય-મસારગલ્લે, ભુયમોયગ ઇન્દનીલે ય ૭૫

અંદણ્ણ ગેરુય હંસગખ્ખે, પુલએ સોગંધિએ ય ઝોધવ્વે ।
અંદપહ વેરુલિએ, જલકંતે સૂરકંતે ય ૭૬

૧ શુદ્ધ પૃથ્વી, ૨ શર્કરા, ૩ વાલુકા, ૪ ઉપત્ત, ૬ શિલા, ૬
લવણ, ૭ ખારી માટી, ૮ લોદું, ૯ તરુઆ, ૧૦ તાંબુ, ૧૧ સીસું,
૧૨ રૂપું, ૧૩ સોનું, ૧૪ વજ, ૧૫ હડતાત્ત, ૧૬ હિંગ્ણોક, ૧૭
મનસિલ્લ, ૧૮ સાસક, ૧૯ અંજન, ૨૦ પ્રવાત્ત, ૨૧ અખરખ, ૨૨

અબ્રવાલુકા . મણિરત્નોના ભેદ-૨૩ ગોભેદક, ૨૪ સુચક. ૨૫ અંકરત્ન
૨૬ સ્ફટિક અથવા લોહીતાક્ષ રત્ન, ૨૭ મરકત અથવા મસારગદ્ધ,
૨૮ ભુજમોચક, ૨૯ ઈન્દ્રનીલ, ૩૦ ચંદન ગેરુક હંસ ગર્ભ, ૩૧
પુલક, ૩૨ સૌગન્ધિક, ૩૩ ચંદ્રપ્રભ, ૩૪ વૈદ્યુર્ય, ૩૫ જલકાન્ત, ૩૬
સૂર્યકાન્તમણિ. ૭૩ થી ૭૬.

એએ ખરપુઠવીએ, લેયા છત્તીસમાહિયા,
એગવિહમણાણુતા, સુહુમા તથ વિયાહિયા ૭૭

આ છત્તીસ ભેદ કઠણ પૃથ્વીકાયના કહ્યા, પરંતુ આ અન્તેમાં
સૂક્ષ્મકાયનો તો એક જ ભેદ કહ્યો છે. ૭૭

સુહુમા સવ્વલોગમ્મિ, લોગદેસે ય ખાયરા ।
ઈત્તો કાલવિભાગં તુ, તેસિં વુચ્છં ચઉવ્વિહં ૭૮

સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાય સમસ્ત લોકમાં વ્યાપ્ત છે. પરંતુ બાદર તો
લોકના દેશ ભાગમાં જ છે. હવે આનો કાળ વિભાગ ચાર પ્રકારથી
કહું છું. ૭૮

સંતઈં પરપણાઈયા, અપજજવસિયા વિ ય ।
ઈઈં પડુચ્ચ સાઈયા, સપજજવસિયા વિ ય ૭૯

પૃથ્વીકાય સંતતિની અપેક્ષાએ, અનાદિ અનંત છે અને સ્થિતિની
અપેક્ષાએ સાદિ સાન્ત છે. ૭૯

ખાવીસસહસ્સાઈં, વાસાણુકોસિયા ભવે ।
આઉઈઈં પુઠવીણું, અન્તોમુહુતં જહન્નિયા ૮૦

પૃથ્વીકાયના જીવોનું આયુષ્ય જન્મન્ય અન્તર્મુહુતં અને ઉત્કૃષ્ટ
ખાત્રીસ હજાર વર્ષનું છે. ૮૦

અસંખકાણુમુકકોસં, અન્તોમુહુતં જહન્નયં ।
કાયઈઈં પુઠવીણું, તં કાયં તુ અમુચ્ચએ ૮૧

પૃથ્વીકાયના જીવોની કાયસ્થિતિ જઘન્ય અન્તર્મુહુર્ત છે, ઉત્કૃષ્ટ
એ કાયમાં જન્મ-મરણ કરે તો અસંખ્ય કાળની છે. ૮૧

અણુન્તકાલમુકકોસં, અન્તોમુહુર્ત જહનનયં ।

વિજઠમ્મિ સએ કાએ, પુઠવીજવાણુ અંતરં ૮૨

સ્વકાયની અપેક્ષા પૃથ્વીકાયના જીવોનું અંતર જઘન્ય અન્ત-
મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અન્ત કાળનું છે, ૮૨

એએસિં વણુઓ એવ, ગંધઓ રસ કાસઓ ।

સંગાણુદેસઓ વા વિ, વિહાણાધં સહસ્સસો ૮૩

આ જીવોના વર્ણુ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનથી
હજારો ભેદ હોય છે, ૮૩

દુવિહા આઉજવા ઉ, મુહુમા ખાયરા તહા ।

પજજતમપજજતા, એવમેએ દુહા પુણો ૮૪

અપકાયના જીવ સૂક્ષ્મ અને બાહર એ જાતના છે, વળી
તે ઉપરાંત દરેકના પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત એવા ભેદ પણ છે. ૮૪

ખાયરા જે ઉ પજજતા, પંચહા તે પકિત્તિયા ।

સુદ્ધોદએ ય ઉસ્સે, હરતાણુ મહિયા હિમે ૮૫

બાહર અપકાયના પાંચ પ્રકાર છે. શુદ્ધોદક, ઓસ, તૃણ
ઉપસ્તું પાણી, હસ્તનું, ધૂંધર અને બરફનું પાણી ૮૫

એગવિહમણાણુતા, મુહુમા તત્થ વિયાહિયા ।

મુહુમા સવ્વલોયમ્મિ, લોગદેસે ય ખાયરા ૮૬

સૂક્ષ્મ અપકાયનો જીવ ભેદ રહિત માત્ર એક જ પ્રકારનો છે.
અને એ સમસ્ત લોકમાં વ્યાપ્ત છે. બાહર અપકાય લોકના એક
ભાગમાં જ સ્થિત છે. ૮૬

સંતઠં પપ્પણાધ એયા, સપજજવસિયા વિ ય ।

ઠિઠં પડુચ્ચ સાધ્યા, સપજજવસિયા વિ ય ૮૭

અપકાય, પ્રવાહની અપેક્ષાએ અનાદિ અનંત અને સ્થિતિની અપેક્ષાએ સાદિ સાન્ત છે. ૮૭

સત્તેવ સહસ્સાઈ, વાસાજીકોસિયા ભવે ।
આઉઠિઈ આઝિણું, અન્તોમુહુત્તં જહુન્નયં ૮૮

અપકાયના જીવોની આયુ સ્થિતિ જઘન્ય અન્ત મુહુર્ત્તં અને ઉત્કૃષ્ટ સાત હજાર વર્ષની છે. ૮૮

અસંખકાલમુકકોસં, અન્તોમુહુત્તં જહુન્નયં ।
કાયઠિઈ આઝિણું, તં કાયં તુ અમુચ્યો ૮૯

કાય સ્થિતિ-એ કાયમાં રહેવાની અપેક્ષાએ જઘન્ય અન્તમુહુર્ત્તં અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્ય કાળની હોય છે. ૮૯

અણુન્તકાલમુકકોસં, અન્તોમુહુત્તં જહુન્નયં ।
વિજઠંમિ સએ કાએ, આઝિજીવાણુ અન્તરં ૯૦

પોતાનું શરીર છોડીને ખીન્ન શરીરમાં જવાનું અને ફરી અપકાયમાં આવવાનું સમયાન્તર જઘન્ય અન્તમુહુર્ત્તં અને ઉત્કૃષ્ટ અનંત કાળનું છે. ૯૦

એએસિં વણુઓ એવ, ગન્ધઓ રસકાસઓ ।
સંઠાણુદેસઓ વા વિ, વિહાણુઈ સહસ્સસો ૯૧

અપકાયના જીવોના વર્ણુ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનના દેશથી હજારો ભેદ-પ્રકાર હોય છે. ૯૧

દુવિહા વણુસસઈજીવા, સુહુમા ખાયરા તહા ।
પજજત્તમપજજતા, એવમેએ દુહા પુણા ૯૨

વનસ્પતિ જીવના એ પ્રકાર છે. સૂક્ષ્મ અને ખાદ્ય. આ પ્રત્યેકના અર્ચાંત્ર અને અર્ચાંત્ર એમ એ ભેદ હોય છે. ૯૨

ખાયરા જે ઉ પજજતા, દુવિહા તે વિયાહિયા ।
સાહારણુસરીરા ય, પત્તેગા ય તહેવ ય ૯૩

પર્યાપ્ત વનસ્પતિકાયના બે ભેદ કહેવામાં આવ્યા છે. સાધારણ શરીર અને પ્રત્યેક શરીર. ૯૩

પત્તેગસરીરા ઉ, ભુગહા તે પકિત્તિયા ।

રૂકખા ગુચ્છા ય ગુરુમા ય, લયા વહ્લી તણા તહા ૯૪

પ્રત્યેક શરીર વનસ્પતિકાયના અનેક પ્રકાર છે, જેવાકે વૃક્ષ, ગુચ્છ, ગુદ્મ, લતા, વેલી, તૃણ વગેરે. ૯૪

વલય પવ્વગા કુહુણા, જલરુહા ઓસહી તહા ।

હરિયકાયા ઓદ્ધવા, પત્તેયા ઇઈ આહિયા ૯૫

વલય, પર્વજ, કુહુણ, જલરુહ, ઔષધિ, તૃણ અને હરિતકાય ઇત્યાદિ ભેદ પ્રત્યેક શરીર વનસ્પતિકાયના કહ્યા છે. ૯૫

સાહારણસરીરા ઉ, ભુગહા તે પકિત્તિયા ।

આલુએ મૂલએ એવ, સિંગએરે તહેવ ય ૯૬

સાધારણ શરીર વનસ્પતિકાયના અનેક ભેદ કહ્યા છે. જેમકે આલુ, મૂલિ અને શ્રંગએર-વગેરે. ૯૬

હરિલી સિરિલી સિસ્સરિલી, જવઈ કે ય કન્દલી ।

પલંડુલસણકન્દે ય, કન્દલી ય કુહુવ્યએ ૯૭

લોહિણીહૂપથી હૂય, કુહગા ય તહેવ ય ।

કણ્હે ય વજજકન્દે ય, કન્દે સૂરણએ તહા ૯૮

અસ્સકણી ય ઓધવા, સીહકણ્ણી તહેવ ય ।

મુસુંઠી ય હલિદ્દા ય, ભુગહા એવમાયઓ ૯૯

હરિલી, સિરિલી, સિસ્સરિલી, યાવતિક, કન્દલી, પલાંડુ, લશણ, કુહુવત, લોહિની, હુતાક્ષી, હૂત, કુહક, કૃષ્ણ, વજ, સુરણ, કન્દ, અશ્વ કણ્ણી, સિંહ કણ્ણી, મુસુંઠી, અને હરિદાકન્દ ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારની સાધારણ વનસ્પતિકાય હોય છે. ૯૭થી ૯૯

એગવિહમણાણુતા, સુહુમા તત્થ વિયાહિયા ।

સુહુમા સવ્વલોગમ્મિ, લોગદેસે ય ધ્યાયરા ૧૦૦

સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાયના જીવ ભેદ રહિત માત્ર એક જ જાતના હોય છે અને એ સમસ્ત લોકમાં વ્યાપ્ત છે. ખાદ્ય જીવ લોકના અમુક ભાગમાં છે. ૧૦૦

સંતઠં પરપણાઈયા, અપજજવસિયા વિ ય ।

કિંઠં પડુચ્ચ સાઈયા, સપજજવસિયા વિ ય ૧૦૧

પ્રવાહ-સંતતિની અપેક્ષા વનસ્પતિકાય અનાદિ અનંત છે અને સ્થિતિની અપેક્ષા સાદિ સાંત છે. ૧૦૧

દસ ચેવ સહસ્સાઈં, વાસાણુકોસિયા ભવે ।

વણુસ્સઈણિં આઈં તુ, અન્તોમુહુત્તં જહન્નિયા ૧૦૨

વનસ્પતિકાયના જીવોની આયુસ્થિતિ જઘન્ય અન્તર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ દશ હજાર વર્ષની હોય છે. ૧૦૨

અણુન્તકાલમુકકોસં, અન્તોમુહુત્તં જહન્નિયા ।

કાયકિંઠ પણુગાણં, તં કાયં તુ અમુચ્ચએ ૧૦૩

વનસ્પતિકાયના જીવોની કાયસ્થિતિ એ કાયમાં જન્મ કરતા રહેવાની અપેક્ષા જઘન્ય અન્તર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનંત કાળ છે. ૧૦૩

અસંખ્ખકાલમુકકોસં, અન્તોમુહુત્તં જહન્નિયા ।

વિજઠંમિ સચ્ચે કાચ્ચે, પણુગજીવાણુ અન્તરં ૧૦૪

સ્વકાય છોડીને ફરીને ઉત્પન્ન થવાનું અંતર જઘન્ય અન્તર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળનું છે. ૧૦૪

એએસિં વણુએ ચેવ, ગન્ધએ રસકાસએ ।

સંઠાણાદેસએ વાવિ, વિહાણાઈં સહસ્સસો ૧૦૫

વનસ્પતિકાયના જીવોના વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનના

આદેશથી હળ્લર વિધાન-પ્રકાર-ભેદ છે. ૧૦૫

ધ્વિચેએ થાવરા તિવિહા, સમાસેણ વિયાહિયા ।

ઈત્તો ઉ તસે તિવિહા, વુચ્છામિ આણુપુવ્વસો ૧૦૬

આમ ત્રણ સ્થાવર કાયતુ' ટુંકામાં વર્ણન કર્યું. હવે હું ત્રણ પ્રકારના ત્રસ જીવોનું અનુક્રમે વર્ણન કરું છું. ૧૦૬

તેજી વાજી ય ઐધવ્વા, ઉરાલા ય તસા તહા ।

ધ્વિચેએ તસા તિવિહા, તેસિં ભેએ સુણેહ મે ૧૦૭

તેજસકાય, વાયુકાય અને પ્રધાન ત્રસકાય આ જાતની ત્રણ પ્રકારની ત્રસકાય છે. આના ભેદ મારી પાસેથી સાંભળો. ૧૦૭

દુવિહા તેજીજવા ઉ, સુહુમા ખાયરા તહા ।

પજ્જત્તમપજ્જત્તા, એવમેવ દુહા પુણે ૧૦૮

તેજસ કાયના ભેદ સૂક્ષ્મ અને બાહર એમ બે પ્રકારના છે. આમાં પ્રત્યેકના પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત એમ બે ભેદ છે. ૧૦૮

ખાયરા જે ઉ પજ્જત્તા, જુગહા તે વિયાહિયા ।

ધન્ગાલે મુમ્મુરે અગણ્ણી, અચ્ચિ જાલા તહેવ ય ૧૦૯

ઉક્કા વિજ્જનુ ય ઐધવ્વા, જુગહા એવમાયઓ ।

એગવિહમણાણુત્તા, સુહુમા તે વિયાહિયા ૧૧૦

સુહુમા સવ્વલોગમ્મિ, લોગદેસે ય ખાયરા ।

ઈત્તો કાલવિભાગં તુ, તેસિં વુચ્છં ચઉવ્વિહં ૧૧૧

પર્યાપ્ત બાહર અગ્નિકાય અનેક પ્રકારની કહી છે. જેમકે અંગાર, ચિનગારી, અગ્નિ, દીપશિખા, મૂલ રહિત અગ્નિ શિખા, ઉક્કા અને વિજ્જણી ઇત્યાદિ અનેક ભેદ છે અને તે સમસ્ત લોકમાં વ્યાપ્ત છે. બાહર તેજસકાય લોકના અમુક ભાગમાં છે. હવે આનો કાળ-વિભાગ ચાર પ્રકારે કહે છે. ૧૦૯ થી ૧૧૧

સંતઠં પપ્પણાઈયાં, અપજ્જવસિયા વિ ય ।

ઠિંઠં પડુચ્ચ સાઈયાં, સપજ્જવસિયા વિ ય ૧૧૨

અગ્નિકાયના જીવો સંતતિ-પ્રવાહની અપેક્ષા અનાદિ અનંત છે, અને સ્થિતિની અપેક્ષા સાદિ સાંત છે. ૧૧૨

ત્તિણ્ણુવ અહોરત્તા, ઉક્કોસેણુ વિયાહિયા ।

આઉઠિંઠિં તેણિણું, અંતોમુહુત્તં જહન્નિયા ૧૧૩

અગ્નિકાયના જીવોનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત અંતે ઉત્કૃષ્ટ ત્રણુ અહોરાત્રીનું છે. ૧૧૩

અસંખ્ખકાલમુક્કોસં, અંતોમુહુત્તં જહન્નિયા ।

કાયઠિંઠિં તેણિણું, તં કાયં તુ અમુચ્ચએ ૧૧૪

કાય સ્થિતિ સતત વાસ રહેવાની અપેક્ષા જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત અંતે ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્ય કાળની હોય છે. ૧૧૪

અણ્ણંતકાલમુક્કોસં, અંતોમુહુત્તં જહન્નિયાં ।

વિજ્જહન્નિમ સએ કાએ, તેઉજ્જવાણુ અંતરં ૧૧૫

તેજસકાયને છોડીને જીવ પુનઃ એજ શરીરમાં જન્મે તો એમાં અંતર જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત અંતે ઉત્કૃષ્ટ અનંતકાળ હોય છે. ૧૧૫

એએસિં વણ્ણુએ એવ, ગંધએ રસકાસએ ।

સંઠાણુ દેસએ વા વિ, વિહાણુાઈં સહસ્સસો ૧૧૬

આના વર્ણુ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનના આદેશથી હૃદયનો પ્રકારના વિધાનો હોય છે. ૧૧૬

દુવિહા વાઉજ્જવા ઉ, સુહુમા આયરા તહા ।

પજ્જન્નત્તમપજ્જન્નતા, એવમેવ દુહા પુણ્ણા ૧૧૭

વાયુકાયના જીવ સૂક્ષ્મ અને બાદર એમ બે પ્રકારના હોય છેઃ આ બેના પર્યાપ્તિ અને અપર્યાપ્તિ એવા બે ભેદ છે. ૧૧૭

આયરા જે ઉ પજ્જતા, પંચહા તે પકિત્તિયા ।

ઉક્કલિયા-મંડલિયા-ઘણુ-ગુંજ-સુદ્ધવાયા ય ૧૧૮

પર્યાપ્ત બાદર વાયુકાયના પાંચ પ્રકાર છે. રહી રહીને ચાલનાર, ચક્રાકાર, ઘનવાયુ, ગુંજતો વાયુ અને શુદ્ધ વાયુ ૧૧૮

સંવદ્ધગવાયા ય, જોગહા એવમાયઓ ।

એગવિહમણાણુત્તા, સુહુમા તત્થ વિયાહિયા ૧૧૯

તથા સંવર્તક વાયુ ઈત્યાદિ અનેક બેદ છે. સૂક્ષ્મ વાયુ બેદથી રહિત માત્ર એકજ જાતનો હોય છે. ૧૧૯

સુહુમા સવ્વલોગમ્મિ, લોગદેસે ય આયરા ।

ઈત્તો કાલવિભાગં તુ, તેસિ વુચ્છં ચઉવ્વિહં ૧૨૦

સૂક્ષ્મવાયુ સમસ્ત લોકમાં છે અને બાદર વાયુ લોકના એક દેશમાં છે. હવે આના કાળ વિભાગના ચાર પ્રકારનું વર્ણન હું કરીશ. ૧૨૦

સંતઠં પરપણાઈયા, અપજ્જવસિયા વિ ય ।

ઠિંઈં પડુચ્ચ સાઈયા, સપજ્જવસિયા વિ ય ૧૨૧

પ્રવાહાપેક્ષા વાયુકાય અનાદિ અતંત છે. સ્થિતિ અપેક્ષા સાદિ સાના છે. ૧૨૧

તિણ્ણુવ સહુચ્ચસાઈં, વાસાણુકોસિયા ભવે ।

આઉઠિઈં વાણિણં, અંતોમુહુતં જહુન્નિયા ૧૨૨

વાયુકાયના છવોની આયુ સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ હવર વર્ષની હોય છે. ૧૨૨

અસંખકાલમુકકેસં, અંતોમુહુતં જહુન્નિયા ।

કાયઠિઈં વાણિણં, તં કાયં તુ અમુચ્ચઓ ૧૨૩

વાયુકાયના છવોની કાયસ્થિતિ એજ શરીરમાં લગાતાર રહેવાની અપેક્ષા જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખવાત કાળી છે. ૧૨૩

અણ્તકાલમુકકોસં, અંતોમુહુત્તં જહન્નયં ।

વિજઠમ્મિ સચ્ચે કાચ્ચે, વાઉજીવાણુ અંતરં ૧૨૪

વાયુકાયને છોડીને પુનઃ એજ શરીરમાં ઉત્પન્ન થવાનો કાલાં-
તર જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનંત કાળ છે. ૧૨૪

એચ્ચેસિં વણુણુચ્ચો ચેવ, ગંધચ્ચો રસકાસચ્ચો ।

સંઠાણુદેસચ્ચો વા વિ, વિહાણુદં સહસ્સસો ૧૨૫

વાયુજીવોના વર્ણુ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનના આદેશ-
થી હમરો વિધાન છે. ૧૨૫

ઉરાલા તસા જે ઉ, ચઉહા તે પકિત્તિયા ।

એઘંન્દિયા તેઘંન્દિયા, ચઉરો પંચિંન્દિયા ચેવ ૧૨૬

મોટા ત્રસકાય જીવોના ચાર પ્રકાર છે. એઘન્દ્રિય, ત્રણ ઘન્દ્રિય,
અતુરેન્દ્રિય અને પંચેન્દ્રિય. ૧૨૬

એઘંન્દિયા ઉ જે જીવા, દુવિહા તે પકિત્તિયા ।

પજજત્તમપજજત્તા, તેસિં ભેચ્ચે સુણુહ મે ૧૨૭

એ ઘન્દ્રિય જીવોના પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત એમ એ ભેદ છે,
આનો ઉત્તર ભેદ મારી પાસેથી સાંભળો : — ૧૨૭

કિમ્મિણુ સોમંગલા ચેવ, અલસા માઘવાહયા ।

વાસીમુહા ય સિપ્પીયા, સંખા સંખણુગા તહા ૧૨૮

પલ્લોયાણુલ્લયા ચેવ, તહેવ ય વરાડગા ।

જલૂગા જાલગા ચેવ, ચંદણા ય તહેવ ય ૧૨૯

કૃમી, સુમંગલ, અસિયા, માતૃવાહક, વાસીમુખ, સીપ, શંખ
અને લઘુ શંખ આદિ, પલ્લક, અતુપલ્લક, કપર્દિકા, જોંકમલક અને
ચંદનિયા આદિ અનેક પ્રકારના એ ઘન્દ્રિયવાળા જીવ કહેવામાં આવે
છે. ૧૨૮-૧૨૯

ધ્રુવેષ્ટિન્દ્રિયા એએ, ભુગહા એવમાયએ ।
લોગેગદેસે તે સવ્વે, ન સવ્વત્થ વિયાહિયા ૧૩૦

આ દ્વીન્દ્રિય જીવ અનેક પ્રકારના છે. લોકના અમુક ભાગ-
માં જ રહે છે. સર્વત્ર નથી રહેતા ૧૩૦

સંતઠં પરપણાધયા, અપજજવસિયા વિ ય ।
ઊંઠં પદુચ્ચ સાધયા, સપજજવસિયા વિ ય ૧૩૧

આ જીવ સંતતિની અપેક્ષા અનાદિ અનંત છે અને સ્થિતિની
અપેક્ષા સાદિસાન્ત છે. ૧૩૧

વાસાઠં આરસા એવ, ઉકકોસેણુ વિયાહિયા ।
એષ્ટિન્દ્રિયાઉઠિઠં, અંતોમુહુત્તં જહુન્નિયા ૧૩૨

એ ઇન્દ્રિય જીવની આયુષ્ય સ્થિતિ જઘન્ય અન્તર્મુહુર્ત અને
ઉત્કૃષ્ટ આર વર્ષની હોય છે. ૧૩૨

સંખેજજકાલમુકકોસં, અંતોમુહુત્તં જહુન્નિયા ।
એષ્ટિન્દ્રિયાકાયઠિઠં, તં કાયં તુ અમુચ્ચએ ૧૩૩

સતત નિવાસની અપેક્ષા એષ્ટિન્દ્રિય જીવોની કાય સ્થિતિ જઘન્ય
અન્તર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કાળની છે. ૧૩૩

અણુન્તકાલમુકકોસં, અન્તોમુહુત્તં જહુન્નયં ।
એષ્ટિન્દ્રિયાજવાણં, અંતરં ય વિયાહિયં ૧૩૪

આ શરીર છોડીને, ફરીથી એષ્ટિન્દ્રિય કાયમાં જન્મ લેવાનો
અંતર કાળ જઘન્ય અન્તર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનંત કાળ છે. ૧૩૪

એએસિં વણુણુએ એવ, ગંધએ રસ કાસએ ।
સંઠાણુદેસએ વા વિ, વિહાણુદે સહસ્સસો ૧૩૫

એના વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની અપેક્ષા હળરો
બેઠ હોય છે. ૧૩૫

તેઈન્દ્રિયા ઉ જે જીવા, દુવિહા તે પકિત્તિયા ।

પજત્તમપજ્જતા, તેસિં ભેએ સુણુહ મે ૧૩૬

તેઈન્દ્રિય જીવોના પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત એવા બે ભેદ છે. હવે એના ઉત્તર ભેદ સાંભળો : — ૧૩૬

કુંથુપિવીલિઉડ્ડંસા, ઉક્કલુદ્દેહિયા તહા ।

તણહારા કરૂહારા ય, માલુગા પત્તહારગા ૧૩૭

કપ્પાસટ્ઠિંમ્મિ જાયા, તિંદુગા તઉસમિંજગા ।

સદાવરી ય ગુમ્મી ય, ઓત્તવ્યા ઈન્દગાઈયા ૧૩૮

ઈન્દગોવગમાઈયા, લુગહા એવમાયઓ ।

લોગગદ્દેસે તે સચ્ચે, ન સવ્વત્થ વિયાહિયા ૧૩૯

કુંથુ, પિપીલિકા, ઉદસા, ઉપદેહિકા, તણહારક, કાપ્પહારક, માલુકા, પત્રાહારક, કાપાસિક, અસ્થિગ્ગત, તિન્દુપ, ત્રપુપ, મિજંગ; શતાવરી ગુમ્મી, ઈન્દ્રકાયિક તથા ઈન્દ્રગોપક ઈત્યાદિ અતેક જાતના તેઈન્દ્રિય જીવો છે. આ જીવો સોકના એક ભાગમાં જ રહે છે. સર્વાત્ર રહેતા નથી. ૧૩૭ થી ૧૩૯

સંતઈ' પપ્પણાઈયા, અપજ્જવસિયા વિ ય ।

ઈંઈ' પહુચ્ચ સાઈયા, સપજ્જવસિયા વિ ય ૧૪૦

ઈન્દ્રિય કાય સંતતિ અપેક્ષા સાદિ અંતરહિત અને સ્થિતિની અપેક્ષા સાદિ સાન્ત છે. ૧૪૦

એગૂણપણ્ણહારતા, ઉક્કોસેણ વિયાહિયા ।

તેઈન્દ્રિયઆઉઈઈ, અંતોમુહુત્તં જહુન્નિયા ૧૪૧

તેઈન્દ્રિય જીવોની આયુ સ્થિતિ જઘન્ય અન્તર્મુહુર્ત અને ઉદ્કૂટ ઓગણપચાસ અહોરાત્રીની હોય છે. ૧૪૧

સંખિજ્જકાલમુક્કોસા, અંતોમુહુત્તં જહ્નિનયા ।

તેષંન્દ્રિયકાયકિંઈ, તં કાયં તુ અમુંચચ્ચો ૧૪૨

સતત નિવાસની અપેક્ષા તેષંન્દ્રિય જીવોની કાય સ્થિતિ જઘન્ય અન્તર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતા કાળની છે. ૧૪૨

અણુતકાલમુકકોસં, અંતોમુહુત્તં જહ્નનયં ।

તેષંન્દ્રિયજીવાણું, અંતરં તુ વિચાહિયં ૧૪૩

ખીજ કાયમાં જન્મ લઇને પુનઃ તેષંન્દ્રિય કાયમાં ઉત્પન્ન થઇને અંતર જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત ઉત્કૃષ્ટ અનંત કાળનું છે. ૧૪૩

એએસિં વણ્ણચ્ચો એવ, ગંધચ્ચો રસકાસસો ।

સંઠાણાદેસચ્ચો વા વિ, વિહાણાઇં સહસ્સસો ૧૪૪

વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનતા આદેશથી તેષંન્દ્રિય જીવોના હજારો ભેદ છે. ૧૪૪

ચઉરિન્દ્રિયા ઉ જે જીવા, દુવિહા તે પકિત્તિયા ।

પજ્જત્તમપજ્જત્તા, તેસિં ભેએ સુણ્ણેહ મે ૧૪૫

પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત આમ ચાર ધન્દ્રિયવાળા જીવોના એ ભેદ છે. હવે એના ઉત્તર ભેદ સાંભળો : — ૧૪૫

અંધિયા પોત્તિયા એવ, અચ્છિયા મસગા તહા ।

ભમરે કીડપયગે ય, ઢિંકુણ્ણે કુંકણ્ણે તહા ૧૪૬

કુંકુંડે સિંગરીડી ય, નંદાવત્તે ય વિચ્છુએ ।

ડાલે ભિંગિરીડી ય, ચિરલી અચ્છિવેહુએ ૧૪૭

અચ્છિલે માહુએ અચ્છિ, શેડએ વિચિત્તે ચિત્તપત્તએ ।

ઉહિંજલ્લિયા જલકારી ય, નિયયા તંખગાઈયા ૧૪૮

ઈય ચઉરિન્દ્રિયા એએ, જુગહા એવમાયએ ।

લોગર્સ એગદેસમ્મિ, તે સવ્વે પરિકિત્તિયા ૧૪૯

અંધક, પૌતિક, મક્ષિકા, મશક, ભ્રમર, કીટ, પતંગ, ઠિંકણુ, કુંકણુ, કુકુંટ, સિંગરીટી, નન્દાવર્ત, વીંછી, ડોલ, ભૂગરીટક, અક્ષિવેધક, અક્ષિલ, માગધ, અક્ષિરોડક, વિચિત્ર, ચિત્રપત્રક, ઉપધિજલકા, જલકારી, નીચક અને તામ્રક આદિ અનેક પ્રકારના ચાર ઇન્દ્રિય જીવો છે. આ બધા લોકના એક ભાગમાં રહે છે. ૧૪૬ થી ૧૪૯

સંતત્તં પરપણાધ્યા, અપજ્જવસિયા વિ ય ।

ઠિંઈં પડુચ્ચ સાધ્યા, સપજ્જવસિયા વિ ય ૧૫૦

પ્રવાહની અપેક્ષા આ જીવો અનાદિ, અનંત છે. અને સ્થિતિની અપેક્ષા આદિ અંત સહિત છે ૧૫૦

છચ્ચેવ ય માસા ઉ, ઉકકોસેણુ વિયાહિયા ।

ચઉરિંદિયઆઉઠિઈં, અંતોમુહુત્તં જહુન્નિયા ૧૫૧

ચાર ઇન્દ્રિયવાળા જીવોની આયુસ્થિતિ જઘન્ય અન્તર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ છ મહિનાની કહી છે. ૧૫૧

સંખિજ્જકાલમુકકોસં, અંતોમુહુત્તં જહુન્નયં ।

ચઉરિંદિયકાયઠિઈં, તં કાયં તુ અમુચ્ચચ્ચો ૧૫૨

ચક્ષુરિન્દ્રિય કાયમાં જ જીવ નિરંતર રહે તો જઘન્ય અન્તર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કાળ સુધી રહે છે. ૧૫૨

અણાંતકાલમુકકોસં, અંતોમુહુત્તં જહુન્નયં ।

વિજઠમ્મિ સચ્ચે કાચ્ચે, અંતરં ચ વિયાહિયં ૧૫૩

બીજી કાયમાં ઉત્પન્ન થઈને ફરીથી ચતુરિન્દ્રિય કાયમાં જન્મ લેવાનું અંતર જઘન્ય અન્તર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનંત કાળનું છે.

એએસિં વણ્ણુચ્ચો ચ્ચેવ, ગંધચ્ચો રસકાસચ્ચો ।

સંઠાણાદેસચ્ચો વા વિ, વિહાણાધં સહુસ્સસો ૧૫૪

વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની અપેક્ષા ચતુરિન્દ્રિય જીવોના હજારો ભેદ છે. ૧૫૪

પંચિન્દ્રિયા ઉ જ્ઞે જ્ઞા, ચઉવ્વિહા તે વિયાહિયા ।
જુરઠયા તિરિક્ષા ય, મજ્જયા દેવા ય આહિયા ૧૫૫

પંચેન્દ્રિય જ્ઞવના ચાર પ્રકાર કહ્યા છે. મનુષ્ય, તિર્યન્ચ, દેવ અને નેરયિક. ૧૫૫

નેરઠયા સત્તવિહા, પૃથ્વીસુ સત્તસુ ભવે ।
ચણ્ણાભસક્કરાભા, વાલુયાભા ય આહિયા ૧૫૬

પંકાભા ધૂમાભા, તમા તમતમા તહા ।
ઈઈ નેરઠયા એએ, સત્તહા પરિકિત્તિયા ૧૫૭

રત્ન પ્રભા, શર્કરા પ્રભા, વાલુ પ્રભા, પંક પ્રભા, ધુમ પ્રભા, તમ પ્રભા, તમતમા પ્રભા. આ સાત પૃથ્વીઓમાં રહેનાર નેરયિક જીવોના સાત પ્રકાર છે. ૧૫૬-૧૫૭

લોગસ્સ એગદ્દસમ્મિ, તે સવ્વે ઉ વિયાહિયા ।
એત્તો કાસવિભાગં તુ, તેસિં પુચ્છં ચઉવ્વિહં ૧૫૮

આ બધા નારકીના જીવ લોકના એક ભાગમાં રહે છે. હવે કાળની અપેક્ષા એના ચાર ભેદ કહું છું. ૧૫૮

સંતઠં પપ્પણ્ણાઈયા, અપજ્જવસિયા વિ ય ।
કિંઠં પહુચ્ચ સાઈયા, સપજ્જવસિયા વિ ય ૧૫૯

સંતતિ પ્રવાહની અપેક્ષા નારકીના જીવો અનાદિ અનંત છે. અને સ્થિતિની અપેક્ષા સાદિ સાંત છે. ૧૫૯

સાગરોવમમેગં તુ, ઉકકોસેષ્ણ વિયાહિયા ।
પઠમાએ જહ્ણન્નેણં, દસવાસસહસિસયા ૧૬૦

પહેલી નરકની સ્થિતિ જઘન્ય દશ હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ એક સાગરોપમની કહી છે. ૧૬૦

ત્તિણ્ણેવ સાગરાણિ, ઉકકોસેષ્ણ વિયાહિયા ।
દુચ્ચાએ જહ્ણન્નેણં, એગં તુ સાગરોવમં ૧૬૧

બીજી નરકની સ્થિતિ જઘન્ય એક સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ સાગરોપમની છે. ૧૬૧

સત્તેવ સાગરા ઊ, ઉકકોસેણુ વિયાહિયા ।
તથ્યાએ જહુન્નેણું, તિણ્ણેવ સાગરોવમા ૧૬૨

ત્રીજી નરકની આયુ સ્થિતિ જઘન્ય ત્રણ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ સાત સાગરોપમની છે. ૧૬૨

દસસાગરોવમા ઊ, ઉકકોસેણુ વિયાહિયા ।
ચઉત્થીએ જહુન્નેણું, સત્તેવ સાગરોવમા ૧૬૩

ચોથી નરકની સ્થિતિ જઘન્ય સાત સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ દશ સાગરોપમની છે. ૧૬૩

સત્તરસસાગરાઊ, ઉકકોસેણુ વિયાહિયા ।
પંચમાએ જહુન્નેણું, દસ ચેવ સાગરોવમા ૧૬૪

પાંચમી નરકની સ્થિતિ જઘન્ય દશ અને ઉત્કૃષ્ટ સત્તર સાગરોપમની છે. ૧૬૪

બાવીસસાગરાઊ, ઉકકોસેણુ વિયાહિયા ।
છટ્ઠીએ જહુન્નેણું, સત્તરસ સાગરોવમા ૧૬૫

છટ્ઠી નરકની આયુષ્ય સ્થિતિ જઘન્ય સત્તર સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીશ સાગરોપમની છે. ૧૬૫

તેત્તીસસાગરાઊ, ઉકકોસેણુ વિયાહિયા ।
સત્તમાએ જહુન્નેણું, બાવીસ સાગરોવમા ૧૬૬

સાતમી નરકની સ્થિતિ જઘન્ય બાવીશ અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્તીસ સાગરોપમની છે. ૧૬૬

જ ચેવ ય આઉઠ્ઠિં, નેરથ્યાણું વિયાહિયા ।
સા તેસિં કાયઠ્ઠિં, જહુન્નુકુકોસિયા ભવે ૧૬૭

નારકજીવોની જોડલી આયુષ્ય સ્થિતિ છે એટલીજ જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ કાય સ્થિતિ છે. ૧૬૭

અણુન્તકાલમુક્કોસં, અન્તોમુહુતં જહન્નયં ।
વિજઢમ્મિ સચ્ચે કાચ્ચે, નેરઘયાણં તુ અન્તરં ૧૬૮

નારકીનો જીવ સ્વકાય છોડીને પુનઃ નારક થાય તો એનો અન્તર-કાળ જઘન્ય અન્તમુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અન્ત કાળ છે. ૧૬૮

એએસિં વણ્ણએો ચેવ, ગન્ધએો રસકાસએો ।
સંઠાણાદેસએો વા વિ, વિહાણાઈં સહસસસો ૧૬૯

એના વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની અપેક્ષા હજારો ભેદ છે. ૧૬૯

પંચિન્દ્રિયતિરિક્ખા ઉ, દુવિહા તે વિયાહિયા ।
સમ્મુચ્છિમતિરિક્ખા ઉ, ગખ્ખવક્કંતિયા તહા ૧૭૦

પંચેન્દ્રિય તિર્યાચ જીવના બે પ્રકાર હોય છે. (૧) સમુચ્છિમ, અને (૨) ગર્ભજ. ૧૭૦

દુવિહા તે ભવે તિવિહા, જલયરા થલયરા તહા ।
નહયરા ય ઘોધવ્વા, તેસિં ભેએ મુણ્ણેહ મે ૧૭૧

આ બે જાતના તિર્યાચ પંચેન્દ્રિયના ત્રણ ભેદ છે. જલચર. સ્થલચર અને નલચર. હવે એના ભેદ સાંભળો : — ૧૭૧

મચ્છા ય કચ્છલા ય, ગાહા ય મગરા તહા ।
સુંસુમારા ય ઘોધવ્વા, પંચહા જલચરાહિયા ૧૭૨

મચ્છ, કચ્છ, ગ્રાહ, મગર અને સુંસુમાર—આ પાંચ જલચરના ભેદ છે. ૧૭૨

લોગગદ્દેસે તે સવ્વે, ન સવ્વથવિયાહિયા ।
એત્તો કાલવિભાગં તુ, તેસિં પુચ્છં ચઉવ્વિહં ૧૭૩

આ જીવો લોકના અમુક ભાગમાં જ છે. સર્વ સ્થળે નથી.
કાળ વિભાગના ચાર પ્રકાર છે. ૧૭૩

સંતંદ્રં પરપણાધ્યા, અપજ્જવસિયા વિ ય ।

ઠિઈં પડુચ્ચ સાઈયા, સપજ્જવસિયા વિ ય ૧૭૪

પ્રવાહ અપેક્ષા જલચર અનાદિ અનંત છે અને સ્થિતિની
અપેક્ષા સાદિ સાંત છે. ૧૭૪

એગા ય પુવ્વકોડી, ઉકકોસેણુ વિયાહિયા ।

આઉઠિઈં જલચરાણું, અંતોમુહુત્તં જહન્નિયા ૧૭૫

જલચર તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયની આયુ સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત
અને ઉત્કૃષ્ટ એક કરોડ પૂર્વની છે. ૧૭૫

પુવ્વકોડીપુહુત્તં તુ, ઉકકોસેણુ વિયાહિયા ।

કાયઠિઈં જલચરાણું, અંતોમુહુત્તં જહન્નિયા ૧૭૬

જલચરોની કાયસ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ એથી
માંડીને નવ કરોડ પૂર્વ સુધીની હોય છે. ૧૭૬

અણુંતકાલમુકકોસં, અન્તોમુહુત્તં જહન્નયં ।

વિજહંમિ સચ્ચે કાચ્ચે, જલચરાણું અન્તરં ૧૭૭

જલચર તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય ખીજા સ્થળે જઈ ફરી સ્વકાયમાં
જન્મે તો એનો અંતરકળ જઘન્ય અન્તર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનંત
કાળનો હોય છે. ૧૭૭

• એએસિં વણણુઓ એચ, ગંધઓ રસ ફાસઓ ।

સંઠાણાદેસઓ વા વિ, વિહાણાઈં સહસ્સસો ૧૭૮

વર્ણુ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની અપેક્ષા જલચરોના
હજારો ભેદ છે. ૧૭૮

ચઉપયા ય પરિસપ્પયા, દુવિહા થલચરા ભવે ।

ચઉપયા ચઉવિહા, તે મે કિત્તયઓ મુણુ ૧૭૯

સ્થલચર જીવ એ પ્રકારના છે. [૧] ચતુષ્પાદ, [૨] પરિસર્પ.
ચતુષ્પાદ ચાર પ્રકારના છે, એના બેદ સાંસળો : — ૧૭૬

એગામુરા દુગુરા ચેવ, ગંડીપય સાણુપયા ।
હયમાઈ ગોણુમાઈ, ગયમાઈ સીહમાઈણા ૧૮૦

એક ખરીવાળા અશ્વાદિ, એ ખરીવાળા ગાય આદિ, ગંડીપદ-
હાથી આદિ અને સનખપદ-સિંહ, આદિ ૧૮૦

ભુઓરગપરિસર્પા ય, પરિસર્પા દુવિહા ભવે ।
ગોહાઈ અહિમાઈ ય, ઈકેકા જુગહા ભવે ૧૮૧

પરિસર્પના એ બેદ. ૧. ગોહ આદિ ભુજપરિસર્પ અને ૨.
સર્પાદિ ઉરપરિસર્પ. આના અનેક બેદ છે. ૧૮૧

લોએગદેસે તે સવ્વે, ન સવ્વથ વિયાહિયા ।
એત્તો કાલવિભાગં તુ, તેસિં વોચ્છં ચઉવ્વિહં ૧૮૨

આ જીવ લોકતા એક (દેશ) લાગમાંજ છે, સર્વત્ર નથી. કાળની
અપેક્ષાએ આના ચાર બેદ કહું છું. ૧૮૨

સંતઠં પપ્પણાઈયા, અપજજવસિયા વિ ય ।
કિંઈં પડુચ્ચ સાઈયા, સપજજવસિયા વિ ય ૧૮૩

આ જીવ સંતતિની અપેક્ષા અનાદિ અનંત છે અને સ્થિતિની
અપેક્ષા સાદિસાન્ત છે. ૧૮૩

પલિઓવમાઈં તિણ્ણુઉ, ઉકકોસેણુ વિયાહિયા ।
આઉકિંઈં થલયરાણું, અંતોમુહુત્તં જહન્નિયા ૧૮૪

સ્થલચરોની આયુ સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત અને ઉત્ક્રાંટ
ત્રણુ પથ્યોપમની છે. ૧૮૪

પુવ્વકોડિ પુહ્તણું, અંતોમુહુત્તં જહન્નિયા ।
કાયકિંઈં થલયરાણું, અંતરં તેસિમં ભવે ૧૮૫

સ્થાન્યરોની કાય સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ
પર્યોપમ સહિત ખેથી માંડીને નવ કરોડ પૂર્વ સુધીની કહી છે. ૧૮૫

અણુતકાલમુક્કોસં, અંતોમુહુત્તં જહન્નયં ।
વિજઠમ્મિ સચ્ચે કાચ્ચે, થલયરાણં અંતરં ૧૮૬

સ્થાન્યર કાયમાં પુનઃ ઉત્પન્ન થવાતું અંતર જઘન્ય અંત-
ર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનંત કાળતું છે. ૧૮૬

અમ્મે ઉ લોમપક્ખીય, તઠયા સમુગ્ગપક્કિખયા ।
વિયયપક્ખીય ખોધવા, પક્કિખણેય અઉવ્વિહા ૧૮૭

અર્મ પક્ષી, રોમ પક્ષી, સમુદ્ર પક્ષી અને વિતત પક્ષી: આમ
પક્ષીના ચાર ભેદ છે. ૧૮૭

લોગેગદ્દેસે તે સવ્વે, ન સવ્વથ વિયાહિયા ।
ઠત્તો કાલ વિભાગં તુ, તેસિં વોચ્છં અઉવ્વિહં ૧૮૮

આ જીવ લોકના એક ભાગમાંજ છે, સર્વત્ર નથી. કાળ ભેદથી
આના ચાર પ્રકાર છે. ૧૮૮

સંતઠં પરપણાઠયા, અપજ્જવસિયા વિ ય ।
ઠિઠં પડુચ્ચ સાઠયા, સપજ્જવસિયા વિ ય ૧૮૯

પ્રવાહની અપેક્ષા અનાદિ અનંત અને સ્થિતિની અપેક્ષા સાદિ
ક્ષાંત છે. ૧૮૯

પલિઓવમસ્સ ભાગો, અસંખેજ્જમો ભવે ।
આઉઠિઠિ ખહયરાણં, અંતોમુહુત્તં જહન્નિયા ૧૯૦

આ ખેયરોની આયુ સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ
પર્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણુ છે. ૧૯૦

અસંખ્યાભાગ પલિયસ્સ, ઉકકોસેણ ઉ સાહિયા ।
 પુવ્વકોડિપુહત્તેણં, અંતોમુહુત્તં જહન્નિયા ૧૯૧
 કાયઠિંઠ ખહયરાણં, અંતરં તેસિમં ભવે ।
 અણંત કાલમુકકોસં, અન્તોમુહુત્તં જહન્નયં ૧૯૨

ખેચર શ્વેતી કાય સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ
 પદ્યોપમતા અસંખ્ય ભાગ સહિત ખેથી માંડીને નવ ઢોડીની
 કહેવામાં આવી છે. એનો અંતર કાળ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત અને
 ઉત્કૃષ્ટ અનંત કાળનો છે. ૧૯૧-૧૯૨

એએસિં વણુણ્યો એવ, ગંધ્યો રસકાસ્યો ।
 સંઠાણુદેસ્યો વા વિ, વિહાણુઠં સહસ્સસો ૧૯૩

વર્ણુ, ગંધ, રસ, રપર્શ અને સંસ્થાનની અપેક્ષા તિર્યન્ચ-
 પંચેન્દ્રિયના હઝરો ભેદ છે. ૧૯૩

મણુયા દુવિહ ભેયા ઉ, તે મે કિત્તય્યો સુણ ।
 સમ્મુચ્છિમા ય મણુયા, ગખલવક્કંતિયા તહા ૧૯૪

મતુષ્યના સમુચ્છિમ અને, ગર્ભજ એવા ખે ભેદ છે. ૧૯૪
 ગખલવક્કંતિયા જે ઉ, તિવિહા તે વિયાહિયા ।

કમ્મઅકમ્મભૂમા ય, અંતરદીવયા તહા ૧૯૫

ગર્ભોત્પન્ન મતુષ્યોના ત્રણ પ્રકાર છે :—કર્મ ભૂમિક, અકર્મ
 ભૂમિક અને અન્તર દ્વીપક. ૧૯૫

પણુરસત્તીસવિહા, ભેયા અકુવીસઠં ।
 સંખ્યા ઉ કમસો તેસિ, ઈઈ એસા વિયાહિયા ૧૯૬

કર્મ ભૂમિના ૧૫, અકર્મ ભૂમિના ૩૦ અને અન્તર દ્વીપના
 મતુષ્યોના ૨૮ ભેદ છે. ૧૯૬

સમ્મુચ્છિમાણુ એસેવ, ભેઓ હોઈ વિયાહિઓ ।
 લોગસ્સ એગદેસમ્મિ, તે સવ્વે વિ વિયાહિયા ૧૯૭

ગર્ભજ મનુષ્યની માફક સમૂર્ણમ મનુષ્યોનાં પણ ભેદ છે.
આ બધા મનુષ્ય-સોકના એક દેશમાં છે. ૧૬૭

સંતઇં પરપણાઈયા, અપજજવસિયા વિ ય ।

ઊર્ધ્વ પડુચ્ચ સાઈયા, સપજજવસિયા વિ ય ૧૬૮

મનુષ્ય સંતતિ અપેક્ષા અનાદિ અનંત છે અને સ્થિતિ-અપેક્ષા
સાદિ સાન્ત છે. ૧૬૮

પલિઓવમાઇં તિન્નિ ઉ, ઉકોસેણુ વિયાહિયા ।

આઉઊર્ધ્વ મહુચાણુ, અંતોમુહુત્તં જહુન્નિયા ૧૬૯

મનુષ્યોની આયુ સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ
પલ્યોપમની છે. ૧૬૯

પલિઓવમાઇં તિન્નિ ઉ, ઉકોસેણુ વિયાહિયા ।

પુવ્વકોડિપુહત્તેણુ, અંતોમુહુત્તં જહુન્નિયા ૨૦૦

મનુષ્યોની કાય સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ
પલ્યોપમ સહિત ૨ થી ૯ પૂર્વ કોડીની છે. ૨૦૦

કાયઊર્ધ્વ મહુચાણુ, અંતરં તેસિમં ભવે ।

આણુતકાલમુકોસં, અંતોમુહુત્તં જહુન્નિયા ૨૦૧

મનુષ્યોનું એજ કાયમાં ફરીથી ઉત્પન્ન થવાનું અંતર જઘન્ય
અંતર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનંત કાળ છે ૨૦૧

એએસિં વણુઓ ચેવ, ગંધઓ રસકાસઓ ।

સંઠાણુદેસઓ વા વિ, વિહાણુઇં સહુસ્સસો ૨૦૨

વર્ણુ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનના આદેશથી મનુષ્યોના
હજારે પ્રકાર છે. ૨૦૨

દવા ચઉવિહા વુત્તા, તે મે કિત્તયઓ મુણુ ।

ભોમિજજ ત્રાણુમંતર, ભેઈસિ વેમાણિયા તહા ૨૦૩

દેવોના ચાર ભેદ છે:— ૧ ભવનપતિ, ૨ વાણવ્યંતર, ૩ જ્યોતિષી અને ૪ વૈમાનિક. ૨૦૩

દસહા ઉ ભવણવાસી, અદૃહા વણચારિણો ।
પંચવિહા જોઈસિયા, દુવિહા વેમાણિયા તહા ૨૦૪

દશ પ્રકારના ભુવનપતિ, આઠ પ્રકારના વ્યન્તર, પાંચ પ્રકારના જ્યોતિષી અને એ પ્રકારના વૈમાનિક દેવ છે. ૨૦૪

અસુરા નાગ સુવણ્ણા, વિજ્ઞૂ અગ્ની ય આહિયા ।
દીવોદહી દિસા વાયા, થણિયા ભવણવાસિણો ૨૦૫

અસુરકુમાર, નાગકુમાર, સુવર્ણકુમાર, વિદ્યુતકુમાર, અગ્નિકુમાર, ક્ષીપકુમાર, ઉદધિકુમાર, દિશાકુમાર, વાયુકુમાર અને સ્તનિતકુમાર—આ દશ જાતના ભુવનપતિ દેવ છે. ૨૦૫

પિસાય ભૂયા જકખા ય, રક્ષ્મસા કિન્નરા ય કિંપુરિસા ।
મહોરગા ય ગંધવ્વા, અદૃવિહા વાણમંતરા ૨૦૬

પિશાચ, ભૂત, યક્ષ, રાક્ષસ, કિન્નર, કિંપુરુષ, મહોરગ અને ગંધર્વ—આ આઠ પ્રકાર વાણવ્યંતર દેવોના છે. ૨૦૬

અંદા સૂરા ય નક્ષત્રા, ગહા તારાગણા તહા ।
ઠિયાવિચારિણો ચેવ, પંચહા જોઈસાલયા ૨૦૭

ચંદ્ર, સૂર્ય, નક્ષત્ર, ગ્રહ અને તારાગણ; આ પાંચ પ્રકારના જ્યોતિષી દેવ મનુષ્ય લોકમાં ફરતા રહે છે અને મનુષ્ય લોકની બહાર સ્થિર છે. ૨૦૭

વેમાણિયા ઉ જે દેવા, દુવિહા તે વિયાહિયા ।
કરપોવગા ય ઝોધવ્વા, કરપોધયા તહેવ ય ૨૦૮

વૈમાનિક દેવો એ જાતના છે:—કરપોત્પન્ન અને કરપોત્તીત. ૨૦૮

કરપોવગા ય બારસહા, સોહમ્ભિસાણગા તહા ।
સણકુમારમાહિંદા, અંભલોગા ય લન્તગા ૨૦૯

મહાસુકા સહસ્સારા, આણ્યા પાણ્યા તહા ।

આરણ્યા અચ્યુયા ચેવ, ઈઈ કપોવગા સુરા ૨૧૦

કલ્પોત્પન્ન વૈમાનિક આર જાતના છે : — સૌધર્મ, ઈશાન, સનતકુમાર, માહેન્દ્ર, બ્રહ્મ, લાન્તક, મહાશુક, સહસ્સાર, આનત, પ્રાણુત, આરણુ અને અચ્યુત. ૨૦૯-૨૧૦

કપ્પાઈયા ઉ જે દેવા, દુવિહા તે વિયાહિયા ।

ગેવિજ્જાણુત્તરા ચેવ, ગેવિજ્જા નવવિહા તહિં ૨૧૧

કલ્પાતીત દેવો એ પ્રકારના કહ્યા છે:—ઐવેયિક અને અનુતર. ઐવેયિક નવ પ્રકારના છે. ૨૧૧

હેટ્ટિમા હેટ્ટિમા ચેવ, હેટ્ટિમા મજ્જિમા તહા ।

હેટ્ટિમા ઉવરિમા ચેવ, મજ્જિમા હેટ્ટિમા તહા ૨૧૨

મજ્જિમા મજ્જિમા ચેવ, મજ્જિમા ઉવરિમા તહા ।

ઉવરિમા હેટ્ટિમા ચેવ, ઉવરિમા મજ્જિમા તહા ૨૧૩

૧ નીચેની ત્રીકના નીચેના દેવ, ૨ નીચેની ત્રીકના વચક્કા દેવ, ૩ નીચેની ત્રીકના ઉપક્કા દેવ, ૪ વચક્કી ત્રીકના નીચેના દેવ, ૫ વચક્કી ત્રીકના વચક્કા દેવ, ૬ વચક્કી ત્રીકના ઉપક્કા દેવ, ૭ ઉપક્કી ત્રીકના નીચલા દેવ, ૮ ઉપક્કી ત્રીકના વચલા દેવ, ૯ ઉપક્કી ત્રીકના ઉપરના દેવ; આ નવ ભેદો ઐવેયક દેવના છે. ૨૧૨-૨૧૩

ઉવરિમા ઉવરિમા ચેવ, ઈઈ ગેવિજ્જાગા સુરા ।

વિજ્જયા વેજ્જયન્તા ય, જ્જયંતા અપરાજિયા ૨૧૪

સવ્વહુસિદ્ધગા ચેવ, પંચહાણુત્તરા સુરા ।

ઈઈ વેમાણિયા એએ, જુગહા એવમાયએ ૨૧૫

• વિજ્જય, વૈજ્જયન્ત, જ્જયંત, અપરાજિત અને સર્વાર્થસિદ્ધ, આ પાંચ પ્રકારના અનુતર વિમાનવાસી દેવ છે. આમ વૈમાનિક દેવોના અનેક પ્રકાર છે. ૨૧૪-૨૧૫

લોગસ્સ ઝેગદ્દસમ્મિ, તે સવ્વે ઉ વિયાહિયા !

ઈત્તો કાલવિભાગં તુ, તેસિં વોચ્છં ચઉવ્વિહં ૨૧૬

આ બધા દેવલોકના દેવો લોકના એક ભાગમાં રહે છે. કાળની અપેક્ષા આના ચાર ભેદ છે. ૨૧૬

સંતઠં પાપણાઈયા, અપજ્જવસિયા વિ ય ।

ઈંઈં પડુચ્ચ સાઈયા, સપજ્જવસિયા વિ ય ૨૧૭

સંતતિની અપેક્ષા આનાદિ અપર્યાવસિત, અનંત છે અને સ્થિતિની અપેક્ષા સાદિ સાન્ત-સપર્યાવસિત છે. ૨૧૭

સાહિયં સાગરં ઈક્કં, ઉક્કોસેણુ ઈંઈં ભવે ।

ભોમેજ્જણુ જહન્નેણુ, દસવાસસહસ્સિયા ૨૧૮

ભવનપતિઓની સ્થિતિ જઘન્ય દશ હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ એક સાગરોપમથી થોડી વધારે છે. ૨૧૮

પલિઓવમમેગં તુ, ઉક્કોસેણુ ઈંઈં ભવે ।

વંતરાણુ જહન્નેણુ, દસવાસસહસ્સિયા ૨૧૯

વ્યંતરોની સ્થિતિ જઘન્ય દશ હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ એક પર્યોપમ છે. ૨૧૯

પલિઓવમમેગં તુ, વાસલક્ષ્ણેણુ સાહિયં ।

પલિઓવમડઠ્ઠભાગો, ભોધસેસુ જહન્નિયા ૨૨૦

જ્યોતિષી દેવની આયુ સ્થિતિ ૧/૮ પર્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ એક પર્યોપમ વધતા એકે લાખ વર્ષની છે. ૨૨૦

દ્વા ચેવ સાગરાઈં, ઉક્કોસેણુ વિયાહિયા ।

સોહમ્મમ્મિ જહન્નેણુ, ઝેગં ચ પલિઓવમં ૨૨૧

મુઘર્મ દેવોનું આયુષ્ય જઘન્ય એક પર્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ એ સાગરોપમનું છે. ૨૨૧

સાગરા સાહિયા દુન્નિ, ઉક્કોસેણુ વિયાહિયા ।

ઈસાણુમ્મિ જહ્નનેણું, સાહિયં પલિઓવમં ૨૨૨

ઈશાન દેવોની સ્થિતિ જઘન્ય એક પદ્યોપમથી કંઈક વધારે
અને ઉત્કૃષ્ટ એ સાગરોપમની છે. ૨૨૨

સાગરાણિ ય સત્તેવ, ઉક્કોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

સણુકુમારે જહ્નનેણું, દુન્નિ ઊ સાગરોવમા ૨૨૩

સનતકુમાર દેવની સ્થિતિ જઘન્ય એ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ
સાત સાગરોપમની છે. ૨૨૩

સાહિયા સાગરા સત્ત, ઉક્કોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

માહિંદમ્મિ જહ્નનેણું, સાહિયા દાન્નિ સાગરા ૨૨૪

મહેન્દ્ર દેવોની સ્થિતિ જઘન્ય એ સાગરોપમથી અધિક અને
ઉત્કૃષ્ટ સાત સાગરોપમથી વધુ છે. ૨૨૪

દસ ચેવ સાગરાઈં, ઉક્કોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

અંભલોઝ્ઝે જહ્નનેણું, સત્ત ઊ સાગરોવમા ૨૨૫

અભલોકના દેવોની સ્થિતિ જઘન્ય સાત સાગરોપમ અને
ઉત્કૃષ્ટ દશ સાગરોપમની છે. ૨૨૫

ચઉદ્દસ ઊ સાગરાઈં, ઉક્કોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

લન્તગમ્મિ જહ્નનેણું, દસ ઊ સાગરોવમા ૨૨૬

લાંતક દેવોની આયુષ્ય સ્થિતિ જઘન્ય દશ સાગરોપમ અને
ઉત્કૃષ્ટ ચૌદ સાગરોપમની છે. ૨૨૬

સત્તરસ સાગરાઈં, ઉક્કોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

મહાસુકકે જહ્નનેણું, ચઉદ્દસ સાગરોવમા ૨૨૭

મહાશુક દેવોની જઘન્ય સ્થિતિ ૧૪ સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ
૧૭ સાગરોપમની છે. ૨૨૭

અઠ્ઠારસ સાગરાઈ', ઉકકોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

સહસ્રસારે જહુન્નેણું, સત્તરસ સાગરોવમા ૨૨૮

સહસ્રસાર દેવોની જઘન્ય સ્થિતિ ૧૭ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ
૧૮ સાગરોપમની છે. ૨૨૮

સાગરા અઉણવીસં તુ, ઉકકોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

આણુયમ્મિ જહુન્નેણું, અઠ્ઠારસ સાગરોવમા ૨૨૯

આણુત દેવોની આયુ સ્થિતિ જઘન્ય ૧૮ સાગરોપમ અને
ઉત્કૃષ્ટ ૧૯ સાગરોપમની છે. ૨૨૯

વીસં તુ સાગરાઈ', ઉકકોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

પાણુયમ્મિ જહુન્નેણું, સાગરા અઉણવીસઈ ૨૩૦

પ્રાણુત દેવોની આયુ સ્થિતિ જઘન્ય ૧૯ સાગરોપમ અને
ઉત્કૃષ્ટ ૨૦ સાગરોપમની છે. ૨૩૦

સાગરા ઈક્કવીસં તુ, ઉકકોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

આરણુમ્મિ જહુન્નેણું, વીસઈ સાગરોવમા ૨૩૧

આરણુ દેવોની જઘન્ય આયુ સ્થિતિ ૨૦ સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ
એકવીસ સાગરોપમની છે. ૨૩૧

ખાવીસં સાગરાઈ', ઉકકોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

અચ્ચુયમ્મિ જહુન્નેણું, સાગરા ઈક્કવીસઈ ૨૩૨

અચ્ચુત દેવોની આયુષ્ય સ્થિતિ જઘન્ય ૨૧ સાગરોપમ અને
ઉત્કૃષ્ટ ૨૨ સાગરોપમની છે. ૨૩૨

તેવીસ સાગરાઈ', ઉકકોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

પઠમમ્મિ જહુન્નેણું, ખાવીસં સાગરોવમા ૨૩૩

ત્રૈવેયકના પ્રથમ દેવલોકના દેવોની સ્થિતિ જઘન્ય ૨૨ સાગરો-
પમ અને ઉત્કૃષ્ટ ૨૩ સાગરોપમની છે. ૨૩૩

ચઉવીસ સાગરાઈં, ઉકકોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

બિઈયમ્મિ જહુન્નેણું, તેવીસં સાગરોવમા ૨૩૪

ત્રૈવેયકના બીજા દેવોની સ્થિતિ જઘન્ય ૨૩ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ૨૪ સાગરોપમની છે. ૨૩૪

પણુવીસ સાગરાઈં, ઉકકોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

તઈયમ્મિ જહુન્નેણું, ચઉવીસં સાગરોવમા ૨૩૫

ત્રૈવેયકના ત્રીજા દેવોની જઘન્ય આયુ સ્થિતિ ૨૪ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ૨૫ સાગરોપમની છે. ૨૩૫

છવ્વીસ સાગરાઈં, ઉકકોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

ચઉત્થમ્મિ જહુન્નેણું, સાગરા પાણુવીસઈ ૨૩૬

ત્રૈવેયકના ચોથા દેવોની જઘન્ય આયુ સ્થિતિ ૨૫ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ૨૬ સાગરોપમની છે. ૨૩૬

સાગરા સત્તવીસં તુ, ઉકકોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

પંચમમ્મિ જહુન્નેણું, સાગરા ઉ છવીસઈ ૨૩૭

ત્રૈવેયકના પાંચમા દેવોની સ્થિતિ જઘન્ય ૨૬ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ૨૭ સાગરોપમની છે. ૨૩૭

સાગરા અઠ્ઠવીસં તુ, ઉકકોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

છઠ્ઠમ્મિ જહુન્નેણું, સાગરા સત્તવીસઈ ૨૩૮

ત્રૈવેયકના છઠ્ઠા દેવોની જઘન્ય આયુ સ્થિતિ ૨૭ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ આયુ સ્થિતિ ૨૮ સાગરોપમની છે. ૨૩૮

સાગરા અઉણ્ણતીસં તુ, ઉકકોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

સત્તમમ્મિ જહુન્નેણું, સાગરા અઠ્ઠવીસઈ ૨૩૯

ત્રૈવેયકના સાતમા દેવોની જઘન્ય આયુ સ્થિતિ ૨૮ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ આયુ સ્થિતિ ૨૯ સાગરોપમની છે. ૨૩૯

તીસં તુ સાગરાઇં, ઉકકોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

અદ્દુમગ્મિ જહુન્નેણું, સાગરા અઉણુતીસઈ ૨૪૦

ઐવેયકના આઠમા દેવલોકની સ્થિતિ જઘન્ય ૨૯ અને ઉત્કૃષ્ટ
૩૦ સાગરોપમની છે. ૨૪૦

સાગરા ઇકતીસં તુ, ઉકકોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

નવમગ્મિ જહુન્નેણું, તીસઈ સાગરોવમા ૨૪૧

ઐવેયકના નવમા દેવોની સ્થિતિ જઘન્ય ૩૦ અને ઉત્કૃષ્ટ ૩૧
સાગરોપમની છે. ૨૪૧

તેત્તીસા સાગરાઇં, ઉકકોસેણુ ઠિઈ ભવે ।

અઉસું પિ વિજયાઈસુ, જહુન્ના એકતીસઈ ૨૪૨

વિજયાદિ ચાર અનુત્તર વિમાનોની સ્થિતિ જઘન્ય ૩૧ અને
ઉત્કૃષ્ટ ૩૩ સાગરોપમની છે. ૨૪૨

અજહુન્નમણુકોસા, તેત્તીસં સાગરોવમા ।

મહાવિમાણુસવ્વકે, ઠિઈ એસા વિયાહિયા ૨૪૩

સર્વાર્થ સિદ્ધ મહા વિમાનના દેવોની સ્થિતિ જઘન્ય અને
ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીશ સાગરોપમની છે. ૨૪૩

જ ચેવ ઉ આઉઠિઈ, દેવાણું તુ વિયાહિયા ।

સા તેસિં કાયઠિઈ, જહુન્નમુકોસિયા ભવે ૨૪૪

દેવોની જે જઘન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટ આયુ સ્થિતિ છે, તેજ તેમની
ભવ સ્થિતિ છે. ૨૪૪

અણુંતકાલમુકકોસં, અંતોમુહુતં જહુન્નયં ।

વિજઠમ્મિ સએ કાયે, દેવાણું હુજજ અંતરં ૨૪૫

વળી દેવકાય પ્રાપ્ત કરવાનું અંતર જઘન્ય અંતર્મુહુતં અને
ઉત્કૃષ્ટ અનંત કાલ છે. ૨૪૫

અણ્તકાલ મુકકોસં, વાસપુહત્તં જહુન્નયં ।
આણુયાધણુ દેવાણું, ગેવિજ્જણું તુ અન્તરં ૨૪૬

આનત આદિ દેવોનો અંતર કાલ જઘન્ય એ થી માંડીને નવ વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ અનંત કાલનો છે. ૨૪૬

સંખેજ્જ સાગરુક્કોસં, વાસપુહત્તં જહુન્નયં ।
આણુત્તરાણું દેવાણું, અંતરેયં વિયાહિયા ૨૪૭

અનુત્તર વિમાનવાસી દેવોનો અંતર કાળ જઘન્ય એથી માંડીને નવ વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત સાગરોપમનો છે. ૨૪૭

એએસિં વણુણુઓ એવ, ગંધઓ રસકાસઓ ।
સંઠાણુદેસઓ વાવિ, વિહાણુધં સહુસ્સઓ ૨૪૮

આ દેવોના વર્ણુ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાન અપેક્ષાએ હજારો પ્રકાર છે. ૨૪૮

સંસારથા ય સિદ્ધા ય, ધયિ જીવા વિયાહિયા ।
રુવિણુ એવરુવી ય, અજીવા દુવિહાવિ ય ૨૪૯

આવી રીતે સંસારી અને સિદ્ધના જીવોનું તથા રૂપી અને અરૂપી એમ બે પ્રકારના અજીવોનું કથન કહ્યું. ૨૪૯

ધયિ જીવમજીવે ય, સોચ્ચા સદ્દહિહીણુ ય ।
સવ્વનયાણું અણુમએ, રમેજ્જ સંજ્જમે મુણી ૨૫૦

આવી રીતે મુનિ જીવ અને અજીવના સ્વરૂપને સાંભળીને અને બધા નયોની અનુકૂલ શ્રદ્ધા કરીને સંયમમાં રમણુ કરે. ૨૫૦

તઓ ખહુણિ વાસાણિ, સામણુમણુપાલિયા ।
ધમિણુ કમ્મજ્જેણુ, અપ્પાણું સંસિહે મુણી ૨૫૧

પછી ધણું વર્ષો મુઘી શ્રાવકપણું પાળીને આ કર્મના યોગથી મુનિ આત્માની સંલેખના કરે. ૨૫૧

બારસેવ ઉ વાસાઈ, સંલેહુકોસિયા ભવે,
સંવચ્છરં મજ્જિમિયા, છમ્માસા ય જહુન્નિયા ૨૫૨
સંલેખના જઘન્ય છ માસની, મધ્યમ સંવત્સર-બાર માસની

અને ઉત્કૃષ્ટ બાર વર્ષની હોય છે. ૨૫૨

પઠમે વાસચઉક્કમ્મિ, વિગઈનિજ્જુહુણું કરે ।

બિમ્મએ વાસચઉક્કમ્મિ, વિચિત્તં તુ તવં ચરે ૨૫૩

પ્રથમના ચાર વર્ષમાં વિગયતો ત્યાગ કરે અને બીજા ચાર વર્ષમાં વિવિધ પ્રકારનું તપ કરે. ૨૫૩

એગંતરમાયામં, કટ્ટુ સંવચ્છરે દુવે ।

તમ્મો સંવચ્છરદ્ધં તુ, નાઈવિગિદ્ધં તવં ચરે ૨૫૪

આયંબિલના પારણાથી બે વર્ષ સુધી એકાંતર તપ કરે. પછી છ માસ સુધી અતિ વિકટ તપ કરે નહિ. ૨૫૪

તમ્મો સંવચ્છરદ્ધં તુ, વિગિદ્ધં તુ તવં ચરે ।

પરિમિયં એવ આયામં, તમ્મિ સંવચ્છરે કરે ૨૫૫

પછી છ માસ સુધી વિકટ તપ કરે અને પારણામાં આયંબિલ તપ કરે. ૨૫૫

કેડીસહિયમાયામં, કટ્ટુ સંવચ્છરે મુણી ।

માસદ્ધ-માસિએણં તુ, આહારેણુ તવં ચરે ૨૫૬

એક વર્ષ કાટિ સહિત તપ કરે અને આયંબિલથી પારણા કરે. પછી માસ અથવા અડધા માસ સુધી આહાર ત્યાગની તપસ્યા કરે. ૨૫૬

કંદરપમાલિએગં ચ, કિલ્વિસિયં મોહમાસુરત્તં ચ ।

એયાએ દુગ્ગઈએ, મરણમ્મિ વિરાહિયા હુંતિ ૨૫૭

કંદરપ, અલિયોગ, કિલ્વિષ, મોહ અને આસુરી ભાવના દુર્ગતિના હેતુ છે અને મૃત્યુ સમયે આવી ભાવનાથી જીવ વિરાધક થાય છે. ૨૫૭

મિચ્છાદંસણરતા, સનિયાણા હું હિંસગા ।
 ઈય જે મરંતિ જીવા, તેસિં પુણુ દુલ્લહા ઝોહી ૨૫૮

જે જીવ મિથ્યા દર્શનમાં રક્ત, હિંસક તથા નિદાનયુક્ત કરણી
 કરનાર છે, એ આ ભાવનાઓમાં મરીને દુર્લભ ઝોધિ થાય છે. ૨૫૮

સમ્મદંસણરતા, અનિયાણા સુક્લેસમોગાઠા ।
 ઈય જે મરંતિ જીવા, તેસિં સુલહા ભવે ઝોહી ૨૫૯

જે જીવ સમ્યગ્ દર્શનમાં અનુરક્ત, અતિ શુક્લ લેક્ષ્યાવાજો
 અને નિદાન રહિત ક્રિયા કરનાર છે, એ આ ભાવનામાં મરીને પર-
 લોકમાં સુલભ ઝોધિ થાય છે. ૨૫૯

મિચ્છાદંસણરતા, સનિયાણા કણ્ઠલેસમોગાઠા ।
 ઈય જે મરંતિ જીવા, તેસિં પુણુ દુલ્લહા ઝોહી ૨૬૦

મિથ્યાદર્શનમાં રક્ત, નિદાનયુક્ત કરણી કરનાર અને ગાઠ કૃષ્ણ
 લેક્ષ્યાવાજો જીવ મરીને દુર્લભ ઝોધિ થાય છે. ૨૬૦

જિણુવયણુ અણુરતા, જિણુવયણુ જે કરેંતિ ભાવેણુ ।
 અમલા અસંકિલિદ્દા, તે હુંતિ પરિત્તસંસારી ૨૬૧

શ્રી જિન વચનોમાં અનુરક્ત, જિન વચનાનુસાર ભાવપૂર્વક
 અનુશાન કરનાર, મિથ્યાત્વાદિ મગ અને કલ્પેશોથી રહિત થઈને
 સંસારને પરિત (મર્યાદામાં) કરે છે. ૨૬૧

આસમરણાણિ બહુસો, અકામમરણાણિ એવ ય બહુયાણિ ।
 મરિહંતિ તે વરાયા, જિણુવયણુ જે ન જાણુંતિ ૨૬૨

જે જીવ જિનવચનોને જાણતો નથી એ ધણીવાર બાળ અને
 અકામ મરણુ કરે છે. ૨૬૨

બહુઆગમવિન્નાણા, સમાહિઉપાયગા ય ગુણુગાહી ।
એએણું કારણેણું, અરિહા આલોયણું સોઉં ૨૬૩

જે જીવ ધણા આગમેને વિશેષ પ્રકારે જાણે છે, સમાધિના પ્રયોગ કરનાર છે અને ગુણુગાહી છે, એ આ કારણોથી આલોચના સાંભળવાને યોગ્ય થાય છે. ૨૬૩

કંદર્પ-કુક્કુયાઈ તહ, સીલ-સહાવ-હાસ-વિગહાહિં ।
વિમ્હાવેતો ય પરં, કંદર્પં ભાવણું કુણુઈ ૨૬૪

જે કંદર્પ, મુખ વિકારાદિ, હાંસી, વ્યર્થ વિકથાથી બીજને વિસ્મય કરે છે, તે કંદર્પ (કુચુષિત) ભાવ કરે છે. ૨૬૪

મંતાજ્ઞેગં કાઉં, ભૂઈકમ્મં ચ જે પઉંજન્તિ ।
સાય રસ ઇદ્દિહેઉં, અભિઓગં ભાવણું કુણુઈ ૨૬૫

જે જીવ સાતા, રસ અને ઋદ્ધિને માટે મંત્ર અને ભૂતિ કર્મ કરે છે એ અભિયોગી ભાવના કરે છે. ૨૬૫

ણાણુરસ કેવલીણું, ધમ્માયરિયરસ સંઘસાહૂણું ।
માઈ અવણુવાઈ, કિવ્વિસિયં ભાવણું કુણુઈ ૨૬૬

જ્ઞાનની, કેવળજ્ઞાનની, ધર્માચાર્યની, સંઘની અને સાધુઓની નિંદા કરનાર માયાની જીવ કિવ્વિયી ભાવના ઉત્પન્ન કરે છે. ૨૬૬

આણુબ્બરોસપસરો, તહ ય નિમિત્તમ્મિ હોઈ પડિસેવી.
એએહિં કારણેહિં, આસુરિયં ભાવણું કુણુઈ ૨૬૭

નિરંતર રોષ વધારનાર, ત્રિકાળ નિમિત્તતું સેવન કરનાર, આ કારણથી, આસુરી ભાવના ઉત્પન્ન કરે છે. ૨૬૭

સત્યગાહણું વિસભક્ષણું ચ, જલણું ચ જલપ્પવેસો ય ।
અણ્યાયારભંડસેવી, જન્મણમરણાણિ બંધન્તિ ૨૬૮

શસ્ત્ર મારનાર. વિધ ભક્ષણ કરનાર, અગ્નિમાં પ્રવેશનાર,
પાણીમાં ખુડનાર તથા આચાર બ્રહ્મી જે જીવ મરે છે તે જન્મ મરણ
વધારે છે. ૨૬૮

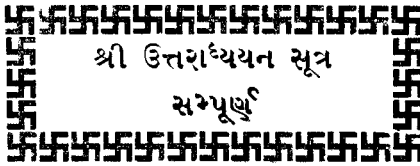
ઈર્ષ પાઉકરે બુદ્ધે, નાયએ પરિનિવ્વુએ ।

છત્તીસં ઉત્તરજઝાએ, ભવસિદ્ધીયસમ્મએ ૨૬૯

॥ ત્તિ યેમિ ॥

ભવ સિદ્ધક જીવોને સમ્મત એવા ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના છત્રીશ અધ્ય-
યનને પ્રકટ કરીને ભગવાન શ્રી મહાવીર પ્રભુ નિર્વાણ પામ્યા. ૨૬૯

। છત્રીસમું અધ્યયન સમાપ્ત ।



श्री यिंतामणी पार्श्वनाथ स्तोत्रम्

(शार्ङ्गल छंद)

किं कपूर्भयं सुधारसभयं, किं यन्द्रशेयिभयं ।
 किं लावण्य भयं महाभयिभयं, काश्यप केलि भयम् ॥
 विश्वानंद भयं महोदयभयं, शोभामयं यिन्भयं ।
 शुद्धल ध्यान भयं वपुर्जिनपते-भूयाद् लवालंभनम् ॥१॥

पातालं कलयन् धरांधवलयन्-नाकाशमा पूरयन् ;
 दिङ्मयकं कभयन् सुरासुरनर-श्रेणिं य विस्मापयन् ।
 अह्नाण्डं सुभयन् जलानि जलधेः, इतच्छलाह्नोलयन,
 श्रीयिंतामणि पार्श्व संभव यशोः हंसश्चिरं राजते ॥२॥

पुण्यानां विपण्णित्तमोद्दिनमणिः, कामेलकुंभे-सृष्टि
 भोक्षि निरसरणिः सुरेन्द्र करिणि, ज्योतिःप्रकाशारिणिः ।
 दाने देवमण्डितोत्तमजन श्रेणिः कृप सारिणीः
 विश्वानंद सुधाधृष्टि लंबलिदे, श्री पार्श्व यिंतामणिः ॥३॥

श्री यिंतामणि पार्श्व विश्वजनता, संश्रवणस्तवं भया,
 दण्डस्तात ततं त्रियः समभयन्, नाशकभायक्रिणुम् ।
 मुक्तिः क्रीडतिहस्तयोर्बाहु विधं, सिद्धं मनोवाञ्छितं,
 दुर्दैवंदुरितं य दुर्दिनभयं, कण्ठं प्रणुण्ठं भम ॥४॥

यस्य प्रेदतमः प्रताप तपनः, प्रौढामधामा जगजू-
 न्धालः क्लिक्काल केलिदलनो, मोहान्ध विध्वंसकः ।
 नित्योद्योत पदं समस्त कभला, केलिगृहं राजते;
 स श्री पार्श्वजिनो जनेहित कृत श्रिंतामणिः पातुभाम् मया ॥
 विश्वव्यापि तमोद्दिनरित तरणि आनोऽपि कृपांकुरोः
 दारिद्राणि गम्भविं हरिशिशुः, काष्ठानि वहनेः कथुः ।

पीयूषस्यन्नत्रोपि रोग निवहं, यद्भवत्तथा ते विभो,
 मूर्तिः स्कूर्तिमती सती त्रिजगती, कष्टानि हर्तुं क्षमा ॥६॥
 श्री त्रिंतामणि मंत्र मोक्षतियुतं, ह्रींकार साराश्रितं,
 श्री मर्द्धनमिडिलु पाश क्लितं, त्रैलोक्य वस्या वहम् ।
 द्वैधाभूत विषा पदं विषहरं, त्रैयः प्रभावाश्रयं,
 सोऽस्त्रासं वसहाङ्कितं जिन कुद्विगंगानंदं देहिनाम् ॥७॥
 ह्रीं श्रौंकारवरं नमोऽक्षरपरं, ध्यायन्ति ये योगिनो,
 हृत्पद्मे विनिवेश्य पार्श्वभक्षिपं, त्रिंतामणी संज्ञकम् ।
 बाजे वाम लुग्रे य नाभि करयो भूयो लुग्रे दक्षिणे,
 पश्चादष्ट हस्तेषु ते शिवपदं, द्वित्रैर्भवैर्यान्त्यऽहो ॥८॥

(स्रग्धरा छंद)

नो रोगानैवशोका न क्लृप्त क्लना, नारिभारि प्रयारा-
 नो व्याधिर्ना समाधिर्न य हर दुरिते, दुष्ट हरिद्रतानो ।
 नोशाङ्गिन्योऽहो नो न हरिकरि गत्या, व्याल वैताल जला,
 ज्यंते पार्श्वत्रिंतामणि नतिवशतः प्राणीनां लक्षितलाजम् ॥९॥

(शार्ङ्गल छंद)

गीर्वाणु द्रुम धेनु कुंभमण्युय स्तस्यांगणे रंगिणो,
 देवा दानव मानवाः सविनयं, तरमैहितं ध्यायिनः ।
 लक्ष्मीस्तस्य वशावशेव गुण्णीनां, अलांड संस्थायिनी,
 श्री त्रिंतामणि पार्श्वनाथ भनिशं, संस्तौति यो ध्यायते ॥१०॥

(मालिनी छंद)

धृति जिनपति पार्श्व पार्श्वार्ज्य यक्षः,
 प्रदक्षित दुरितौघः प्रीणित प्राणि सार्थः ।
 त्रिलुवन जन वाञ्छा-दान त्रिंतामणिकः,
 शिवपद तर्ष्णीजं, ओधि षीजं दहातु ॥११॥

वीर स्तुति

वहे वीरं तपो वीरं तपसा दुस्तपेन यः ।
शुद्धं स्वं विधे, स्वर्णं स्वर्णकार ध्रुव व्यभिना ॥१॥

संसार दावानल दाहनीरं,
संभोह धुलि हरणे सभीरं ।
भाया रसा दारुण सार सीरं,
नभाभि वीरं गिरि सार धीरं ॥२॥

नभोऽस्तु वर्धमानाय, स्वर्धमानाय कर्मणा ।
तन्जयावाप्त भोक्षाय, परोक्षाय कुतीर्धिना ॥३॥



જિન-વાણી

મનુષ્ય દેહ મળ્યા પછી પણ મનુષ્યને 'મનુષ્યત્વ, શાસ્ત્રનું શ્રવણ, ધર્મની શ્રદ્ધા અને સંયમની શક્તિ' એ ચાર અંગ મળવાં અતિ દુર્લભ છે.

x

x

x

જ્યાં સુધી ઘડપણ આવ્યું ત્યાં જ્યાં સુધી રાગનો ઉપદ્રવ થયો નથી, જ્યાં સુધી ઈન્દ્રિયો અને અંગ ક્ષીણ થયાં નથી, ત્યાં સુધી મનુષ્યે અવશ્ય ધર્મને આચરવો જોઈએ.

x

x

x

ડાહની આણી પર રહેલું ઝાકળનું િંદુ જેમ થોડી વાર જ ટકી શકે છે તે જ પ્રકારે મનુષ્યોનું જીવન પણ ક્ષણિક છે, એમ સમજી હે ગૌતમ! સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર.

x

x

x

ગળું કાપનાર દયાહીન વૈરી પણ તે અહિત નથી કરતો, જે જે અહિત દુરાત્મા પોતે પોતાનું કરે છે. દુરાત્માને મૃત્યુના મુખમાં પડતાં મહાન પશ્ચાત્તાપ થાય છે.